

วารสารวิจัยสังคม

สถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นโยบายรักษาระดับราคาข่าวในฤดูกาลผลิตปี 2523/24

สังคิต

พิริยะรังฉจรค์

ความช่วยเหลือต่างประเทศในการพัฒนาชนบท :

กรณีศึกษาคห้วทลวง อุบลรัตน์และโนนสังข์

อมรา

พงศาพิชญ์

อุจินตา

มุกทากาญจน์

การศึกษาเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านที่อยู่ในเขตน้ำท่วม

จากการลงร้างเขื่อนเสาแหลม กาญจนบุรี

กอบกุล

สุธธราภรณ์

แรงงานเคลื่อนย้ายกับโรคมาลาเรีย

ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัย

สุริชัย

ทวินแก้ว

ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางด้านสังคม และ วัฒนธรรม

ในประเทศไทย

สุริยา

วีรวงศ์

ทัศนคติของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ต่อการกบฏ 1 เมษายน

สังคิต

พิริยะรังฉจรค์

รายชื่อโครงการวิจัยของฉบับ

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1

มกราคม - มิถุนายน 2524

๔๔
บท 4 ฉบับที่ 1

มกราคม-กันยายน 2524

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	(n)
นโยบายรักษาระดับราคาข้าวในฤดูกาลผลิตปี 2523/24	สังคิต พิริยะรังสรรค์ 1
ความช่วยเหลือต่างประเทศในการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษาคอมพิวเตอร์ อุลลรัตน์และโนนสังข์	อมรา พงศาพิชญ์ 24 สุจินดา มุทธากาญจน์
การศึกษาเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านที่อยู่ในเขตน้ำท่วม จากการสร้างเขื่อนเขาแหลม กาญจนบุรี	กอบกุล ภูธรารักษ์ 47
แรงงานเคลื่อนย้ายกับโรคมalaria ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัย ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางค้ำันสังคม และวัฒนธรรมในประเทศไทย	สุริชัย หวันแก้ว 82 สุริยา วีรวงศ์ 91
ทัศนคติของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ต่อการกบฏ 1 เมษายน รายชื่อโครงการวิจัยของสถาบัน	สังคิต พิริยะรังสรรค์ 102 122

บทบรรณาธิการ

วารสารวิจัยสังคมฉบับนี้ ประกอบขึ้นด้วยผลงานการวิจัย 6 ชิ้นด้วยกัน งานเหล่านี้เป็นผลผลิตที่มาจากนักวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยตรง โครงการเรื่องของการวิจัยทั้งหมดอยู่ที่การแสดงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นไปที่ภาคเกษตรกรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ งานวิจัยได้สะท้อนให้เห็นภาพของการขยายตัวของวิธีการผลิตแบบทุนนิยมที่ขยายตัวเข้าสู่ภาคชนบท ทั้งในรูปของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทุนการค้า และการบริการ ผลงานแต่ละเรื่อง ต่างก็แสดงให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงเฉพาะของภาคเศรษฐกิจนั้น ๆ

ในรายงานการวิจัยเรื่อง “นโยบายรักษาระดับราคาข้าวในฤดูการผลิตปี 2523/24” ของสังกิต พิริยะรังสรรค์ ผู้วิจัยแสดงให้เห็นภาพการรักษาระดับราคาข้าว ซึ่งดำเนินงานโดยทีมเศรษฐกิจ พรรคกิจสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลที่กำลังบริหารประเทศอยู่ในขณะนั้น การนำเสนอโครงการ โดยการใช้มาตรการและกลไกต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่ทีมเศรษฐกิจเสนอขึ้นมานั้น นับได้ว่ามีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ได้ชี้ให้เห็นถึงผลในทางปฏิบัติของนโยบายนี้ ทั้งในรูปของผลกระทบจากนโยบายพรีเมียมข้าวที่มีต่อชาวนาและโรงสีข้าว และความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับโรงสี ว่าการแก้ไขปัญหานั้นไปในลักษณะเฉพาะหน้ามากกว่าที่จะคำนึงถึงการแก้ไขในระยะยาว ดังจะเห็นได้จากว่า ราคาประกันข้าวเปลือกนั้น ยังคงถูกกำหนดมาจากอำนาจของผู้ซื้อ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ นายทุนส่งออก และนายทุนโรงสี มากกว่าที่จะมาจากผู้ผลิต คือชาวนาและสหกรณ์โดยทั่วไป ดังนั้นในระยะยาวแล้วอำนาจการต่อรองเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้ซื้อกับกลุ่มผู้ผลิตจะยิ่งแตกต่างกันมากขึ้นเป็นลำดับ

อมรา พงศาพิชญ์ และสุจินดา มุทธาภาณูจน์ ได้รายงานการช่วยเหลือทางด้านการเศรษฐกิจจากต่างประเทศในบทความเรื่อง “ความช่วยเหลือต่างประเทศในการพัฒนาชนบท : กรณีนิคมห้วยหลวง อุบลรัตน์ และโนนสังข์” โครงการนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล-เนเธอร์แลนด์เรียกกันว่า “โครงการพัฒนาสมบูรณ์ (Integrated Development Project)” ทั่วไปโครงการตั้งอยู่ที่นิคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 แห่ง ในจังหวัดอุดรธานีและขอนแก่น

(ก)

ความสมคูลย์ในตลาดแรงงาน ในขณะที่ผู้วิจัยเพิ่งเสร็จกระบวนการดังกล่าว ไปที่สภาพชีวิตสังคม และเศรษฐกิจของตัวแรงงานมากกว่า ทั้งยังค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวคนงานกับปัจจัยอื่น ๆ ของสังคมที่เกี่ยวข้องกันอีกด้วย

สุริยา วีรวงศ์ นักสังคมวิทยาอีกท่านหนึ่งที่ศึกษาถึง “ผลกระทบของการท่องเที่ยว ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย” แม้ว่าผู้วิจัยจะจำกัดขอบเขตของการวิจัยเอาไว้เพียง สถานที่ 4 ประเภทคือ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและแหล่งประวัติศาสตร์ 2) สถานที่ แสดงสภาพชีวิตประจำวัน ของท้องที่ที่อาศัยการคมนาคมทางน้ำ 3) สถานที่จัดการแสดงศิลป วัฒนธรรมพื้นบ้าน และ 4) สถานที่แสดงนาฏศิลป์ประจำชาติ โดยที่มิได้รวมเอาสถานบริการ ต่าง ๆ มาพิจารณาอีกตาม กระนั้นก็ดี ผลของการวิจัยพบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวมีผลต่อ การยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในระดับล่างของสังคมค่อนข้างน้อย และยังมองไปถึงการ รุกไล่ที่ของเกษตรกรที่ใช้ในการเพาะปลูกเพื่อเปลี่ยน ไปเป็นสถานที่ทางพาณิชย์กรรมมากยิ่งขึ้น ผลอีกด้านหนึ่งที่ผู้วิจัยชี้ให้เห็นก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ของประชากรที่อยู่ใน เขตชนบท ที่หันไปยึดคุณค่าของเงินตรามากกว่าจริยธรรมดั้งเดิม

งานวิจัยลำดับสุดท้ายของวารสาร ฯ ฉบับนี้ ได้แก่ “ทัศนคติของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ต่อการกบฏ 1 เมษายน” โดย สังคิต พิริยะรังสรรค์ งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะถือได้ว่าเป็นข้อสรุป ของปัญหาต่าง ๆ ที่แสดงเอาไว้ในลำดับต้น ๆ ทั้งหมด งานทั้งหมดแสดงให้เห็นแล้วว่า ความ ล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคม โดยรัฐบาลนั้น มีจำนวนมากมายเหลือ เกิน ความล่าช้านี้ได้นำไปสู่การก่อกบฏโดยกลุ่มทหารหนุ่มเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2524 ทหาร กลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเห็นการปฏิรูประบบเศรษฐกิจสังคมในขอบเขตที่จำกัดอย่างเร่งรีบ แม้ว่า ฝ่ายกบฏจะตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อย่างรวดเร็วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าผลเสียของการก่อกบฏและ สาระของนโยบายต่าง ๆ ที่ฝ่ายกบฏนำเสนอ นั้นยังคงดำรงอยู่

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผลงานการวิจัยที่มีคุณภาพอีกเป็นอัน มาก ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งคณะกรรมการจะทยอยนำมาตีพิมพ์ในลำดับ ต่อ ๆ ไป

(๗)

การช่วยเหลืออยู่ในรูปของโครงการทุ่งหญ้าชั่วคราว โครงการเพิ่มปริมาณสัตว์ใช้งาน โครงการจัดหาแหล่งน้ำ โครงการเลี้ยงสุกร โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการเรือนเพาะชำ และโครงการย่อยอื่น ๆ อีก 5 โครงการ คือ โครงการขยายเมล็ดพันธุ์ โครงการหน่อไม้ฝรั่ง โครงการปลูกพืชหมุนเวียนระบบใหม่ โครงการอาสาสมัครการแพทย์ และโครงการรักษาสัตว์

จากการดำเนินในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมาพบว่า ประชาชนที่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการขยายเมล็ดพันธุ์พืช โครงการปลูกพืชหมุนเวียนระบบใหม่ และโครงการแหล่งน้ำมากที่สุด กระทั่งถึงทั้ง 2 โครงการแรกก็ไม่มีความสามารถพอที่จะรองรับการเข้าร่วมของประชาชนต่อไปได้ สาเหตุสำคัญก็สืบเนื่องมาจากปัญหาการตลาดที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ผลิตนั่นเอง ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ความยากจนของผู้ผลิตในนิคมเหล่านี้ยังไม่อาจแก้ไขให้ตกไปได้ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่า ความไม่สมดุลกันระหว่างการขายผลผลิตเกษตรกรรมในราคาต่ำ กับการซื้อสินค้าจากเมืองในราคาสูงนั่นเอง

ในรายงานการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านที่อยู่ในเขตน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนเขาแหลม กาญจนบุรี" ของ กอบกุล ภูธรภรณ์ ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวหลังการผลิตของสังคม ในรูปของการสร้างเขื่อน ซึ่งมีผลกระทบต่อการเล่นน้ำของประชาชน ในภาคการเกษตรราว 1,700 ครัวเรือน วัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้ จึงอยู่ที่การนำเสนอกลยุทธ์ที่จะโยกย้ายครัวเรือนที่อยู่ในอาณาเขตน้ำท่วมออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ และทำอย่างไรจึงจะสามารถรักษานับธรรมชาติประเพณีเดิมของประชากรในส่วนนั้นเอาไว้ได้ อย่างไรก็ตาม จุดเด่นประการหนึ่งของงานนี้อยู่ที่การศึกษาลักษณะของประชากรและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ในปัญหาเคลื่อนย้ายของแรงงานอันเนื่องมาจากการขยายตัวของพลังการผลิตนั้น สุริชัย หวันแก้ว ได้นำเสนออีกแง่มุมหนึ่งของปัญหาขึ้นในผลงานการวิจัยเรื่อง "แรงงานเคลื่อนย้ายกับโรคมมาเดเรีย ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัย" สุริชัยได้ชี้ให้เห็นว่าในเขตชนบทที่เรียกกันว่า เขตเกษตรกรก้าวหน้า ซึ่งเป็นเขตบุกเบิกใหม่ทางเศรษฐกิจนั้น มีการตรวจพบเชื้อไข้มาเดเรียสูงขึ้นเป็นลำดับ

ในฐานะนักสังคมวิทยา สุริชัย มีทัศนะที่มองปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานตามฤดูกาล แตกต่างจากนักเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป ที่เห็นว่ากระบวนการอันนี้ที่สำคัญเป็นการปรับให้เกิด

นโยบายรักษาระดับราคาข้าวในฤดูกาลผลิตปี 2523/24

สังคีต พิริยะรังสรรค์

1. นโยบายรักษาระดับราคาข้าวในฤดูกาลผลิตปี 2523/24

1. คำนำ

ดูเหมือนว่ารัฐบาลตั้งแต่ปี 2516 เป็นต้นมา จะให้ความสนใจในการแก้ปัญหาของชาวนามากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ชาวนากลับนโยบายพยุงราคาข้าวของรัฐบาลแต่ละชุดเกือบจะเป็นสิ่งของสองสิ่งที่ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ แม้นโยบายดังกล่าวของรัฐบาลทั้งหมดเท่าที่มีมาจะไม่สัมฤทธิ์ผลจนเป็นที่น่าพอใจก็ตาม แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่รัฐบาลได้ยอมรับอย่างกว้าง ๆ ว่า นโยบายในเรื่องนี้มีความสำคัญต่อเสถียรภาพของรัฐบาลมากพอสมควรทีเดียว

รัฐบาลชุดปัจจุบันได้ตระหนักถึงความหนักหน่วงของปัญหาชาวนาเป็นอย่างดี การเตรียมนโยบาย มาตรการและโครงการต่าง ๆ ในเรื่องข้าว จึงถูกถือว่าเป็นนโยบายสำคัญอันหนึ่งของรัฐบาล ปลายปี 2523 รัฐบาลโดยกระทรวงพาณิชย์ได้ออกคำสั่งแจงในเรื่องนี้ว่า

ในอดีตที่ผ่านมา การค้าข้าวไทยได้ถูกปล่อยปละละเลยให้เป็นไปตามธรรมชาติของอุปสงค์และอุปทาน กล่าวคือ ข้าวเปลือกจะมีราคาตกต่ำในคอนตันฤดูเมื่อมีข้าวออกมาก ยังมีโครงการเพาะปลูกได้ผลดีราคาก็ยังคงต่ำลง เป็นเหตุให้ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ขาดอำนาจการต่อรองทางด้านราคามีระดับรายได้ต่ำอยู่เสมอมาไม่ทัดเทียมกับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ นโยบายการช่วยเหลือชาวนาที่ผ่านมา เช่น การพยุงราคาข้าว รัฐบาลสามารถทำได้ในขอบเขตจำกัด ไม่อาจกระจายไปได้ทั่วทุกจุดของประเทศ และทำได้ในระยะสั้นไม่มีผลถาวรในการ

¹ รายงานชิ้นนี้ เขียนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2524 เพื่อเสนอต่อ FAO

ยกระดับรายได้ชาวนาและการเพิ่มการผลิตของประเทศ ในขณะที่เดียวกันราคาข้าวสารก็มีความแปรปรวนแปรเป็นอันมากในระหว่างคันฤดูและปลายฤดู และในบางครั้งก็ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ดังนั้น รัฐบาลจึงได้นำนโยบายและมาตรการรักษาระดับราคาข้าวมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหานั้นที่กล่าวมาแล้วนี้^๕

กระทรวงพาณิชย์ ในฐานะของหน่วยงานของรัฐบาลที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง ได้มีนโยบายเรื่อง “การกำหนดและรักษาระดับราคาผลิตผลการเกษตรฤดูกาลผลิตปี 2523/2524 (1 ธันวาคม 2523-30 พฤศจิกายน 2524)” เอาไว้ว่า^๖

1. ยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวนา ด้วยการเพิ่มรายได้ให้กับชาวนาโดยให้ชาวนาขายข้าวเปลือกได้ในราคาสูงและที่เป็นธรรม

2. รักษาราคาข้าวสารสำหรับผู้บริโภคให้อยู่ในระดับอันสมควร และสอดคล้องกับราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายได้

3. เพิ่มรายได้ให้แก่ประเทศจากการส่งออก

นอกเหนือจากนี้ กระทรวงพาณิชย์ได้กำหนดมาตรการที่จะนำเอากลไกของตลาดหลายประการเข้าแทรกแซงการค้าข้าวของประเทศ ดังที่จะลำดับความต่อไปนี้

2. เป้าหมายของการค้าข้าว

2.1 ราคาข้าวเปลือก เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2523 รัฐบาลได้ประกาศราคาเป้าหมายของข้าวเปลือกเจ้าชั้น 1 สี่เป็นข้าวสาร 5% ไว้เมตริกตันละ 3,500 บาท ข้าวชนิดอื่น ๆ เพิ่มขึ้นหรือลดลงชั้นละ 100 บาทตามคุณภาพของข้าว ส่วนข้าวเปลือกเหนียว 10% เมตริกตันละ 3,200 บาท ราคาดังกล่าวเป็นราคาที่กำหนดไว้สำหรับเดือนธันวาคม 2523 หลังจากนั้นรัฐบาลมีนโยบายที่จะให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นเป็นลำดับทุกเดือนตลอดฤดู ประมาณเดือนละ 60 บาท ต่อเมตริกตัน

ราคาดังกล่าวเป็นราคารับซื้อหน้าโรงสี สำหรับข้าวเปลือกที่มีความชื้นไม่เกิน 14% (ต่างกับทุกปีที่ผ่านมามีกำหนดเป็นราคารับซื้อจากชาวนาโดยตรง)

^๕ กระทรวงพาณิชย์, คำชี้แจงเรื่อง นโยบายและมาตรการรักษาระดับราคาข้าวในฤดูกาลผลิตปี 2523/24 (กรุงเทพฯ : สำนักข่าวพาณิชย์ กรมพาณิชย์สัมพันธ์, 2523), น. 1.

^๖ กระทรวงพาณิชย์, การกำหนดและรักษาระดับราคาผลิตผลการเกษตร ฤดูกาลผลิตปี 2523/2524 (1 ธันวาคม 2523-30 พฤศจิกายน 2524), นปท. น. 1 (เอกสารโรเนียว).

2.2 ราคาข้าวสาร รัฐบาลมีนโยบายกำหนดให้ราคาข้าวสารสูงขึ้นตลอดฤดูให้สอดคล้องกับราคาข้าวเปลือก โดยประมาณว่าราคาขายส่งข้าวสาร 5% ในตลาดกรุงเทพฯ ในเดือนธันวาคม 2523 จะตกประมาณเมตริกตันละ 9,262 บาท และราคาขายปลีกจะตกประมาณเมตริกตันละ 6,890 บาท ส่วนในเดือนต่อ ๆ ไป ราคาขายส่งจะสูงขึ้นประมาณเมตริกตันละ 98 บาทต่อเมตริกตันต่อเดือน และราคาขายปลีกจะเพิ่มขึ้นประมาณ 110 บาทต่อเมตริกตันต่อเดือน

2.3 ราคาข้าวโอซา หรือข้าวราคาถูกที่ขายให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อย มีนโยบายจะให้ต่ำกว่าราคาตลาดไม่เกินร้อยละ 10

3. โครงการรักษาระดับราคาข้าวโดยการแทรกแซงตลาด

เพื่อให้บรรลุราคาเป้าหมายที่รัฐบาลได้วางไว้ รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงกลไกการดำเนินงานเสียใหม่ จากเดิมที่เคยให้องค์การตลาดเพื่อเกษตรกรออกไปรับซื้อข้าวจากเกษตรกรโดยตรงมาใช้กลไกทางกำนการตลาดเป็นตัวหลักกันให้ราคาข้าวสูงขึ้น รัฐบาลได้กำหนดให้ใช้กลไกทางตลาดเป็นตัวตั้งราคาให้สูงขึ้น โดยจะสร้างอุปสงค์ข้าวเปลือกในระยะต้นฤดูให้มากกว่าปกติ ให้มีการรับซื้อข้าวเปลือกในฤดูกาลผลิตปี 2523/2524 จากชาวนาทั้งหมด เพื่อให้เกิดการแข่งขันระหว่างโรงสีในการซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา และใช้กลไกทางตลาดแทรกแซงให้ราคาข้าวสารอยู่ในระดับที่สอดคล้องกับราคาข้าวเปลือก และใช้ตลาดต่างประเทศเป็นกลไกอีกอันหนึ่งที่จะช่วยให้โครงการนี้บรรลุผล โดยให้มีการทำสัญญาขายข้าวระยะยาวไปต่างประเทศ ทั้งจากภาครัฐบาลและผู้ส่งออกภาคเอกชน

รัฐบาลคาดว่าผลผลิตข้าวในปี 2523/24 หลังจากการหักการบริโภคภายในประเทศแล้ว จะยังมีข้าวเหลือเพื่อการส่งออกได้ 2.8 ล้านเมตริกตัน ข้าวสารในจำนวนนี้แบ่งเป็นการส่งออกภาครัฐบาล 1.0 ล้านเมตริกตัน และภาคเอกชน 1.8 ล้าน เมตริกตัน สำหรับภาคเอกชน 1.8 ล้านเมตริกตันนี้ รัฐบาลจะใช้มาตรการต่าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้ส่งออกขายล่วงหน้าให้ได้ก่อนสิ้นปี 2523 จำนวน 8 แสนเมตริกตัน ส่วนอีก 1.0 ล้านเมตริกตัน รัฐบาลจะจัดสรรเป็น 4 งวดสำหรับส่งออกตลอดปีหน้า

3.1 กลไกการแทรกแซงตลาด

สำหรับกลไกต่าง ๆ ที่ใช้ในการแทรกแซงตลาด ที่กระทรวงพาณิชย์กำหนดขึ้นมีดังต่อไปนี้ คือ

3.1.1 ภาคเอกชน

3.1.1.1 *โรงสี* กระทรวงพาณิชย์ ได้คัดเลือก โรงสีที่จะเข้ามาอยู่ในโครงการรักษา ราคับริราคาข้าวโรงสีเหล่านี้จะต้องเป็นโรงสีที่ประมุขชายข้าวสารให้แก่องค์การคลังสินค้า หรือกรม การค้าต่างประเทศได้ หรือเป็นโรงสีที่จะส่งมอบข้าวสารให้แก่ผู้ประมุขได้ หรือเป็นโรงสีที่ส่ง มอบข้าวสารให้แก่ผู้ส่งออก โรงสีเหล่านี้จะได้รับสิทธิให้เป็นผู้ขายข้าวสารให้แก่หน่วยราชการ และ รัฐจะรับซื้อข้าวสารในราคาที่รวมค่าใช้จ่ายดำเนินการและกำไรตามสมควร

3.1.1.2 *ผู้ส่งออก* ผู้ส่งออกจะต้องรับซื้อข้าวสารเข้าเก็บในสต็อก ในตอนต้นฤดูใน เวลาที่ทางราชการกำหนด ตามปริมาณข้าวสารที่ทางราชการได้มอบหมายให้ดำเนินการขายล่วงหน้ารวมกันประมาณ 600,000 – 800,000 เมตริกตัน นอกจากนี้ผู้ส่งออกแต่ละรายจะต้อง ดำเนินการรับซื้อข้าวสารเข้าเก็บในสต็อกของตนเองตามปริมาณการส่งออกที่ได้รับจัดสรรสิทธิใน แต่ละงวด (งวดละ 3 เดือน) และผู้ส่งออกจะต้องรวมกันซื้อข้าวสารเข้าเก็บเป็นมูลภัณฑ์กันชน ประมาณ 300,000 เมตริกตันในตอนต้นฤดู ในระยะเวลาที่ทางราชการกำหนด

นอกจากนี้โรงสีของพ่อค้าส่งข้าวออกซึ่งมีอยู่ประมาณ 60 โรง จะออกไปรับซื้อข้าว เปลือกจากชาวนาในจุดที่ทางราชการรับแจ้งว่า ราคาข้าวเปลือกของชาวนายังขายได้ต่ำ หรือใน พื้นที่ที่การประมุขรับซื้อข้าวตามโครงการเข้าไปไม่ถึง โดยข้าวเปลือกที่ทางโรงสีจะเข้าไปรับซื้อนั้น จะต้องเป็นราคาที่ต่ำกว่าเป้าหมายของโครงการประกัน

3.1.2 ภาครัฐบาล

3.1.2.1 *กรมการค้าต่างประเทศ*

กรมการค้าต่างประเทศจะรับซื้อข้าวสารเข้าเก็บสำรองเพื่อส่งออก ไปต่างประเทศตาม สัญญารัฐบาลต่อรัฐในตอนต้นฤดูประมาณ 150,000 เมตริกตัน และจะทำสัญญาซื้อข้าวสารล่วงหน้า และรับมอบข้าวสารดังกล่าวเป็นระยะ ๆ ไป ตามกำหนดส่งมอบที่ทำไว้กับรัฐบาลต่างประเทศอีก ทางหนึ่ง

3.1.2.2 *องค์การคลังสินค้า*

องค์การคลังสินค้าจะรับซื้อข้าวสารจาก โรงสีใน โครงการเข้าเก็บเป็นมูลภัณฑ์กันชน และเพื่อจำหน่ายเป็นข้าวสำรองในตอนต้นฤดูประมาณ 300,000 – 450,000 เมตริกตัน และจะรับ มอบข้าวสำรอง (ข้าวโอชา) จากผู้ส่งออกประมาณ 400,000 – 500,000 เมตริกตัน ในตอนต้น ฤดูเพื่อจำหน่ายให้ประชาชนต่อไป

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า ในต้นฤดูกาลผลิตและการจำหน่ายปี 2523/24 กลไกทางตลาดที่กระทรวงพาณิชย์ใช้ในการแทรกแซงเพื่อคั่งปริมาณความต้องการข้าวให้สูงขึ้น นอกเหนือจากความต้องการเพื่อการบริโภคภายในและการส่งออกตามปกติแล้ว มีดังต่อไปนี้ คือ

1. ผู้ส่งออกจะต้องเก็บสต็อกประมาณ	1.0	ล้านเมตริกตัน
2. กรมการค้าต่างประเทศจะเก็บสต็อก	0.15	„
3. องค์การคลังสินค้า	0.45	„
4. ข้าวสำรอง (ข้าวโอชา)	0.4	„
รวม	2.00	„

3.2 มาตรการในการดำเนินงานให้บรรลุราคาเป้าหมาย

เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของราคาที่รัฐบาลตั้งไว้ รัฐบาลได้ใช้มาตรการต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการดำเนินงานได้แก่

3.2.1 การส่งออก

3.2.1.1 กำหนดให้ผู้ส่งออกภาคเอกชนและภาครัฐบาลส่งข้าวไปต่างประเทศรวมกันไม่น้อยกว่า 2.8 ล้านตันข้าวสาร รัฐบาลจะส่งเสริมให้ผู้ส่งออกขายข้าวล่วงหน้าให้ได้มากที่สุดที่จะทำได้โดยในขั้นแรกกำหนดไว้ว่าให้ขายให้ได้ 8 แสนเมตริกตัน ก่อนสิ้นธันวาคม 2523 และเมื่อทำสัญญาขายได้เท่าไรก็ให้ซื้อข้าวเก็บเข้าสต็อกไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ต้นฤดู ไม่ว่าข้าวที่ทำสัญญาขายไว้จะส่งมอบในช่วงไหนของปีก็ตาม

3.2.1.2 ปรับปรุงภาระการส่งออก ซึ่งได้แก่ค่าธรรมเนียมการส่งออก และการขายข้าวสำรองให้แก่ทางราชการให้เหมาะสม และเอื้ออำนวยต่อการส่งออก โดยคำนึงถึงราคาภายในและราคาในตลาดโลก

3.2.2 โควตาส่งออก

ให้กำหนดโควตาส่งออกทางภาคเอกชนที่เหลืออีก 1 ล้านเมตริกตันไว้ล่วงหน้าเป็นงวดๆ เมื่อผู้ส่งออกแต่ละรายทราบโควตาที่ตนได้รับก็ให้ซื้อข้าวเก็บไว้ล่วงหน้า

3.2.3 มูลภักดีที่กันชน

กำหนดให้กรมการค้าต่างประเทศและองค์การคลังสินค้า ซื้อข้าวสารเข้ามูลภักดีที่กันชนระหว่างเดือนธันวาคม 2523–มีนาคม 2524 จำนวน 600,000–800,000 เมตริกตันข้าวสาร (และ

จะระบายออกในช่วงหลังของฤดูเมื่อข้าวเปลือกในครอบครองของชาวนามีปริมาณลดน้อยลง หรือเมื่อราคาข้าวเปลือกและข้าวสารสูงขึ้นถึงระดับที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้บริโภค) และของเอกชนผู้ส่งออก 300,000 เมตริกตัน ฉะนั้นมูลค่าหลักทรัพย์กันชนข้าวจะรวมกันทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 900,000 เมตริกตันข้าวสาร

3.2.4 สต็อกข้าวสาร

3.2.4.1 กำหนดให้กรมการค้าต่างประเทศซื้อข้าวสารเพื่อส่งมอบต่างประเทศตามสัญญารัฐบาลต่อรัฐบาล โดยให้รับซื้อส่วนใหญ่ในตอนต้นฤดู

3.2.4.2 กำหนดให้ผู้ส่งออกเอกชนต้องมีสต็อกข้าวสาร ส่งออกนอกเหนือจากมูลค่าหลักทรัพย์กันชน รัฐบาลได้กำหนดสต็อกขั้นต่ำของผู้ส่งออกในแต่ละเดือนไว้ดังนี้

ปี	เดือน	สต็อกขั้นต่ำ	หน่วย : แสนเมตริกตัน	
			มูลค่าหลักทรัพย์	สต็อกขั้นต่ำแยกเป็น working stock
2523	ธันวาคม	3.0	3.0	—
2524	มกราคม	3.2	3.0	0.2
2524	กุมภาพันธ์	4.0	3.0	1.0
	มีนาคม	5.0	3.0	2.0

3.2.5 ข้าวโอช่า

จงใจให้ผู้ส่งออกส่งมอบข้าวสารรองให้องค์การคลังสินค้าล่วงหน้าในตอนต้นฤดูเพื่อผสมเป็นข้าวโอช่าขายให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อย

3.2.6 มาตรการเสริม

ในกรณีที่ข้าวเปลือกในบางท้องที่มีราคาต่ำกว่าราคาที่กำหนด หรือชาวนาในท้องที่นั้น ๆ ไม่สามารถขายข้าวเปลือกได้เนื่องจากไม่มีโรงสีที่รับซื้อข้าวเปลือก กระทรวงพาณิชย์ใช้มาตรการเสริมดังกล่าวต่อไปนี้ :

3.2.6.1 ให้ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยดำเนินการสั่งซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งคาดว่าจะใช้เงินประมาณ 550 ล้านบาท โดยกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและ

สหกรณ์ 350 ล้านบาท และจากธนาคารกรุงไทย 200 ล้านบาท องค์การคลังสินค้าหรือกรมการค้าต่างประเทศจะทำสัญญาซื้อขายสารที่แปรสภาพจากข้าวเปลือกคังกล้าวในราคาที่สอดคล้องกับราคาข้าวเปลือก

3.2.6.2 ให้โรงสีของผู้ส่งออกเอกชน จัดส่งหน่วยรับซื้อออกไปรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา และกระทรวงพาณิชย์จะพิจารณากำหนดการส่งออกที่เหมาะสมสำหรับข้าวสารที่แปรสภาพจากข้าวเปลือกที่รับซื้อไว้

3.2.6.3 ให้องค์การคลังสินค้าเปิดประมูลรับซื้อข้าวสารบางส่วนในท้องที่คังกล้าว

3.2.6.4 ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2498 มาตรา 7 และ มาตรา 8 (3) กำหนดท้องที่คังกล้าวเป็นเขตควบคุมการค้าข้าว กำหนดราคาข้าว และสั่งห้ามมิให้ซื้อจากกสิกรต่ำกว่าราคาที่กำหนดไว้ หรือบังคับให้โรงสีข้าวเปลือกในราคาที่กำหนดตามเงื่อนไขในใบอนุญาตให้ประกอบกิจการ

3.2.6.5 ทางด้านการเงินที่ผู้ส่งออก องค์การคลังสินค้า และกรมการค้าต่างประเทศใช้ซื้อข้าวเข้ามุลถัดเช่นนั้น สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทยจะให้ความช่วยเหลือกู้ยืมเงินเพื่อการนี้ เป็นเงินประมาณ 5,000 ล้านบาท และธนาคารแห่งประเทศไทยจะให้ธนาคารพาณิชย์กู้เป็นจำนวน 1 ใน 4 หรือราว 1,250 ล้านบาท (ในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี) และธนาคารพาณิชย์คิกจากผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินได้ไม่เกินร้อยละ 13 ต่อปี และอายุของคั้ว ไม่เกิน 60 วัน

2. ผลกระทบของนโยบายรักษาระดับราคาข้าว

1. ผลกระทบของนโยบายรักษาระดับราคาข้าว : กรณีของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.1 เป้าหมายการผลิตข้าว

ทราบจนกระทั่งถึงปัจจุบันการกสิกรรมยังคงเป็นสาขาการผลิตหลักของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี 2524 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมีมูลค่า 5,641.8 ล้านบาท (ราคาตลาด) การผลิตและรายได้ที่สำคัญมาจากสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม คือประมาณร้อยละ 35 และ 31 ตามลำดับ รองลงมาได้แก่สาขาพาณิชย์กรรมและบริการประมาณร้อยละ 10 และ 6 ตามลำดับ อุตสาหกรรมที่สำคัญได้แก่โรงสีข้าว โรงกลึง โรงซ่อมรถยนต์ และโรงงานวัสดุก่อสร้าง⁴ สำหรับสาขา

⁴ คณะกรรมการวางแผนจังหวัด, แผนพัฒนาจังหวัดประจำปี 2523 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (มิถุนายน 2522) น.ป.ท.,น.18 (เอกสารโรเนียว)

เกษตรกรรมนั้น การกลั่นกรองนับเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญที่สุด กล่าวคือสามารถทำรายได้ให้กับจังหวัดเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งคิดเป็นมูลค่าถึง 1,595 ล้านบาท หรือราวร้อยละ 28 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด มีผู้ประกอบการอาชีพในสาขาเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด การกลั่นกรองที่สำคัญคือ การทำนา และพืชที่สำคัญได้แก่ข้าว^๕

ในปี 2522 จังหวัดอยุธยา มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวทั้งสิ้น 1,322,022 ไร่ หรือร้อยละ 81.4 ของเนื้อที่ปลูกพืชทั้งหมด ได้ผลผลิตข้าวทั้งสิ้น 502,370 ตัน หรือเฉลี่ย 380 กก./ไร่ สำหรับปี 2523 สำนักงานเกษตรจังหวัดได้ประมาณเป้าหมายการผลิตข้าวเอาไว้ว่า จะสามารถผลิตข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 515,590 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 390 กก./ไร่ ในเนื้อที่การผลิต 1,322,022 ไร่ และข้าวนาปรัง 144,500 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 640 กก./ไร่ ในเนื้อที่การผลิต 236,900 ไร่^๖

อย่างไรก็ตามเป้าหมายที่ประมาณการเอาไว้ก็มิได้เป็นไปตามที่คาดหมาย ทั้งนี้เนื่องจากในปี 2523 จังหวัดอยุธยาได้ประสบกับภาวะน้ำท่วมอย่างรุนแรงในหลายอำเภอ รวมทั้ง “โรครุจี” (โรครุจีเป็นโรคที่ทำให้ต้นข้าวที่เติบโตจนถึงเวลาออกรวง ไม่ยอมออกรวง) ซึ่งเป็นโรคที่ระบาดอยู่โดยทั่วไป และทางราชการไม่อาจที่จะหามาตรการใด ๆ ที่จะป้องกัน หรือช่วยบรรเทาโรคร้ายนี้ได้ อำเภอที่โรครุจีระบาดค่อนข้างมากได้แก่ ลาดบัวหลวง นครหลวง วังน้อย ท่าช้าง ผักไห่ และบางบาล^๗ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อำเภอลาดบัวหลวง ปรากฏว่ามีโรครุจีระบาดค่อนข้างรุนแรงเป็นพิเศษ ผลที่ติดตามมาจากการมีน้ำท่วม และโรครุจีก็คือทำให้การค้าข้าวที่อำเภอลาดบัวหลวงอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โรงสีของเกษตรกรที่ร่วมกันก่อตั้งขึ้นชื่อ “โรงสีกลุ่มเกษตรกรลาดบัวหลวง” ซึ่งมีกำลังสีข้าวโดยปกติเฉลี่ย 5,000 เกวียน/วัน มีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของโรงสีข้าวมาสีเพียงราววันละ 50 เกวียน/วัน^๘ ภาวะการดังกล่าวอาจจะทำให้ โรงสีของกลุ่มตกอยู่ในฐานะล้มละลายและต้องเลิกกิจการไปได้โดยง่าย หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันกาล

1.2 ผลในทางปฏิบัติของนโยบายรักษาระดับราคาข้าว

การณรงคเพื่อรักษาระดับราคาข้าวอย่างกว้างขวางของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ได้ช่วยกระตุ้นให้ชาวนาตระหนักถึงผลประโยชน์ของตนที่พึงจะมีมากขึ้น โดยทั่วไปแล้วชาวนาจะทราบถึง

^๕ เรื่องเดียวกัน, น.๘๘

^๖ เรื่องเดียวกัน.

^๗ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ 18 อำเภอ.

^๘ สัมภาษณ์นายโปร่ง มณีอินทร์, ประธานโรงสีกลุ่มเกษตรกรลาดบัวหลวง, 28 มกราคม 2524.

นโยบายดังกล่าว เพียงแต่ไม่เข้าใจวิธีการดำเนินงานของรัฐบาลก็พอ อย่างไรก็ตามก็ยังมีความเห็น
จำนวนไม่น้อยที่สามารถจะเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้ก็พอ และมีจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น
ที่กล่าวว่าตนไม่เคยได้ยินนโยบายในเรื่องนี้เลย ส่วนใหญ่แล้วชาวมาจะทราบนโยบายของรัฐบาล
จากวิทยุ มีจำนวนเพียงเล็กน้อยที่ได้รับการชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ และบางคนก็ได้รับการบอกเล่าจาก
พ่อค้าคนกลาง และเจ้าของโรงสี มีข้อที่น่าสังเกตอย่างสำคัญก็คือ มีชาวมาจำนวนมากเหลือเกิน
ที่ทราบข่าวว่า รัฐบาลจะกำหนดให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นทุก ๆ เดือนในราคาเกวียนละ 60 บาท
ดูเหมือนว่าชาวมาสามารถสังเกตจากประสบการณ์ของพวกเขาได้ว่า ในบั้นราคาข้าวเปลือกจะมี
แนวโน้มที่ขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามที่จะกักตุนข้าวเปลือกบางส่วนเอาไว้ โดยการ
คาดหมายว่าในอนาคตราคาคงจะสูงขึ้นไปอีก

พิจารณาจากรายงานของราคาข้าวเปลือกที่มีการซื้อขายกันที่จังหวัดอยุธยา ประจำเดือน
มกราคม 2524 ปรากฏว่าข้าวที่ซื้อขายกันเป็นข้าวเปลือกชั้น 1 ชนิดดีเป็นข้าว 5% และราคาชาวมา
ขายให้พ่อค้าคนกลาง และโรงสีสูงกว่าราคาขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนดไว้โดยตลอด กล่าวคือระหว่าง
วันที่ 2-9 มกราคม ราคาขั้นต่ำสุดและสูงสุดอยู่ระหว่าง 3,600 บาท และ 3,700 บาท ตามลำดับ
และระหว่างวันที่ 12-29 มกราคม ราคาอยู่ระหว่าง 3,800-3,900 บาท (ดูตารางที่ 1 : รายงาน
ราคาข้าวเปลือกของจังหวัดอยุธยา ประจำเดือนมกราคม 2524, หน้า 10)

สำหรับการออกไปประมูลรับซื้อข้าวสารจากโรงสีที่จังหวัดอยุธยา ซึ่งองค์การคลังสินค้า
กระทรวงพาณิชย์เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ โดยตรงนั้น องค์การคลังสินค้าได้ใช้ทั้ง
มาตรการโดยตรงคือเปิดประมูลรับซื้อข้าวสาร และใช้มาตรการเสริม ซึ่งเป็นการประมูลโดยไม่ต้อง
วางเงินมัดจำ พ่อค้าเพียงแต่ทำสัญญาประกันมูลค่าของข้าวที่ประมูลได้จำนวนร้อยละ 20 ไว้เท่านั้น
ปรากฏว่าจนกระทั่งถึงวันที่ 27 มกราคม 2524 องค์การคลังสินค้าได้ประมูลรับซื้อข้าวไปแล้วเป็น
จำนวน 100,000 กระสอบ ในจำนวนนี้เป็นการใช้มาตรการตามปกติ จำนวน 64,000 กระสอบ
และใช้มาตรการเสริมจำนวน 36,000 กระสอบ พ่อค้าได้ทำสัญญาส่งมอบข้าวสารให้แก่กระทรวง-
พาณิชย์ ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม เป็นจำนวน 50,000, 19,000 และ 31,000 กระสอบ
ตามลำดับ (ดูตารางที่ 2 : ผลการประมูลข้าวสาร ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จนถึงวันที่ 27
มกราคม 2524) กล่าวได้ว่ามาตรการดังกล่าวของรัฐบาลเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่ไม่กระตุ้นให้ราคาข้าว
เปลือก และราคาข้าวสารในจังหวัดอยุธยามีแนวโน้มที่ขึ้น

ตารางที่ 1

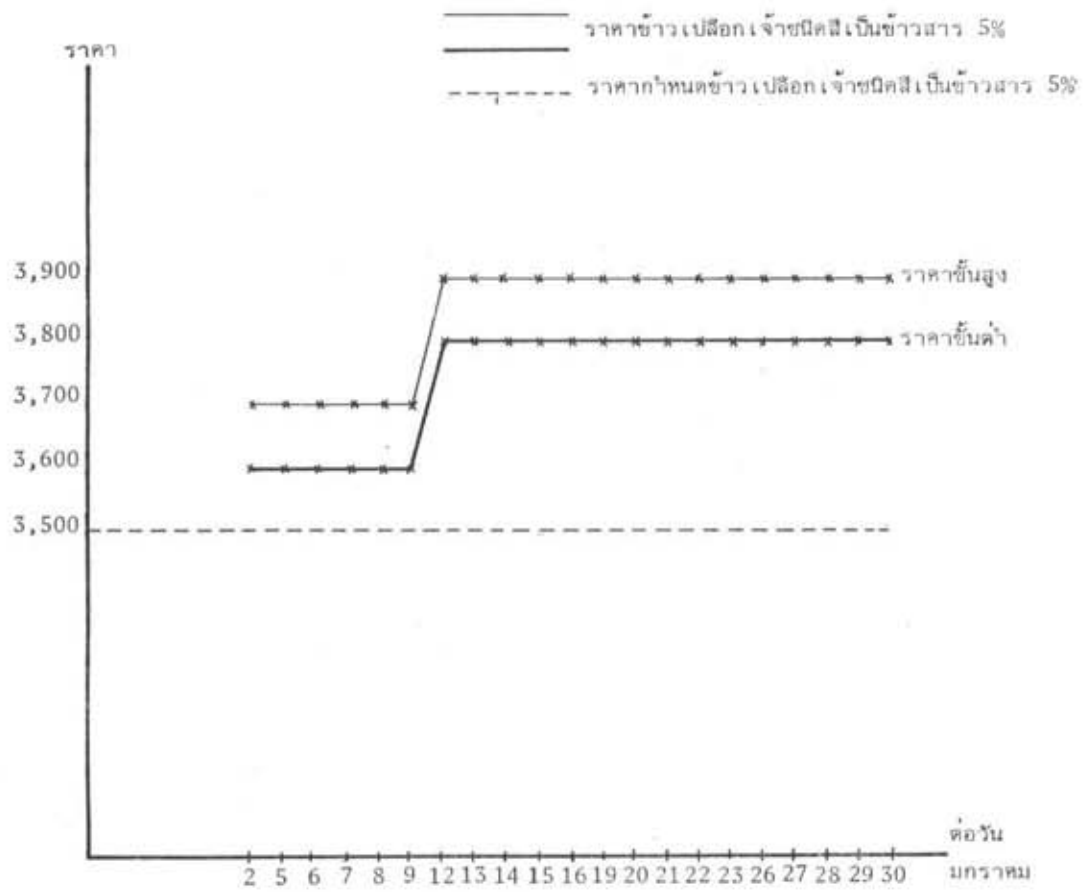
รายงานราคาข้าวเปลือกของจังหวัดอยุธยา ประจำเดือนมกราคม 2524

วันที่	ราคาขั้นต่ำ (บาท)	ราคาขั้นสูง (บาท)
2	3,600	3,700
5	3,600	3,700
6	3,600	3,700
7	3,600	3,700
8	3,600	3,700
9	3,600	3,700
12	3,800	3,900
13	3,800	3,900
14	3,800	3,900
15	3,800	3,900
16	3,800	3,900
19	3,800	3,900
20	3,800	3,900
21	3,800	3,900
22	3,800	3,900
26	3,800	3,900
28	3,800	3,900
29	3,800	3,900

หมายเหตุ เป็นข้าวเปลือกชั้น 1 ตีเป็นข้าว 5%

แหล่งที่มา ศูนย์ปฏิบัติการรักษาระดับราคาผลผลิตการเกษตร กระทรวงพาณิชย์

แผนภูมิที่ 1
 รายงานภาวะราคาข้าวเปลือกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ประจำเดือนมกราคม 2524

แหล่งที่มา : รายงานภาวะราคาข้าวเปลือกของสำนักงานพาณิชย์จังหวัด, กระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ ๒

ผลการประเมินข่าวสาร ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จนถึงวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๖๔

(กระสอบ)

ชนิดข้าว	ธันวาคม		มกราคม		กุมภาพันธ์		มีนาคม		รวม		
	ปกติ	วาจา	ปกติ	วาจา	ปกติ	วาจา	ปกติ	วาจา	รวม	ปกติ	วาจา
ขช. 100%											
ขช. 5%											
ขช. 10%			15,000			5,000	19,000	1,000	40,000	34,000	6,000
ขช. 25% เสิศ				5,000		7,000		5,000	17,000	-	17,000
ปชช. เอวันเสิศ											
ปชช. เอวันพิเศษ											
ชน. 10% ม.ยาว											
ชน. 10% ม.สั้น											
ขช. 15%			30,000			7,000		6,000	43,000	30,000	13,000
รวม			45,000	5,000		19,000	19,000	12,000	100,000	64,000	36,000

แหล่งที่มา : ศูนย์ปฏิบัติการรักษาระดับราคาผลผลิตการเกษตร กระทรวงพาณิชย์

2. ผลกระทบของนโยบายพรีเมียมข้าวที่ต่อชาวนาและโรงสี

ในการพิจารณาถึงผลกระทบของนโยบายพรีเมียมข้าวที่มีต่อชาวนาและโรงสีข้าว จะดูถึงภาระภาษีที่รัฐบาลเก็บจากพ่อค้าส่งออก (exporter) ในรูปต่าง ๆ ได้แก่ พรีเมียมข้าว ค่าธรรมเนียมหรือภาษีส่งออกและอัตราข้าวสำรอง ซึ่งภาษีทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นต้นทุนของพ่อค้าส่งออกซึ่งมีผลต่อการกำหนดราคาข้าวรับซื้อข้าวเปลือกของชาวนาอยู่ด้วย

นับตั้งแต่วันที่ 15 ตุลาคม 2523 เป็นต้นมา รัฐบาลได้เพิ่มอัตราสำรองข้าวของผู้ส่งออกจากร้อยละ 50 เป็นร้อยละ 60 สำหรับการส่งออกต้นข้าวและปลายข้าว เอวน์เล็กพิเศษ และร้อยละ 10 สำหรับการส่งออกปลายข้าวชนิดอื่น ๆ ซึ่งแต่เดิมไม่ต้องสำรอง และข้าวสำรองยังเป็นข้าวโอชาเช่นเดิม ผู้ส่งออกจะต้องส่งมอบข้าวสำรองเป็นข้าวขาว 15% สีส่วน และข้าวเหนียว 10% เมล็ดยาวหนึ่งส่วน ทางกรมจะรับซื้อข้าวสำรองในราคากระสอบละ 315 บาท ถ้าส่งมอบก่อนมิถุนายน 2524 และกระสอบละ 305 บาท ถ้าส่งมอบหลังจากนั้น (1 กรกฎาคม-30 พฤศจิกายน 2524) และข้าวสำรองของผู้ส่งออกสามารถจะส่งมอบก่อนกำหนดได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอุปสงค์ในตลาด และให้ทางการมีข้าวราคาถูกจำหน่ายให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ลดพรีเมียมข้าวส่งออกเฉลี่ยเมตริกตันละ 200 บาท⁹ ทั้งนี้เพื่อลดต้นทุนการส่งออกของผู้ส่งออกให้สามารถขายข้าวแข่งกับประเทศอื่นได้

สำหรับการคำนวณภาษีของผู้ส่งออก มีดังต่อไปนี้ คือ

ก. ค่าธรรมเนียมการส่งออก :

ค่าธรรมเนียมส่งออกหรือภาษีส่งออก อัตรา 5% ของราคาประเมิน

ราคาประเมิน

ข้าวขาว 100% และ 5%	9,000	บาทต่อเมตริกตัน
ข้าวขาว 10%, 15%, 20%	8,300	„ „
ข้าวขาว 25%	7,800	„ „

⁹ กระทรวงพาณิชย์ ได้ลดพรีเมียมข้าวในการส่งออกไปขายยังต่างประเทศเฉลี่ยจากเดิมอย่างละ 200 บาท คือค่าพรีเมียมข้าวขาว 100% และ 5% จากต้นละ 900 บาท เหลือ 700 บาท ข้าวขาว 10%, 15%, 20%, 25%, 35% และ 45% จากต้นละ 700 บาท เหลือ 500 บาท ต้นข้าวปล้อง ข้าวเงาะ จากเดิมต้นละ 700 บาท เหลือ 500 บาท ข้าวเหนียวจากเดิม 900 บาท เหลือ 800 บาท ปลายข้าว เอวน์เล็กพิเศษ จากเดิมต้นละ 800 บาท เหลือ 400 บาท ส่วนปลายข้าว แบ่งข้าวขาว เหนียว เส้นหมี่ ข้าวเปลือกอัตรายังคงเดิม

ปลายข้าวขาวเอวันเลิศพิเศษ	7,700	บาทต่อเมตริกตัน
ปลายข้าวชนิดอื่น	5,100	„ „
ต้นข้าวหนึ่ง	8,200	„ „
ปลายข้าวหนึ่ง	5,740	„ „
ข้าวกล้อง	8,550	„ „
ปลายข้าวกล้อง	4,700	„ „
ข้าวเปลือกข้าว	5,400	„ „

ราคาข้าวในท้องตลาด ระหว่างวันที่ 2-6 กุมภาพันธ์ 2524)

ข้าวขาว 5%	634	บาทต่อกระสอบ
ข้าวขาว 15%	609	„ „
ข้าวเหนียว 10% เมล็ดยาว	576	„ „
ปลายข้าวเอวันธรรมดา (เอ 1)	402.5	„ „
ปลายข้าวชีวิต (ซี 1)	402.5	„ „
ปลายข้าวชีวิต (ซี 3)	402.5	„ „

ภาวะภาษีในรูปของค่าธรรมเนียมการส่งออก

$$\begin{aligned}
 &= \text{ราคาประเมิน (ระหว่างวันที่ 2-6 กุมภาพันธ์ 2524) ข้าวขาว 5\%} \\
 &\quad \text{ต่อกระสอบ} \times \frac{5}{100} \\
 &= 900 \times \frac{5}{100} \text{ บาทต่อกระสอบ} \\
 &= 45 \text{ บาทต่อกระสอบ}
 \end{aligned}$$

ข. ข้าวสำรอง :

อัตราข้าวสำรอง ข้าวขาว 5% ซึ่งผู้ส่งออกจะต้องขายให้แก่องค์การคลังสินค้าในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด (315 บาทต่อกระสอบในปริมาณ 100 กก.) เป็นจำนวน 60% ของปริมาณการส่งออก

ภาระภาษีในรูปแบบของการส่งมอบข้าวสำรองชนิด 5%

$$\begin{aligned}
 &= \left\{ (\text{ราคาข้าว 15\% ในท้องตลาด} - \text{ราคาข้าวรับซื้อ}) \times \frac{4}{5} - (\text{ราคาข้าวเหนียว 10\% เมล็ด} \\
 &\quad \text{ยาวในท้องตลาด} - \text{ราคาข้าวรับซื้อ}) \times \frac{1}{5} \right\} \times \frac{60}{100} \\
 &= \left\{ (609 - 315) \times \frac{4}{5} - (576 - 315) \times \frac{1}{5} \right\} \times \frac{60}{100} \\
 &= (235.2 - 52.2) \times \frac{60}{100} \\
 &= 172.44 \text{ บาทต่อกระสอบ}
 \end{aligned}$$

ค. พร้เมี่ยมข้าว :

อัตราพร้เมี่ยมข้าวขาวชนิด 5% ตกเป็นเงิน 700 บาทต่อเมตริกตัน

ภาระภาษีในรูปแบบของพร้เมี่ยมการส่งออก

$$\begin{aligned}
 &= 700 \text{ บาทต่อเมตริกตัน} \\
 &= 70 \text{ บาทต่อกระสอบ}
 \end{aligned}$$

ง. ภาระภาษีรวม

1. จากการคำนวณภาระภาษีในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับข้าวขาวชนิด 5% จะได้ภาระภาษีรวมสำหรับข้าวขาว 5%

$$\begin{aligned}
 &= \text{ค่าธรรมเนียมการส่งออก} + \text{ภาษีข้าวสำรอง} + \text{พร้เมี่ยมข้าว} \\
 &= 45 + 172.44 + 70 \\
 &= 287.44 \text{ บาทต่อกระสอบ}
 \end{aligned}$$

2. สำหรับข้าว เอ 1 ซี 1 และ ซี 3 ซึ่งมีราคาประเมินเท่ากันคือ 510 บาทต่อกระสอบ ต้องเสียค่าธรรมเนียม 5% และต้องเก็บเป็นข้าวสำรองอีก 10% เหมือนกัน

ดังนั้น ภาระภาษีของข้าวทั้ง 3 ชนิดนี้ จึงอยู่ในอัตราเดียวกัน : ค่าธรรมเนียม 5% จากราคาประเมิน 510 บาทต่อกระสอบ

$$\begin{aligned}
 &= 5/100 \times 510 \\
 &= 25.50 \text{ บาทต่อกระสอบ}
 \end{aligned}$$

อัตราข้าวสำรอง 10% ของปริมาณการส่งออก

$$= 10\% \text{ ของข้าวสำรองแต่ละชนิด}$$

$$= \frac{10}{100} \times (235.2 + 52.2) \text{ บาทต่อกระสอบ (ดูการคำนวณในข้อ ข.)}$$

$$= 28.74 \text{ บาทต่อกระสอบ}$$

พรีเมียมข้าว เอ 1 ซี 1 และซี 3 เป็นเงิน 300 บาทต่อเมตริกตัน

ภาระภาษีในรูปของพรีเมียมส่งข้าวออก

$$= 300 \text{ บาทต่อเมตริกตัน}$$

$$= 30 \text{ บาทต่อกระสอบ}$$

เพราะฉะนั้นภาระภาษีรวม สำหรับข้าว เอ 1 ซี 1 และ ซี 3

$$= 25.50 + 28.74 + 30.00$$

$$= 84.24 \text{ บาทต่อกระสอบ}$$

จ. ภาระภาษีข้าวเปลือก

ในการซื้อข้าวเปลือก 100 กก. เป็นข้าวสารจะได้ข้าวสาร 5% จำนวน 45 กก.

ข้าว เอ 1 เป็นจำนวน 15 กก. และข้าว ซี 1 และ ซี 3 เป็นจำนวน 6 กก.

ภาระภาษีข้าวเปลือกหนึ่งกระสอบ

$$= (\text{ภาษีข้าว } 5\% \times 0.45) + (\text{ภาษีข้าว เอ 1} \times 0.45) + (\text{ภาษีข้าวขาว ซี 1 ซี 3} \times 0.06)$$

$$= (287.44 \times 0.45) + (84.24 \times 0.15) + \{(84.24 \times 2 \times 0.06)\}$$

$$= 129.348 + 12.636 + 10.1088$$

$$= 152.09 \text{ บาท}$$

เพราะฉะนั้นข้าวเปลือกแต่ละตัน รัฐบาลได้เก็บภาษีทั้งสามประเภทจากพ่อค้าส่งออก (ระหว่างวันที่ 2-6 กุมภาพันธ์ 2524) เท่ากับ 1,521 บาท นั้นหมายความว่า หากรัฐบาลยกเลิกภาษีส่งออกทั้ง 3 ประเภทเสีย ราคาข้าวเปลือกในปัจจุบันจะตกประมาณ เกือบจะ 5,000 บาท¹⁰ ซึ่งผู้ที่จะได้รับประโยชน์ก็คงจะได้แก่ชาวนาผู้ทำการผลิต

¹⁰ การคาดการณ์ดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ราคาตลาดโลกเป็นตัวกำหนดราคาตลาดภายในประเทศ แม้ว่าปริมาณการส่งออกจะมีสัดส่วนเพียงราวร้อยละ 10 ของผลผลิตทั้งหมดในแต่ละปีก็ตาม

พิจารณาจากตารางที่ 3 (หน้า 18) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบภาษีต่อต้นข้าวเปลือกกับราคาข้าวขาว 5% (เอฟโอบี) ระหว่างปี 2516/17-2523/24 ถ้าหากถือเอาปี 2518/19 เป็นปีฐาน จะเห็นได้ว่าภาษีที่รัฐบาลเก็บจากพ่อค้าส่งออกมีลักษณะผันผวน (fluctuate) โดยตลอดในช่วงเวลา 6 ปี ปรากฏว่าภาษิตังกล่าวเพิ่มขึ้นประมาณ 16% แต่ในระยะเวลาเดียวกันนี้ ราคาข้าวชนิด 5% เอฟโอบีเพิ่มขึ้นถึง 78% การเพิ่มขึ้นอย่างไม่สมดุลกันระหว่างภาษีกับราคาตลาดโลกเป็นตัวกำหนดให้ผลประโยชน์จากการค้าข้าวตกไปเป็นของพ่อค้าส่งออกเป็นสำคัญ เพราะเหตุว่าพ่อค้าส่งออกเหล่านี้มักจะเป็นเจ้าของโรงสีขนาดใหญ่ ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดราคาตลาดภายในอีกด้วย ส่วนเจ้าของโรงสีขนาดเล็กย่อมโดยทั่วไป และชาวนานั่นน่าจะได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นไม่มากนัก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับโรงสีข้าว¹¹

จังหวัดอุษายามีโรงสีประมาณ 80 โรง โรงสีส่วนใหญ่สีข้าวได้ต่ำกว่าวันละ 250 เกวียน/วัน ที่เป็นสมาชิกของสมาคมโรงสีข้าวไทยมีจำนวน 58 โรง โรงสีเหล่านี้กำลังสีข้าวตั้งแต่ 20 เกวียน/วัน ขึ้นไป นอกจากนี้เจ้าของโรงสีในอุษายายังได้ร่วมกันก่อตั้ง “ชมรมโรงสีอุษายา” ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการอีกด้วยเมื่อ 2 ปีที่แล้ว พ่อค้าเหล่านี้จะพบกันเป็นครั้งคราวเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร และพิจารณาถึงนโยบายต่าง ๆ “ที่จะช่วยเหลือชาวนาในจังหวัด”

โรงสีในอุษยามิได้รับซื้อข้าวแต่ละเฉพาะภายในจังหวัดเท่านั้น แต่ยังได้รับซื้อข้าวจากจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือและภาคกลางอีกด้วย ด้วยเหตุนี้เอง แม้ว่าในปี 2523 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะประสบกับภาวะน้ำท่วม และโรคจุก่อนข้างมาก ก็มีได้มีผลกระทบต่อโรงสีข้าวโดยส่วนรวมมากนักเพราะเหตุว่าโรงสีอุษายายังคงรับซื้อข้าวเปลือกจากจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ นครสวรรค์ เพชรบุรี หล่มสัก พิษณุโลก และพิจิตร ฯลฯ ได้อย่างเป็นปกติ โรงสีอุษายาอาศัยเงินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์เป็นสำคัญ โดยเสียอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี และโรงสีเหล่านี้มิได้รับความช่วยเหลือทางการเงินเป็นพิเศษจากหน่วยงานของรัฐ

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับโรงสีอุษยามิเป็นความสัมพันธ์ทางอ้อม ที่มีพ่อค้าคนกลางเป็นตัวกลางเชื่อมบุคคล 2 กลุ่มนี้เข้าด้วยกัน พ่อค้าคนกลางจะออกไปรับซื้อข้าวเปลือกจาก

¹¹ ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากการสัมภาษณ์ คุณโอฬาร อากาสวิภาค, อุปนายกสมาคมโรงสีข้าวไทย, 18 กุมภาพันธ์ 2524.

ตารางที่ 3

เปรียบเทียบภาษีต่อต้านข้าวเปลือกกับราคา
เอฟโอบี ระหว่างปี 2516/17-2523/24

(บาท)

ปี	ภาษีต่อต้านข้าวเปลือก			ราคาข้าว 5 % (ราคาเอฟโอบี.)		
	1	2	ภาษีเฉลี่ย	1	2	ราคาเฉลี่ย
2518/19	1,626.83	778.92	1,202.88 (100)	5,106.33	5,245.83	5,176.08 (100)
2519/20	508.00	564.70	536.35 (44.56)	5,106.33	5,245.83	5,176.08 (100)
2520/21	709.41	1,144.14	926.78 (77.05)	5,475.00	7,192.83	6,333.92 (122.37)
2521/22	1,263.22	940.56	1,101.89 (91.6)	7,733.83	6,215.50	6,974.67 (134.75)
2522/23	1,038.66	1,161.90	1,100.25 (91.48)	6,902.50	8,009.78	7,456.14 (144.05)
2523/24	1,276.34	1,521.00 ¹	1,398.67 (116.28)	8,945.98	9,483.95 ²	9,214.97 (178.03)

ช่วงที่ 1 พค.-ตค.

ช่วงที่ 2 พย.-เมษ.

¹ ระหว่างวันที่ 2-6 กุมภาพันธ์ 2524

² พย. 2523-มค. 2524

แหล่งที่มา: (1) กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
(2) ธนาคารแห่งประเทศไทย

ชวานาดังสถานขอข้าว แล้วนำมาขายต่อให้โรงสี ปริมาณข้าวเปลือกในอยุธยาที่ถูกส่งมายังโรงสีเกือบ 100 % เกิดจากความสามารถของพ่อค้าคนกลางโดยตรง พ่อค้าคนกลางในที่นี้ประกอบด้วย พ่อค้า ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และชาวนาฐานะดีในแต่ละท้องถิ่น โรงสีจำเป็นต้องพึ่งพ่อค้าเหล่านี้ เพราะเหตุว่าไม่มีกำลังพอที่จะออกไปซื้อข้าวเปลือกเองได้ หากโรงสีจะรับทำหน้าที่นี้เสียเองแล้ว แต่ละโรงสีจะต้องจ้างคนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนนับสิบคน ที่จะออกไปตามหมู่บ้านเพื่อแย่งกันซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา

พ่อค้าคนกลางที่ออกไปรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา จะใช้เทคนิคบางประการเพื่อเพิ่มพูนกำไรให้แก่ตนได้ อาทิเช่น (1) พ่อค้าจะซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเป็นตั้ง โดยกำหนดว่าข้าวเปลือก 100 ถัง = 1 เกวียน (ข้าวเปลือก 1 ถัง ประมาณ 11 กิโลกรัม) ในขณะที่รัฐบาลกำหนดว่าข้าวเปลือก 1,000 กิโลกรัม = 1 เกวียน เพราะฉะนั้นพ่อค้าจะได้รับกำไร ส่วนเกินอีกประมาณเกวียนละ 100 กิโลกรัม นอกเหนือจากกำไรตามปกติแล้ว (2) พ่อค้ามักจะอ้างเรื่องความชื้นของข้าวเปลือก และตีราคาข้าวให้ต่ำกว่าราคาที่แท้จริง¹²

พ่อค้าคนกลางอาจจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคร่าว ๆ ด้วยกัน คือ ประเภทแรกเป็นพ่อค้าคนกลางที่ไม่สังกัดโรงสี พ่อค้าประเภทนี้จะไม่ผูกพันว่าจะขายข้าวเปลือกของตนให้แก่โรงสีใดโรงสีหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อซื้อข้าวเปลือกมาแล้วก็จะนำมาตีราคากับโรงสีโดยเฉลี่ยประมาณ 5 โรง และพ่อค้าจะเลือกขายสินค้าของตนให้แก่โรงสีที่ให้ราคาที่ดีที่สุด ประเภทที่สองเป็นพ่อค้าที่สังกัดกับโรงสีหนึ่งโรงสีใดโดยเฉพาะ แต่ละโรงสีจะมีลูกค้าประเภทนี้ราว 20-30 คนที่จะออกไปรับซื้อของชาวนาเพื่อนำมาขายให้แก่โรงสีที่ตนสังกัด

ผลจากนโยบายข้าวของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ที่ให้โรงสีประมูลขายข้าวสารให้แก่องค์การคลังสินค้ากระทรวงพาณิชย์ ได้ทำให้โรงสีที่ประมูลได้จำเป็นต้องชวนชวนหาข้าวเปลือกมาสีเพื่อส่งมอบให้แก่รัฐบาลตามเวลาที่กำหนด และช่วยให้เกิดการแข่งขันกันทางด้านราคาในระหว่างโรงสีต่าง ๆ ที่จะรับซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นแรงที่คงให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นด้วย แม้ว่าพ่อค้าโรงสีในอยุธยาจะมีการรวมตัวกันในรูปของ "ชมรม" ซึ่งเป็นรูปการรวมตัวของพ่อค้าอย่างหลวม ๆ เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะร่วมกัน "ฉ้อ" ราคาข้าวเปลือก ในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งหรือขณะใดขณะหนึ่งได้ง่ายขึ้น แต่ว่าการที่อยุธยามีโรงสีเป็นจำนวนมากก่อนข้างมาก ก็คงจะทำให้พ่อค้า

¹² สัมภาษณ์กลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการอยุธยาของสถาบันวิจัยสังคม ที่ออกภาคสนาม ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 10 กุมภาพันธ์ 2524.

ไม่สามารถตั้งราคาข้าวร่วมกันได้ในทุก ๆ ท้องที่ อีกด้านหนึ่งการที่มีพ่อค้าคนกลางเป็นจำนวนมาก ก็จะช่วยให้ชาวนาสามารถเลือกขายข้าวเปลือกให้แก่พ่อค้าคนใดคนหนึ่งที่เสนอซื้อในราคาที่สูงสุดได้เช่นเดียวกัน

จากการประมาณการของคณะไอพาร์ อากาศวิภาค พ่อค้าคนกลางที่ซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาและนำมาขายต่อให้โรงสี จะได้รับกำไรราวเฉลี่ยละ 30-40 บาท อย่างไรก็ตามกำไรของพ่อค้าจากการทวงวัด และจากการกำหนดคุณภาพข้าวของชาวนาให้ต่ำกว่าความเป็นจริงที่ช่วยให้พ่อค้ามีกำไรเพิ่มมากขึ้น กระนั้นก็ตีบทบาทยุทธที่เป็นประโยชน์ของพ่อค้าคนกลางในกรณีของการค้าข้าวนี้ก็มิใช่น้อยอย่างน้อยที่สุด 2 ประการด้วยกัน กล่าวคือ (1) ในแง่ของการประหยัดต้นทุนการผลิต และ (2) ช่วยทำให้เกิดอรรถประโยชน์ทางบ้านสถานที่ (place utility) ในประการแรกนั้น พ่อค้าคนกลางสามารถบริหารงานของคนอย่างมีประสิทธิภาพและด้วยต้นทุนที่ต่ำมาก ซึ่งช่วยให้ราคาค่าต้นทุนของราคาข้าวเปลือกและข้าวสารเพิ่มขึ้นไม่มากนัก อันเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคโดยทั่วไป ประการที่สองพ่อค้าคนกลางจะเข้าไปรับซื้อข้าวเปลือกตามท้องที่ต่าง ๆ ที่มีราคาต่ำกว่าราคาตลาดให้สูงขึ้น เพื่อจะนำมาขายให้แก่โรงสีที่รับซื้อในราคาสูงสุด ฉะนั้นในแง่พ่อค้าคนกลางจึงเป็นกลไกตลาดที่สำคัญในการตั้งราคาข้าวเปลือกให้สูงขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชาวนาผู้ทำการผลิต

สำหรับ โรงสีข้าว โดยทั่วไปแล้วจะพึงพอใจกับนโยบายของรัฐบาลชุกนี้มากกว่ารัฐบาลชุกที่แล้ว อย่างน้อยที่สุดก็ในแง่ของความคล่องตัวในการรับ-จ่ายเงินจากหน่วยงานของรัฐ ประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศให้โรงสีได้ทราบอย่างแน่ชัดว่า จะสามารถขายข้าวที่รับซื้อให้แก่กระทรวงพาณิชย์ในราคาที่คุ้มค่าใช้จ่าย ฉะนั้นในขณะนั้นแม้ว่าจะยังมีข้อขัดข้องทางเทคนิคในการทำงานของหน่วยงานของรัฐอยู่บ้าง แต่โรงสีก็จะสนับสนุนนโยบายในเรื่องนี้อย่างขันแข็ง และกำไรที่โรงสีได้รับจากการรับซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าคนกลางซึ่งตกอยู่ระหว่าง 1-5 % ต่อหน่วยที่รับซื้อ ก็ยังเป็นเรื่องปกติเหมือนเดิม

การแข่งขันกันระหว่างโรงสีที่จะรับซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าคนกลาง และการแข่งขันกันระหว่างพ่อค้าคนกลางที่จะรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา จะช่วยให้มีการปรับแนวโน้มของกำไรเฉลี่ยในระหว่างกลุ่มพ่อค้าโรงสี และกลุ่มพ่อค้าคนกลางให้ใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งในแง่หากชาวนามีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์อีกกลุ่มหนึ่งแล้ว ก็จะสามารถไปเฉลี่ยเอาผลกำไรมาเป็นของตนได้มากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะทางดำเนินนโยบาย

นโยบายรักษาระดับราคาข้าวของรัฐบาล ขณะปัจจุบัน นับได้ว่าเป็น นโยบายข้าวที่มีลักษณะทำลายมากกว่ารัฐบาลชุดอื่น ๆ ในระยะ 6-7 ปีที่ผ่านมา อย่างน้อยที่สุด ราคาข้าวเปลือกในระยะต้นฤดูก็ปรากฏว่าล้มฤทธิ์ผลโดยทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐบาลชุดที่แล้วของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในฤดูการผลิตข้าวในปี 2522/23 ที่รัฐบาลได้ตั้งราคาพุงราคาข้าวเปลือกเจ้าชั้น 1 เอาไว้เกวียนละ 3,100 บาท ปรากฏว่าราคาในช่วงต้นฤดูตกประมาณเกวียนละ 2,500-2,700 บาท และในเดือนกุมภาพันธ์ 2523 ก็ยังอยู่ในระหว่างเกวียนละ 2,800-2,900 บาท เท่านั้น¹⁸

โดยทั่วไปแล้ว ราคาข้าวภายในประเทศจะมีแนวโน้มสูงขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ อย่างน้อยที่สุด 3 ประการด้วยกัน คือ (1) ราคาตลาดโลก (2) นโยบายของรัฐบาล และ (3) การแข่งขัน และการผูกขาดตลาดภายในประเทศ ในฤดูการผลิตปี 2523/24 สิ่งที่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ก็คือราคาข้าวในต่างประเทศได้สูงขึ้นมาก กล่าวคือ ในขณะที่ราคาเฉลี่ยของข้าว 5% เอฟเอบี ในปี 2522/23 ตกประมาณตันละ 7,456.14 บาท ในปี 2523/24 ราคาถึงกล่าวได้สูงขึ้นถึงตันละ 9,214.97 บาท หรือเพิ่มขึ้นตันละ 1,758.83 บาท (ดูตารางที่ 3) ราคาตลาดโลกที่สูงขึ้นมีส่วนอย่างสำคัญที่เป็นตัวดึงให้ราคาตลาดภายในประเทศสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเรื่องนี้มิใช่ความสามารถของรัฐบาลโดยตรง สิ่งที่รัฐบาลกระทำโดยตรงก็คือการกำหนดนโยบายให้ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศสูงขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับราคาของราคาข้าวในตลาดโลก รัฐบาลได้ใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อให้บรรลุนโยบายดังกล่าวนี้ โดยการใช้นโยบายทั้งของรัฐและเอกชนหลายหน่วยงานเข้าแทรกแซงกลไกการทำงานของตลาด อาจกล่าวได้ว่า การที่รัฐบาลต้องใช้มาตรการทำนองนี้ก็เป็นเพราะการแสดงให้เห็นอยู่แล้วว่า รัฐบาลไม่ยอมรับกลไกตลาดของภาคเอกชนว่าจะสามารถดำเนินไปได้อย่างโดด ๆ โดยมีประสิทธิภาพที่น่าพอใจ ฉะนั้นรัฐบาลจึงจำเป็นต้องกระตุ้นตลาดการค้าข้าวภายในประเทศให้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาโดยการสร้างคิมานค์เทียมให้เกิดขึ้นอย่างใดก็ตามสำหรับข้าว 5% ที่รัฐบาลกำหนดราคาขั้นต่ำเอาไว้เท่ากับ 3,500 บาท ในบั้นนี้ หาก

¹⁸ ธนาคารแห่งประเทศไทย, บันทึกเรื่องการสำรวจภาวะการผลิต การจำหน่ายและการพุงราคาข้าวเปลือกของรัฐบาลในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างของจังหวัด, น. 2. (เอกสารโรเนียว, น.ป.ท.).

ปรับค้ำยภาวะเงินเพื่อที่เพิ่มขึ้นราว 20 % ในปี 2523¹⁴ ก็จะมีมูลค่าเหลือเท่ากับ 2,800 บาท ซึ่งก็เป็นราคาที่ใกล้เคียงกับราคาที่ชาวนาขายข้าวเปลือกของตนได้ในปีที่แล้วนั่นเอง

กล่าวได้ว่าสิ่งที่รัฐบาลกระทำและเป็นผลสำเร็จอย่างแท้จริงมีอย่างน้อยที่สุด 2 เรื่องด้วยกันก็คือ (1) อัตรากอเบ้ย (2) พรีเมียมข้าว ในเรื่องแรกนั้น รัฐบาลสามารถชักจูงให้สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทยปล่อยสินเชื่อให้แก่พ่อค้าส่งออกข้าว องค์การคลังสินค้า และกรมการค้าต่างประเทศเป็นจำนวนเงินถึง 5,000 ล้านบาท ในอัตรากอเบ้ยไม่เกินร้อยละ 13 ซึ่งเป็นอัตรากอเบ้ยที่ต่ำกว่าอัตราในท้องตลาด และช่วยให้ต้นทุนในการดำเนินงานของพ่อค้าลดต่ำลง อันจะเป็นผลให้นโยบายรักษาระดับราคาข้าวของรัฐบาลได้รับการสนองตอบด้วยดี ส่วนในเรื่องพรีเมียมข้าวนี้ รัฐบาลได้ลดพรีเมียมข้าวส่งออกเฉลี่ยเมตริกตันละ 200 บาท ซึ่งเป็นการลดภาระภาษีให้แก่ผู้ส่งออก อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้เพิ่มอัตราสำรองข้าวของผู้ส่งออกจากร้อยละ 50 เป็นร้อยละ 60 สำหรับการส่งออกคันข้าว และปลายข้าว เอ วันเดิลพิเศษ และร้อยละ 10 สำหรับการส่งออกปลายข้าวชนิดอื่น ๆ ซึ่งแต่เดิมไม่ท้องสำรอง ซึ่งเมื่อรวมภาษีส่งออกด้วยแล้วผลปรากฏว่าจำนวนภาษีต่อข้าวเปลือก 1 ตัน ที่ผู้ส่งออกจะต้องจ่ายให้แก่รัฐบาลได้เพิ่มขึ้นจาก 1,100.28 บาท ในปี 2522/23 เป็น 1,521 บาท ในปี 2523/24 (ดูตารางที่ 3)

ปัญหาที่น่าจะพิจารณาก็คือ เพราะเหตุใดรัฐบาลจึงต้องเก็บภาษีข้าวถึง 3 ประเภทพร้อม ๆ กัน นอกจากภาษีส่งออกแล้ว ก็ยังมีพรีเมียมข้าวและข้าวสำรอง หากรัฐบาลปรารถนาจะช่วยให้ชาวนาสามารถขายข้าวเปลือกได้ในราคาที่สมเหตุสมผล รัฐบาลอาจจะยกเลิกภาษี 2 ประเภทหลังเสียก็ได้ เพราะเหตุว่าภาษีทั้ง 2 ประเภทนี้ก็มีได้มีจำนวนมากมายอะไรนัก แต่ผลที่คาดว่าจะติดตามมากก็คือ ราคารับซื้อข้าวเปลือกจะสูงขึ้น สิ่งที่รัฐบาลควรจะทำในลำดับถัดไปก็คือการพิจารณาว่าพ่อค้าโรงสี และผู้ส่งออกควรจะได้รับการกำไรมากน้อยแค่ไหน

นอกเหนือจากนโยบายการแทรกแซงตลาดของรัฐบาลได้กระทำไปแล้ว สิ่งที่รัฐบาลควรจะทำควบคู่ไปก็คือ (1) ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีอยู่แทบทุกจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง (2) ปัญหาความไม่สมมูลย์ระหว่างรายได้กับรายจ่ายของชาวนา เพราะในขณะที่ภาวะเงินเฟ้อภายในประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และส่งผลให้ราคาปัจจัยในการผลิต เช่น

¹⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้คำนวณดัชนีราคาสินค้าในปี 2523 ว่าสูงขึ้นเท่ากับ 10.7 % เมื่อเทียบกับปี 2522

ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำมัน และค่าจ้างแรงงานในการไถและการเก็บเกี่ยวสูงขึ้นทุกปีนั้นปรากฏว่าราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ากว่า ซึ่งทำให้รายได้ที่แท้จริงของชาวนาลดลง และพวกเขาขาดแรงจูงใจที่จะทำการผลิต ชาวนาหนุ่มสาวได้อพยพมาขายแรงงานตามโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี (3) ปัญหาศัตรูพืชและหนุณา ที่ยังเป็นโรคร้ายที่กักร่อนทั้งผลผลิตและกำลังใจของชาวนาเป็นประจำทุกปี (4) ปัญหาการสร้างอำนาจต่อรองให้แก่กลุ่มผู้ทำการผลิตในขณะที่พ่อค้าส่งออก และพ่อค้าโรงสีข้าวต่างก็มีองค์กรที่ทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือสมาคมพ่อค้าส่งออกข้าวออก และสมาคมโรงสีข้าว ทว่าชาวนาผู้ทำการผลิตกลับมีลักษณะกระจัดกระจาย องค์กรของชาวนาไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์การเกษตร หรือกลุ่มเกษตรกรไม่อาจที่จะรวมตัวกันได้ ในระดับประเทศเช่นเดียวกับกลุ่มของพ่อค้า ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางโดยตรง รัฐบาลมักจะไม่วางใจที่จะเห็นชาวนารวมตัวกันในฐานะที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งในทางสังคม ตราบใดที่ชาวนายังไม่อาจที่จะมีองค์กรของตนเอง ที่ทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ให้แก่บรรดาสมาชิกของตนได้อย่างจริงจัง เช่น สมาคมของกลุ่มพ่อค้าแล้ว ก็เป็นเรื่องยากเหลือเกินที่จะได้เห็นผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการค้าข้าวตกไปเป็นของพวกเขาเอง

ความช่วยเหลือต่างประเทศในการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษาค่ายหลวง อุบลรัตน์และโนนสังข์

อมรา พงศาพิชญ์
สุจินดา มุทธากาญจน์

1. บทนำ

โครงการพัฒนานิคมสมบูรณ์แบบไทย-เนเธอร์แลนด์ ได้เข้ามาดำเนินการพัฒนานิคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 นิคม ซึ่งอยู่ในจังหวัดอุดรธานี และขอนแก่น การดำเนินงานของโครงการมีโครงการย่อยผสมผสานกัน โดยเนื้อหาของโครงการย่อยมีส่วนคล้ายคลึงกับโครงการพัฒนาชนบทยากจนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 อยู่ไม่น้อยทีเดียว เพราะเป็นการศึกษาพื้นที่เฉพาะและมุ่งที่กลุ่มยากจน การเสนอภาพปัญหาชนบทในรายงานฉบับนี้มุ่งเน้นที่จะอธิบายว่า มีปัจจัยอะไรที่ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถรับกิจกรรมการพัฒนา ในระยะแผนพัฒนาที่ผ่านมา เพราะผู้เขียนคิดว่า การเปลี่ยนแปลงในชนบทจะเกิดขึ้นได้ จะมีปัจจัยสำคัญคือ ปัจจัยภายใน (สภาพของชาวบ้าน) และปัจจัยภายนอก (โครงการพัฒนา) ที่ประสานสอดคล้องกัน โดยหวังว่ารายงานนี้จะมีประโยชน์ในการอธิบายแนวโน้มนโยบายแก้ไขปัญหามชนบทของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกว่าจะสอดคล้องกับปัจจัยภายในได้หรือไม่

ข้อมูลที่ใช้ประกอบการเขียนบทความนี้คือ ข้อมูลที่ได้จากการที่สถาบันวิจัยสังคมได้มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสมบูรณ์แบบไทย-เนเธอร์แลนด์ ในฐานะนักวิจัยโดยเข้าไปอาศัยอยู่ในนิคมค่ายหลวง (ผัง 5) นิคมอุบลรัตน์ (ผัง 25 และผัง 28) และนิคมโนนสังข์ (ผัง 22) ได้ศึกษา พูดคุยและร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในนิคม ทั้ง 3 แห่ง

ในการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ จำเป็นจะต้องมีบริเวณเก็บกักน้ำขนาดใหญ่และที่จะถูกน้ำท่วมก็จำเป็นจะต้องย้ายชาวบ้านออก และหาที่อยู่ใหม่ ส่วนใหญ่แล้วทางการมักจะหาที่ที่ยังไม่มีผู้จับจองมาจัดสรรให้แก่ผู้ที่ถูกน้ำท่วมในลักษณะนี้คม แต่ปรากฏว่า พื้นที่ที่ยังไม่มีผู้จับจองมักจะเป็นที่สาธารณะ ที่ป่าสงวน หรือที่รกร้างว่างเปล่าและแห้งแล้ง โดยเหตุนี้ผู้ที่ถูกน้ำท่วมบางคนจึงไม่เต็มใจที่จะย้ายไปอยู่ในนิคม และหันไปบุกเบิกป่าสงวนเพื่อทำกิน เพราะที่ดินในป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าที่ที่ทางการจัดสรรให้มากมาย เนื่องจากนิคมทั้ง 3 แห่งที่ทำการศึกษาเป็นนิคมแรก ๆ ที่จัดตั้งขึ้นให้เป็นที่อยู่อาศัยของผู้ถูกน้ำท่วม การจัดย้ายผู้อพยพทำไปอย่างไม่มีระบบ ผู้ถูกน้ำท่วมต่างคนต่างอพยพที่ละรายและตั้งบ้านเรือนอยู่โดยเคี้ยวในที่ที่ทางการจัดให้ โจรผู้ร้ายจึงถือโอกาสจี้ปล้น มีผลทำให้ผู้ถูกน้ำท่วมประสบเคราะห์กรรมเพิ่มขึ้น เงินชดเชยที่ได้รับมาและอาจนำไปใช้ในการบุกเบิกที่ดินได้ก็หมดไป ผู้ถูกน้ำท่วมเหล่านี้จึงตัดสินใจอพยพไปอยู่ในบริเวณที่อุดมสมบูรณ์กว่า

ที่ดินที่ทางการจัดสรรให้หน้าดำไม่ใช้เทคนิควิทยาศาสตร์ช่วยก็จะมีทางบุกเบิกได้เลย ผิดกับที่ป่าซึ่งสามารถบุกเบิกได้โดยใช้วิธีการแบบง่าย ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้นิคมที่ทางการจัดสรรให้สำหรับผู้ถูกน้ำท่วมจึงมีผู้ถูกน้ำท่วมอาศัยอยู่น้อย มีผลทำให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหรือที่อื่นเข้ามาจับจองหรือซื้อต่อในราคาถูก จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ว่าจะจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ถูกน้ำท่วมก็ผิดเพี้ยนไป เพราะนิคมกลายเป็นที่ ๆ ใคร ๆ ก็อาจจับจองได้ ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ทางการควรจะให้ความสนใจในการดำเนินการจัดสรรที่ดินในโครงการอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมทางเศรษฐกิจ ตารางที่ 1 และ 2 แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในนิคมไม่ใช่ผู้อพยพมาจากเขื่อนน้ำท่วม นอกจากกรณีของนิคมห้วยหลวง ซึ่งมีหัวหน้าครัวเรือน 55.6 % ที่ย้ายมาจากหนองวัวซอ ซึ่งเป็นบริเวณที่ถูกน้ำท่วม และในนิคมโนนสังข์ปรากฏว่า 82.6% ของหัวหน้าครัวเรือนในนิคมคือ ราษฎรเดิมที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นอยู่แล้ว และหันมาจับจองที่ดินเพิ่มเติม

ตารางที่ 1

ที่อยู่อาศัยเดิมของหัวหน้าครัวเรือนในนิคม

นิคม	หนองวัวซอ	กุคจับ	อุบลรัตน์	น้ำพอง	โนนสังข์	อื่น ๆ
ห้วยหลวง	55.6	30.2	—	—	—	14.2
อุบลรัตน์ (ผัง 25)	—	—	34.1	24.4	—	41.3
อุบลรัตน์ (ผัง 28)	—	—	47.5	2.5	—	50.0
โนนสังข์	—	—	1.4	—	82.6	16.0

ตารางที่ 2

สาเหตุของการย้ายเข้ามาอยู่ในนิคม

นิคม	นำท่วม	ซากแกลนที่คืน เกษตรกรรม	ราษฎรเดิมจับจองที่ดิน เพิ่มเติมหรือราษฎร อพยพมาจากที่อื่น	อื่น ๆ	ไม่ตอบ
ห้วยหลวง	55.6	11.1	33.3	—	—
อุบลรัตน์ (ผัง 25)	7.3	24.4	48.8	—	19.5
อุบลรัตน์ (ผัง 28)	2.5	45.0	52.5	—	—
โนนสังข์	2.9	27.5	55.1	7.2	7.2
รวม 4 นิคม	19.2	25.4	47.0	—	—

สำหรับอุบลรัตน์ มีหัวหน้าครัวเรือนที่ย้ายมาจากที่อื่นประมาณ 40-50% ซึ่งเป็นการยืนยันว่า การจัดสรรที่ดินในนิคมมิได้เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

ถ้าเราจะยอมรับว่า การจัดสรรที่ดินในนิคมอาจจะจัดให้ผู้ที่ไม่ถูกน้ำท่วมได้ แต่ขอให้จัดให้ผู้ต้องการที่ดินทำกินเป็นใช้ได้ ก็อาจไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวกับผู้อาศัยอยู่ในนิคมว่าเป็นผู้ที่มีสิทธิ์จริงหรือไม่ เท่าใดนัก ผู้เขียนจะขอผ่านประเด็นนี้ไป เพียงแต่จะขอย้ำก่อนผ่านประเด็นไปว่า ในอนาคต การให้สิทธิ์ทำกินแก่ผู้อาศัยอยู่ในนิคมควรจะให้เฉพาะผู้ที่ควรได้สิทธิ์เท่านั้น

ในการจัดทำนิคมจำเป็นที่จะต้องเตรียมเครื่องสาธารณูปโภค ส่วนใหญ่แล้วทางการไม่สามารถจัดหาเครื่องสาธารณูปโภคให้ได้ครบถ้วน เพราะมีงบประมาณจำกัด แต่ประชาชนก็มักไม่เรียกร้องมาก เพราะเครื่องสาธารณูปโภคในหมู่บ้านเดิมก็มีอยู่น้อยมากอยู่แล้ว ฉะนั้นถึงแม้ทางนิคมจะจัดให้ได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับในหมู่บ้านเดิมแล้วยังมีมากกว่าเดิม จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับเครื่องสาธารณูปโภคในนิคม พบว่าเฉพาะราษฎรในนิคมห้วยหลวงเท่านั้นที่แสดงความผิดหวังในบริการที่ได้รับ ทั้งนี้เป็นเพราะนิคมห้วยหลวงเป็นนิคมที่มีราษฎรอพยพมาจากเขตน้ำท่วมจริงๆ ราษฎรในเขตน้ำท่วมคือ ราษฎรกลุ่มที่รู้ว่าทางการสัญญาจะให้บริการทางค้ำสาธารณูปโภค ราษฎรเดิมที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอยู่แล้วหรือราษฎรที่ย้ายมาจากที่อื่น ไม่รู้

ถึงสัญญาข้อหนึ่งจึงไม่ฝึกหัดเมื่อไม่ได้รับบริการ ปัจจุบันบริการสาธารณสุขทางค้ำโรงเรียน สถานี-
อนามย์ ถนน น้ำคิม ในนิคมมีเท่าๆ กับหมู่บ้านอื่นๆ ทั่วประเทศไทย ผู้อาศัยอยู่ในนิคมไม่ได้
รับบริการพิเศษแต่อย่างใด

ทางด้านโครงการพัฒนาอื่นๆ ราษฎรในนิคมห้วยหลวง อุบลรัตน์ และโนนสังข์มี
โอกาสได้รับบริการมากกว่าราษฎรในเขตอื่นๆ ทั่วไป ทั้งนี้เพราะมีโครงการพัฒนาสมบูรณ์แบบ
ไทย-เนเธอร์แลนด์ ผู้เขียนจะเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการในส่วนต่อไป

2. โครงการพัฒนาสมบูรณ์แบบไทย-เนเธอร์แลนด์ (Integrated Development Project)

2.1 หลักการ

เป็นโครงการร่วมระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศเนเธอร์แลนด์ โดยมีการส่งเสริม
การพัฒนาทางเศรษฐกิจและวิชาการแบบ ให้เปล่า ตามข้อตกลงในบันทึกความเข้าใจร่วมกัน
ระหว่างรัฐบาลทั้งสอง การดำเนินงานของโครงการอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมประชา-
สงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย การสนับสนุนทางการเงินเป็นหน้าที่ของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์
โดยรัฐบาลไทยได้ออกงบประมาณบางส่วน งบประมาณของเนเธอร์แลนด์ในขั้นแรก 16 ล้านบาท
ให้ดำเนินการหมุนเวียนภายใน โดยมีวัตถุประสงค์

2.1.1 ต้องยกระดับความเป็นอยู่ของสมาชิกในนิคมสร้างตนเอง เชื้อนอุบลรัตน์
ห้วยหลวงและโนนสังข์ โดยเน้นการประสานปัจจัยทุกอย่างที่จำเป็นและพอเพียงในการยกระดับ
ความเป็นอยู่ของประชากรเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ เช่น เรื่องน้ำ พืชพันธุ์ใหม่ สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้
งาน เทคนิคในการผลิต การผลิตอาหารหลัก เช่น ไร่ หนุ การให้สินเชื่อการเกษตร ฝึกอบรม
ผู้นำหมู่บ้านให้การศึกษาแก่เด็กเล็ก ฯลฯ *โดยมีความเชื่อมั่นว่า ภายใต้สภาพการปัจจุบันและ
เงื่อนไขของโครงการ การเน้นการปฏิบัติงานโครงการย่อยเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่ก่อให้เกิด
ความสำเร็จในระยะยาว*

2.1.2 ต้องการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้เพราะ IDP
มีความเชื่อมั่นว่าการดำเนินงานโครงการต่างๆ ถ้าประชาชนมีส่วนร่วมด้วย โอกาสที่โครงการ
นั้นจะได้รับความสำเร็จก็มีมากขึ้น

2.1.3 ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองในการดำเนินงาน การประสานงานกับเจ้าหน้าที่นิคม การใช้ทรัพยากร ในประเทศให้สอดคล้องกับศักยภาพและเงื่อนไขที่กรมประมงวิเคราะห์จะรับกลับไปดำเนินการได้เองในระยะยาว ลักษณะของโครงการ IDP ที่เข้ามาช่วยเหลือจึงอยู่ในรูปโครงการย่อยมากมาย การดำเนินการในสนามจะมีพนักงานประจำคอยให้คำแนะนำแก่ชาวบ้าน และในแต่ละโครงการย่อยก็จะมีผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและต่างประเทศคอยให้คำแนะนำและวางแผนการทำงานอยู่ตลอดโครงการ

แต่อย่างไรก็ตาม จุดที่ผู้เขียนยอมรับว่ายากแก่การวิเคราะห์ในค่านโครงการก็คือ IDP เพิ่งจะเริ่มงาน 2-3 ปี และหลายโครงการยังไม่แสดงผลออกมาอย่างชัดเจน ในค่านของชาวบ้านเอง เนื่องจากการที่หัวหน้าครัวเรือนยอมเข้ามาอยู่ในนิคมก็เท่ากับเป็นการคัดตัวทางสังคมไปโดยปริยาย กล่าวคือ ครอบครัวที่เข้ามาอยู่จะมีฐานะอยู่ชั้นยากจนมาก ช่วงระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา ยังไม่เพียงพอที่จะมองเห็นความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจได้ ดังนั้นถ้าโครงการล้มเหลวผู้เขียนก็ไม่สามารถหาสาเหตุหรือข้อยืนยันที่หนักแน่นได้

2.2 โครงการย่อยของ IDP

การดำเนินโครงการของ IDP ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา IDP มีนโยบายว่าจะส่งเสริมจุดเล็ก ๆ เสียก่อน และเมื่อได้ผลดีแล้วก็จะขยายโครงการนั้นให้กว้างขวางขึ้น ดังนั้นในช่วงแรกนี้ IDP จึงให้ความช่วยเหลือมากเฉพาะบางฝั่ง ทั้งนี้โดยพิจารณาว่าฝั่งนั้น ๆ เป็นฝั่งที่ชาวบ้านมาจากแหล่งเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ความเป็นเอกภาพ (ตามที่ IDP หวัง) จะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ IDP ดำเนินโครงการอย่างราบรื่น โดยที่ชาวบ้านไม่ขัดแย้งกัน (ผู้เขียนเห็นว่าในสภาพความจริงชุมชนเดียวกันก็ควรจะมี ความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ แต่เงื่อนไขของ IDP กล่าวว่าจะต้องมี ความขัดแย้งกัน เงื่อนไขหลักน่าจะอยู่ที่ความไม่แตกต่างทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจที่ทำให้ชาวบ้านทุกคนไม่ค่อยมีโอกาสขจัดผลประโยชน์กันแต่ประการใด ดังนั้นการทำงานของ IDP จึงไม่ครอบคลุม ทั้งนี้คน แต่จะเกี่ยวพันมากที่สุดเพียงเฉพาะฝั่ง 5 และหลังจากการดำเนินโครงการในช่วงแรกก็เพียงเพื่อคิดว่าโครงการจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ดังนั้นข้อพิจารณาจึงไม่คำนึงว่าการส่งเสริมของโครงการจะมีผลต่อคนส่วนใหญ่อย่างทั่วถึงหรือไม่ แต่จะพิจารณาการส่งเสริมของโครงการเพียง 1 หรือ 2 ครอบครัวว่าจะมีผลในทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตชาวบ้านหรือไม่ และอย่างไร ซึ่งรายละเอียดของโครงการย่อยมีดังนี้

2.2.1 โครงการทุ่งหญ้าชั่วคราว

การดำเนินโครงการนี้ต้องการเผยแพร่ความรู้ในการใช้ที่ดินที่สมาชิกมีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลผลิตสูงสุดและเพิ่มขึ้นตลอดเวลา โดยจัดที่ดินไว้เป็นทุ่งหญ้าชั่วคราวเพื่อบำรุงดิน พืชที่ส่งเสริมให้ปลูกเป็นทุ่งหญ้า คือ ชามาต้าและชีวาโต (พืชตระกูลถั่วมีคุณสมบัติทนต่ออากาศแห้งแล้งและยังบำรุงดิน) และสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับวัวรายละ 2 ตัว มูลค่า 8 พันบาท (เงินกู้ยืม) โครงการนี้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2520 จนถึง 2524 มีสมาชิกริเริ่มช่วยเหลือลงเข้าโครงการเพียง 5 รายเท่านั้น ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่สนามของ IDP จะเข้าไปสอบถามว่าใครสนใจโครงการนี้ เมื่อได้ชาวบ้านเข้าโครงการก็แนะนำให้ปลูกพืชและนำวัวเข้ามาให้ตลอดเวลา เจ้าหน้าที่สนามจะเข้ามาดูแลทุ่งหญ้าและให้การแนะนำแก่ชาวบ้าน จุดหลักที่จูงใจให้ชาวบ้านเข้าร่วมโครงการก็คือการให้อาหาร 2 ตัว เป็นลักษณะเงินยืม โดยคิดจากต้นทุน ซึ่งชาวบ้านย่อมมองเห็นว่าเมื่อวัวโตขึ้น ราคาจะมากขึ้น นี่คือนั่นที่ชาวบ้านได้คุ้มเพื่อแลกกับการนำที่ดินของเขา ซึ่งสามารถนำไปปลูกข้าวหรือมันได้ เปลี่ยนไปปลูกทุ่งหญ้าเพื่อให้อาหารวัวกินเป็นอาหาร นับว่าแรงจูงใจลักษณะนี้สร้างความมั่นใจให้ทางบ้านรายได้ให้กับชาวบ้าน ในการร่วมโครงการ ได้ดีทีเดียว โครงการนี้เริ่มประสบปัญหาตรงที่ว่าสมาชิกไม่ค่อยสนองให้เห็น ได้เลยว่าเขาพบความสำเร็จในการจัดการกับที่ดินที่มีอยู่น้อยให้สามารถที่จะทำให้เขามีอาหารการกินได้ตลอดปี โดยรายหนึ่ง ๆ เขาให้ความเห็นว่าที่ดินของเขาซึ่งปลูกหญ้านั้นเขาเอาปอมปลูกด้วย แต่ปอมของเขาเสียหาย การดูแลแปลงหญ้างก็กระทำไปตามที่เจ้าหน้าที่เกษตรแนะนำ ชาวบ้านไม่มีลักษณะที่จะขยายหรือปรับปรุงทุ่งหญ้าอีกในเมื่อวัวออกลูกซึ่งก็ได้เป็นของเขาเอง ความล้มเหลวของการเผยแพร่ความรู้ในการใช้ที่ดินเนื่องมาจากฐานะของชาวบ้านอยู่ในสภาพที่มีอาหารบริโภคไม่เพียงพอแต่ละปี จึงมีความจำเป็นที่เขาจะต้องทำการผลิตอาหารในที่ดินของเขาให้ได้มากที่สุด และเขาไม่สนใจที่จะมาปรับปรุงทุ่งหญ้า ในขณะที่เขาคิดว่าเขาได้วัวแล้วเขาจะปลูกปอมเพื่อเอาไปขายในแผ่นดินอย่างไรมากกว่า ความคิดที่ชาวบ้านยังเลี้ยงวัวอยู่ได้ก็เพื่อขายวัวแล้วจะได้เงินเหลือมา เงื่อนไขที่สำคัญจึงอยู่ที่ว่า ถ้าสมาชิกมีความเพียงพอในการเลี้ยงครอบครัวตลอดปี เขาก็มีเวลาไปสนใจกับการพัฒนาทุ่งหญ้าและเรียนรู้มันได้มากขึ้นซึ่งจะตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.2.2 โครงการเพิ่มปริมาณสัตว์ใช้งาน

เนื่องจากได้พบว่าสมาชิกริเริ่มกว่าครึ่งไม่มีควายเป็นของตนเอง ทำให้ประสบปัญหาในการเพาะปลูก การเตรียมดิน การเข้าควายในฤดูหนึ่งต้องเสียในอัตราประมาณ 1,000 บาท/1 ตัว

IDP จึงให้สินเชื่อกวายนกับสมาชิก (นำควายพันธุ์อย่างดีมาให้) ให้ระยะเวลาการใช้เงินภายใน 3 ปี โดยชำระคืนเป็นงวด ๆ โครงการนี้เป็นโครงการที่ดีเพราะควายเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญที่จะเพิ่มผลผลิตให้กับชาวบ้าน นั่นคือการนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพที่ดีได้

แต่ในทางปฏิบัติ กรณีห้วยหลวงให้สินเชื่อกวาย 10 ราย มีปัญหาเกือบทุกราย ปัญหาที่ประสบ เช่น ไม่มีเงินชดใช้หนี้ตามกำหนด นายอินกรรมสิทธิ์ (ผิคนสัญญา) ขายลูกควายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายอย่างอื่น ฯลฯ ซึ่งให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจของประชาชนที่ยากจน เมื่อมีรายได้จากผลผลิตอย่างอื่น ก็จะต้องนำไปใช้จ่ายในความต้องการพื้นฐานเช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ข้าวปัจจัยการผลิต เช่น รถเข็น ฯลฯ เนื่องจากเห็นว่าหนี้สินที่ก่อกับหน่วยงานของรัฐบาลสามารถผ่อนผันได้ในระยะเวลาอันยาวนาน เพราะรู้ว่าหน่วยงานเหล่านี้ต้องการมาพัฒนาอยู่แล้ว

ถึงแม้โครงการจะเป็นโครงการที่ดี แต่สะท้อนให้เห็นว่าในขณะที่ชาวบ้านยังมีความอดอยากอยู่นั้น การลดรายจ่ายทางค่าน้ำค่าเช่าควาย (ให้ทุนแก่ชาวบ้าน) ก็ยังไม่เพียงพอที่จะจุดรั้งให้เขาลืมตาอ้าปากได้ ถึงแม้ IDP จะมีโครงการอื่นอยู่แล้วก็ตาม ควายที่หีบขี้หน้ให้มันจึงกลับกลายเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่เขากำลังเผชิญอยู่โดยการขาย สำหรับการไม่มีเงินใช้หนี้นั้นผู้เขียนก็คิดว่าถ้าเขาไม่มีควาย เขาจะต้องเสียค่าเช่า แต่เมื่อมีแล้วเงินก้อนนั้นเหมือนกับได้เพิ่มขึ้นมาแต่การนำไปใช้จ่ายภายในครอบครัวมันก็เป็นเหตุผลที่ดีกว่าจะนำไปใช้หนี้ให้กับ IDP

2.2.3 โครงการจัดหาแหล่งน้ำ

เพื่อแก้ไขภาวะขาดแคลนน้ำ ทั้งน้ำบริโภคและน้ำใช้ในการเพาะปลูก โดยได้ดำเนินการต่อไปนี้

1. บ่อน้ำผิวดิน โครงการจะขุดให้ 1 ผัง ต่อ 1 บ่อ ใช้ต้นทุนบ่อละ 12,000 บาท
2. การศึกษาแหล่งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน โครงการกำลังศึกษาแหล่งน้ำและทดสอบน้ำ ซึ่งจะแล้วเสร็จในเร็ววันนี้ ผลการศึกษาจะเป็นตัวกำหนดแผนงานด้านแหล่งน้ำของโครงการต่อไป
3. การศึกษาวิธีการใช้น้ำให้เป็นประโยชน์ เช่น เครื่องมือทุ่นแรงในการยกน้ำ

โครงการนี้ น่าสนับสนุนเพราะเสริมสร้างให้ประชาชนมีน้ำไว้กินไว้ใช้ ถึงแม้ไม่สามารถนำมาเพาะปลูกได้ก็ตาม ก็จัดว่าเป็นสิ่งบริการพื้นฐานที่หน่วยงานพัฒนาสร้างให้ เพื่อเสริมสร้างให้ชีวิตมีคุณภาพในการดำรงชีพมากขึ้น เป็นหนทางนำไปสู่ศักยภาพที่ดี เป็นรากฐานในการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ

2.2.4 โครงการเลี้ยงสุกร

IDP จะให้สินเชื่อกับสมาชิกเพื่อใช้เป็นค่าสุกร คอกเบี้ย 6% และค่าสร้างเล้าหมูโดยไม่คิดดอกเบี้ยในขั้นแรก และให้ส่งคืนเงินต้นหลังจากขายหมูแล้ว โครงการนี้เพิ่งจะเริ่มได้ไม่นาน โดยมีสมาชิกร่วมโครงการ 6 คน

โครงการนี้ตามวัตถุประสงค์ของ IDP ก็เพื่อต้องการให้มีอาหารโปรตีนเพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน และรายได้ที่เพิ่มขึ้น โดยการที่นำเอาเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยเป็นการเลี้ยงหมูโดยใช้อาหารผสมตามวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ใบกระถิน ถั่วแฉะ แฉะ มันสำปะหลัง ฯลฯ เป็นอัตราส่วนกัน เพื่อลดต้นทุนการเลี้ยงแบบดั้งเดิมที่ต้องอาศัยรำข้าวจากโรงสี

จะเห็นว่าในทางปฏิบัติชาวบ้านที่อยู่ในโครงการใช้วิธีเลี้ยงแบบดั้งเดิมทั้งสิ้น เพราะการเลี้ยงหมูแบบใหม่ที่เน้นเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่สอดคล้องกับภาวะวิถีของชาวบ้าน การที่ต้องทำงานในทุ่งนาด้วยทำให้มีเวลาไม่มาก การเลี้ยงแบบดั้งเดิมประหยัดเวลา แต่ถ้าหากเลี้ยงเป็นฟาร์มใหญ่ๆ ก็เป็นสิ่งที่น่าจะใช้เทคโนโลยีเหล่านี้เข้าไปได้เพราะจะช่วยลดต้นทุนมาก

2.2.5 โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

IDP เห็นว่า เด็กก่อนเข้าเรียนส่วนใหญ่จะเป็นโรคขาดอาหาร ขาดการดูแลสุขภาพ สุขภาพอนามัย และอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ขาดการอบรมที่ดี ก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ สติปัญญาไม่เติบโตตามวัย IDP ให้ทุนในการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างถาวร และให้เป็นทุนหมุนเวียนสำหรับซื้อวัสดุอุปกรณ์ ของเล่นที่จำเป็นต่างๆ แก่ศูนย์ มีการจัดอบรมพี่เลี้ยงเด็ก โดยส่งไปอบรมที่คณะศึกษาศาสตร์ และคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดย IDP เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้

การตั้งโครงการนี้เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพราะถึงที่สุดแล้วย่อมจะสะท้อนให้เห็นถึงจุดบกพร่องทางสังคมชนบทที่มีแต่ความยากจน ทั้งยังไม่มีศักยภาพในการพัฒนาตัวเอง

2.2.6 โครงการเรือนเพาะชำ

โครงการนี้ทำเพื่ออบรมสมาชิกในการทำกิ่ง ตอน ต่อตา บักชำ เสียบกิ่ง เพื่อขยายพันธุ์ไม้ เช่น จามจุรี กระถินยักษ์ แคล้วรง โดย IDP จะให้เงินฟรีกับสมาชิก 600 บาท/1 โรงเพาะชำ จัดหาพันธุ์ไม้มาให้เพาะและส่งสมาชิกไปอบรมที่ ม.ขอนแก่น หลังจากที่มีผลผลิต

ในการเพาะชำ IDP จะซื้อไปแจกจ่ายให้แก่สมาชิกนิคมคนอื่น ปี 2524 มีผู้เข้าทำโครงการ 5 ครอบครัว

โครงการนี้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน เพราะสิ่งที่ส่งเสริมให้ปลูกเป็นสิ่งที่ห่างไกลจากชาวบ้านคือ ชาวบ้านไม่สามารถใช้บริโภครได้ จึงไม่ได้รับความสนใจของชาวบ้านเท่าไรนัก ถึงขนาดแลกเปลี่ยนไม้ฟืนถ้ามีคนอยากได้ ถึงแม้ว่าต้นไม้ที่ส่งเสริมจะเป็นการมองการณ์ไกลว่า ทำให้พืชบำรุงดิน ทำด้านได้ โตเร็วก็ตาม แต่ชาวบ้านดูออกจะเข้าใจได้ยาก สะท้อนให้เห็นว่าในขณะที่ชาวบ้านยังผลิตไม่พอกิน ความคิดคำนึงว่าจะหาอะไรมาบริโภคในมือต่อ ๆ ไปเขาไม่สามารถกระทำเพื่อหำยข้างหน้าได้ในขณะที่ฟืนนี้เขายังอยู่

2.2.7 โครงการขยายเมล็ดพันธุ์

IDP ส่งเสริมโครงการนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายในการนำพันธุ์พืชตระกูลถั่วที่เหมาะสมกับธรรมชาติของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาทำการขยายพันธุ์ เพื่อเป็นการบำรุงดิน ใช้เป็นอาหารสัตว์และเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกนิคม โดย IDP จะให้อุปกรณ์ในการผลิตทั้งหมด เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ตะแกรงร่อน แก่สมาชิกที่อยู่ในโครงการขยายเมล็ดพันธุ์ ซามาต้า ซีราโตร คาโลโป และจะเก็บคืนเป็นรูปตัวเงิน เมื่อขายผลผลิตคืนให้กับ IDP ในราคาซื้อ โดยไม่คิดดอกเบี้ยและ IDP ยังเป็นผู้รับซื้อผลผลิตในราคาประกันที่แน่นอน

IDP ได้สร้างเงื่อนไขการลงทุนให้ก่อน ซึ่งไม่กระทบกระเทือนรายจ่ายของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านกระทำตามได้ และการที่ IDP ยังเป็นผู้รับซื้อในราคาประกันและที่สำคัญเบื้องหลังอีกประเด็นหนึ่งคือการปลูก ซามาต้า ซีราโตร คาโลโป นี้ ชาวบ้านยังไม่มีประสบการณ์และไม่สามารถคาดการณ์ในอนาคตได้ แต่การกระทำทุกขั้นตอนนั้นจะมีเจ้าหน้าที่เกษตรติดตามแนะนำอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการผลิตและการตลาด ชาวบ้านมีความมั่นใจเต็มที่เพราะตนมีแต่ทางได้คือปลูกแล้วไม่มีเมล็ด ชาวบ้านก็ไม่เสียอะไร (ความกลัวเรื่องนี้ออกจะไม่มีเพราะความเชื่อถือในเจ้าหน้าที่เกษตร) และแน่ใจได้ว่าตนจะได้เงินในราคาที่ยุติธรรมเมื่อการผลิตผ่านไป 1 ฤดู ปรากฏว่า ขายผลผลิตได้เงินกันมากและมีชาวบ้านต้องการจะปลูกพืชดังกล่าวกันมากขึ้นหลายครอบครัว แต่ปัญหาของ IDP มีที่ว่าไม่สามารถจะรับซื้อเมล็ดพันธุ์ได้ต่อไปเพราะ IDP ไม่สามารถส่งออกสู่ตลาดได้ ในปีที่แล้ว IDP จึงวางแผนให้ลดจำนวนครัวเรือนที่ผลิตลง ผู้เขียนเห็นว่าถ้าโครงการดำเนินต่อไป ชาวบ้านจะพัฒนาเทคนิคการปลูกและขยายพันธุ์เมล็ดได้มากอย่างแน่นอน

เพราะมีปัจจัยแวดล้อมที่สมบูรณ์เพียงพอที่จะพัฒนาชาวบ้านได้ และ IDP ก็ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่งในโครงการนี้ แต่ IDP พบความจริงได้แน่นอนว่า IDP ก็สามารถที่จะหมดเงินได้เช่นกัน เพราะการกระทำเช่นนั้นไม่ใช่มีวัตถุประสงค์เป็นห้องทดลองทางสังคมศาสตร์ แต่ IDP จะต้องคำนึงถึงโลกแห่งความเป็นจริงด้วย การทดลองนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในสังคมที่มีเจตนาารมณ์ในการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยน เราต้องยอมรับว่าการทดลองจำเป็นต้องมีจริง แต่จะสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นอย่างไร จึงจะเป็นแรงจูงใจก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างทั่วค้ำจนของคุณภาพชีวิตคนในสังคม

2.2.8 โครงการหน่อไม้ฝรั่ง

โครงการทดลองปลูกหน่อไม้ฝรั่งนี้ให้สมาชิกทดลองปลูก หากไม่ได้ผลหรือเสียหาย IDP จะชดใช้เงินให้ ปรากฏว่าชาวบ้านไม่ให้ความสนใจแต่ประการใด ที่เป็นเช่นนั้นเพราะหน่อไม้ฝรั่งเป็นพืชใหม่ที่ยังต้องหาลาดและชาวบ้านไม่เคยบริโภค ในกรณี IDP จะเน้น ให้ปลูกหน่อไม้ฝรั่งเพื่อเพิ่มรายได้ ท้ายสุดก็ไม่สามารถสานต่อโครงการนี้ได้ เพราะเกิดอุปสรรคต่าง ๆ มาก ปัจจุบัน (ปี 23) โครงการนี้ก็ล้มเลิกแล้วเนื่องจากที่ผ่านมาก็เปรียบเหมือนห้องแล็บที่ทดลองปลูกเป็นหย่อม ๆ เล็กน้อยมาก ไม่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเลย แต่ถ้าโครงการนี้จัดทำเป็นปริมาณเนื้อที่มาก ๆ (mass production) ก็จะได้ผลบ้าง ในแง่ผลิตเพื่อเป็นวัตถุดิบออกสหกรณ์ขนาดย่อม เป็นอุตสาหกรรมการเกษตรได้ เพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านได้ในระยะเริ่มแรก แต่ปัญหาที่สำคัญคือตลาด

2.2.9 โครงการปลูกพืชหมุนเวียนระบบใหม่

โครงการนี้เพื่อส่งเสริมพืชพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ย การใช้ยาปราบศัตรูพืช โดยที่ IDP จะให้สินเชื่อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ค่าไถ เพราะจะหักคืนในรูปแบบตัวเงินเมื่อขายผลผลิตแล้ว IDP จะรับซื้อผลผลิตในราคาประกันให้ เช่น ถั่วลิสง รับซื้อในราคาประกัน 10 บาท-1 กก. (ราคาตลาด 5-7 บาท/1 กก.) โครงการนี้มีลักษณะการดำเนินโครงการเหมือนโครงการหญ้าขามถั่ว และทาง IDP ยังประกันราคาให้สูงกว่าในท้องตลาดเสียอีก แต่การปลูกถั่วนี้เป็นการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรในขั้นสูง ชาวบ้านต้องใช้เวลาในการดูแลและต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัด แต่เมื่อการผลิตผ่านไป 1 ฤดู และผลผลิตที่ได้เมื่อขายในราคาของ IDP ชาวบ้านพบว่า รายได้สุทธิของเขา (เพราะ IDP จะหักค่าสินเชื่อ) จากการปลูกถั่วลิสงของ IDP ไม่มากขึ้น

เท่าไร ผู้ชาวบ้านปลูกตามปกติเพียงเอาไว้กินในบ้านไม่ได้ จากจุดนี้สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ IDP จะให้ความมั่นใจในการลงทุนแก่ชาวบ้าน (สมาชิกของโครงการนี้มี 20 ราย) แต่เมื่อผลผลิตนำไปขายได้ราคาไม่ดี ในฤดูเพาะปลูกหน้าชาวบ้านให้ความสนใจน้อยลงทันที ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของชาวบ้านอีกทางหนึ่ง

2.2.10 โครงการอาสาสมัครการแพทย์

IDP ตั้งโครงการนี้โดยมีแนวความคิดจาก อสม. ที่มีอยู่ทั่วไปในภาคอีสานโดยคัดเลือกตัวแทนสมาชิกในแต่ละฝั่งเข้าทำการอบรมที่คณะแพทย ม. ขอนแก่น และให้เงินทุนหมุนเวียนเพื่อซื้อยาและอุปกรณ์รักษาพยาบาล รายละ 1,600 บาท โดยมีผู้เป็น อสม. 7 คน

โครงการนี้เป็นโครงการดี หากประสบผลสำเร็จจะทำให้คุณภาพของชีวิตดีขึ้น มีความรู้ในการรักษาดีขึ้น สามารถรักษากันเองได้ แต่โครงการนี้ในทางปฏิบัติไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะความเชื่อถือต่อ อสม. ที่ไปอบรมมาน้อย (เพียง 9 วัน) ต่ำกว่าแพทย์หรือหน่วยอนามัย ไม่ครบทั้งยังต้องจ่ายค่าบริการให้กับ อสม. เมื่อเปรียบเทียบกับรักษาฟรีที่หน่วยอนามัย และการไปหน่วยอนามัยไม่ลำบากเกินไป การเชื่อมโยงระหว่างเมืองชนบทสะดวก ไม่ไกลมาก

2.2.11 โครงการรักษาสัตว์

IDP ได้คัดเลือกสมาชิกในแต่ละฝั่งไปอบรมที่ศูนย์เกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านการป้องกันโรค โดยทาง IDP สนับสนุนทางด้านค่าวัคซีนในระยะเริ่มต้น และให้คิดค่าบริการกับชาวบ้าน สมาชิกที่เข้าโครงการนี้มี 5 คน หากการดำเนินงานได้ผลดีจะทำให้เปอร์เซ็นต์การตายของสัตว์เลี้ยง เช่น ไก่ ลดลง (ปกติชาวบ้านจะเลี้ยงไก่แบบธรรมชาติ ปราศจากการดูแลเอาใจใส่ ไม่ค่อยมีการขยายพันธุ์มาก และอัตราการตายสูง) เป็นการเพิ่มอาหารโปรตีนให้กับชาวบ้าน ทำให้มีการกินอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพที่ดีขึ้น

2.3 การเป็นสมาชิกในโครงการ IDP

ถึงแม้ว่าโครงการ IDP มีลักษณะน่าสนใจและน่าจะมีส่วนช่วยพัฒนาทั้งทางด้านส่งเสริมอาชีพและปรับปรุงคุณภาพชีวิต แต่ก็ปรากฏว่า สมาชิกของนิคมที่เป็นสมาชิกของโครงการนั้นมีอยู่น้อยมาก ประมาณ 50% เท่านั้น และในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก จำนวนร้อยละของผู้ที่ไม่ต้องการเป็นสมาชิกมีสูงกว่าจำนวนร้อยละของผู้ที่ต้องการเป็นสมาชิกแต่ก็ไม่ได้รับการคัดเลือก

ตารางที่ 3 สาเหตุของการไม่เป็นสมาชิก IDP

นิคม	เป็นสมาชิก	อุปกรณ์ บริการ พนักงาน มีน้อย	ไม่ต้องการ เป็นสมาชิก	ยังไม่พร้อม (ขาดที่ดิน, ขาดแรงงาน ฯลฯ)	ไม่ได้รับการ คัดเลือก	ที่ดิน ไม่เหมาะ สม
ห้วยหลวง	49.2	14.3	7.9	16.9	9.5	3.2
อุบลรัตน์ (ผัง 25)	41.5	—	39.1	9.6	7.3	2.4
อุบลรัตน์ (ผัง 28)	52.5	7.5	10.0	25.0	5.0	—
โนนสังข์	53.7	—	1.4	42.0	—	2.9

ถึงแม้ว่าสาเหตุของการไม่เป็นสมาชิกจะมีหลายสาเหตุ แต่ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ ประเด็นที่ว่าทำไมบางคนจึงไม่ต้องการเป็นสมาชิก IDP ทั้ง ๆ ที่โครงการต่าง ๆ น่าจะให้ประโยชน์แก่สมาชิก ถ้าตอบคงจะเป็นเพราะประชาชนไม่แน่ใจว่า โครงการ IDP จะช่วยแก้ปัญหาความยากจน ผลผลิตต่ำ และรายได้ต่ำของชาวบ้านได้ ปัญหาของชาวบ้านยากจนคือระบบเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย เมื่อโครงการ IDP มุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยการพยายามเพิ่มผลผลิต และรายได้ซึ่งอาจทำได้หรือไม่ได้ โดยไม่ได้แก้ระบบเศรษฐกิจ ชาวบ้านจึงมีความหวังในโครงการ IDP น้อย ยิ่งความช่วยเหลือจาก IDP มีลักษณะเป็นการให้สินเชื่อ ชาวบ้านก็จะต้องพยายามหาเงินมาใช้หนี้ IDP ให้ได้ ชาวบ้านที่ไม่แน่ใจว่าจะสามารถส่งคืนให้ได้ จึงตัดสินใจไม่เข้าร่วมโครงการ การพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในลักษณะการให้สินเชื่อ ไม่สามารถช่วยผู้ที่ยากจนจริงๆ ได้ เพราะผู้ที่ยากจนย่อมจะไม่สามารถส่งคืนเงินได้

อย่างไรก็ดี ในกลุ่มสมาชิกนิคมที่เป็นสมาชิก IDP ด้วยนั้น มีหลายคนเป็นสมาชิกหลายโครงการ คนที่สามารถเป็นสมาชิกหลายโครงการได้คือ คนที่มีฐานะดีหน่อย และสามารถแสดงว่าจะส่งคืนเงินให้แก่ IDP ได้ถึงแม้ว่าจะจะเป็นสมาชิกอยู่หลายโครงการ นอกจากสาเหตุที่มีฐานะดีหน่อย (แต่ก็ยังยากจน) การที่ชาวบ้านเป็นสมาชิกของโครงการ IDP มากกว่าหนึ่งโครงการก็เพราะโครงการบางโครงการมีลักษณะประสานกัน เช่น โครงการแหล่งน้ำและโครงการพืชหมุนเวียน, โครงการรักษาสัตว์และโครงการเพิ่มปริมาณสัตว์ เป็นต้น ตาราง 4 แสดงจำนวนร้อยละของสมาชิกนิคมที่เป็นสมาชิกในโครงการ IDP จำแนกตามจำนวนโครงการ ซึ่งแสดงว่าจำนวน

ร้อยละของผู้ที่เป็นสมาชิกโครงการ IDP มากกว่าหนึ่งโครงการนั้นมีไม่มากนัก คงจะเป็นเพราะสมาชิกนิคมส่วนใหญ่ยากจนไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้มากกว่าหนึ่งโครงการ การให้ความสำคัญสนับสนุนแก่สมาชิกนิคมโดยให้เป็นสมาชิก IDP เพียงโครงการเดียวเป็นสิ่งที่น่ายินดี เพราะความช่วยเหลือของ IDP ควรจะกระจายให้ถึงประชาชนให้มากที่สุด ไม่ควรตกอยู่ในมือของสมาชิกจำนวนน้อย

ตาราง 4 การเป็นสมาชิกโครงการ IDP ของสมาชิกนิคม

	ไม่ได้เป็นสมาชิก	หนึ่งโครงการ	สองโครงการ	มากกว่าสองโครงการ
ห้วยหลวง	50.8	30.2	14.3	4.8
อوبرตัน (ผัง 25)	58.5	36.6	4.9	—
อوبرตัน (ผัง 28)	47.5	45.0	—	7.5
โนนสังข์	47.8	30.0	20.3	2.9

3. ผลจากการพัฒนาของ IDP

จากการพัฒนาโครงการในรายละเอียดแต่ละโครงการถึงความสำเร็จและล้มเหลว ผู้เขียนพอจะประมวลภาพของโครงการได้ดังนี้

3.1 IDP กับการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่

การวิเคราะห์ในประเด็นนี้จะขอล่าถึงการกำหนดแผนและการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในส่วนของ IDP และชาวบ้าน สามารถแยกประเด็นของโครงการได้คือ

โครงการส่งเสริมอาชีพ

- ทွ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์
- เพิ่มปริมาณสัตว์
- สุกร
- ขยายเมล็ดพันธุ์
- หน่อไม้ฝรั่ง
- พืชหมุนเวียน

โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

- แห่ล้างน้ำ
- เพาะข้าว
- ศูนย์เด็ก
- อสม.
- รักษาสัตว์

3.1.1 ชาวบ้าน

สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของ โครงการส่งเสริมอาชีพนั้นสามารถพัฒนาอาชีพต่อไปได้ เป็นอาชีพหลักหรือรองก็ได้ โครงการที่พอจะมีความเป็นไปได้ยู่สักหน่อยก็คือ โครงการขยาย เมล็ดพันธุ์ และโครงการปลูกพืชหมุนเวียน ถ้า IDP ได้พบจุดจบที่ตลาดของสินค้าแล้วชาวบ้าน ก็จะถูกแรงจูงใจจากรายได้ ทำการพัฒนาเทคนิคการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นและพัฒนาเป็น อาชีพต่อไปได้ ส่วนโครงการหน่อไม้ฝรั่งและโครงการสุกร ซึ่งเลี้ยงโดยใช้หลักวิชาการดูไม่สอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชาวบ้านแต่ประการใด ผู้เขียนเชื่อว่าถ้า IDP หยุดโครงการดังกล่าว ชาวบ้านก็จะเลิกไปในที่สุด

ในทำนองโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตมีโครงการที่ผิดพลาดอยู่ก็คือ โครงการเรือน เพาะชำ ส่วนโครงการอื่นนั้นมีผลช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวบ้านอยู่ไม่มากนักน้อย แต่พึงระลึกไว้เสมอว่า โครงการเหล่านี้เป็นโครงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ช่วยบรรเทาความเดือดร้อน แก่ชาวบ้านเท่านั้น และผลของโครงการเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถที่จะจุดรั้งให้ชาวบ้านหันหลังแห่ง ความยากจนได้

3.1.2 IDP

IDP ได้เสนอวัตถุประสงค์ก่อนการพัฒนาว่า IDP จะเน้นการประสานปัจจัยทุกอย่างที่ จำเป็นและพอเพียงในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ และ IDP ยังมีความเชื่อมั่นว่าภายใต้สภาพปัจจุบันและเงื่อนไขของโครงการ การเน้นการปฏิบัติงานโครงการ ย่อยเพียงอย่างเดียว่อมไม่ก่อให้เกิดผลความสำเร็จในระยะยาว

การดำเนินโครงการย่อยต่าง ๆ นั้น IDP ก็ได้ประสานปัจจัยทุกอย่างที่จำเป็นและพอ เพียงจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย การไถดิน ตลอดจนคำแนะนำอย่างมีหลักวิชาการ จนสามารถที่จะดำเนินงานโครงการกับชาวบ้านถึงขั้นสุดท้ายที่ได้ผลผลิต บางโครงการเช่น เมล็ด พันธุ์และพืชหมุนเวียน IDP ยังลงทุนรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านเสียอีก แต่แล้ว IDP ก็พบว่า การ ส่งเสริมปัจจัยต่าง ๆ อาจทำได้ แต่เรื่องที่จะรับซื้อผลผลิตตลอดไปนั้นกระทำได้ การส่ง เสริมปัจจัยการผลิตต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านนั้น จะทำให้ชาวบ้านยอมรับที่จะทำการผลิตตามแนวเสนอ ณะของ IDP เพราะชาวบ้านที่มีความซาดแคลนในปีจจัย 4 เวลาที่ทำการผลิตของเขานั้นย่อมหมายถึง การมีกินมีจ่ายได้ในอนาคต ชาวบ้านเขาจึงใช้เหตุผลว่าเขาจะใช้เวลานั้นเพื่อรับจ้างแรงงานนอก

หมู่บ้านหรือจะทำการผลิตในโครงการของ IDP ในเบื้องต้นชาวบ้านพบว่าถ้าเขาทำการผลิตในโครงการของ IDP เขาก็จะไม่ต้องจ่ายเงินลงทุนแต่ประการใด (การลงทุนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการผลิตยังต้องพึ่งธรรมชาติ ความไม่แน่นอนว่าจะสูญเสียหรือได้ผลผลิตจึงมีอยู่สูง ถ้าสูญเสียชาวบ้านจะต้องเสียทั้งพันธุ์ข้าว ค่าปุ๋ย และที่สำคัญคือ แรงงานที่ใช้ไปโดยไม่มีผลผลิตกลับมา ซึ่งจะทำให้เกิดการบริโภคอุปโภคได้) เหมือนกับการไปรับจ้างเป็นแรงงาน ชาวบ้านพบต่อไปว่าการที่เขาทำการผลิตในโครงการของ IDP ถ้าเสียหายขึ้นมา IDP ก็จะไม่ท้อทึงเขาหรือเขาสามารถเรียกร้องจาก IDP ได้ เพราะส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะเป็นผู้ทำตามคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรของ IDP ซึ่งเปรียบเสมือนชาวบ้านเป็นผู้ใช้แรงงานเท่านั้น แต่ถ้าได้ผลผลิตขึ้นมา ผลประโยชน์ที่ได้ก็น่าจะดีกว่าออกไปเป็นแรงงานรับจ้างนอกครัวเรือน นี่เป็นเงื่อนไขข้อแรกที่โครงการประสบความสำเร็จในกรณีที่ชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมโครงการได้ ในขั้นต่อไปเมื่อได้ผลผลิตออกมาแล้วในกรณีของด้วตีสงเมื่อชายและหักค่าใช้จ่ายของ IDP ปรากฏว่ารายได้สุทธิไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป ซึ่งสามารถจะเอาเวลาไปทำงานที่อื่นได้เงินมากกว่านี้ ชาวบ้านก็จะเลิกเข้าร่วมโครงการ หรือในกรณีของโครงการขยายเมล็ดพันธุ์ ทางคานชาวบ้านต้องการที่จะเข้ามาทำโครงการนี้เพิ่ม แต่ในคาน IDP เองกลับมีนโยบายลดโครงการนี้ลง อันเนื่องจากไม่สามารถหาตลาดให้ได้ รูปการณ์ดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นว่า IDP ไม่สามารถจะส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพที่ดีขึ้นกว่าเดิมได้ ดังนั้นการประสานปัจจัยทุกอย่างที่จำเป็นและพอเพียงในการผลิตอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงสภาพตลาดก็จะไม่สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรได้

สำหรับการประสานกันของโครงการย่อยซึ่ง IDP เชื่อว่าจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในระยะยาว ถ้าจะพิจารณากันอย่างไม่ละเอียดนักถึงการที่ IDP ไม่สามารถส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพที่ดีขึ้นกว่าเดิมได้ ความคิดที่จะก่อผลสำเร็จในระยะยาวน่าจะหลบเลือนออกไปได้ การประสานกันของโครงการพัฒนานั้นนับว่าเป็นหลักการพัฒนาที่ถูกต้อง และถ้ายังมีผลตอบสนองต่อชาวบ้านอย่างสอดคล้องกันของแต่ละโครงการก็จะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งแยกได้ 2 ประเด็นดังนี้

ก. โครงการที่ประสานกับโครงการอื่นโดยตรง หมายความว่า ภายในชุมชนจะมีโครงการอยู่กลุ่มหนึ่งที่ประสานและรองรับกันโดยตรง ซึ่งผู้เขียนมีจินตภาพว่าน่าจะเป็นโครงการที่มีครบขั้นตอน ตั้งแต่การผลิตจนถึงการขาย (เท่าที่ทราบก็เห็นจะมีแค่โครงการของในหลวงซึ่งผู้เขียน

คิดว่ามันเกิดขึ้นในท้องทดลองมากกว่าที่จะเกิดขึ้นได้ในสังคม โดยเฉพาะสภาพสังคมปัจจุบัน) ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะไปติดอยู่ตรงขั้นตอนการขายนั่นเอง ทำให้โครงการต่าง ๆ ไม่สามารถแสดงคุณประโยชน์ได้ โครงการที่มักคือ โครงการขยายเมล็ดพันธุ์ มีผลกับโครงการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และการเพิ่มปริมาณสัตว์ (IDP ซื่อเมล็ดพันธุ์หญ้าแล้วจะนำไปทั้งตามริมถนน หญ้าก็จะโตขึ้นและเป็นอาหารของควาย) โครงการเรือนเพาะชำมีผลกับโครงการปลูกป่าของนิคม จะเป็นว่าโครงการประสานกันในลักษณะนี้ของ IDP ออกจะไม่ค่อยมีผลต่อการพัฒนาอาชีพและพัฒนาชุมชนถึงขั้นที่จะก่อผลสำเร็จในระยะยาว เพราะตัวโครงการย่อยบางโครงการไม่มีแนวโน้มที่จะดำเนินต่อไปได้เลย

ข. โครงการประสานที่มุ่งไปที่รายได้และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของบุคคล การประสานแบบนี้ดูออกจะเป็นสิ่งที่นิยมของ IDP เช่น คณายากจน คนที่ไม่มีไปเสียทุกอย่าง IDP ก็จัดโครงการให้ควาย เพื่อไปทำการผลิต ถ้าผลิตแล้วยังไม่คักให้โครงการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ทำให้ประสิทธิภาพในการหารายได้ (ผลิต) สูงขึ้น ถ้าไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูกให้กินก็อยู่ที่คัก ก็มีโครงการศูนย์เด็ก ถ้าเจ็บป่วยซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ก็มี อสม. ให้ โครงการต่าง ๆ จะสัมพันธ์กันไปอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่า IDP ดำเนินโครงการมาไม่นาน แต่สภาพของชาวบ้านก็ไม่มีความโน้มที่จะคิดว่าเก่าแต่อย่างใด จริง ๆ แล้วนักพัฒนามาจะสรุปได้ตั้งนานแล้ว เพราะบทเรียนจากโครงการของทางราชการในลักษณะนี้มีมากมายก็ยังไม่เคยปรากฏว่าได้รับความสำเร็จ จุดที่น่าสนใจในการพิจารณาคือ สมมติโครงการขยายเมล็ดพันธุ์สามารถหาตลาดได้และมีราคาที่ยุติธรรม คุ่มค่าเหนื่อยน้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ และชาวบ้านมีฐานะดีขึ้นเรื่อย ๆ ชาวบ้านเขาจะเรียนรู้ได้เองว่าเขาจะต้องปรับปรุงเทคนิคการผลิตเพื่อให้มีผลผลิตขายมากขึ้น ตรงจุดนี้ชาวบ้านก็สามารถยอมรับการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการผลิตและสามารถนำไปปฏิบัติได้ และต่อจากนั้นชาวบ้านก็สามารถที่จะกระจายการผลิตไปสู่พืชชนิดต่าง ๆ ตามที่เขาได้รับความรู้มาได้ เมื่อฐานะดีขึ้นเรื่อย ๆ อสม. ธารณาจารย์ ธารณาควาย ธารณาควาย ก็ไม่น่าจะต้องมีเพราะเขามีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายได้ จะเห็นได้ว่าโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ จะตอบสนองและสามารถกระทำได้ใน ทางบวกจนถึงขั้นยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ การประสานโครงการต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ความเหมาะสมของโครงการเราจะเรียนรู้ได้จากท้องถิ่นนั้น ๆ เงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่งคือชาวบ้านต้องมีความเพียงพอในปัจจัย 4 และมีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ พร้อมทั้งมีความยุติธรรมในกลไกของตลาด

3.2 IDP ก็กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการต่าง ๆ นั้น ถ้ามีจุดนี้ได้โครงการที่ดำเนินอยู่ก็มีความมั่นใจว่าคงได้ว่าจะไม่ล้มเหลว ปัจจุบันนี้ไม่ว่าหน่วยงานของรัฐหรือของเอกชนก็พยายามชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยพยายามจะให้ประชาชนเป็นเจ้าของโครงการนั่นเอง แม้กระทั่งชื่อโครงการ เช่น โครงการตุ๋ยาประจำหมู่บ้าน โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน IDP ก็พยายามเสนอแนะแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนลงไปสู่ผู้ปฏิบัติงานในสนามงานทุกระดับชั้น ตลอดจนผู้ชำนาญการแต่ละโครงการที่วางแผนให้ก็พยายามบรรจุให้ประชาชนมีกิจกรรมในโครงการให้มากที่สุด ผู้เขียนถือว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชาวบ้าน จะพิจารณาจากรายชื่อหรือตัวเลขจำนวนคนเข้าทำกิจกรรมเท่านั้นไม่เพียงพอ จะต้องกินความถึงการที่ชาวบ้านทำโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง มีความเต็มใจที่จะกระทำและยอมรับกิจกรรมดังกล่าวเข้ามาอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในขณะนั้น เช่น เมื่อตื่นขึ้นมาก็จะไปตักน้ำรดผัก ไปดูความเรียบร้อยของนา ไปเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ ทอนเย็บไปหาปลา สืบเหล่านี้ชาวบ้านจะกระทำไปโดยมีความสำนึกว่าเป็นหน้าที่ไม่มีการบังคับ และเมื่อโครงการจบลงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านนั้นก็ส่งผลให้ชาวบ้านดำเนินกิจกรรมต่อไปได้เอง ประเด็นนี้อาจเป็นนามธรรมสักหน่อย แต่ขอ ให้อุโครงการ ประชาอาสาทั้งหลายในยุคของนายกรัฐมนตรี ธานินทร์ และเกรียงศักดิ์ เมื่อหมดโครงการลง ชาวบ้านก็ประกอบอาชีพของตนอย่างที่เคยเป็นมา ไม่มีภาพปรากฏออกมาว่าโครงการมีประโยชน์แก่หมู่บ้าน เขาได้รวมตัวกันเองเข้ามาสานต่อ แต่ถ้ามือออกมาตามสื่อมวลชนก็เป็นลักษณะการโฆษณาผลงานมากกว่าที่เกิดขึ้นจริง

ทำไมจึงไม่เป็นโครงการที่ประชาชนมีส่วนร่วม เพราะประชาชนที่มาร่วมนั้นถูกเกณฑ์มาหรือถูกชักจูงด้วยเหตุผลต่าง ๆ โดยที่เขาไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วม ดังนั้นแนวความคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีมาหลายปีแล้ว แต่การมีส่วนร่วมของโครงการไม่ได้เกิดจากหนังสือที่อยู่ในแผนงานของโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเงื่อนไขแวดล้อมของประชาชนเอื้ออำนวยให้เข้ามีส่วนร่วมได้ หรือกล่าวในคำแผนงานของโครงการ โครงการที่ประชาชนอาจมีส่วนร่วมในการพัฒนา ต้องวางแผนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขแวดล้อมของประชาชน จึงจะสามารถเป็นงานที่แสดงผลทางบ้านปฏิบัติได้

โครงการย่อยของ IDP แยกตามระดับการมีส่วนร่วม โดยเปรียบเทียบกันเองเป็นจุดหลัก และใช้แนวความคิดการมีส่วนร่วมข้างต้นมาพิจารณาประกอบ ดังนี้

3.2.1 โครงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับสูง ได้แก่ โครงการขยายเมล็ดพันธุ์ โครงการพืชหมุนเวียน โครงการแหล่งน้ำ โครงการ 2 โครงการแรกประสบผลสำเร็จจากการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมสูง แต่ก็ไม่สามารถให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ต่อ เพราะเงื่อนไขทางด้านการตลาดซึ่งประชาชนไม่สามารถควบคุมได้ในสังคมปัจจุบัน สำหรับโครงการแหล่งน้ำที่เพิ่งมีอย่างเดียวคือบ่อน้ำผิวดินหรือบ่อน้ำบาดาลนั่นเอง ในขั้นดำเนินงาน IDP สร้างให้เองหมด ซึ่งผู้เขียนเสนอให้พิจารณาในแง่การมีส่วนร่วมในการใช้น้ำ เพราะก่อนที่จะมีบ่อน้ำบาดาล ชาวบ้านบางครอบครัวต้องไปตักน้ำไกลๆ (ที่ขอกล่าว่าบางบ้านก็เพราะชาวบ้านปลูกบ้านอยู่ห่างกัน ไม่มีลักษณะเหมือนหมู่บ้านข้างนอกทั่วไปในภาคอีสาน) เมื่อมีบ่อน้ำบาดาล ชาวบ้านจะได้รับประโยชน์มากและเขาจะดูแลรักษาบ่อน้ำบาดาลเป็นอย่างดี ในแง่นี้ผู้เขียนไม่ได้พิจารณาจำนวนคนที่ใช้ทั้งหมดจะต้องเป็นทั้งหมดที่ฝัง แต่เป็นครอบครัวที่ใช้อยู่ทุกวัน และการดูแลของครอบครัวเหล่านี้ผู้เขียนก็ถือว่าเป็นผลสำเร็จของการมีส่วนร่วม ถ้าจะให้มีการมีส่วนร่วมกันจำนวนมาก ก็คือสร้างบ่อน้ำบาดาลมากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของชาวบ้าน

3.2.2 โครงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ โครงการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ โครงการศูนย์เด็ก โครงการ อสม. โครงการรักษาสัตว์

โครงการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกก็เข้าร่วมกระทำบ้าง แต่ไม่มีลักษณะสนใจที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นแต่ประการใด ส่วนโครงการที่เหลือชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือและใช้บริการในระดับหนึ่ง รูปของการดำเนินงานของโครงการ เช่น การเลี้ยงเด็ก การรักษาพยาบาล การดูแลสุขภาพและฉีดวัคซีนสัตว์ การดำเนินงานไม่ราบรื่นเพราะชาวบ้านเห็นว่าสำคัญรองลงไปจากการทำงานเลี้ยงชีพ

3.2.3 โครงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ได้แก่โครงการเพิ่มปริมาณสัตว์ โครงการสุกร โครงการหน่อไม้ฝรั่ง โครงการเรือนเพาะชำ สมาชิกในโครงการเหล่านี้ไม่สนใจที่จะดำเนินการแต่ประการใดอีกที่ได้วิเคราะห์ไปแล้วในส่วน ของโครงการย่อยข้างต้น สำหรับโครงการสุกรก็กระทำตามเงื่อนไข (คือที่มีหมูอยู่แล้วก็เลี้ยงไป) เท่านั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อการพัฒนาชนบทอย่างมาก ผู้วางแผนโครงการจะต้องมีความละเอียดอ่อนและรอบคอบเพื่อจะได้มีผลอย่างจริงจัง จากประสบการณ์ของผู้เขียนขอเสนอข้อสำคัญ 3 ประการ คือ

1. แผนของโครงการจะต้องระบุให้แน่ชัดว่า จะช่วยเหลือพัฒนาคนในหมู่บ้านกลุ่มใด เพราะโดยทั่วไปของหมู่บ้าน เราพอจะแบ่งแยกกลุ่มคนต่างๆ เหล่านี้ได้ แต่ในกรณีของนิคมที่เพิ่งจะดำเนินงานมาไม่กี่ปีก็เป็นลักษณะของนิคมทั่วไปที่ยังไม่มีความแตกต่างทางด้านฐานะเศรษฐกิจที่กำหนดได้ว่าโครงการจะให้ผลแก่บุคคลกลุ่มใด จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีเป้าหมายกลุ่มคนและไม่พรั่นวักกับการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขพื้นฐานของกลุ่มบุคคล คือ ความพอเพียงในปัจจุบัน 4 และความมั่นคงในอนาคตซึ่งจะกำหนดว่าเขาจะมีเวลาเข้าร่วมโครงการได้มากน้อยเพียงใด คนรวยย่อมจะมีศักยภาพสูงกว่าคนจน ดังนั้น เมื่อกำหนดเป้าหมายของบุคคลได้ จึงจะทำให้ผู้วางแผนกำหนดไปได้ว่าแผนนี้บุคคลจำเป็นต้องมีการวางโครงการในการสร้างเงื่อนไขพื้นฐานเพียงใดและมากน้อยอย่างไร

3. โครงการต้องสนองตอบต่อการแก้ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในขณะนั้น ไม่ได้หมายความว่าโครงการเฉพาะหน้า แต่หมายถึงโครงการที่ดำเนินการกับปัญหาที่เกิดขึ้นใกล้ตัว เช่น โครงการธนาคารข้าวเพื่อแก้ปัญหาความอดอยาก ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมและเลิกไปเมื่อชาวบ้านสามารถขจัดต้นเหตุของความอดอยากได้แล้ว หรือโครงการส่งเสริมเทคนิคการผลิตในปัจจุบัน สำหรับกลุ่มคนจนเขาจะร่วมกับโครงการที่จะทำให้เขามีอาหารกินและให้ความสนใจน้อยกับวิธีการปรับปรุงการผลิต

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความจำเป็นต่อการพัฒนาเพราะถ้าเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมตามความหมายข้างต้นได้ ชาวบ้านก็จะยอมรับโครงการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขา ไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาที่ฟักตัวอยู่เป็นเวลานานพร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาความกล้าหลังในด้านต่างๆ ของชนบทให้ก้าวหน้าขึ้นได้

3.3 IDP กับการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเอง

IDP ได้วางแผนและดำเนินโครงการโดยต้องการให้ชาวบ้านพึ่งตนเองตั้งแต่เริ่มโครงการเลยทีเดียว และให้ความสำคัญมาโดยตลอด กล่าวคือ โครงการส่งเสริมอาชีพทุกโครงการจะช่วยเหลือ

ในลักษณะสินเชื่อก็คอกเบี้ยต่ำหรือไม่ค็อคอกเบี้ยเลย ในส่วนของโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตนั้นก็พยายามผลักดันให้มันขึ้นภายในชุมชนเองโดยหวังว่าจะบรรเทาปัญหาที่บ้านเผชิญอยู่ได้

ในด้านโครงการส่งเสริมอาชีพ โครงการขยายเมล็ด โครงการพืชหมุนเวียน โครงการหน่อไม้ฝรั่ง ไม่สามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้แล้ว สำหรับโครงการทุ่งหญ้า โครงการเพิ่มปริมาณสัตว์ (ควาย) โครงการสุกร ถึงแม้จะยังไม่จบลง แต่ไม่มีลู่ทางเลยที่ชาวบ้านจะพัฒนาตามแนวทางที่โครงการวางไว้ กล่าวในภาพรวมแล้ว โครงการส่งเสริมอาชีพไม่สามารถส่งเสริมให้ชาวบ้านพัฒนาในอาชีพดังกล่าวได้ ชาวบ้านก็ยังทำการผลิตตามแบบแผนที่เคยดำเนินมา และประสบกับความขาดแคลนต่อไป

ในด้านโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต โครงการเด็กเล็ก โครงการ อสม. โครงการรักษาสัตว์ โครงการแหล่งน้ำ โครงการเหล่านี้เป็นโครงการประกอบที่จะส่งเสริมให้ชาวบ้านมีศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น โดยไม่มีพลังเพียงพอที่จะจูงใจให้ชาวบ้านสามารถพัฒนาพึ่งตนเองได้ ในขณะที่ชาวบ้านยังไม่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาอาชีพให้หลุดพ้นจากความยากจนได้ แต่อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ก็ยังบรรเทาผลของความยากจนในระดับหนึ่ง เช่น การรักษาพยาบาล การเลี้ยงเด็กโดยให้อาหารที่มีคุณภาพ

IDP สามารถดำเนินโครงการให้มผลต่อการเพิ่มรายได้ของชาวบ้านได้สำเร็จ ภาพที่ปรากฏออกมาชาวบ้านก็ยังไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองอย่างแท้จริงได้ ดังนั้นการเพิ่มผลผลิตหรือรายได้ยังเป็นเงื่อนไขที่ไม่เพียงพอในการยกระดับไปสู่การพัฒนาที่พึ่งตนเอง แต่จะต้องคำนึงถึงลู่ทางอาชีพที่มีความยุติธรรม และอำนาจต่อรองของชาวบ้านด้วย การพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองจึงจะประสบผลสำเร็จ

แต่อย่างไรก็ตาม โครงการย่อยของ IDP นับว่ามีทิศทางที่นำไปสู่การพึ่งตนเองได้สูง กล่าวคือลักษณะของโครงการมุ่งส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรแก่ชาวบ้าน จำต้องผูกติดกับระบบตลาดซึ่งเป็นลักษณะของการผลิตแบบทุนนิยมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้รายได้ที่ดีจะเป็นแรงจูงใจชาวบ้านให้มีการพัฒนาการยกระดับเทคนิคการผลิตให้สูงขึ้น ทำให้มีผลผลิตมากขึ้นตอบสนองต่อความอดอยากที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน และเป็นการปูทางในการพัฒนาประเทศอย่างทั่วถ้วนและครบครัน เพื่อตอบสนองการอยู่ดีกินดีของประชาชนทั่วไป มี

บางคนกล่าวว่าการพัฒนาที่พึ่งตนเองก็คือการรักษาสภาพชนบทให้คงอยู่ ไม่ควรให้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแผ่กระจายเข้าสู่ชนบทมากนัก เพราะจะทำให้ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทห่างกันมากยิ่งขึ้น ทำให้ชาวชนบทต้องพึ่งเศรษฐกิจภาคตัวเมืองตลอดเวลา ผู้เขียนมีความเห็นว่าเราไม่ควรบดบังการขยายตัวของกระแสนิยมเข้าสู่ชนบท แต่ต้องจำกัดให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจชนบทที่สามารถรองรับได้ โดยที่เราเห็นภาพว่าเมื่อกระแสนิยมเข้าสู่ชนบทมากเกินไป จะทำให้ชาวบ้านยากจนยิ่งขึ้น บทเรียนจากนิคมพบว่าความยากจนจนไม่สามารถจะดึงตัวพัฒนาขึ้นมาได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่สมดุลกันระหว่างการขยายผลผลิตเกษตรกรรม ด้ราคาต่ำ ในขณะที่ต้องซื้อสินค้าจากเมืองในราคาที่สูง ๆ จะเห็นว่าปัญหาไม่ได้เกิดจากระบบทุนนิยมที่มีระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าแบบเก่า แต่ปัญหามันอยู่ที่ความไม่เป็นธรรมในการจัดการระบบเศรษฐกิจของสังคม และความไม่เป็นธรรมดังกล่าวไม่ใช่จะมาแก้ตรงที่การบดบังระบบทุนนิยมเข้าสู่ชนบท แต่ต้องกำหนดให้รัฐมีแผนนโยบายในการสร้างความเป็นธรรมขึ้นในระบบสังคม และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีองค์กรของผู้เสียเปรียบในระบบเศรษฐกิจชนบทที่ศึกษาค้นคว้าประโยชน์ของเขา เพื่อประกันความมั่นคงให้การพัฒนาเศรษฐกิจตกไปสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ลักษณะเช่นนี้จะเป็นการพัฒนาอย่างได้คัลย์ (ไม่ใช่บักตัวเอง) ทั้งในชุมชนใหญ่และชุมชนเล็กในระบบสังคมที่พึ่งตนเองได้อย่างเป็นจริง

4. สรุป

โครงการพัฒนานิคมสมบูรณแบบไทย-เนเธอร์แลนด์ (IDP) นับว่ามีจุดประสงค์และเป้าหมายเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง การดำเนินโครงการพัฒนาที่ใช้หลักการพึ่งตนเองและการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามาโดยตลอด การพัฒนาในแนวทางนี้มีใช้เรื่องง่ายเพราะจะต้องมีการปรับปรุงและเตรียมแนวความคิดของผู้ปฏิบัติงานโครงการ ตั้งแต่ระดับสนามจนถึงผู้วางแผน ปัญหาการประสานงานย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย แต่ไม่ได้กระทบกระเทือนเป้าหมายและแนวทางของโครงการ IDP แต่อย่างใด

ผลของการพัฒนาตามโครงการของ IDP กล่าวในภาพรวมโครงการไม่สามารถที่จะฉุดรั้งชาวบ้านให้หลุดพ้นจากบ่วงของความยากจนได้ ชาวบ้านไม่สามารถพัฒนาอาชีพและพึ่งตนเองได้โดยกลับไปสู่การดำเนินชีวิตที่เคยเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน แบบแผนการผลิตก็ไม่มี การ

เปลี่ยนแปลงแต่ประการใด ถึงแม้ IDP จะดำเนินการโครงการมาได้ไม่กี่ปี ปัจจุบันโครงการแต่ละโครงการก็ไม่มีผู้ทางที่ส่อไปสู่ความสำเร็จ และนี่ก็คงเป็นบทสรุปให้กับโครงการทั้งหลายของรัฐและเอกชนอย่างไม่ผิดหรือห่างไกลความเป็นจริงเกินไป

ลักษณะเฉพาะของนิคมในปัจจุบันที่แตกต่างกับหมู่บ้านอื่นก็คือ ยังไม่มีความแตกต่างทางด้านชนชั้นอย่างเด่นชัดแต่ประการใด (ชาวนารวย ปานกลาง จน) จึงทำให้ชาวบ้านมีเงื่อนไขภายในของชาวบ้านเองเหมือนกันมาก ดังนั้นโครงการ IDP ซึ่งเป็นเงื่อนไขภายนอกจึงทำให้การยอมรับและการไม่ยอมรับเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และผลของโครงการก็ไปในทิศทางเดียวกันอีกเช่นกัน แตกต่างจากโครงการของหน่วยงานอื่นที่ดำเนินงานในหมู่บ้านทั่วไป ชาวนารวยจะมีโอกาสเข้ารับบริการและเปลี่ยนแปลงได้ในระดับหนึ่ง ประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคทำให้ IDP ไม่สามารถพัฒนาตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ก็คือ ชีวิตทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมของชาวบ้านในนิคมไม่สามารถแยกออกจากสังคมรอบข้างได้ และสิ่งเหล่านี้โดยเฉพาะแบบแผนการผลิตและความไม่ยุติธรรมของตลาด เป็นจุดหลักที่สร้างผลให้ชาวบ้านไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาตอบสนองโครงการ IDP นอกจากนี้สภาพดังกล่าวยังก่อให้เกิดความยากจนขั้นปกคลุมสภาพชีวิตของชาวบ้านมาเป็นเวลานาน จนทำให้สภาพชีวิตทุกด้านของชาวบ้านอ่อนแอไปหมด เกินกว่าที่จะแก้ไขตรงจุดใดจุดหนึ่ง (ลักษณะอย่างเช่นโครงการ อสม. จึงไม่สามารถกอบทบาทที่จุดนี้ได้)

เงื่อนไขพื้นฐานที่จะต้องให้ชาวบ้านมีก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการ IDP ได้ คือ

1. ความเพียงพอในปัจจัย 4 ของชาวบ้านในปัจจุบันและอนาคตด้วย ซึ่งเป็นหลักประกันในชีวิตของเขาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของ IDP

2. สภาพตลาดปัจจัยการผลิต ผลผลิต และสินค้าอุปโภคบริโภค ต้องมีความยุติธรรมให้แก่ชาวบ้าน

เงื่อนไขดังกล่าวจะมีได้ก็ต่อเมื่อชาวบ้านอยู่ในสถานะแวดล้อมขั้นต้นดังนี้ คือ

1. ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดิน จะต้องมิตินทำกินอย่างเพียงพอตามอัตภาพ ทำลายการผูกขาดในที่ดิน

2. จะต้องมึบริการขั้นพื้นฐานทางด้านการศึกษาอย่างเพียงพอมากที่สุด โดยมุ่งหวังว่าจะเอื้ออำนวยให้พลังการผลิตพัฒนาตัวชนกว่าเดิมได้ ก่อผลให้มีประสิทธิภาพทางการผลิต รัฐจะต้องทุ่มความพยายามทั้งทางด้านงบประมาณและการบริหารให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง

3. รัฐจะต้องมีแนวนโยบายและแนวปฏิบัติที่สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมทั่วทุกชั้นชั้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เมื่อสภาวะแวดล้อมถึงกล่าวสมบูรณ์แล้ว ชาวบ้านก็มีโอกาสสร้างศักยภาพของตนเองขึ้นมาอย่างเพียงพอ ส่วนระยะเวลาที่ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ความยากจนมากน้อยอย่างไรเมื่อชาวบ้านมีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับกับปัจจัยภายนอกได้ ต่อจากนั้นไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีโครงการพัฒนาที่ได้ระดับศักยภาพที่ชาวบ้านมี ชาวบ้านก็จะสามารถรับโครงการเหล่านั้นได้ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ ซึ่งพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด

การศึกษาเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน ที่อยู่ใ้ในเขตน้้ำท่วมจากการสร้างเขื่อน เขื่อนลพบุรี

กอบกุล ภูธรารณี

1. ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

บทนำ

เนื่องจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจะสร้างเขื่อนเพื่อใช้พลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าขึ้นที่เขื่อนลพบุรี ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ในระดับความสูงของตัวเขื่อน 155 เมตร มีผลทำให้น้้ำท่วมหมู่บ้านในเขตอำเภอทองผาภูมิและอำเภอสังขละบุรี รวมถึง 35 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 1700 ครัวเรือน ซึ่งคนจำนวนหนึ่งจะต้องอพยพออกจากที่อยู่เดิมที่จะต้องกลายสภาพเป็นอ่างเก็บน้ำเมื่อเขื่อนสร้างเสร็จ

ถึงแม้ว่า การสร้างเขื่อนจะเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือการพัฒนาในยุคที่ประเทศต้องหาพลังงานทดแทนพลังงานจากน้ำมันที่นับวันก็จะขาดแคลนขึ้น แต่เราก็ต้องคำนึงว่า การพัฒนาเช่นนี้ทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนกลุ่มหนึ่งที่จำเป็นจะต้องเป็นผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม ดังนั้นก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนใด ๆ ก็ตาม สิ่งสำคัญที่จะต้องทำ ก็คือการศึกษาสภาพของคนกลุ่มที่จะต้องได้รับความเดือดร้อนเหล่านี้ เพื่อหาทางที่จะช่วยเหลือโดยพยายามให้ใกล้เคียงกับชีวิตความเป็นอยู่เดิม และถูกต้องตามความต้องการของพวกเขาให้มากที่สุด

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับมอบหมายจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยให้เป็นผู้ศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความคิดเห็นของชาวบ้าน

ที่อยู่ในเขตอ่างเก็บน้ำของโครงการเขื่อนเขาแหลมนี้ โดยได้เข้าศึกษา 2 ระยะคือ ตั้งแต่ 23 พฤศจิกายน- 6 ธันวาคม 2521 และ 10-19 มีนาคม 2522 เนื่องจากคึกคักด้านการคมนาคม และปัญหาด้านความปลอดภัย จึงเข้าศึกษาเพียง 27 หมู่บ้านจากจำนวนทั้งหมด 35 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าไปสำรวจอยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรีทั้งหมด

สำหรับผลกระทบหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่ชาวบ้าน ได้คาดไว้ว่า จะเกิดปัญหา 4 ประการ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการของการอพยพราษฎรออกจากเขื่อนน้ำท่วม ซึ่งจะรวมถึงแต่การให้ค่าชดเชยทรัพย์สิน ไปจนถึงการย้ายประชากรทั้งหมดออกไปจากเขื่อนน้ำท่วม
2. ปัญหาการหาที่อยู่และที่ดินทดแทนให้แก่ผู้ถูกน้ำท่วม ปัญหานี้เริ่มมาตั้งแต่การหาที่ดินจำนวนมากซึ่งจะต้องเหมาะกับการทำเกษตรกรรม ไปจนถึงการจัดสรรที่ดินอย่างเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน
3. ปัญหาการอยู่ร่วมกันในชุมชนใหม่ของชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมซึ่งมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ กัน
4. ปัญหาการใช้ชีวิตในที่ดินใหม่ ซึ่งต้องมาเริ่มต้นใหม่ทั้งหมดในขนาดที่ดินจำนวนจำกัดถ้าไม่มีการจัดการที่ดี ชาวบ้านจะต้องประสบภาวะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าที่เคยเป็น อยู่ในที่ดินเดิม

นั่นคือการสร้างเงื่อนไขให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชาวบ้านอย่างแน่นอน ขึ้นอยู่กับว่าเราจะหาทางแก้ไขปัญหาได้อย่างไร จึงจะทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุด

จุดมุ่งหมายในการสำรวจ

1. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรที่จะต้องถูกน้ำท่วม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น ลักษณะการประกอบอาชีพ เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ฯลฯ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของราษฎรที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เช่น ปัญหาการเคลื่อนย้าย ความช่วยเหลือที่ต้องการได้รับจากรัฐบาล สถานที่อยู่ใหม่ ฯลฯ เป็นต้น

แนวความคิดในการสำรวจ เน้นค้ำฐาฐานะทางเศรษฐกิจและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านเป็นสำคัญ

ฐานะทางเศรษฐกิจ พิจารณาจากอาชีพ เนื่องจากราษฎรในเขตนี้มีอาชีพเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน จึงใช้ขนาดของที่ดินถือครองและจำนวนผลผลิตเป็นหลัก การศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านต้องการผล 2 ประการคือ

1. เพื่อเป็นแนวในการจัดหาอาชีพในที่อยู่ใหม่ให้ได้รายได้อย่างน้อยที่สุดไม่ต่ำกว่ารายได้ที่เคยเฉลี่ยที่เคยได้รับในที่ดินเดิม

2. เพื่อเป็นพื้นฐานในการพิจารณาให้ค่าชดเชยที่ดินและพืชผล

วิธีการศึกษา เนื่องจากราษฎรที่อยู่ในเขตโครงการนี้ มีสภาพความเป็นอยู่และการทำมาหากินคล้ายคลึงกัน จึงเลือกตัวอย่างโดยวิธี simple random sampling 50% ของจำนวนครัวเรือนที่จะต้องดูหน้าท่อมทั้งหมด ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการสอบถามหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างและผู้นำหมู่บ้าน

ลักษณะทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิประเทศโดยทั่วไปของอำเภอสังขละบุรีและ อำเภอทองผาภูมิ ส่วนใหญ่เป็นป่าและเขา มีที่ราบบ้างเล็กน้อยบริเวณริมน้ำแควน้อยและตามเชิงเขา ซึ่งใช้เป็นที่ดินเกษตรกรรม แม่น้ำสำคัญของทั้งสองอำเภอคือ แม่น้ำแควน้อย ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของแม่น้ำเล็ก 3 สาย คือ แม่น้ำลันตี แม่น้ำของกะเสย และแม่น้ำบักี ไหลมาบรรจบกันที่อำเภอสังขละบุรีกลายเป็นแม่น้ำแควน้อย ไหลผ่านอำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ อำเภอไทรโยค ไปบรรจบกับแม่น้ำแควใหญ่ที่หน้าเมืองกาญจนบุรี กลายเป็นแม่น้ำแม่กลอง และเนื่องจากภูมิประเทศอู่มกด้วยป่าและเขา ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธาร อำเภอสังขละบุรีและอำเภอทองผาภูมิจึงมีลำห้วยเล็กหลายสาย ลำห้วยที่สำคัญในเขตอำเภอทองผาภูมิได้แก่ห้วยบิล็อก ห้วยประจำไม้ ไหลผ่านทำให้แต่ละหมู่บ้านมีน้ำใช้อุปโภคบริโภค แต่ลำห้วยเหล่านี้ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นน้ำกิน-ใช้ มากกว่าที่จะใช้ในด้านเกษตรกรรมหรือการคมนาคม

การคมนาคม ทั้งสองอำเภอนี้ ได้ชื่อว่าเป็นอำเภอที่การคมนาคมลำบากมากที่สุดของจังหวัดกาญจนบุรี เพราะในปีที่เข้าไปศึกษา (ปี 2521) ยังไม่มีถนนที่สามารถจะใช้ได้ตลอดปี

ถนนที่มีอยู่เป็นเพียงทางลัดลงใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ในช่วงฤดูฝน การคมนาคมจะต้องใช้ทางเรือ ซึ่งจะใช้ได้ตั้งแต่เดือนกันยายน-ธันวาคม ลำน้ำที่สามารถใช้เป็นทางคมนาคมได้ มีเพียง 4 สายคือ แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำลันตี แม่น้ำปักษ์ และห้วยบ่ลือก

การเดินทางจากตัวจังหวัดไปถึงอำเภอทองผาภูมิทางรถยนต์ ต้องใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง และไปถึงสังขละบุรี ใช้เวลา 6-7 ชั่วโมง ซึ่งนับว่านานมากสำหรับการเดินทางภายในจังหวัด

ประชากร ในเขตอำเภอสังขละบุรีและอำเภอทองผาภูมิมีประชากรหลายชาติหลายภาษา คนพื้นเมืองเดิมของภูมิภาคแถบนี้เป็นชาวกะเหรี่ยง ตองสู และขมุ แต่ปัจจุบันมีคนจากที่ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศอพยพเข้ามาอยู่ พวกที่มาจากต่างประเทศมี พวก มอญ ลาว พม่า กะเหรี่ยง จากประเทศพม่า และมีบางส่วนมาจากประเทศปากีสถานและบังกลาเทศ แต่ในหมู่บ้านที่อยู่ในเขตโครงการเขาแหลม คนต่างประเทศทั้งหมดมาจากประเทศพม่า

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน การตั้งบ้านเรือนในที่ซึ่งที่แถบนี้ก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านในจังหวัดอื่น ๆ คือ จะถือลำน้ำเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่จะตั้งเรียงรายกันอยู่ตามริมแม่น้ำแควน้อย และลำห้วยใหญ่ ๆ หมู่บ้านที่มีถนนผ่านก็จะมีส่วนหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนเรียงตามถนน

ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน จะเป็นกลุ่มของคนเชื้อชาติเดียวกันเท่านั้น คือเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยง หมู่บ้านไทย หมู่บ้านมอญ หมู่บ้านลาว เป็นต้น

หมู่บ้านในเขตโครงการ หมู่บ้านที่จะตั้งดูหน้าท่วมมีทั้งหมด 35 หมู่บ้าน อยู่ในอำเภอสังขละบุรี 21 หมู่บ้าน และอยู่ในอำเภอทองผาภูมิ 14 หมู่บ้าน และต้องกล่าวไว้ในที่นี้ว่า หมู่บ้านที่ใช้ในรายงานนี้ไม่ใช่หมู่บ้านเป็นทางการตามลักษณะการปกครองท้องถิ่น แต่เป็นกลุ่มบ้านหรือหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่อาจรวมกันหลาย ๆ กลุ่มขึ้นกับหมู่บ้านทางการ และเนื่องจากเป็นเพียงกลุ่มบ้านจึงอาจจะหายไปโดยเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่นหมด หรืออาจเกิดขึ้นใหม่ก็ได้ ดังเช่นที่อำเภอสังขละบุรีเคยมีหมู่บ้านหนองลู ในปี 2518 มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 10 ครัวเรือน แต่ในปี 2521 ปรากฏว่าหมู่บ้านนี้หายไป จำนวนหมู่บ้านที่ถูกน้ำท่วมจึงลดลงเหลือ 35 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,675 ครัวเรือน เล็กเป็นตัวอย่างศึกษา 842 ครัวเรือน จากจำนวน 27 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่ไม่ได้สำรวจทั้งหมดเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงอยู่ในอำเภอสังขละบุรี

ตารางที่ 1

แสดงจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านทั้งหมดที่จะต้องถูกน้ำท่วม และหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างแยกเป็นอำเภอสังขละบุรี และอำเภอทองผาภูมิ

ก. อำเภอสังขละบุรี

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในปี 2518	จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในปี 2521	จำนวนครัวเรือนที่เป็นตัวอย่างศึกษา
ตำบลหนองลู			
1. บ้านนิเคะ	102	122	61
2. บ้านวังกะ (ไทย)	43	22	18
3. บ้านวังกะ (มอญ)	328	368	201
4. บ้านวังกะล่าง	17	15	9
5. บ้านไหล่น้ำ	90	92	43
6. บ้านทุ่งมาลัย	4	6	—
7. บ้านกุผาคู้	50	50	—
8. บ้านลองตะโก้ง	5	5	—
9. บ้านหนองไก่	4	12	—
10. บ้านหนองลู	10	—	—
11. บ้านกุยจะโต	40	42	—
12. บ้านซีเค็งเง็ง	17	20	1
รวม	710	754	332

ตำบลปรางค์เสล			
1. บ้านตะว้า	30	24	15
2. บ้านทิม่องทะ	22	38	23
3. บ้านดีเจีย	10	10	–
4. บ้านผาผิง	35	77	44
5. บ้านวังปะโท	110	160	97
6. บ้านบ่อมปีโน	9	19	13
7. บ้านจองฮั่ว	15	22	–
8. บ้านแก่งลองเบ็ง	23	24	24
9. บ้านวังขยาย	42	53	26
10. บ้านแก่งสะทาก	18	18	6
รวม	314	445	248

ข. ทองผาภูมิ

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน ทั้งหมดในปี 2518	จำนวนครัวเรือน ทั้งหมดในปี 2521	จำนวนครัวเรือน ที่ตกเป็นตัวอย่างศึกษา
ตำบลท่าขนุน			
1. บ้านแก่งกระตัง	14	21	8
2. บ้านน้ำโจน	21	22	13
3. บ้านห้วยปากคอก	35	39	31
4. บ้านห้วยเขย่ง	60	109	58
5. บ้านประจำไม้	48	76	29
รวม	178	297	139
ตำบลบึงสอ			
1. บ้านไต่ป่า	35	38	19
2. บ้านปากลำบึงสอ	14	24	12
3. บ้านหินเพลิง	12	20	8
4. บ้านท่าทุ่งนา	20	20	14
5. บ้านคงไคว่	15	22	13
6. บ้านไต่คองเถะ	18	16	10
7. บ้านบึงสอคี	15	19	12
8. บ้านท่ามะเคื้อ	28	38	27
9. บ้านใหม่สะกุงรอง	17	12	8
รวม	174	209	123
รวมทั้งสองอำเภอ	1,376	1,675	842

ลักษณะประชากรและวัฒนธรรมประเพณี

คงได้กล่าวแล้วว่าในอำเภอสังขละบุรีและทองผาภูมิประกอบด้วยประชากรหลายเชื้อชาติ ส่วนใหญ่คือ ไทย กะเหรี่ยง มอญ และลาว เดิมดินแดนแถบนี้มีกะเหรี่ยงมากที่สุด แต่ลักษณะนิสัยของกะเหรี่ยงไม่ชอบอยู่ร่วมกับคนเชื้อชาติอื่น เมื่อมีคนอื่นอพยพเข้ามาอยู่มากเข้าก็จะย้ายถิ่นไปหาที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ใหม่

ในจำนวน 35 หมู่บ้าน แยกตามลักษณะเชื้อชาติได้ดังนี้

หมู่บ้านกะเหรี่ยง มีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน มีสองหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับตัวอำเภอ จะมีคนไทยปะปนอยู่ประมาณกว่าครึ่ง แต่ถ้าไกลออกไปจะเป็นกะเหรี่ยงแท้ ซึ่งส่วนมากพูดไทยไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงและคนแก่ จำนวนครัวเรือนเชื้อชาติกะเหรี่ยงทั้งหมดในทั้งสองอำเภอมีประมาณ 500 ครัวเรือน เลือกเป็นตัวอย่าง 137 ครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 27

หมู่บ้านไทย มี 11 หมู่บ้าน ในจำนวนนี้มีที่เป็นหมู่บ้านที่มีคนไทยทั้งหมด 6 หมู่บ้านที่เหลือนอกนั้นมีคนเชื้อชาติอื่นปะปนอยู่ด้วยบ้าง หมู่บ้านไทยมีประมาณ 500 ครัวเรือน เป็นตัวอย่าง 304 ครัวเรือน หรือร้อยละ 60

หมู่บ้านมอญ มี 2 หมู่บ้านใหญ่ และมีอยู่ปะปนกับหมู่บ้านอื่น ๆ อีก จำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ 400 ครัวเรือน เลือกเป็นตัวอย่าง 213 ครัวเรือน หรือร้อยละ 53

หมู่บ้านลาว เชื้อชาติลาวในที่นี้หมายถึงเฉพาะคนที่มาจากประเทศพม่าเท่านั้น ในเขตโครงการ มีเพียง 1 หมู่บ้าน ที่เป็นหมู่บ้านลาว และมีอยู่ปะปนกับคนหมู่บ้านอื่นเกือบทุกหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งหมดมีประมาณ 200 ครัวเรือน เป็นตัวอย่าง 128 ครัวเรือนหรือร้อยละ 64

หมู่บ้านพม่า มีเพียง 1 หมู่บ้าน และมีที่อยู่ปะปนกับหมู่บ้านอื่นอีก เช่น อยู่กับหมู่บ้านมอญจำนวนครัวเรือนพม่าทั้งหมดประมาณ 100 ครัวเรือน ตกเป็นตัวอย่าง 42 ครัวเรือนหรือร้อยละ

ภูมิฐานะเดิมของประชากร จากข้อมูลที่ได้ในครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า มีจำนวนครัวเรือนที่อพยพมาจากต่างประเทศมากเกือบเท่า ๆ กับจำนวนคนที่เกิดในประเทศ ดังตาราง

ตารางที่ 2 ภูมิลำเนาเดิมของครัวเรือนตัวอย่าง

	ภูมิลำเนาเดิม			รวม
	ในประเทศ		ต่างประเทศ	
	มาจากจังหวัดอื่น	เกิดในหมู่บ้านที่อยู่ปัจจุบัน		
อ. สังขละบุรี	158 (27.2)	152 (26.2)	270 (46.6)	580 (100.0)
อ. ทองผาภูมิ	70 (26.8)	80 (30.5)	112 (42.7)	262 (100.0)
รวม	228 (27.1)	232 (27.5)	382 (45.4)	842 (100.0)

สำหรับคนที่มาจากจังหวัดอื่นในประเทศนี้ ส่วนมากเป็นคนมาจากจังหวัดทางภาคเหนือ เช่น ตาก ลำปาง อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมาจากที่อื่น ทั้งในและนอกประเทศ แต่ส่วนมากก็เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในหมู่บ้านที่อยู่ปัจจุบันเกินกว่า 15 ปี และจากครัวเรือนตัวอย่างพบว่า มีถึงร้อยละ 27 ของจำนวนครัวเรือนที่ไม่ได้เกิดในหมู่บ้านปัจจุบัน ที่เข้ามาอยู่นานเกิน 20 ปี

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ในจำนวน 4 กลุ่มใหญ่ของประชากรในเขตโครงการซึ่งได้แก่ กะเหรี่ยง ไทย มอญ และลาวนั้น ที่น่าสนใจก็คือกลุ่มกะเหรี่ยงและมอญ ซึ่งมีวัฒนธรรมบางประการแตกต่างจากกลุ่มไทยและลาว ในที่นี้จะกล่าวถึงโดยสรุปเท่านั้น

กะเหรี่ยง กะเหรี่ยงเป็นพวกที่มักจะเคลื่อนย้ายหมู่บ้านอยู่เสมอ เพราะมีประเพณีและความเชื่อที่หลากหลายที่ทำให้พวกเขาต้องทิ้งหมู่บ้านเดิมทันที ถ้าเกิดอาเพศต่าง ๆ ขึ้น เช่น เกิดโรคระบาด หรือพืชผลไม่อุดมสมบูรณ์ หรือแม่แต่มีสัตว์ต้องห้ามต่าง ๆ เช่น สัตว์ป่า งู เป็นต้น เข้ามาในบ้าน บ้านเรือนของกะเหรี่ยงส่วนมากจึงเป็นไม้ไผ่มากกว่าจะเป็นบ้านไม้ถาวร นอกจากเหตุอาเพศดังกล่าว ก็ยังมีสาเหตุสำคัญอีก คือ กะเหรี่ยงไม่ชอบอยู่ร่วมกับคนเชื้อชาติอื่น ถ้ามีคนอื่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านของเขามากขึ้น เขาจะย้ายหมู่บ้านหนี ไปตั้ง

เป็นกลุ่มบ้านเล็ก ๆ อยู่ที่ยี่สิบ หมู่บ้านไทย ลาว ในเขตโครงการนี้ ทั้งหมดเดิมเคยเป็นหมู่บ้าน
กะเหรี่ยงทงสน

ในปัจจุบันความเชื่อถือในชนบทประเพณีเดิมลดน้อยลงมาก เพราะมีการติดต่อกับคนอื่น
มากขึ้น และความจำเป็นทางเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กะเหรี่ยงต้องเปลี่ยนแปลง เช่นเกม
ห้ามนำสัตว์เข้าบ้าน แต่ปัจจุบันมีกะเหรี่ยงที่เลี้ยงหมูและเป็ด ไก่ มากขึ้น แต่สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่
ก็คือ ความเคารพนับถือวิญญาณผู้คุ้มครองหมู่บ้านทุกหมู่บ้านจะต้องมีศาลผี ทำนองเดียวกับศาล
ปู่ตาของชาวอีสาน ทุกวันพระชาวบ้านทุกครัวเรือนจะต้องนำอาหารไปเซ่นไหว้เพื่อสวัสดิคามของ
ครัวเรือนและหมู่บ้าน

มอญ มอญที่อยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรีและอำเภอทองผาภูมิ เป็นมอญที่อพยพมาจาก
พม่าเมื่อประมาณ 30 ปีมาแล้ว โดยเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ที่บ้านเวียงกะ อำเภอ
สังขละบุรี จำนวนถึงกว่า 300 ครัวเรือน นอกนั้นกระจายอยู่เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยตามหมู่บ้าน
อื่นทั่วไป

ถึงแม้ว่าจะเข้ามาอยู่ในประเทศไทยถึง 30 ปี แต่คนมอญที่นี่ก็ยังดำรงความเป็นมอญ
ไว้ได้เกือบทั้งหมด คือทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรมประเพณี มีไม่กี่รายที่สามารถพูดภาษาไทย
ได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมของมอญมีส่วนคล้ายคลึงกับของคนไทยอยู่
มาก จึงไม่ค่อยมีความรู้สึกขัดแย้งกันเท่าไรนัก ที่ต่างกันอยู่ก็เพียงว่า คนมอญถือเคร่งประเพณี
มากกว่าคนไทยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านศาสนา มีรายละเอียดปลีกย่อยเป็นข้อห้ามต่าง ๆ
มาก เช่น ผู้หญิงจะต้องระมัดระวังตัวมากในการติดต่อกับพระ จะไม่อยู่ใกล้พระมากเกินไปกว่า
ระยะห่าง 1 วา และไม่พูดคุยกับพระถ้าไม่มีบุคคลที่ 3 อยู่ด้วย หน้าที่สำคัญของผู้หญิงที่มีต่อ
ศาสนา คือ เป็นผู้นำอาหารมาถวายพระในวันพระเท่านั้น

สิ่งที่มอญถือเคร่งครัดอีกอย่างหนึ่งก็คือด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ถ้ามีการละเมิด
แม้เพียงจับมือถือแขนผู้หญิงก็ต้องถือว่าเป็นการผิดผี จะต้องมีการสะมาโทษ การถือเคร่ง
เช่นนี้กินความไปถึงแม้ผู้เป็นสามีภรรยาจะเข้ามาขอพักอยู่ในบ้านมอญ เขาจะไม่ให้พักอยู่นั้นเรือน
แต่จะจัดให้ไปนอนในที่ที่เป็นที่พักของอาคันตุกะโดยเฉพาะ นอกจากนั้นสิ่งที่จะทำให้มอญโกรธ
มาก อีกอย่างหนึ่งก็คือ การนำน้ำที่เขาใส่หม้อดินตั้งไว้บนบ้านสำหรับรับรับแขกมาล้างมือล้างหน้า
ถือเป็นการเหยียดหยามกันอย่างแรงทีเดียว

มอญเป็นพวกที่ขยันขันแข็งมาก เมื่อเปรียบเทียบกับกะเหรี่ยงที่เกือบทั้งหมดเป็นคนพื้นเมือง คนมอญจะมีฐานะดีกว่ามาก และโดยลักษณะวัฒนธรรมประเพณี ทำให้มอญสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ ต่างกับกะเหรี่ยงที่มีนิสัยไม่ชอบอยู่ร่วมกับคนอื่น

ลาว ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของลาวใกล้เคียงกับคนไทยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่ค่อยถือเคร่งครัดในประเพณีหรือความเชื่อต่าง ๆ คนลาวจึงสามารถอยู่ปะปนกับคนอื่นในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ลักษณะที่คล้ายหนึ่งของคนลาวก็คือ การช่วยเหลือกันระหว่างคนในกลุ่ม พวกลาวจะช่วยเหลือกันด้วยวิธีลงแขกในการทำงานทุกอย่างที่ต้องการให้เสร็จรวดเร็ว เช่น การปลูกสร้างบ้านเรือน การเกี่ยวข้าว การทำนา เป็นต้น ในหมู่บ้านลาวแท้ ๆ ซึ่งมีอยู่เพียง 1 หมู่บ้าน (บ้านห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ) จะไม่มีการจ้างแรงงานเลย

พม่า พม่าเป็นคนกลุ่มน้อยมาก จึงไม่ค่อยแสดงเอกลักษณ์ให้เห็นเด่นชัดเหมือนพวกมอญ นอกจากถ้าเปรียบเทียบกับแล้วมอญขยันกว่าพม่ามาก คนพม่ามีนิสัยคล้ายคนไทยมากกว่า คือส่วนใหญ่ไม่ค่อยยกตนต่องานหนัก

ละว้า มีลักษณะวัฒนธรรมและความเชื่อเช่นเดียวกับกะเหรี่ยง ปัจจุบันมีเหลือน้อยน้อยมากและเกือบจะกลืนเป็นกะเหรี่ยงไปหมดแล้ว

ไทย ถึงแม้ได้กล่าวแล้วว่า คนไทยที่อยู่แถบนี้ส่วนใหญ่เป็นคนไทยภาคเหนือ จึงยังคงรักษาขนบธรรมเนียมของชาวเหนือไว้มาก

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าในเขตโครงการเขาแหลมประกอบด้วยคนหลายชาติหลายภาษา ซึ่งจะต้องเป็นปัญหาในการที่จะต้องนำคนเหล่านี้อพยพพื่อน้ำท่วมไปอยู่ร่วมกันในที่ใดที่หนึ่งที่จะจัดให้เป็นที่อยู่ใหม่

การถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ในที่ดินถือครอง

การถือครองที่ดินในที่นี้หมายถึง ที่ดินที่มีอยู่ในการครอบครองพร้อมที่จะทำประโยชน์ได้ ทั้งนี้ไม่จำกัดเฉพาะที่เป็นเจ้าของเท่านั้น อาจครอบครองในฐานะผู้เช่า หรือได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ดินได้โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าก็ได้ ดังนั้นที่ดินถือครองจึงไม่รวมที่ดินที่ให้เช่าหรือยกให้คนอื่นทำประโยชน์

ในหมู่บ้านที่ศึกษา ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีที่ดินถือครองหรือการเกษตรกรรม ส่วนน้อยที่ไม่มีที่ดินเป็นพวกคนต่างด้าวที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในเขตนี้ พวกนี้จะมีอาชีพรับจ้างทำงานในไร่นาของเจ้าที่ดิน

ในครัวเรือนตัวอย่าง 842 ครัวเรือน มี 718 ครัวเรือน หรือร้อยละ 85.3 มีที่ดินถือครอง และส่วนใหญ่ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดิน มีผู้เช่าที่ดินน้อย พวกที่ต้องเช่าที่ดินเป็นพวกมอญ ลาว ที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ ที่ดินได้ถูกบุกเบิกไปเกือบหมดแล้ว จึงต้องเช่าที่ดินผู้อื่น

ขนาดของที่ดินที่ถือครองของครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60) ถือครองที่ดินขนาด 1-30 ไร่ แต่ถ้าเปรียบเทียบระหว่างชาวบ้านอำเภอสังขละบุรีและทองผาภูมิ พบว่าการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยที่สังขละบุรีมีขนาดใหญ่กว่าที่ทองผาภูมิ เนื่องจากมีเจ้าที่ดินถือครองที่ดินขนาดใหญ่เกินกว่า 1,000 ไร่ ถึง 2 ราย การที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ถือครองที่ดินขนาดเล็ก อาจจะเป็นเนื่องมาจากเหตุผล 3 ประการ คือ

1. ขึ้นกับลักษณะภูมิประเทศที่มีที่ราบน้อย
2. ลักษณะการเพาะปลูกแต่เดิมเริ่มจากการทำแบบไร่เลื่อนลอย จึงไม่สามารถจับจองที่ดินให้มากเกินกำลังที่จะทำได้ ที่ดินที่มีในปัจจุบันจึงมีขนาดไม่ใหญ่นัก
3. วิธีการเพาะปลูกเป็นแบบประเพณีไม่มีเครื่องทุ่นแรงช่วย ชาวบ้านจึงจับจองที่ดินเท่าที่กำลังคนในครัวเรือนจะทำได้ เพราะถ้ามีที่ดินมาก จะต้องจ้างคนมาช่วยทำให้ต้องลงทุนมาก

ที่ดินที่ถือครอง ส่วนใหญ่จะถือครองทั้งที่นา ที่ไร่ และที่สวน มีเพียงร้อยละ 11 ที่ถือครองแต่ที่ไร่อย่างเดียว

ขนาดการถือครองที่นา ที่ไร่ ที่สวน โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือน

ประเภทที่ดิน	อำเภอสังขละบุรี	อำเภอทองผาภูมิ
ที่นา	45.6 ไร่	40.8 ไร่
ที่ไร่	22.9 ไร่	20.1 ไร่
ที่สวน	14.3 ไร่	11.0 ไร่

จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านถือครองที่นามากกว่าที่ไร่มาก และจะให้ความสำคัญแก่ที่นามากกว่าที่ดินอื่น

สิทธิในการเป็นเจ้าของ ในเขตพื้นที่โครงการ ผู้เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่เป็นเจ้าของ โดยการครอบครองทางพฤตินัย มีที่มหนังสือ นส. 3 น้อย และที่ดินที่มี นส. 3 นั้นจะเป็นที่นามากกว่าที่สวนและที่ไร่ ดังนี้

ประเภทของ หนังสือรับรองสิทธิ	อำเภอสังขละบุรี (คิดเป็นร้อยละ)			อำเภอทองผาภูมิ (คิดเป็นร้อยละ)		
	ที่นา	ที่ไร่	ที่สวน	ที่นา	ที่ไร่	ที่สวน
นส. 3	34.7	12.4	26.2	28.7	5.1	18.2
ส.ค. 1	12.5	5.6	8.9	4.6	3.1	6.1
ใบจอง	4.5	3.4	2.0	7.4	5.2	3.6
บปท. 6	22.3	30.3	27.5	48.2	42.3	55.7
ไม่มีหลักฐาน	26.0	48.3	35.4	11.1	44.3	16.4

จากตารางจะเห็นได้ว่า มีหลายรายที่ไม่มีหลักฐานใด ๆ ในการเป็นเจ้าของที่ดิน และหลายรายมีเพียงใบ บปท. 6 ซึ่งไม่ถือว่าเป็นหนังสือรับรองสิทธิตามกฎหมาย

การใช้ประโยชน์ในที่ดิน การทำเกษตรกรรมในที่ดินของครัวเรือนตัวอย่างมีร้อยละ 84.6 ทำเกษตรกรรมในที่ดินถาวร มีเพียงร้อยละ 15.4 ที่แจ้งว่าทำไร่เลื่อนลอย อย่างไรก็ตาม พวกที่ทำถาวรนั้นก็มีส่วนเหมือนกันที่ไปทำไร่เลื่อนลอยด้วย สำหรับคนที่ทำไร่เลื่อนลอยพบว่ามีอยู่ในอำเภอทองผาภูมิมากกว่าในอำเภอสังขละบุรี (อำเภอทองผาภูมิมีร้อยละ 22.2 สังขละบุรีมีเพียงร้อยละ 11.9)

การใช้ที่ดินเพาะปลูก ปรากฏว่าใช้ไม่ครบตามเนื้อที่ที่มีอยู่ทั้งหมด ในเขตอำเภอสังขละบุรีมีที่ดินทิ้งว่างมากกว่าอำเภอทองผาภูมิ เช่น ในปีการเพาะปลูก 2520 ครัวเรือนตัวอย่างในอำเภอสังขละบุรีใช้ที่ดินเพาะปลูกเพียงร้อยละ 79.7 ของที่ดินถือครองทั้งหมด ในขณะที่อำเภอทองผาภูมิใช้ที่ดินถึงร้อยละ 91.2

พืชผล พืชเศรษฐกิจสำคัญในเขตโครงการคือ ข้าว ซึ่งมีทั้งข้าวที่ปลูกในที่นาและข้าวไร่ที่ปลูกบนที่ดอน ได้แก่ ที่ดินบนไหล่เขา ซึ่งเรานับรวมเป็นที่ดินทำไร่ นอกจากข้าว ก็มีพืชอื่นอีก คือ งาม ถั่วเขียว ผัก หน่อ และพืชสวนต่าง ๆ

ข้าว โดยปกติผลิตข้าวในท้องถิ่นค่อนข้างสูงถึงไร่ละประมาณเฉลี่ย 600-700 กิโลกรัม โดยเฉพาะในอำเภอสังขละบุรี แต่ในปี 2520 ที่เข้าไปศึกษาผลผลิตต่ำ เพราะถูกแมลงลงมาก แต่อำเภอสังขละบุรีก็ยังได้ผลสูงกว่าอำเภอทองผาภูมิมาก เช่น ข้าวไร่ ที่อำเภอสังขละบุรีได้เฉลี่ยไร่ละ 267.6 กิโลกรัม แต่ที่อำเภอทองผาภูมิเฉลี่ยได้เพียงไร่ละ 201.6 กิโลกรัม ข้าวนาที่เช่นกันที่อำเภอสังขละบุรีได้ผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ 313.2 กิโลกรัม ส่วนที่อำเภอทองผาภูมิได้เฉลี่ยไร่ละ 222.2 กิโลกรัม ข้าวที่ผลิตได้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน มีที่ขายข้าวน้อย รายได้ส่วนมากของชาวบ้านจึงได้จากพืชผลอื่น ที่สำคัญคือ งาม ละหุ่ง และอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้นสำหรับบางหมู่บ้านในอำเภอสังขละบุรีมีปลูกกาแฟกันมาก และทำรายได้ให้มากพอสมควร

นอกจากการเพาะปลูก ชาวบ้านในเขตโครงการยังเลี้ยงหมูเพื่อเพิ่มรายได้อีก แต่เลี้ยงไม่มาก เพียงครัวเรือนละ 1-3 ตัวเท่านั้น ส่วนสัตว์เลี้ยงอื่นเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานหรือบริโภคในครัวเรือนมากกว่าชาย ได้แก่ วัว ควาย ช้าง และ เป็ด ไก่

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านที่อยู่ในเขตน้ำท่วม มีชีวิตขึ้นกับการเกษตรกรรม ผลผลิตสำคัญคือข้าวแต่ส่วนใหญ่ผลิตเพียงเพื่อบริโภคเมื่อเหลือจึงจะขาย ชาวบ้านในเขตน้ำจึงไม่ค่อยจะกระตือรือร้นที่จะปลูกพืชเพื่อจำหน่ายมากนัก เพราะการคมนาคมลำบาก เป็นข้อจำกัดสำคัญในการจะผลิตให้มากขึ้น นอกจากนั้นโดยสภาพความเป็นอยู่ ทำให้การใช้เงินสดไม่สู้จะจำเป็น เพราะสามารถหาของป่ามาบริโภคได้ง่าย นอกจากนั้นชาวบ้านพวกนี้ส่วนใหญ่อยู่ใต้ความอุปการะของนายทุน ซึ่งจะหาของจำเป็นในการครองชีพมาให้ เช่น กะปิ น้ำปลา ปลาข้าว เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ โดยมีข้อแม้ว่าชาวบ้านจะต้องขายผลผลิตให้แก่ตนเท่านั้น ชาวบ้านจึงไม่ค่อยสนใจที่จะทำงานหนักหรือเพิ่มผลผลิตเท่าไรนัก เพราะจะถูกนายทุนหักรายจ่ายที่เป็นหนี้ไว้มากขึ้น

ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ในเขตโครงการมีฐานะค่อนข้างยากจน และต้องขึ้นอยู่กับนายทุนมากดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าจะเปรียบเทียบกันระหว่างชาวบ้านอำเภอสังขละบุรีและอำเภอทองผาภูมิพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในเขตสังขละบุรีดีกว่าเล็กน้อย ทั้งนี้เพราะอำเภอสังขละบุรีมีหมู่บ้านใหญ่ มีบริเวณที่ราบใช้ทำนามากกว่าอำเภอทองผาภูมิ ชาวบ้านในเขตนั้นซึ่งส่วนมากเป็นคนไทยและมอญก็มีความขยันขันแข็ง และรู้จักการใช้ประโยชน์ในที่ดินมากกว่ากะเหรี่ยง ลาว พม่า

ลักษณะความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ ที่น่าสนใจมากสำหรับชาวบ้านในเขตโครงการก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและผู้ให้ความอุปถัมภ์ ผู้ให้ความอุปถัมภ์ เป็นคนที่มีฐานะดี มีที่ดินมาก มีอยู่ไม่กี่รายนัก และเกือบทั้งหมดมีอาชีพเป็นพ่อค้ารับซื้อผลผลิต คนพวกนี้จะหาลูกค้าหรือคนที่ขายผลผลิตให้ด้วยการให้ความอุปถัมภ์ค้ำเงินลงทุนและเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ โดยมีเงื่อนไขให้ผู้ได้รับความอุปถัมภ์ต้องนำพืชผลมาจำหน่ายให้แก่คนเท่านั้น ในราคาที่ตนกำหนดซึ่งหมายถึงว่าจะต้องหักเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นค่าใช้จ่ายนี้แล้ว พ่อค้าหรือเจ้าที่ดินคนหนึ่งๆ จะมีคนในอุปถัมภ์นับร้อยครัวเรือน

การเกี่ยวข้องระหว่างผู้ให้กับผู้รับการอุปถัมภ์นี้จะเริ่มด้วยการเข้าไปรับซื้อผลผลิตของพ่อค้า และจะควมามีครัวเรือนใดบ้างที่ควรส่งเสริมด้วยการให้เงินทุน และ/หรือเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านคนอื่นก่อน ซึ่งต่อไปชาวบ้านคนนั้นก็ชักนำคนอื่นมาอยู่ในข่ายอิทธิพลของพ่อค้ามากขึ้น พ่อค้าจะจัดคนของเขา 1-2 คน ในแต่ละหมู่บ้านให้คอยดูแลรักษาผลประโยชน์ของตน

การใช้หนี้จากการกู้ยืมเงินทุนและเครื่องกินเครื่องใช้ต่าง ๆ นี้ จะใช้หนี้เป็นข้าวเปลือกเท่านั้น โดยทางฝ่ายพ่อค้าจะเป็นผู้กำหนดราคา ในราคาเพียงถึงละ (12 กิโลกรัม) 15-18 บาท เท่านั้น ในขณะที่ราคาข้าวปี 2520 ประมาณถึงละ 26-30 บาท ยิ่งถ้าผู้ที่ต้องการขายข้าวก่อนถึงเวลาเก็บเกี่ยว ที่เรียกว่า ขายข้าวเขียว ราคา ก็ยังต่ำมาก เพียงถึงละ 10-11 บาท เท่านั้น

เท่าที่ปฏิบัติกันมา ชาวบ้านคนหนึ่งๆ เมื่อเลือกนายทุนคนใดเป็นผู้อุปถัมภ์แล้วจะไปติดต่อกับท่านอื่นกับนายทุนคนอื่นไม่ได้ ถึงแม้จะไม่มีเป็นกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติชาวบ้านจะไม่กล้าทำ เพราะเกรงกลัวอิทธิพลของนายทุน

นายทุนเหล่านี้มีจำนวนไม่มาก คือในเขตอำเภอสังขละบุรี มีประมาณ 15 ราย แต่ที่เป็นนายทุนใหญ่มีชาวบ้านอยู่ใต้อุปถัมภ์มากกว่าคนอื่น มีเพียง 5 ราย ส่วนที่อำเภอทองผาภูมิมีประมาณ 10 ราย แต่มี 1 รายที่เป็นนายทุนใหญ่ มีผู้อยู่ใต้อิทธิพลถึง 300-400 ครัวเรือนกระจายขึ้นไปจนถึงบางส่วนของอำเภอสังขละบุรี แต่นายทุนของอำเภอสังขละบุรี ส่วนมากจะมีอิทธิพลอยู่เฉพาะในเขตอำเภอของตนเท่านั้น

สำหรับในสายตาของชาวบ้าน ระบบการอุปถัมภ์ของนายทุนเป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะมีประโยชน์เพราะเขาไม่ต้องหาตลาดขายผลผลิต ไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีอาหาร และเครื่องอุปโภค

บริโภคที่จำเป็นในแต่ละปี เพราะนายทุนจะจัดการให้ทั้งหมด ถึงแม้เขาจะต้องถูกหักเงินใช้หนี้ เป็นจำนวนมาก แต่เขาก็กังไม่รู้สึกเดือดร้อนเท่าไร บางครัวเรือนไม่สามารถใช้หนี้ได้หมดในช่วงปีการเพาะปลูกหนึ่ง ๆ ต้องทบทวนไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดเท่ากับว่าเพาะปลูกให้แก่นายทุนเท่านั้น โดยไม่ได้รายได้ส่วนตัวเอง นายทุนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์มหาศาลฝ่ายเดียวจากระบบนี้ เพราะเป็นผู้กำหนดราคาเองทุกอย่างทั้งราคาผลผลิตและราคาของกินของใช้ที่เอามาให้แก่ชาวบ้าน อย่างไรก็ตามระบบนี้ได้แทรกซึมลงไปจนกระทั่งทำให้ชาวบ้านไม่รู้สึกว่าตนถูกกดขี่เท่าไรนัก เพราะเห็นบุญคุณว่านายทุนเป็นคนช่วยเหลือตนเมื่อขาดแคลน โดยไม่คิดถึงสิ่งที่ตน จะต้องเสียให้นายทุนเป็นการตอบแทน

ระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่นี้ จะต้องเป็นปัญหาหนึ่งสำหรับการวางแผนย้ายคนจากเขตน้ำท่วม เพราะหมายถึงว่าระบบจะต้องกระทบกระเทือนบ้างไม่มากนัก ออกจากการเปลี่ยนแปลงที่อยู่และที่ทำกินซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง

ทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อการสร้างเขื่อน

ในก้านทัศนคติของครัวเรือนตัวอย่างที่มีต่อการสร้างเขื่อนที่จะมีผลทำให้เขาต้องย้ายออกจากบริเวณน้ำท่วม อาจจะมีเนื่องมาจากชาวบ้านเป็นคนที่อยู่ห่างไกล ไม่มีการศึกษา มีจำนวนมากที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ปฏิกริยาคัดค้านจึงมีอยู่น้อย คงปรากฏมากในหมู่บ้านที่เป็นคนไทย เช่น บ้านวังปะไต้ บ้านวังขยาย บ้านทิม่องทะ อำเภอสังขละบุรี และบ้านบีดอก บ้านประจำไม้ อำเภอลำดวนบุรี จึงจะสรุปความคิดเห็นในบางข้อดังนี้

เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการสร้างเขื่อน ปรากฏว่าร้อยละ 53.2 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในทั้งสองอำเภอ ตอบว่าไม่อยากจะสร้าง ร้อยละ 10.1 และร้อยละ 10.4 ให้คำตอบว่าแล้วแต่รัฐบาล และเห็นด้วยกับการสร้างเขื่อน

แต่เมื่อถามถึงความรู้สึกที่มีต่อการเคลื่อนย้ายร้อยละ 61.9 ตอบว่าไม่พอใจที่จะย้ายจากอยู่ที่เดิม และมีร้อยละ 18.4 ที่ตอบว่าแล้วแต่รัฐบาล ร้อยละ 4.9 แล้วแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ และมีร้อยละ 4.6 ที่ให้คำตอบว่าไม่ยอมย้ายออกไป

ในก้านของความช่วยเหลือที่ต้องการ ปรากฏว่าชาวบ้านไม่ทราบว่าจะต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง ผลคือมีร้อยละ 28.4 ตอบว่า ต้องการทุกอย่างที่รัฐจะช่วยให้ และมีร้อยละ 9.5

ตอบว่า ไม่ต้องการความช่วยเหลือ ร้อยละ 15.3 ตอบว่าไม่ทราบจะช่วยให้ช่วยเหลืออะไร ที่ระดับชุด
ลงไปก็มีร้อยละ 23.9 ต้องการให้ช่วยเหลือค้ำที่คืนทำกิน ร้อยละ 12.3 ต้องการให้ช่วยทั้งที่ดิน
ค่าชดเชย และที่อยู่อาศัย นอกนั้นเป็นความต้องการค้ำค่าชดเชย ค่ารถดอน และที่อยู่อาศัย

ถ้าจะต้องเคลื่อนย้ายออก มีคำถามแยกเป็น 2 คำถามคือ คิดว่าชาวบ้านจะยอมย้าย
ออกไปหรือไม่ และตัวหัวหน้าครัวเรือนเองยินยอมจะย้ายหรือไม่ ปรากฏว่าคำถามแรก หัวหน้า
ครัวเรือนตัวอย่างคิดว่าชาวบ้านจะยอมย้าย ร้อยละ 56.8 ส่วนตัวของหัวหน้าครัวเรือนเอง มีถึง
ร้อยละ 73.2 ที่ยินยอมย้ายออกและส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76.1) ต้องการย้ายไปเป็นกลุ่มทั้งหมดบ้าน

สำหรับการอยู่ร่วมกับคนหมู่บ้านอื่น ร้อยละ 44.3 ให้คำตอบว่าอยู่ร่วมกับคนอื่นไม่ได้
โดยให้เหตุผลว่า เพราะเป็นคนละเชื้อชาติ ต่างภาษากัน ไม่เข้าใจกัน ดังนั้นเมื่อถามว่าจะอยู่
อย่างไรในที่ดินจัดสรร คำตอบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.9) จึงต้องการที่จะอยู่รวมกลุ่มในหมู่บ้าน
เดียวกัน

ส่วนความสะดวกที่ต้องการในที่จัดสรรนั้น ปรากฏว่าร้อยละ 65.2 ต้องการความสะดวก
ทุกอย่างที่จะจัดให้ คือส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า ควรจะต้องการความสะดวกอะไร เพราะเท่าที่เป็น
อยู่ในหมู่บ้านเดิม เขาก็ไม่รู้สิกว่าอย่างไรจึงจะเรียกว่าความสะดวกและในจำนวนครัวเรือนทั้งหมด
มีอยู่ร้อยละ 4.0 ที่ตอบว่าไม่ไปอยู่ที่จัดสรร

กล่าวโดยสรุป ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหลาย แม้ว่าจะไม่ค่อยพอใจที่จะต้องเคลื่อนย้าย
แต่ก็ไม่ได้คัดค้านรุนแรงนัก

2. สรุป ลักษณะของปัญหาและข้อเสนอแนะ

ลักษณะของปัญหา

เมื่อเขื่อนโคเขื่อนหนึ่งต้องถูกสร้างขึ้นมา ผลก็คือจะต้องทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณหลัง
เขื่อน และประชาชนส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจะต้องเคลื่อนย้ายออกมา กรณีเช่นนี้ย่อมจะ
ต้องเกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาการจ่ายค่าชดเชย ปัญหาการจัดที่อยู่อาศัยในที่
จัดสรรใหม่ ฯลฯ เป็นต้น

สำหรับเขื่อนเขาแหลมหนักเช่นกัน มีปัญหาเกิดขึ้นมากในหลายด้าน ซึ่งอาจจะสรุปลักษณะของปัญหาได้ตามประเภทของผู้ที่เกี่ยวข้องได้ 3 ประเภท คือ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับราษฎร
2. ปัญหาที่เกี่ยวกับนายทุน
3. ปัญหาที่เกี่ยวกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับราษฎร

ดังได้ทราบกันแล้วว่า ราษฎรที่จะต้องได้รับผลกระทบกระเทือนจากการสร้างเขื่อนเขาแหลมถึงกับต้องเคลื่อนย้ายออกจากบริเวณที่จะต้องกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ มีจำนวนเท่าที่สำรวจได้ในปี 2521 ถึง 1,675 ครัวเรือน ซึ่งในจำนวนเหล่านี้ ก็มีสังขัตติชนอันจะเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขหลายประการ สรุปได้ดังนี้

- ก. ปัญหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ
- ข. ปัญหาเกี่ยวกับครอบครองที่ดิน
- ค. ปัญหาการให้ค่าชดเชย
- ง. ปัญหาการเช่าอยู่ในที่ดินจัดสรร
- จ. ปัญหาการปรับตัวของราษฎร

ก. ปัญหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ จากข้อมูลเราได้ทราบว่า ในดินแดนแถบนี้ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ และเกือบครึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเป็นผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งในจำนวนนี้ผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป และที่เข้ามาชั่วคราว ปัญหาจะเกิดในสองลักษณะคือ

1. จะยอมให้ค่าชดเชยแก่พวกชาวต่างประเทศเหล่านี้หรือไม่
2. จะจัดที่อยู่ให้ในที่ดินจัดสรรหรือไม่

ในกรณีแรก ปัญหาจะมีเฉพาะว่าถ้าให้ค่าชดเชยให้ จะใช้หลักฐานอะไรเป็นเครื่องพิจารณาเพราะชาวต่างประเทศที่มาอยู่ในบริเวณนี้ มีจำนวนมากเหมือนกัน ที่ไม่มีบัตรแสดงตัวใดๆ เลย ไม่ว่าจะขึ้นบัตรอพยพที่ทางการไทยออกให้ หรือบัตรประจำตัวอื่น ๆ นอกจากนั้นก็ยังมีคนที่เกิดอยู่ในหมู่บ้านเหล่านี้เองมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนไทยได้แก่ กระเหรี่ยงพื้นเมืองบางคน ในบ้านแก่งสะดาก บ้านไล่คองเกาะ และหมู่บ้านในแถบลุ่มน้ำบิตี ซึ่งจะทำให้สับสนและอาจถูกนับรวมเข้ากับคนที่มาจากต่างประเทศได้

ส่วนกรณีที่สองคือการจัดสรรที่อยู่ใหม่ให้ชนชั้นล่างจะมีปัญหามากกว่า เพราะพวกที่ไม่มีสัญชาติไทยนี้ ยังแบ่งออกตามลักษณะของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้เป็นสองประเภทคือพวกที่มาอยู่ถาวร และพวกที่อยู่ชั่วคราว ไป ๆ มา ๆ ระหว่างประเทศพม่ากับประเทศไทย พวกที่อยู่ชั่วคราวนั้นมักเป็นพวกลูกไร่ของนายทุนคนใดคนหนึ่ง เมื่อทำงานรับจ้างได้สักพักพอได้เงินก็กลับบ้านเดิม พอต้องการเงินก็ออกมารับจ้างใหม่ ซึ่งลักษณะนี้มีมากที่บ้านห้วยปากคอก ปัญหาคือพวกที่อยู่ชั่วคราวเช่นนี้ควรจะอยู่ในข่ายการช่วยเหลือด้านจัดสรรที่อยู่ใหม่ให้หรือไม่ และควรจะมิวิธีใดในการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ถ้าเราจะตัดสินใจให้ชาวต่างประเทศเหล่านี้ได้อยู่ในที่จัดสรรด้วย ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นก็คือความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติในกรณีที่จะต้องนำไปอยู่ในที่จัดสรรเดียวกัน เช่น ระหว่างมอญ และกะเหรี่ยง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาเรื่องเชื้อชาติในดินแดนแถบนี้เป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสนใจอย่างมาก เพราะการปฏิบัติใด ๆ ที่จะมีแก่ชนเชื้อชาติอื่นหรือคนที่ไม่มีสัญชาติไทยย่อมจะต้องระมัดระวัง เพราะในเวลาเดียวกันก็มีพลเมืองสัญชาติไทยที่ต้องให้ความช่วยเหลือด้วย ถ้าปรากฏว่าบังเอิญคนต่างประเทศได้รับการช่วยเหลือดีกว่าคนไทย ก็ยังจะทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น เพราะขณะที่ไปศึกษา มีชาวบ้านในบ้านวังกะไทยที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้พอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ข้าราชการอำเภอบางคนแสดงข้อคิดเห็นโดยเปิดเผยว่า ชาวต่างประเทศเหล่านี้ น่าจะต้องได้รับความลำบากและไม่มีทางที่จะได้รับความช่วยเหลือเท่าเทียมกับราษฎรไทย อาจจะเป็นสิ่งส่งเสริมให้คนไทยเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบขึ้นได้ ถ้าบังเอิญชาวต่างประเทศได้รับการจัดสรรที่ดินในส่วนที่ดีกว่าของพวกชนชั้นเล็กน้อย

ข. ปัญหาเกี่ยวกับครอบครองที่ดิน ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินนี้เราจะพิจารณาในสองกรณี คือ

1. หลักฐานแสดงการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
2. จำนวนที่ดินที่มีอยู่ในฐานะเจ้าของ

1. หลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน : ปัญหาใหญ่ของราษฎรจะต้องอพยพหนีน้ำท่วมก็คือ อาจจะไม่ได้รับเงินค่าชดเชยที่ดินที่เป็นเจ้าของ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่จะแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น เพราะในท้องถิ่นการถือครองที่ดินในฐานะที่เป็นเจ้าของนั้น ส่วนใหญ่เป็นไป

โดยปราศจากสิทธิครอบครองตามกฎหมาย ซึ่งการไม่มีสิทธิครอบครองก็อาจเนื่องมาจากเหตุ 4 ประการ คือ *ประการแรก* ไม่สามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้เพราะเป็นคนต่างด้าว *ประการที่สอง* เป็นเพราะความไม่เข้าใจว่าจะต้องมีหนังสือรับรองตามกฎหมาย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของที่ดินที่ถูกต้อง เพราะเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ต่างคนก็ต่างทราบว่าเป็นของใครกันบ้าง เป็นของผู้ใด จะไม่มีการส่งสำเนาสิทธิซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะเป็นที่ดินไร้อื่นลอยที่ผู้ทำจะเปลี่ยนที่ไปเรื่อย ๆ ทุกปี แต่ถ้าแปลงใดมีผู้มักได้ทำเครื่องหมายไว้ว่ามีผู้จับจองแล้ว ชาวบ้านคนอื่นก็จะเข้าใจและไม่เข้ามาบุกเบิกซำรอย *ประการที่สาม* ราษฎรเข้าใจผิดคิดว่าใบรับรองการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (บ.ป.ท. 6) เป็นหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เมื่อไปแจ้งเสียภาษีบำรุงท้องที่แล้ว ก็ไม่สนใจที่จะยื่นขอหนังสือรับรองสิทธิครอบครองอื่น ๆ อีก *ประการที่สี่* อาจมีราษฎรที่เข้าใจว่าจะต้องไปยื่นขอหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ แต่ก็ไม่มีกำลังทรัพย์พอที่จะไปขอได้

เมื่อไม่มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมาย ราษฎรก็จะเกิดข้อใจเป็นกังวลว่าทางราชการจะคิดค่าชดเชยให้หรือไม่ และจะคิดให้อย่างไร ซึ่งถ้าทางฝ่ายผู้รับผิดชอบไม่สามารถชี้แจงให้รายละเอียดได้ ปัญหาย่อมจะต้องเกิดขึ้นอย่างมาก

2. จำนวนที่ดินที่มีอยู่ในฐานะเจ้าของ : สำหรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในเรื่องของจำนวนที่ดินที่เป็นเจ้าของนั้น เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับค่าชดเชยและรวมไปถึงจำนวนที่ดินที่จะได้รับเมื่อเข้าไปอยู่ในที่จัดสรรใหม่ด้วย ปัญหาที่จะยกขึ้นมากล่าวนี้ ส่วนหนึ่งได้มาจากความวิตกกังวลของชาวบ้านที่ไม่เข้าใจว่าทางการจะปฏิบัติต่อเขาอย่างไร การพิจารณาจะแยกออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. **ผู้มีที่ดินจำนวนน้อย** คือมีไม่ถึง 10 ไร่ ในจำนวนนี้มีหลายรายที่ไม่ได้ทำเกษตรมาก่อน ถึงแม้จะมีที่ดินอยู่ก็ตาม เนื่องจากที่ดินที่มีอยู่เดิมน้อยเกินไป ดังนั้นในกรณีปัญหาที่ชาวบ้านกังวลอยู่ก็คือ ที่ดินที่จะได้ทดแทนในที่จัดสรรใหม่นั้น จะให้ตามจำนวนที่มีอยู่เดิมหรือจะมีเกณฑ์อื่นพิจารณา

2. **ผู้มีที่ดินจำนวนมาก** ผู้ที่มีที่ดินจำนวนมากในที่นี้จะต้องแยกออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทแรกเป็นชาวบ้านทั่วไป ประเภทที่สองเป็นนายทุน สำหรับชาวบ้านทั่วไปนั้นเป็นพวกที่ทำเกษตรกรรมในที่ดินที่ตนเป็นเจ้าของ ซึ่งอาจมีบางรายที่มีจำนวนมาก เช่นในบ้านที่มืองทะเลที่ราษฎรในครัวเรือนตัวอย่างที่มีดินเฉลี่ยถึงครัวเรือนละ 95.7 ไร่ ส่วนประเภทนายทุนนั้นมีถึง

500 ไร่ขึ้นไป แต่มีน้อยราย บางรายอยู่ในหมู่บ้านที่ศึกษาด้วย บางรายอยู่นอกเขตที่จะต้องถูกน้ำท่วม อย่างไรก็ตามนายทุนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้น 2 อย่างคือ ในส่วนตัวของนายทุนเอง และผู้มาพึ่งบารมีหรืออยู่ในความอุปถัมภ์ ซึ่งได้แก่พวกลูกไร่ทั้งหลาย ในส่วนตัวของนายทุนเองก็จะมีปัญหาเช่นเดียวกับชาวบ้านที่ถือครองที่ดินมาก คือจำนวนที่ดินที่จะได้ทดแทนนั้นจะมีขนาดเท่าใด และการคิดค่าชดเชยจะคิดให้อย่างไร

3. **ผู้ที่ไม่มีที่ดินเลย** พวกนี้จะเป็นพวกที่ต้องประสบปัญหามาก เพราะไม่แน่ใจว่าจะได้รับการช่วยเหลือหรือไม่ สิ่งสำคัญที่จะต้องเกิดแก่พวกนี้ก็คือ ส่วนใหญ่พวกที่ไม่มีที่ดินของตนเองมักจะมีอาชีพรับจ้างนายทุนทำเกษตรกรรมเป็นรายปีไป อาจกล่าวได้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของพวกนี้ขึ้นอยู่กับนายทุนเป็นหลัก เมื่อต้องอพยพออกไปก็จะต้องขาดผู้อุปถัมภ์ด้านการครองชีพของครอบครัวไปอย่างน้อยก็ระยะหนึ่งจนกว่าจะหาทางช่วยตัวเองได้ ซึ่งถ้าไม่เตรียมการที่จะช่วยเหลือให้พร้อม พวกนี้อาจจะก่อให้เกิดปัญหาใจผู้ร้ายขึ้นได้

ก. **ปัญหาการให้ค่าชดเชย :** จากที่กล่าวมาทั้งสองปัญหานี้จะนำมาถึงปัญหาใหญ่คือ ปัญหาการให้ค่าชดเชยและที่ดินทดแทน

เราจะพูดถึงตั้งแต่ข้อแม้ของการให้ค่าชดเชย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่าชดเชยที่ดินที่เป็นเจ้าของ ซึ่งเท่าที่ปฏิบัติกันมาในการให้ค่าชดเชยของเขื่อนต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ที่จะให้ค่าชดเชยที่ดินที่เป็นเจ้าของเฉพาะของผู้ที่มีหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์โดยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่โฉนด น.ส. 3 หรือแม้แต่ ส.ค. 1 แต่ไม่พิจารณาหนังสือรับรองการเสียภาษีบำรุงท้องที่ บ.ป.ท. 6 ถ้าจะนำกฎเกณฑ์นี้มาใช้ก็จะทำให้เกิดปัญหาอย่างยิ่ง เพราะส่วนใหญ่ชาวบ้านแถบนี้ไม่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมาย เมื่อจะกำหนดเกณฑ์ ดังนั้น ชาวบ้านที่ถือครองที่ดินในฐานะเจ้าของอยู่ตลอดเวลา ก็จะไม่มียกยติได้รับเงินชดเชยการสูญเสียที่ดินของเขาเลย ชาวบ้านย่อมจะต้องได้รับความเดือดร้อนมาก

นอกจากนี้ถ้าเราจะพิจารณาหลักของการให้ที่ดินทดแทนที่เคยปฏิบัติกันมา ก็คือผู้ที่มีดินอยู่ก่อน จึงจะได้รับที่ดินทดแทนตามจำนวนที่จะกำหนดในกรณีนี้ จะพิจารณาอย่างไรเพราะถ้าใช้หลักเดิม คือ ผู้ที่มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินเท่านั้น จึงจะได้รับที่ดินทดแทนก็จะต้องมีชาวบ้านจำนวนมากที่ไม่มีสิทธิได้ที่ดินทดแทน เพราะไม่มีหลักฐานดังกล่าวแล้ว ผลก็คือ เมื่อทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณที่เขาเคยทำมาหากินมาก่อน นอกจากจะทำให้เขา (ชาวบ้าน) ลำบากต้องเคลื่อนย้ายออกมาแล้วยังต้องลำบาก เพราะไม่มีที่ดินให้ทดแทนของที่สูญเสียไปด้วย

นอกจากนี้ปัญหาของราษฎรอื่นจะเนื่องมาจากค่าชกเซยที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือราษฎรที่มีรายได้น้อยที่อยู่อาศัยสร้างด้วยไม้ไผ่หลังเล็ก ๆ เงินค่าชกเซยที่ได้ก็จะน้อย อาจจะไม่พอเพียงกับการสร้างที่พักใหม่ในที่ดินจัดสรร หรือถ้าพอ จะสร้าง ได้ก็จะมีเงินทุนไว้ใช้จ่ายระหว่างที่ยังไม่มีผลผลิตเลี้ยงตัวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกนี้อยู่ในระบบความช่วยเหลือแบบมีเงื่อนไขของนายทุนจนเคยชิน คือนายทุนช่วยค้ำอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภค ชาวบ้านจะต้องนำผลผลิตไปขายให้ เมื่อต้องอพยพเข้าไปอยู่ในที่จัดสรร ราษฎรที่มีรายได้น้อยเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่ลำบากที่สุด

จ. ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินจัดสรร สำหรับปัญหาที่เกี่ยวกับที่ดินจัดสรรนี้ จะแยกพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ

1. สถานที่ที่จะจัดสรร ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านวิตกกังวลกันมาก เพราะพวกเขาคาดว่าคงไม่มีที่ดินซึ่งจะเป็นที่ราบอุดมสมบูรณ์พอที่จะเพาะปลูก ได้ผลดีเหมือนที่เคยทำอยู่เดิมอีกแล้ว และยิ่งต้องเข้าไปหักรังวางพงเองก็จะต้องลำบาก หัวหน้าครัวเรือนบางรายก็อายุมากเกินกว่าที่จะไปบุกเบิกที่ดินใหม่ได้ จากข้อมูลการศึกษาจึงพบว่าหัวหน้าครัวเรือนจำนวนหนึ่งตอบว่า ไม่ยอมไปอยู่ในที่ดินจัดสรรของทางการ ปัญหาเรื่องการเลือกสถานที่อยู่ให้ใหม่ จึงเป็นสิ่งที่ควรจะต้องพิจารณาโดยรอบคอบ เพราะถ้าเลือกที่ที่ไม่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านอาจจะไม่ยอมเข้าไปอยู่ และอาจเป็นต้นเหตุทำให้ป่าถูกทำลายเพิ่มขึ้นจากการที่ชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกเอาเองก็ได้

2. การจัดบริเวณที่อยู่อาศัย จากข้อมูลการศึกษาได้พบว่า ชาวบ้านต้องการอยู่รวมกันในกลุ่มหมู่บ้านของตน ไม่ชอบอยู่ปะปนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกกะเหรี่ยงซึ่งส่วนมากรังเกียจมอญ ถ้าการจัดผังที่อยู่อาศัยไม่คำนึงถึงเรื่องนี้ก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาในระยะหลังได้

จ. ปัญหาการปรับตัวของราษฎร ปัญหาการปรับตัวของราษฎรนี้เป็นเรื่องของความไม่เข้าใจในสถานการณ์ ซึ่งถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือแก้ไขก็นำไปสู่ปัญหาอื่นได้อีก เราจะพิจารณาดังสภาพการปรับตัวของราษฎรใน 2 ระยะ คือระยะก่อนและหลังการย้ายไปอยู่ในที่จัดสรรใหม่

1. ระยะก่อนการย้าย ระยะนี้จะรวมถึงแต่เมื่อตอนได้ทราบข่าวว่าจะมีการสร้างเขื่อน ความรู้สึกที่มีต่อการที่จะต้องเคลื่อนย้ายนั้น ไปจนถึงความช่วยเหลือที่ต้องการได้รับจากทางราชการ

เราได้พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่แม้ว่าจะทราบว่ามี การสร้างเขื่อนซึ่งจะทำให้เกิดน้ำท่วมที่อยู่อาศัยและ ที่ดินทำมาหากินของตน แต่ก็ทราบอยู่เพียงว่าตนจะต้องได้รับความเดือดร้อนเพราะเขื่อนนี้เท่านั้น ไม่เข้าใจว่าความเดือดร้อนนั้นจะเริ่มเกิดขึ้นเมื่อไรและอย่างไร ผลก็คือไม่ทราบว่าเขาควรจะทำ อย่ างไรในสภาพการณ์เช่นนี้ ไม่ทราบจนกระทั่งว่าจะต้องการให้ทางราชการช่วยเหลือในด้านใด บ้าง ส่วนใหญ่คำตอบจึงออกมาในรูปของการยกให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการที่จะช่วยเหลือ โดยมีความเชื่อว่า ทางรัฐบาลซึ่งเขาเปรียบเทียบกับเป็นเหมือน “พ่อแม่” ย่อมไม่ปล่อยให้ ราษฎรที่เปรียบได้เท่ากับเป็น “ลูก” ได้รับความลำบากไปกว่าที่เขาเป็นอยู่ในปัจจุบัน ปัญหา ของเรื่องนี้จะเกิดขึ้นแน่นอนถ้ารัฐบาลหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องดำเนินการในเรื่องนี้อย่างไม่รอบคอบ อันจะเป็นผลให้ความเชื่อที่บริสุทธิ์เช่นนี้ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเขาต้องประสบกับความ เดือดร้อนลำบากจากการอพยพเคลื่อนย้ายออกจากที่อยู่เดิม

นอกจากนี้ การไม่เข้าใจสถานการณ์ ทำให้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ไม่ให้คำตอบว่าไม่ พอใจที่จะต้องเคลื่อนย้ายออกไป ความรู้สึกเช่นนี้มีมากในหมู่บ้านคนไทยที่อยู่เป็นนิกแค้นถาวร คือบ้านวังปะโท บ้านปากลำปัดลอก บ้านท่าม่องทะ บ้านท่ามะเตือ เป็นต้น ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้ ควรจะต้องได้รับความสนใจอย่างยิ่งจากทางการ เพราะอาจจะเป็นชนวนชักจูงให้ชาวบ้านอื่น ๆ ไม่ พอใจเพิ่มขึ้นได้ และอาจเป็นเครื่องมือให้ฝ่ายก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ให้ต่อต้านการดำเนินงาน ของรัฐบาลได้

2. หลังการย้ายเข้าไปอยู่ในที่จัดสรร เนื่องจากชาวบ้านที่จะต้องย้ายไปอยู่ในที่จัดสรร เกือบทั้งหมดเรียกได้ว่าเป็นชาวป่า ไม่คุ้นเคยกับชีวิตที่ชาวเมืองเห็นว่าเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ ถึงแม้ได้เกิดขึ้นแล้วในที่ดินจัดสรรของเขื่อนศรีนครินทร์ ที่ชาวบ้านไม่สามารถปรับตัวให้ เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ใหม่ได้ จึงเกิดปัญหาด้านการใช้สาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น การใช้ น้ำ ชาวบ้านเหล่านี้มาจากถิ่นที่เขาสามารถใช้น้ำได้อย่างเสรี เพราะมีอยู่บริบูรณ์ในแหล่งน้ำธรรมชาติ เมื่อเข้ามาอยู่ในที่ที่จะต้องใช้น้ำโดยมีการควบคุม ก็เกิดปัญหา ทั้ง ๆ ที่ทางฝ่ายผู้ดูแลได้จัดทำไว้ อย่างที่คิดว่าดีและถูกต้องสมควรแล้วคือ มีท่อน้ำส่งให้ถึงทุกบ้าน แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่เข้าใจว่าควรจะทำอย่างไร ชาวบ้านจึงใช้น้ำกันอย่างสบายเหมือนที่เคยทำในหมู่บ้านเดิม ไม่มี การปิดกั้นน้ำเมื่อไม่ต้องการใช้ ที่ร้ายกว่านั้นบางคนทำลายที่ปิด-เบื่อน้ำเสียเลย เพื่อให้ น้ำ ไหลอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำบริโภคและใช้สอย ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วไม่ใช่ความ

ผิดของชาวบ้านเลยที่เกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้น และกรณีที่เกิดขึ้นแล้วในที่จัดสรรของเขื่อนศรีนครินทร์ ก็ได้กลายเป็นข่าวแพร่ ไปถึงชาวบ้านที่จะต้องถูกน้ำท่วม จนเกิดปฏิกิริยาขึ้นบ้างแล้ว ในแง่ที่กลัวความลำบากที่จะไปอยู่ในที่จัดสรร นับว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากเรื่องที่เกิดขึ้นว่าเล็กน้อย

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นเรื่องของปัญหาที่จะเกิดในค้ำของราษฎรซึ่งจะเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนโดยตรงจากการสร้างเขื่อนนี้ อันควรแก่การสนใจบ้าง เพราะถ้ารัฐบาลหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติไปตามแต่ที่ตนเห็นว่าสมควรแล้วเท่านั้น ก็จะทำให้เกิดกรณีเช่นที่เคยเกิดมาแล้ว ในการเคลื่อนย้ายคนจากบริเวณอ่างเก็บน้ำทั้งหลาย

2. ปัญหาเกี่ยวกับนายทุน

เราได้ทราบจากข้อมูลว่า ราษฎรที่จะต้องถูกย้ายออกไปจากเขื่อนน้ำท่วมมีส่วนใหญ่อยู่ที่อิทธิพลของนายทุน ซึ่งมีทั้งที่อยู่ในหมู่บ้านใหญ่ที่อยู่ในเขื่อนน้ำท่วมด้วย เช่น บ้านวังปะไต้ บ้านปากลำบิล็อก และที่อยู่นอกเขื่อนน้ำท่วมคืออยู่ในตัวอำเภอทองผาภูมิ ลักษณะการอยู่ที่อิทธิพลของนายทุนนั้น มีทั้งที่เป็นลูกจ้างหรือลูกไร่ของนายทุนและที่เป็นหนี้ โดยเป็นตัวเงินหรือสิ่งของอุปโภคบริโภค การที่นายทุนเกือบทุกคนมีที่ดินอยู่ในเขื่อนน้ำท่วมด้วยและมีอิทธิพลหรือความสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นอย่างดี อาจก่อให้เกิดปัญหาต่อกระบวนการของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอพยพเคลื่อนย้ายราษฎร เราคาดปัญหาที่จะเกี่ยวข้องกับนายทุนไว้ 2 กรณี คือ

- ก. ปัญหาการยุยงราษฎรให้คัดค้านและเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ อันจะพึงมีพึงได้
- ข. ปัญหาการเข้ามากว้านซื้อที่ดินในอ่างเก็บน้ำเพื่อหวังผลกำไรค่าชดเชย

ก. ปัญหาการยุยงราษฎร คงได้กล่าวมาแล้วว่า นายทุนที่อยู่ในท้องที่แถบนี้ ทั้งที่อยู่ในหมู่บ้านหรือภายนอก ต่างก็มีที่ดินอยู่ในครอบครองเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ให้คนอื่นซึ่งโดยมากเป็นคนมอญและลาวทำการเพาะปลูกในฐานะเป็นลูกจ้างถาวร นอกจากนี้นายทุนก็ยังได้รับประโยชน์จากที่ดินของชาวบ้านอีกอย่างมาก โดยการลงทุนให้ ชื้อแม้ว่าต้องเอาผลผลิตมาจำหน่ายตามราคาที่นายทุนจะกำหนด ด้วยเหตุนี้ถ้าเกิดน้ำท่วมก็หมายความว่า นายทุนจะต้องเสียผลประโยชน์มหาศาลของตนไป ความไม่พอใจก็อาจจะมากกว่าชาวบ้านทั่วไปด้วยซ้ำ นอกจากนี้ นายทุนก็ยังต้องวิตกกังวลเกี่ยวกับหลักฐานการมีกรรมสิทธิในที่ดินซึ่งจะต้องใช้ เป็นเครื่องกำหนดสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย เพราะวิธีการได้ที่ดินของนายทุนนั้น นอกจากจะได้โดยการบุกเบิกเอง เช่นเดียวกับชาวบ้านแล้ว ก็ยังได้จากชาวบ้านที่เป็นหนี้ตน แล้วไม่มีเงินใช้หนี้ก็ด้วย ดังนั้น

นายทุนก็ย่อมจะมีปัญหาเหมือนชาวบ้านนั่นเอง คือ ที่ดินที่ครอบครองอยู่ส่วนใหญ่ไม่มีหลักฐานกรรมสิทธิ์ครบตามจำนวนที่ดินทั้งหมดที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามแม้ว่านายทุนจะรู้สึกไม่พอใจหรือวิตกกังวลอย่างไร ก็จะไม่แสดงความรู้สึกของตนออกมาโดยตรง เพราะอาจถูกทางการเพ่งเล็งได้โดยง่ายว่าเป็นผู้ชักชวนการพัฒนาบ้านเมือง ดังนั้นสิ่งที่นายทุนน่าจะทำได้ก็คืออาจจะใช้วิธียุยงชาวบ้านให้เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการ ได้ค่าชดเชยที่ดินที่ไม่มีหลักฐานกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นได้ ถ้าทางฝ่ายจัดการไม่มีวิธีการจ่ายค่าชดเชยที่รัดกุมพอสมควร

ข. ปัญหาการเข้ามากว้านซื้อที่ดิน เนื่องจากการจ่ายเงินค่าชดเชยที่ดินเท่าที่เป็นมาแล้วที่เขื่อนศรีนครินทร์ให้ราคาสูง จึงทำให้นายทุนจากที่อื่นนอกท้องถิ่น ซึ่งน่าสังเกตว่าเป็นพวกที่เคยได้รับผลประโยชน์จากค่าชดเชยที่ดินของเขื่อนศรีนครินทร์มาแล้วทั้งสิ้น เข้ามากว้านซื้อที่ดินจากราษฎรในราคาถูก เช่น บริเวณบ้านแก่งกระโค้ง ซื้อขายกันเพียงไร่ละ 100-200 บาทเท่านั้น โดยใช้วิธีอ้างกับราษฎรว่าที่ดินเหล่านั้นไม่มีกรรมสิทธิ์ ทางเขื่อนจะไม่จ่ายค่าชดเชยให้ชาวบ้านก็กลัว จึงรีบขายให้นายทุนเสีย เมื่อซื้อจากราษฎรแล้ว ก็จะรีบทำการอย่างใดอย่างหนึ่งจนสามารถมีหลักฐานกรรมสิทธิ์ครอบครองตามกฎหมาย เร่งเพาะพันธ์ต้นไม้ที่เติบโตเร็ว เห็นผลได้ใน 3 ปี ได้แก่นุ่น ซึ่งเมื่อถึงเวลาคัดค่าชดเชย ต้นไม้เหล่านี้ก็จะโตทันเวลาให้คณะกรรมการผู้พิจารณาเห็นได้ว่า ที่ดินนั้นได้มีการทำประโยชน์แล้ว นายทุนก็จะได้รับค่าชดเชยตามราคาประเมินที่สูงกว่าคันทุนที่ซื้อจากราษฎรมากมายนัก ซึ่งไม่เป็นการยุติธรรมเลยสำหรับชาวบ้านผู้ไม่มีความรู้ ไม่เข้าใจวิธีการอันแยบยลของพ่อค่านายทุนทั้งหลาย

3. ปัญหาที่เกี่ยวกับหน่วยงานดำเนินการ นอกจากปัญหาจะเกิดจากตัวราษฎรหรือนายทุนแล้ว สิ่งที่เป็นไปได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ ปัญหาที่เกิดจากหน่วยผู้ดำเนินงานเอง ซึ่งกินความตั้งแต่เจ้าของเรื่องการสร้างเขื่อน คณะกรรมการที่ดำเนินการเกี่ยวกับการให้ค่าชดเชย ไปจนถึงคณะกรรมการที่จัดการการเคลื่อนย้ายราษฎร และเจ้าหน้าที่ดำเนินการด้านที่ดินจัดสรร เราจะแยกพิจารณาตามลักษณะที่น่าจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ตามหัวข้อดังนี้

- ก. ปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์
- ข. ปัญหาการให้ค่าชดเชย

- ค. ปัญหาการจัดการเคลื่อนย้าย
- ง. ปัญหาการจัดสถานที่อยู่ในที่ดินจัดสรร
- จ. ปัญหาการจัดสวัสดิการในหมู่บ้านจัดสรร

ก. **ปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์** ปัญหาที่นับว่าสำคัญอย่างยิ่งอันอาจจะนำไปสู่ปัญหาใหญ่อื่นๆ คือ ความสับสนไม่แน่ใจสถานการณ์ของราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรที่ยากจนไม่มีสัญชาติไทย และ/หรือไม่มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ความไม่แน่ใจนั้นทำให้เกิดความกังวลว่าตนจะอยู่ในข่ายการได้รับความช่วยเหลือหรือไม่ จากความกังวลนี้เองทำให้เกิดข่าวลือในทางที่ไม่ดีต่อโครงการการสร้างเขื่อนแพร่หลายออกไป ที่เป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะการขาดการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องว่าสถานการณ์แท้จริงคืออะไร และชาวบ้านควรจะปฏิบัติตัวอย่างไรในสถานการณ์เช่นนี้ อย่างน้อยที่สุดก็จะเป็นการช่วยไม่ให้ชาวบ้านมองหน่วยงานที่จัดการเรื่องนี้ไปในทางผิดความจริง และที่สำคัญคืออาจช่วยให้ชาวบ้านไม่ตกเป็นเหยื่อการหลอกลวงของนายทุนได้

อาจเป็นไปได้ว่า การประชาสัมพันธ์มากเกินไปอาจเป็นการชี้ช่องทางให้มีคนคิดหาประโยชน์จากการได้ค่าชดเชย ดังที่หน่วยงานที่รับผิดชอบมักจะอ้างอยู่เสมอ แต่เมื่อพิจารณาผลได้เปรียบเทียบกับผลเสียแล้ว เห็นว่าการไม่ช่วยให้ชาวบ้านได้ทราบข้อเท็จจริงต่างหากที่จะทำให้เกิดปัญหามากกว่า ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อชาวบ้านไม่เข้าใจ ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโครงการการสร้างเขื่อน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการ นอกจากนั้นก็ยังจะเสี่ยงต่อการเสียเปรียบบรรดานายทุนผู้ฉวยโอกาสเข้ามากว้านซื้อที่ดิน

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการประชาสัมพันธ์ก็สมควรที่จะกล่าวถึงทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการตามโครงการด้วย เพราะจากคำพูดบางอย่างอาจจะนำไปสู่ความไม่เข้าใจหนักขึ้นได้ เช่น ความคิดที่ว่า การไปสร้างเขื่อนซึ่งมีผลต้องทำให้คนหมู่บ้านต้องเดือดร้อน โยกย้ายที่อยู่นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีควรแก่การไม่พอใจ เพราะถึงแม้ว่าชาวบ้านจะต้องย้ายไปจากที่อยู่เดิม แต่เมื่อไปอยู่ที่จัดสรรก็นับว่าสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เพราะมีเครื่องอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โดยมีได้คิดว่าความเจริญเหล่านี้ ราษฎรพร้อมหรือไม่ที่จะรับไว้เป็นแบบการดำเนินชีวิตของตน นอกจากนั้น สิ่งที่ถูกเรียกว่าความเจริญนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องการ

หรือไม่ ถ้าพวกเขาเลือกได้ เขาก็จะต้องเลือกความเป็นอยู่แบบเก่า ที่ดินผืนเก่า และบ้านหลังเก่าที่เขาเคยอยู่มากกว่า แต่รัฐมายึดเยียดความเจริญให้เขาโดยหวังว่าจะเป็นเครื่องปลอบใจหรือเป็นรางวัลในการที่เขายอมย้ายจากที่ที่รัฐทำให้พวกเขาอยู่ไม่ได้เพื่อสร้างเขื่อนที่พวกเขาไม่เคยรู้ว่าจะทำให้เกิดประโยชน์กับใครบ้าง และสร้างขึ้นมาทำไม ทั้งหมดนี้ นำไปสู่ปัญหาการไม่สามารถปรับตัวของราษฎรดังกล่าวมาแล้ว

ข. ปัญหาการให้ค่าชดเชย อันที่จริงระบบหรือวิธีการให้ค่าชดเชย เท่าที่เป็นมาแล้วของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สำหรับเขื่อนศรีนครินทร์นั้น เรียกได้ว่ายุติธรรมและดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่จาก "การดีที่สุด" นี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นอย่างน้อยก็ 3 ประการ คือ

1. ปัญหาการจ่ายค่าชดเชย จ่ายให้ทั้งหมดเร็วเกินไป กว่าชาวบ้านจะเคลื่อนย้ายออกมายังที่จัดสรรใหม่ก็ใช้จ่ายเงินชดเชยนั้นเกือบหมด เมื่อย้ายมาอยู่ที่จัดสรรก็เกิดปัญหาไม่มีเงินลงทุนเพาะปลูกและยังชีพระหว่างที่รอการจำหน่ายผลผลิต ชาวบ้านจึงประสบกับความลำบากมาก และด้วยความลำบากนั้นก็แพร่หลายมาถึงผู้ที่จะต้องย้ายออกจากบริเวณอ่างเก็บน้ำของเขื่อนเขาแหลม ทำให้เกิดความวิตกกังวลกลัวชีวิตในที่จัดสรรใหม่ที่พวกเขาจะต้องพบ จริงอยู่ความลำบากนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านทำตนเองโดยการใช้เงินจนหมดไม่เก็บไว้ลงทุน แต่เราต้องไม่ลืมว่าปกติชาวบ้านเหล่านี้ไม่ค่อยได้ใช้เงินสดเท่าไรนัก เมื่อมีเงินอยู่ในมือก็ยอมอดไม่ได้ที่จะใช้จ่ายจนไม่พอลงทุนทำเกษตรกรรมของตนเอง ซึ่งปัญหานี้แก้ได้โดยง่าย เพียงแต่กำหนดขั้นตอนของการจ่ายเงินชดเชยใหม่เท่านั้น

2. ปัญหาการจ่ายค่าชดเชยดีเกินไป จนทำให้นายทุนจากที่อื่นมาอาศัยใช้ประโยชน์โดยการกว้านซื้อที่ดินของราษฎรในราคาถูก และมารับค่าชดเชยที่สูงกว่ากันหลายเท่าตัวปัญหานี้เกิดจากทางฝ่ายการเงิน ไม่มีมาตรการที่รัดกุมพอเพียง จนดูเหมือนว่า เพียงการได้ชื่อว่าจ่ายเงินชดเชยถูกต้องยุติธรรมตามราคาและจำนวนที่ดินที่มี ก็นับว่าเป็นสิ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งแล้วโดยไม่คำนึงว่าผู้รับเงินค่าชดเชยนั้นจะเป็นใครมาจากไหน ทำให้ลักษณะที่เคยปรากฏมาแล้วในทุกเขื่อน มาปรากฏที่เขื่อนเขาแหลมอีก และจะน่าเสียใจมากถ้าเราจะปล่อยให้สิ่งที่ทางเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเองก็กล่าวไว้ว่าเป็นนายทุนมาทำเช่นนี้ แต่ไม่มีทางแก้ไข เพราะยืนยันอยู่แต่ว่า "เราทำได้"

ทุกอย่างโดยถูกต้อง ใครมีหลักฐานมาแสดงเราก็จ่ายเงินให้” เท่านั้น ผลก็จะเป็นว่าทุกคนรู้ว่า เกิดอะไรขึ้น แต่ทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องไม่พยายามทำหน้าที่ของตนเท่าที่ควร กรรมก็จะยังคงต้องตกอยู่กับชาวบ้านผู้ไร้เสลาและยากจนต่อไปอย่างไม่มีที่หลีกเลี่ยง

3. ปัญหาการต้องการหลักฐานมากเกินไปในการจ่ายค่าชดเชย ที่กล่าวว่าเรื่องนี้เป็น ปัญหาที่เนื่องมาจากเป็นข่าวลือที่มาจากชาวบ้านในลุ่มน้ำแควน้อยว่า การจ่ายเงินค่าชดเชยและการมี สิทธิเข้าอยู่อาศัยในที่จัดสรรใหม่นั้น จะต้องมีการประจำตัวทั้งครอบครัวบ้าง จะต้องพูดภาษาไทย ได้บ้าง ซึ่งแม้ว่าจะเป็นข่าวลือ แต่ก็มีผลทำให้อาจเกิดการสับสนวุ่นวายเมื่อถึงเวลาจ่ายค่าชดเชยและ อาจเป็นข้ออ้างที่นายทุนจะนำมาใช้กับชาวบ้านในการมาถ่วงหน่วงข้อที่คืนได้

ก. ปัญหาการเคลื่อนย้าย การเคลื่อนย้ายราษฎรจากเขื่อนศรีนครินทร์ไปสู่ที่จัดสรร นั้น มีข้อบกพร่องบางประการที่ชาวบ้านมองเห็นและได้เสนอขึ้นเป็นปัญหาว่า การเคลื่อนย้ายไป ไปสู่ที่จัดสรรใหม่ของโครงการเขื่อนศรีนครินทร์ช้าเกินไป รอจนน้ำเริ่มท่วมแล้ว จึงให้ราษฎร ย้ายออกมา ทำให้ราษฎรต้องมาพบกับปัญหาที่ดินไม่พร้อมที่จะทำการเพาะปลูก ทำให้มีรายได้ ระหว่างที่รอผลการเก็บเกี่ยว

ง. ปัญหาการจัดสถานที่อยู่ เป็นปัญหาโดยตรงของโครงการซึ่งจะต้องให้ความสำคัญและต้องการการพิจารณาอย่างรอบคอบ จากเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะโครงการนี้ จะประสบความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่ว่าเขื่อนจะได้สร้างขึ้นหรือไม่อย่างเกี่ยวเท่านั้น แต่อยู่ที่ว่า เมื่อทำ ให้ราษฎรต้องเคลื่อนย้ายจากบริเวณอ่างเก็บน้ำแล้ว จะสามารถทำให้เขาอยู่อย่างมีความสุขพอสมควรในที่อยู่ใหม่ได้หรือไม่มากกว่า การเลือกสถานที่จัดสรรจะต้องคำนึงถึงหลายประการ ได้แก่

1. ที่ตั้งของที่ดินจัดสรร อยู่ที่ไหน ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักทางคานยุทธศาสตร์ด้วย เพราะอ่างเก็บน้ำนี้ จะทำให้เกิดการแบ่งดินแดนออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งอยู่ติดพรมแดนระหว่าง ไทยและพม่า อีกส่วนหนึ่งอยู่ติดกับเมือง การเลือกที่จัดสรรเช่นนี้จะมีปัญหาด้านการอยู่โดดเดี่ยว ของชุมชนที่จะย้ายไปอยู่

2. คุณภาพของที่ดิน ซึ่งรวมทั้งสภาพของพื้นที่ด้วยเป็นอย่างไร ลักษณะและคุณภาพ ของดินที่เหมาะสมที่จะเพาะปลูกอะไร ถ้าดินไม่ดีพื้นที่เป็นป่าเต็งรังซึ่งมีหินปนอยู่มากก็จะทำให้ชาว บ้านไม่สามารถเพาะปลูกได้ผลเหมือนที่ดินเดิม

3. **ลักษณะที่ดินเพื่อการเพาะปลูก** สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงอยู่ประการหนึ่ง คือ ความถนัดในการเพาะปลูกของราษฎรที่จะเข้าไปอยู่ในที่จัดสรร ปรากฏว่าเราได้ทราบจากข้อมูลว่า บางหมู่บ้านไม่สนใจทำการทำนา เช่น กะเหรี่ยงในหมู่บ้านแก่งลงเบ็ง บ้านบ่อมบีโน บ้านนิละหรือคนไทยในบ้านน้ำโจน ให้คำตอบว่า ถ้าต้องมาอยู่ที่จัดสรรและต้องมาทำนาก็จะอยู่ลำบากเพราะทำนาไม่เป็น เคยทำแต่ข้าวไร่เท่านั้น ดังนั้นการจัดบริเวณที่อยู่อาศัยให้ชาวบ้านจึงต้องคำนึงถึงปัญหา^๕นี้ด้วย

4. **ขนาดของที่ดิน** เพียงพอหรือไม่ที่จะรับคนถึง 1,675-1,700 คน^๖เวียนเข้าไปอยู่ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงและจัดเตรียมไว้ให้พร้อม และการจัดเตรียม^๗นี้ควรจะต้องพร้อมก่อนที่จะสร้างเขื่อนเสร็จหรือสามารถรับคนได้ทันที

จ. **ปัญหาการจัดสวัสดิการในหมู่บ้านจัดสรร** ปัญหาการจัดสวัสดิการให้คนที่เข้ามาอยู่ สามารถอยู่ได้โดยมีความสุขสมควรแก่สภาพนั้น เป็นสิ่งที่กลายเป็นปัญหาได้ ถ้าไม่คิดป้องกันไว้ก่อน เพราะดังที่กล่าวมาแล้วว่าชาวบ้านไม่เข้าใจวิธีการใช้ชีวิตร่วมกันในสภาพที่มีเงื่อนไข เช่น การใช้สาธารณูปโภคเป็นต้น ถ้าละเลยปัญหา^๘นี้ ก็ไม่เรียกว่าโครงการนี้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายนัก

ปัญหาที่จะเกิดเกี่ยวกับการสวัสดิการก็คือการไม่เข้าใจวิธีการของชาวบ้านส่วนหนึ่ง และเกิดจากการละเลยของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้อีกส่วนหนึ่ง ดังนั้นการที่หยิบปัญหา^๙นี้ขึ้นมาเพื่อจะ^{๑๐}ให้คำนึงถึงเท่านั้น มิได้หมายความว่าปฏิบัติงานด้านนี้ของเจ้าหน้าที่จะบกพร่องได้

ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาข้อมูลทั้งหมด รวมทั้งปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งถ้าไม่มีวิธีการดำเนินงานที่รัดกุมรอบคอบ ปัญหาเหล่านี้ก็อาจกลายเป็นเรื่องใหญ่ที่แก้ไขได้ยาก ถึง^{๑๑}ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะหรือมุ่งที่จะลดปัญหาลงบ้างไม่มากนักน้อย โดยจะแยกพิจารณาในแต่ละเรื่อง^{๑๒}ไป ดังนี้

1. **ปัญหาการให้ความช่วยเหลือ** จุดสำคัญของเรื่องนี้ก็คือ ผู้ใดควรจะอยู่ในข่ายที่จะ^{๑๓}ได้รับความช่วยเหลือ และจะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร

จากข้อมูลที่ได้ เราสามารถจะแบ่งประเภทของราษฎรออกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ผู้มีที่ดินของตนเอง
2. ผู้ไม่มีที่ดินแต่รับจ้างหรือเป็นลูกไร่ ทำงานเกษตรกรรมถาวรในที่ดินของนายทุน
3. ผู้ไม่มีที่ดิน แต่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปไม่ประจำ

สำหรับประเภทที่ 1 คือผู้มีที่ดินของตนเองนั้นก็ยังแบ่งออกเป็นผู้มีที่ดินจำนวนน้อย คือต่ำกว่า 10 ไร่ ไปจนถึงผู้มีที่ดินเกินกว่า 100 ไร่ นายทุนบางรายในบ้านวังปะโท บ้านปากลำปี-
ล็อก บ้านห้วยเขย่งลาว มีถึง 700-1,500 ไร่

การช่วยเหลือที่ได้รับ นอกจากจะเป็นในค้ำค่าชดเชยแล้ว ก็ยังมีการจัดที่ดินให้อยู่อาศัยและทำกินในที่ดินที่จะจัดสรรให้ใหม่ สำหรับที่ปฏิบัติในโครงการเขื่อนศรีนครินทร์ ให้ที่ดินสำหรับผู้มีที่ 2 ไร่ และที่ดินเพาะปลูก 18 ไร่ แต่ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินมาก่อน จะได้เฉพาะที่ดินปลูกบ้าน จำนวน 2 ไร่เท่านั้น

เมื่อเรามาพิจารณาจะเห็นว่าความช่วยเหลือเช่นนี้อาจจะทำให้เกิดปัญหา เพราะ

1. ผู้ที่เคยมีที่ดินมาก ต้องมามีที่ดินที่ลดลง จะทำให้เกิดผลเสียด้านจิตใจ ถ้าจะสามารถเพิ่มให้มากขึ้นสักเล็กน้อยก็จะทำให้ความรู้สึกดีขึ้น

2. ผู้ไม่มีที่ดินจะเป็นพวกที่ต้องประสบปัญหามาก เพราะเมื่ออยู่ในที่อยู่เดิมนี้ พวกนี้ส่วนมากทำงานเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลาในฐานะลูกจ้าง หรือลูกไร่ให้นายทุนพวกที่เป็นลูกไร่ และไม่มีที่ดินนี้ ส่วนมากเป็นพวกชาวต่างประเทศ ได้แก่ มอญ บ้านห้วยเขย่ง บ้านวังกะและลาว บ้านท่าทุ่งนา บ้านวังปะโท บ้านผาผึ้ง บ้านหินเพลิง เมื่อรวมกันเข้าก็เป็นจำนวนที่นับว่ามากพอสมควร ถ้าให้เข้ามาอยู่ในที่จัดสรร โดยได้รับเพียงที่อยู่อาศัย 2 ไร่ อาจจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นในชุมชนใหม่ เช่น ปัญหาค้ำใจผู้ร้าย

ในแง่ของปัญหาการให้ความช่วยเหลือ ขอเสนอแนะว่า ถ้าเป็นไปได้ควรพิจารณา
ถึง

ก. ในด้านผู้ที่อยู่ในข่ายการช่วยเหลือ เห็นว่าควรจะช่วยเหลือทุกครัวเรือน ทั้งที่อยู่ในเขตน้ำท่วม โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นคนเชื้อชาติใด และมีสัญชาติไทยหรือไม่เพราะถึงอย่างไรก็ตาม คนเหล่านี้ก็ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลานาน การจะเลือกใส่ผลัดกันออกไปหรือละเลยไม่ช่วยเหลือ รังแต่จะก่อให้เกิดปัญหามากขึ้น

ข. ในด้านการให้ที่ดินทดแทน เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดจากการว่างงานเห็นสมควรให้จัดหาที่ดินให้ทำกินทดแทนทุกครัวเรือน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

1. ผู้มีที่ดินระหว่าง 1-50 ไร่ ให้ที่ดินทดแทนครัวเรือนละ 20 ไร่
2. ผู้มีที่ดินเกินกว่า 50 ไร่ ให้ที่ดินทดแทนครัวเรือนละ 30 ไร่
3. ผู้ไม่มีที่ดิน ให้ที่ดินครัวเรือนละ 10 ไร่

การให้ที่ดินแก่ชาวบ้านผู้ไม่มีที่ดินนี้ มีเงื่อนไขว่าจะต้องให้ตามลำดับความสำคัญ ทั้งนี้ผู้มีสัญชาติไทยจะได้รับการพิจารณาก่อน ผู้ไม่มีสัญชาติไทยทั้งสองประเภทจะต้องมีหลักฐานว่าอยู่ในถิ่นเกิดสืบติดต่อกัน

ผู้ที่ไม่อยู่ในเงื่อนไข จะได้รับเพียงที่ปลูกบ้าน 2 ไร่ ดังกฎเกณฑ์เดิม

การให้ที่ดินตามจำนวนที่เสนอแนะไว้นี้อาจจะต้องเป็นภาระของฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องบ้างในการจัดหาที่ดิน แต่ถ้ามองว่า การจัดที่ดินเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย แต่ทำให้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นลดน้อยลงบ้าง ก็น่าจะคุ้มกับการลงทุน

2. **ปัญหาเรื่องการให้ค่าชดเชย** ค่าชดเชยที่จะต้องให้แก่เจ้าของผู้ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม ได้แก่ ที่ดิน พืชผล และที่อยู่อาศัย แยกพิจารณาได้ดังนี้

1. **ที่ดิน** การให้ค่าชดเชยที่ดินนั้น เห็นว่าในด้านราคาประเมินควรอิงตามที่ได้ปฏิบัติในโครงการเขื่อนศรีนครินทร์ แต่ในด้านผู้มีสิทธิได้รับค่าชดเชยนั้น เห็นว่าถ้าจะยืนยันตามเกณฑ์ที่ใช้ในโครงการที่กล่าวแล้ว จะทำให้เกิดปัญหาแน่นอน เพราะจากการศึกษาได้พบว่าชาวบ้านส่วนมากถือครองที่ดินในฐานะเจ้าของ แต่ไม่มีหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ จึงขอเสนอว่าควรพิจารณาให้ค่าชดเชยที่ดินตามชั้นความสำคัญก่อนหลังดังนี้

1. ผู้มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ : มี ส.ค. 1, น.ส. 3
2. มีใบรับรองการเสียภาษีบำรุงท้องที่ : บปท. 6

3. มีหลักฐานแสดงว่า ได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นติดต่อกันเกินกว่า 5 ปี หลักฐานนี้อาจได้จากลักษณะที่ดิน พืชผล และสอบถามจากหัวหน้าหรือกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อป้องกันการอ้างการใช้ที่ดินทำไร่เลื่อนลอยมาเรียกร้องค่าชดเชย

ในทางปฏิบัติ การทำเช่นนี้ย่อมจะยุ่งยากมาก เพราะมีครัวเรือนจำนวนมากถึงอย่างน้อย 1,675 ครัวเรือน ที่จะต้องอยู่ในข่ายการพิจารณา แต่ถ้าทางฝ่ายเจ้าหน้าที่มีความตั้งใจที่จะไม่ให้ราษฎรเดือดร้อนมากเกินไปแล้ว ก็ไม่เหลือวิสัยที่จะทำได้ โดยการจัดคณะอนุกรรมการพิจารณาเรื่องนี้โดยตรง ซึ่งจะต้องเป็นกลุ่มที่ออกท้องที่ และพิจารณาสอบสวนหลักฐานในท้องที่แต่ละหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกทั้งในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เองและราษฎร

อย่างไรก็ตาม การให้ค่าชดเชยโดยไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานกรรมสิทธิ์นี้จะมีปัญหาในแง่ของนายทุนที่มีที่ดินมากเป็นพันไร่ จะได้ค่าชดเชยมากมาย จึงเห็นว่าสมควรจะกำหนดว่าการให้ค่าชดเชยที่ดินที่ไม่มีหลักฐานทางกฎหมายจะให้ได้ไม่เกินครัวเรือนละ 100 ไร่

2. **พืชผล** ค่าชดเชยพืชผลนั้นให้คิดตามราคาตลาดเฉลี่ยใน 3 ปี ก่อนการคิดค่าชดเชย และจะต้องยึดตามราคานั้นทุกชนิดของพืชผล

สำหรับลูกไร่หรือผู้เช่าให้แบ่งค่าชดเชยพืชผลคนละครึ่งกับเจ้าของที่ดิน

3. **ที่อยู่อาศัยและทรัพย์สิน** ให้แก่เจ้าของตามราคาทรัพย์สินนั้น ๆ

จากปัญหาที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า การจ่ายค่าชดเชยเท่าที่ปฏิบัติกันมานั้นคือ จ่ายให้เร็วเกินไปจนชาวบ้านใช้จ่ายหมดก่อนที่จะย้ายเข้ามาอยู่ในที่จัดสรร ด้วยเหตุนี้ ในการจ่ายค่าชดเชยของโครงการเขื่อนเขาแหลม จึงควรแบ่งจ่ายเป็นสามงวด งวดแรก จ่ายให้ในระยะรอกการเคลื่อนย้าย (30% ของเงินทั้งหมด) งวดที่สอง ระหว่างการเคลื่อนย้าย (20% ของเงินทั้งหมด) และงวดที่สามอีก 50% ของเงิน จ่ายเมื่อย้ายเข้าไปอยู่ในที่จัดสรรแล้ว

3. **ปัญหาการเข้าไปอยู่ในที่จัดสรร** มีที่ควรปฏิบัติ 2 ประการ คือ

1. **วิธีการเคลื่อนย้าย** การจัดการเคลื่อนย้าย ควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะจัดหาพาหนะขนส่งให้ เพราะการคมนาคมขนส่งในท้องที่นี้ทำได้ลำบาก และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ที่สำคัญซึ่งเป็นปัญหาจากประสบการณ์ของเขื่อนศรีนครินทร์ คือ การย้ายจากเขื่อนศรีนครินทร์เข้าไปจนถึงนั้นจึงขอเสนอว่า สำหรับเขื่อนเขาแหลมนี้ การจัดที่ดินใหม่ควรจะต้องเสร็จเรียบร้อย ก่อนที่น้ำจะท่วมสัก 2 ปี เพื่อให้ชาวบ้านมีโอกาสได้เข้าไปเตรียมที่ดินในที่จัดสรรใหม่ และในขณะเดียวกันก็ยังสามารรถเพาะปลูกในที่เดิมได้อยู่ เมื่อถึงเวลาน้ำท่วม ชาวบ้านก็จะสามารถเข้าไปเพาะปลูกในที่ดินใหม่ได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลา

2. การจัดตั้งที่อยู่อาศัย ควรจะต้องให้อยู่เป็นกลุ่มหมู่บ้าน ตามความต้องการของชาวบ้าน และจะต้องคำนึงถึงชนบทประเพณีของชาวบ้านด้วย เช่น พวกกะเหรี่ยง ละว้า เป็นต้น

4. การจัดสรรที่ดินใหม่ (resettlement area) แยกพิจารณาเป็น 2 ระยะ คือ ระยะก่อนที่จะให้ราษฎรเข้ามาอยู่ และเมื่อราษฎรเข้ามาอยู่แล้ว

1. ระยะก่อนให้ราษฎรเข้าอยู่ ถ้าเป็นไปได้ควรจะได้มีการจัดและปรับที่ดินให้พร้อมที่จะเพาะปลูกได้ เพราะการที่เพียงแต่จะได้อาศัยที่ดินให้เฉพาะที่อยู่อาศัยเช่น ที่เคยทำเมื่อเชื่อนศรีนครินทร์นั้น หมายความว่า ชาวบ้านจะต้องบุกเบิก ดากดางเตรียมที่ดินเพาะปลูกเอง ซึ่งจำเป็นต้องใช้แรงงานและกำลังเงินมาก คราวเรือนที่ยากจน มีสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยฉกรรจ์น้อยคน จะต้องประสบความลำบากมาก จึงเห็นว่า เมื่อการสร้างเขื่อนนี้เป็นสาเหตุให้พวกเขาต้องประสบความเดือดร้อน ก็ควรจะได้อำนวยความสะดวกให้เขา ด้วยการจัดและปรับที่ดินเตรียมให้พร้อมก่อนที่จะให้ราษฎรเข้ามาอยู่

นอกจากการจัดเตรียมที่ดินเพาะปลูกแล้วสิ่งที่ควรจะต้องจัดการให้พร้อมก่อนที่จะย้ายราษฎรเข้าเมือง ตลอดจนแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ และจะต้องวางแผนจัดแบ่งที่ดินตามจำนวนครัวเรือนราษฎรในแต่ละหมู่บ้านให้เรียบร้อยก่อนเพื่อป้องกันความยุ่งยากอันอาจจะเกิดขึ้น ได้ภายหลัง

2. เมื่อราษฎรเข้ามาอยู่ในที่จัดสรรแล้ว เมื่อได้ย้ายราษฎรเข้ามาอยู่ในที่ดินใหม่แล้วก็มีได้หมายความว่า หน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่จะสิ้นสุดลง แต่จะต้องดูแลให้ความสะดวกแก่ราษฎรอย่างน้อยที่สุดก็ในระยะหนึ่ง เพื่อให้เขาสามารถดำเนินชีวิตในที่ดินใหม่ได้อย่างเป็นสุขพอสมควร ดังนั้นจึงต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่จะดูแลเรื่องนี้ โดยเฉพาะไว้สักชุดหนึ่งเพื่อดำเนินการช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้

งานที่ทางฝ่ายจัดการดูแลที่ดินใหม่ ควรจะทำก็คือ

1. ด้านสวัสดิการทั่วไป ได้แก่การดูแลด้านความสะดวกต่าง ๆ เช่น น้ำบริโภค อนามัย โรงเรียน ไฟฟ้า การคมนาคม ในชุมชน เป็นต้น และที่สำคัญสำหรับงานด้านสวัสดิการนี้ก็คือจำเป็นที่จะต้องอธิบายวิธีการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนใหม่ และการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกสาธารณะต่าง ๆ ให้ชาวบ้านเข้าใจเสียก่อนและในระยะแรกนั้น จะต้องเสียเวลาตรวจตราเพื่อให้แน่ใจได้ว่าชาวบ้านยอมรับชีวิตแบบใหม่ได้แล้ว เป็นการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นที่ชุมชนเขื่อนศรีนครินทร์

2. **ด้านการช่วยเหลือความเป็นอยู่ในครัวเรือน** เป็นสิ่งที่ควรจะให้ความสนใจอย่างมากเพราะคงได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ว่า ชาวบ้านบางส่วนดำเนินชีวิตได้ด้วยการอุปการะจากนายทุนในด้านการให้ยืมเครื่องอุปโภคบริโภค และ/หรือเงินสกลมาใช้ระหว่างที่รอผลการเก็บเกี่ยว เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในที่ดินใหม่ การช่วยเหลือค้ำเหนี่ยวจะขาดไป ทำให้ต้องประสบกับความลำบากได้ แม้ว่าจะได้เงินค่าชดเชย แต่สำหรับผู้ที่ยากจน ซึ่งที่อยู่อาศัยเป็นกระท่อมไม้ไผ่เล็กๆ และไม่มียุทธศาสตร์อื่นใด เงินที่ได้รับก็จะมีน้อยจนบางครั้งอาจไม่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายหรือลงทุนเพาะปลูกใหม่

ดังนั้น ทางเจ้าหน้าที่จึงควรจะจัดให้มีบริการค้ำเหนี่ยวเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ช่วยตัวเองไม่ได้ก่อนที่จะได้รับผลผลิต โดยให้ยืมสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า ฯลฯ ซึ่งอาจจะคิดดอกเบี้ยได้พอสมควร เพราะเท่าที่ได้รับจากนายทุนนั้นได้คิดดอกเบี้ยสูงเกือบเท่าตัวอยู่แล้ว

3. **การช่วยเหลือระยะยาว** สำหรับการช่วยเหลือระยะยาวที่จำเป็นสำหรับชุมชนใหม่ เช่นนี้ก็คือ ความสามารถในการจำหน่ายผลผลิต ซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายจัดการชุมชนในด้านการจัดหาตลาด และควรส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อเป็นการวางรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงให้แก่ราษฎรที่เข้ามาอยู่ในชุมชนใหม่นี้

สำหรับข้อเสนอทั้งหมดนี้ แม้ว่าจะเป็นเรื่องค่อนข้างจะยุ่งยาก แต่ก็เป็นเรื่องที่ควรจะต้องให้ความสนใจ เพราะจะเป็นวิธีการปฏิบัติที่อย่างน้อยที่สุดก็จะสามารถลดปัญหาอันจะต้องเกิดขึ้นแน่นอนลงบ้าง ข้อเท็จจริงที่เราควรจะต้องคำนึงถึงก็คือ ประชาชนเหล่านี้เป็นผู้ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ และไม่เข้าใจว่าทำไมทางการจึงต้องสร้างเขื่อนที่จะทำให้เขาเดือดร้อน ไม่เข้าใจว่าทำไมพวกเขาจึงต้องเสียสละที่ดิน ตลอดจนบ้านอยู่อาศัยเพื่อคนอื่นที่อยู่ในเมืองจะได้มีไฟฟ้าใช้ เขารู้แต่ว่าเขื่อนที่จะสร้างนั้น จะมีผลทำให้เขาต้องย้ายที่อยู่จากที่ที่เขาคุ้นเคยไปอยู่ในที่ดินที่จำกัด และอาจต้องอยู่ร่วมกับคนหมู่บ้านอื่นอีกมากซึ่งต้องรับผลจากการสร้างเขื่อนเช่นเดียวกับเขา

ดังนั้นควรที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง จะต้องตระหนักถึงความจริงข้อนี้ให้มากมิใช่จะมุ่งดำเนินงาน แต่จากแง่ของรัฐบาลที่เน้นการสร้างวัตถุ หรือสิ่งที่เรียกกันว่า "การพัฒนา" เท่านั้น ควรที่จะต้องคำนึงในแง่จิตใจของชาวบ้านผู้เป็นฝ่ายสูญเสียปัจจัยในการครองชีพคือที่ดินเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยด้วย

นอกจากนั้น จากคำตอบที่เราได้รับ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนมากให้ความไว้วางใจรัฐบาลว่าถึงแม้จะสร้างเขื่อนและทำให้เขาต้องย้ายออกไป แต่ก็คงจะไม่ปล่อยให้เขาต้องได้รับความเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจำต้องให้ความสนใจมากขึ้นเพื่อรักษาความศรัทธาเช่นนี้ไว้ อันจะเป็นผลทางจิตวิทยาที่สำคัญ เพราะถ้ารัฐบาลไม่เร่งดำเนินการให้ถูกต้องแล้ว ก็จะเป็นโอกาสให้ฝ่ายตรงข้ามมีจุดที่จะให้ร้ายการกระทำของรัฐบาล และอาจถึงกับยุยงชาวบ้านให้คัดค้านการสร้างเขื่อนได้ ซึ่งจะเป็นปัญหาหนักกว่าที่คาดว่าจะเป็นจากนายทุนแน่นอน

แรงงานเคลื่อนย้ายกับโรคมาลาเรีย

—ประเด็นปัญหา และข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัย¹—

สุวิชัย หวันแก้ว

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเราในระยะทศวรรษที่ผ่านมาส่งผลต่อชนบทหลายประการ ชนบทบางเขตได้มีโอกาสยกระดับพัฒนาขึ้นจนกลายเป็นเขตเกษตรก้าวหน้า ในเขตนี้ ประชาชนมีฐานะและรายได้ดี เพราะได้รับผลการพัฒนามากที่สุด ส่วนใหญ่แล้วเขตนี้จะอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ ล้อมรอบกรุงเทพมหานคร ผลที่คิดตามมาก็คือ เขตเกษตรก้าวหน้าเหล่านี้เป็น “แหล่งรองรับแรงงานเคลื่อนย้าย” จากเขตเกษตรกรรมที่ล้าหลังกว่า กรณีที่สำคัญ ได้แก่ เขตพืชรไร และเขตนาปรัง สำหรับเขตพืชรไร ได้แก่ ไร่อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด เป็นต้น

แต่ปรากฏการณ์ที่น่าตกใจก็คือ ในเขตชนบทที่เรียกว่าเขตเกษตรก้าวหน้าโดยเฉพาะ เขตบุกเบิกใหม่ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีกิจกรรมเศรษฐกิจต่าง ๆ คึกคัก เช่น การทำไร่ พืชเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น อ้อย ยาง ข้าวโพด เป็นเขตที่มีรายงานการตรวจพบเชื้อไข้มาลาเรียสูงขึ้น ๆ ทั้งที่อัตราการพบเชื้อทั่วประเทศลดลงเรื่อย ๆ นักวิชาการด้านระบาดวิทยา และ กระทรวงสาธารณสุข ได้ชี้ว่าในปัจจุบัน ท้องที่และการควบคุมมาลาเรียยังไม่ได้ผลและมีปัญหาไข้มาลาเรียแพร่หลายอยู่ อาจแบ่งได้เป็น 3 เขต²

¹ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง ‘การศึกษาด้านเศรษฐกิจ-สังคม และด้านระบาดวิทยาของโรคมาลาเรีย ในจังหวัดกาญจนบุรี’ (WHO) ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณผู้ร่วมงานทุกท่านที่คณะสังคมศาสตร์และคณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการที่ได้ให้โอกาสร่วมงานในครั้งนั้น

² “เศรษฐกิจชนบท-ความสัมพันธ์ระหว่างเขตก้าวหน้า-ล้าหลัง” วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 มี.ค.-เม.ย. 2523

³ รายงานการประชุม คณะกรรมการบริหาร Transdisease Development Unit มหาวิทยาลัยมหิดล ครั้งที่ 4, 26 มี.ย. 2522

1. ท้องที่บุกเบิกใหม่ และมีชาวบ้านเข้าไปอยู่อย่างถาวร บริเวณดังกล่าวเป็นป่าสงวนที่ชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกหักร้างตางพง ทำไร่เป็นพื้นที่ใหญ่ 2-3 ปีแรก เมื่อสภาพท้องที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากก็จะมีใช้มาลาเรียสูง ต่อมาเมื่อชาวบ้านได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรพื้นที่กลายเป็นไร่ไปหมด มาลาเรียก็จะลดลงเอง เช่น ที่ อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา

2. ท้องที่บุกเบิกใหม่และมีแรงงานเคลื่อนย้ายตามฤดูกาลเป็นประจำ เช่น บริเวณไร่อ้อยที่กาญจนบุรี หรือเหมืองแร่ในบางจังหวัด โรคมาลาเรียจะสูงขึ้นมากในฤดูกาลที่มีคนงานต่างถิ่นอพยพเข้ามา ยิ่งกว่านั้น ในบางกรณีก็นำเชื้อกลับไปยังหมู่บ้านของตนได้ด้วย

3. ท้องที่สวนยาง เช่น ในจังหวัดจันทบุรี และภาคใต้ คนออกกรีดยางและออกเก็บยางตอนกลางคืน ทำให้ยุ่งกักได้มาก การพ่นยาคีตทิที่ไม่ได้ผล ในท้องที่เช่นนี้มาลาเรียไม่สูงมากเท่ากับท้องที่ที่บุกเบิกใหม่

แรงงานอพยพจากเขตเกษตรล้าหลัง

การขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้ความต้องการแรงงานในงานไร่มีมากขึ้นอย่างมาก แรงงานในท้องที่นั้นๆ ไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยแรงงานจากเขตอื่นโดยเฉพาะในเขตเกษตรล้าหลังเป็นสำคัญ กองวางแผนประชากรและกำลังคน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประมาณการว่า ในปี 2521-22 ซึ่งเป็นปีที่ฝนปกติ มีการจ้างงานทั้งสิ้น 225,100 คนในเขตไร่อ้อยทั่วประเทศ สำหรับจำเพาะแต่เขตสมาคมชาวไร่อ้อยเขต 7 ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ปลูกในจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และนครปฐม ซึ่งเป็นเขตอ้อยที่ใหญ่ที่สุด ก็ประมาณว่า ตลอดฤดูปลูกอ้อยต้องการแรงงานประมาณ 100,000 คนในจำนวน 50,000 คน เป็นคนท้องที่ ส่วนอีกประมาณ 50,000 คน ก็เป็นแรงงานจากภาคอีสาน ซึ่งส่วนใหญ่จะมารับจ้างในช่วงที่อ้อย (พ.ย.-ก.พ.) ซึ่งเป็นช่วงที่มีความต้องการแรงงานสูงสุด

การวิจัยทางสังคมศาสตร์ในประเทศไทยเรายังให้ความสนใจกับเรื่อง การเคลื่อนย้ายแรงงานน้อยมาก นักเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาความเจริญทางเศรษฐกิจก็มักเพ่งมองแค่ผลดีของการเคลื่อนย้ายแรงงานตามฤดูกาล โดยให้ความสำคัญว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานจากเขตเกษตรล้าหลัง เช่นอีสาน และภาคเหนือ เป็นกลไกที่ปรับให้เกิดความสมดุล (equilibrating mechanism) ในตลาดแรงงาน และเป็นการปรับให้มีการกระจายรายได้ไปในตัว การวิจัยปัญหาบ้านประชากรในเรื่องการย้ายถิ่น ก็มักสนใจแต่การย้ายถิ่นไปสู่เขตเมืองส่วนใหญ่ แทบจะไม่มีการศึกษาเรื่องการ

ย้ายถิ่นสู่เขตชนบทเลย⁴ ส่วนงานวิจัยทางสังคมวิทยาในแง่มุมมองทางสังคมของปัญหาแรงงานอพยพ ชุมชนต้นทางหรือชุมชนปลายทาง (ไร่อ้อย) ยังไม่อาจหาพบ ในเมื่อสภาพของสังคมศาสตร์เป็น เช่นนี้ ก็เป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งที่เรายังต้องเฝ้าระวังการขบวนการที่ก่อวิญญูจากวงการต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ ความเป็นจริงแห่งทุกภิกขภัยของประชาชนมากกว่า

ผลทางระบาดวิทยาของโรคมลาเรียต่อการเคลื่อนย้ายแรงงาน

เท่าที่ผ่านมา ความพยายามในการควบคุมและกำจัดโรคมลาเรียในประเทศเรา และก็ อาจพูดได้ในกรณีของต่างประเทศด้วยว่า ให้ความสำคัญแต่จำเพาะปัจจัยบ้านแมลงนำโรค (vector) และเชื้อไข้มาลาเรีย (parasite) แต่มิได้สนใจปัจจัยบ้านคนและสังคม (man)⁵ ดังนั้นวิธีการ ปฏิบัติงานควบคุมและกำจัดมาลาเรียให้ลดลง การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ใช้ปลากินลูกน้ำของยุง พาหะ หรือพัฒนายุงใหญ่ให้กินยุงพาหะ รวมทั้งการติดตามบ้านบัตรรักษาผู้ป่วยที่ตรวจพบเชื้อจน หายขาด เป็นสำคัญ วิธีการดังกล่าวแม้จะจำเป็นแต่ก็ไม่เพียงพอ และไม่สามารถแก้ปัญหาการเพิ่ม สูงขึ้นของมาลาเรียตามที่กล่าวมาได้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาเรื่องแรงงานอพยพอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความเกี่ยวข้องอันซับซ้อนระหว่างคน เชื้อโรคและพาหะของโรค

แรงงานเคลื่อนย้ายจากอีสานตามฤดูกาลสู่เขตไร่อ้อย อาจจะมีผลต่อการแพร่กระจาย เชื้อ และการติดเชื้อมาได้ในสองลักษณะกล่าวคือ¹ ประการแรก อาจเป็นปัจจัยที่ช่วยเอื้อ (facilitating factor) ให้การแพร่ระบาดของไข้มาลาเรียกว้างขวางขึ้น อีกประการหนึ่ง การเคลื่อน ย้ายแรงงานจำนวนหลายหมื่นคนในระยะเวลาไม่กี่เดือนนี้ก็เป็นการอุปสรรคต่อการดำเนินงานควบคุม และกำจัดไม่ว่าจะเป็นการพ่นยาหรือการติดตามบ้านบัตรเชื้อต่าง ๆ ให้ยากลำบากขึ้น ที่เป็นดังนี้ อาจ เป็นเพราะ ข้อแรก คนงานอพยพเหล่านี้มาจากเขตต่าง ๆ ในภาคอีสานที่มีการแพร่เชื้อมาลาเรียน้อย จึงนับได้ว่ามาจากเขตภูมิคุ้มกันต่ำย่อมติดเชื้อง่าย ข้อที่สอง เพราะที่พักอาศัยมีสภาพค้ำสุวิญญูที่ สภาพการทำงานหนักหน่วงมาก โดยเฉพาะช่วงฤดูปลูกและตัดอ้อย งานในไร่อ้อยก็เช่นกัน คนงาน

⁴ อภิชาติ จิวสุทธวิรงค์ การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นในประเทศไทย เอกสาร ประกอบการสัมมนา เรื่อง การตั้งถิ่นฐานมนุษย์และสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2-5 กันยายน 2521

⁵ Charles C. Hughes and John M. Hunter Disease and "Development" in Africa" in Hans Peter Dreitzel, ed., *The Social Organization of Health* New York : Macmillan Publishing Co., 1971 pp. 171-175.

เกษตรกรทั่วไปที่กฎหมายแรงงานควบคุมไม่ถึง และประการสุดท้าย ความเคยชินในการปฏิบัติตัว เช่น ไม่ชอบใส่เสื้อดำไม่จำเป็น จึงทำให้ยุ่งเลือกทำได้ง่าย

ประเด็นในการพิจารณาศึกษา

เราสามารถแยกการพิจารณาปัญหาที่ออกเป็น

1. **ระดับมหภาค (Macro-level)** ได้แก่การพิจารณาในแง่ของการเคลื่อนย้ายแรงงาน (Migration of labor)

การอพยพของแรงงานจากภาคอีสานมาสู่ไร่อ้อย ในกาญจนบุรี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอ้อยแหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มิใช่เป็นเพียงพฤติกรรมส่วนบุคคลของคนเพียงไม่กี่คนที่ย้ายตามกันมา แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่กลุ่มคนจำนวนมากหลายหมื่นคนอพยพมาทำงานในช่วงเวลาที่แน่นอนระยะหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องพิจารณาปัจจัยแวดล้อมระดับสถาบัน (Institutional Factors) ที่มีส่วนผลักดันหรือส่งเสริมให้มีการอพยพแรงงานเหล่านี้ (Push & Pull factors)

กระแสรเคลื่อนย้ายแรงงานจากอีสานมาสู่กาญจนบุรีมีลักษณะพิเศษหลายประการ

(1.1) เป็นการอพยพจากชนบทมาสู่ชนบท (Rural-rural Migration) และเป็นการอพยพจากเขตเกษตรกรรมที่ต่ำลงมาสู่เขตเกษตรกรรมที่สูงกว่า

(1.2) แรงงานอพยพเหล่านี้เดิมมีฐานะเป็นแรงงานเกษตรในครัวเรือน (Family Labor) อย่างเดียว ก็เปลี่ยนฐานะมาสู่การเป็นแรงงานที่รับจ้างตามความต้องการของตลาดแรงงาน (Market oriented wage labor)⁶ แรงงานอพยพเหล่านี้เคลื่อนย้ายอย่างเสรีไร้การควบคุม และเป็นไปตามความต้องการของตลาดแรงงานเป็นสำคัญ

2. ระดับจุลภาค : Sociology of Sugar-Cane Plantation.

ชีวิตสังคมและเศรษฐกิจในไร่ อ้อยเป็นภาวะแวดล้อมคนทุกคนที่อาศัย ในไร่ อ้อยเป็นสถานที่ที่ท่ามาหาเลี้ยงชีพ คนเหล่านี้ ได้แก่ เด็กแก่ ลูกไร่ คนงานท้องถิ่น คนงานอพยพจากอีสาน องค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตสังคมในไร่ อ้อยได้แก่

1. ภาวะการทำงาน
2. ชีวิตประจำวัน อาหารการกิน การใช้น้ำ

⁶ Jorge Bilan, 'Agrarian Structure Capitalist Development, and Labor Markets in Latin America: Cityward Migration in a Historical Perspective, *International Union for the Scientific Study of Population Paper* No. 13 1979 pp. 33-36.

3. ความสัมพันธ์ในระหว่างคนงานกับเจ้าของไร่หรือผู้คุม
4. ความสัมพันธ์ระหว่างคนงานด้วยกัน
5. สายสัมพันธ์กับบ้านเดิม สมาชิกครอบครัวที่ไม่ได้มาด้วย การส่งเงินกลับบ้าน
6. การพักผ่อน
7. ลักษณะทางสุขภาพ

แม้ว่าเราเองมีความมุ่งหมายระยะยาวอยู่ที่การค้นหาความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ กับการเพิ่มสูงของไข้มาลาเรียก็ตาม แต่ตามหลักวิชาระบาดวิทยา (Epidemiology) แล้ว การจะรู้ว่าปัจจัยข้างต้น ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการแพร่ขยาย ของมาลาเรียนั้นย่อมไม่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะการศึกษามาลาเรียนั้นทำได้ทางเดียว คือ จากยุงกัด ปัจจัยซึ่งเป็นสาเหตุโดยตรงของการศึกษามาลาเรียนั้นจึงอยู่ที่ยุงกัดอย่างเดียวกันนั้น ปัจจัยต่าง ๆ ในชีวิตสังคมในไร่อ้อยที่เรายกขึ้นมากล่าวข้างต้นนี้อาจเป็นสาเหตุโดยตรงของการติดโรค แต่ก็อาจเป็นสาเหตุทางอ้อมของการเป็นไข้มาลาเรียได้ ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นเพียงปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้คนงานถูกยุงกัด ร่างกายอ่อนแอลงจนเป็นไข้มาลาเรีย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยทางอ้อมที่สัมพันธ์กับการติดเชื้อมาลาเรีย

ข้อค้นพบเบื้องต้นจากการสำรวจภาคสนามบางส่วน

ความทั่วไป กาญจนบุรีเป็นแหล่งผลิตอ้อยที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีโรงงานน้ำตาลตั้งอยู่ถึง 14 โรง ซึ่งโรงงานเหล่านี้เมื่อกำลังในการหีบอ้อยวันละประมาณ 100,000 ตันอ้อยเศษในฤดูหีบอ้อยปี พ.ศ. 2522-23 ที่ผ่านไปแล้ว สถานีโอ้อยกาญจนบุรี⁷ ได้สำรวจพบว่าในเขตจังหวัดนี้มีพื้นที่ไร่อ้อยประมาณเกือบ 800,000 ไร่ ซึ่งจะมีผลผลิตอ้อยประมาณ 5 ล้านตันอ้อย โดยอ้อยทั้งหมดที่มีอยู่แบ่งเป็นอ้อยตง 60% และ อ้อยปลูกใหม่ 40% เนื่องจากมีไร่อ้อยกว้างขวางเช่นนี้จึงจำเป็นต้องใช้แรงงานในการเตรียมท่อนพันธุ์ การปลูก การกำจัดวัชพืช การใส่ปุ๋ย การกำจัดโรคและแมลงศัตรูอ้อย การตัดและการขนอ้อยขึ้นรถบรรทุกเป็นต้น ในการทำไร่อ้อย 1 ไร่ ต้องใช้แรงงาน 45 แรง ดังนั้นเมื่อคำนวณตั้งแต่การเตรียมที่ดินจนถึงการตัดอ้อย ก็ต้องใช้แรงงาน

⁷ สมศักดิ์ สาคแห่ง นักวิชาการสถานีโอ้อย กาญจนบุรี ในบทความ การสัมผัสโรคมมาลาเรียของชาวไร่ อ้อย วารสารน้ำตาล บทที่ 15 ฉบับที่ 8 พ.ศ. - ๒.ศ. 2522 สำนักงานอ้อยและน้ำตาลทราย สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม

นับแสนคนจากการสัมภาษณ์ของนายกสมาคมไร้อ้อยเขต 7 นายมงคล กีพานิช⁸ กล่าวว่า “การจ้างแรงงานในเขตพื้นที่ตลอดฤดูประมาณ 100,000 คน ครึ่งหนึ่งเป็นคนที่ท้องถิ่น อีกครึ่งหนึ่งเราไปรับมาจากขอนแก่น กาศสินธุ์ ชัยภูมิ และอุดรธานี” ส่วนการคำนวณของสถานีอ้อยกาญจนบุรีในปี 2523 ประมาณว่า ต้องใช้แรงงานทั้งท้องถิ่นและจากอีสานรวมถึง 300,000 คน สำหรับการอพยพของคนงานนั้นจะมากันเป็นระยะ ๆ ตามความจำเป็นของงานในไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ที่เป็นไร้อ้อยนั้นไม่ถึง 10 ปีที่แล้วก็ยังเป็นป่าที่ใช้มาลาเรียชุกชุม เมื่อราคาอ้อยสูงขึ้น ชาวไร่ก็ทำการบุกเบิกป่ากันมากขึ้น เช่น แถบตำบลบ้านเก่า อ. เมือง อ. ไทรโยค อ. บ่อพลอย อ. ศรีสวัสดิ์ และ อ. เลาขวัญ เป็นต้น บริเวณปลูกอ้อยนั้น ส่วนใหญ่ยังเป็นป่าโดยรอบและยังมีการระบาดของเชื้อมาลาเรียอยู่

ลักษณะของเขตและประชากรตัวอย่างที่ศึกษา

งานสำรวจเบื้องต้นนั้นได้เลือกท้องที่ตำบลหนองรี อำเภอบ่อพลอย เป็นเขตสำรวจตำบลนี้ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไร้อ้อยทั้งนั้น ในฤดูปลูกและตัดอ้อยจะมีคนงานจากอีสานจำนวนมาก พวกเขาจะอยู่อาศัยเป็นแพที่พักชั่วคราวในไร่ แม้ทางเจ้าหน้าที่กองมาลาเรียจะมีการพ่นยา และแจกยา แต่ก็ปรากฏว่ายังมีผู้ป่วยอยู่บ่อย ๆ สำหรับการเลือกหมู่บ้าน ได้เลือกศึกษาใน 7 หมู่ คือ หมู่ที่ 1,3,5,6,10,14 และ 15

ข้อค้นพบเบื้องต้นจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

1. คนงานอพยพ

1.1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ ในบรรดาคงงานอพยพทั้ง 318 รายที่สัมภาษณ์แล้วแต่มาจากครอบครัวชาวนาที่มีฐานะยากจนเป็นส่วนใหญ่ สองในสามของครอบครัวคนงานทั้งหมด (66.69 %) มีรายได้ก่อนจะมารับจ้างในปีละต่ำกว่า 8,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรในภาคอีสานทั้งหมด เกี่ยวกับที่ทำกิน ปรากฏว่า ร้อยละ 20 ไม่มีที่ทำกินและส่วนใหญ่ที่เหลือเป็นชาวนารายย่อย

⁸ คำสัมภาษณ์นายกสมาคมไร้อ้อย เขต 7 ท่ามะกา กาญจนบุรี และกรรมการหลายคนใน “เราเอารถไปรับถึงอีสานเลขครบ-การเคลื่อนย้ายแรงงานอีสานสู่เขตอ้อย” วารสารเศรษฐกิจและสังคม อังแล้ว

ความยากจนในหมู่บ้านเป็นปัจจัยผลักดันให้พวกเขาออกมาหางานทำในไร่ ขณะเดียวกันรายได้เพิ่มขึ้นก็เป็นปัจจัยดึงดูด ก็ยังเห็นได้จาก ร้อยละ 80 ของคนงานอพยพคาดหวังว่าจะมีเงินเหลือเก็บ แม้ว่า พวกเขาจำนวนมากเห็นว่าต้องทำงานหนัก (53 %) และเมื่อเทียบกับชีวิตที่บ้านเดิม คนงานร้อยละ 41 เห็นว่าชีวิตในไร่หนักกว่า คนงานร้อยละ 73 เห็นว่ามีปัญหาเรื่องค่าจ้าง ซึ่งอาจเป็นปัญหาค่าจ้างต่ำไป หรือ วิธีการจ่ายค่าจ้าง (จ่ายเป็นคูปอง ซึ่งนำไปแลกเงินได้ในปลายฤดูกาลทำงาน) คนงานร้อยละ 14 กล่าวว่าตนเองไม่ได้คุยกับใครหลังเลิกงาน (17.30 น.)

ส่วนคนที่เหลือคุยกับคนอื่น คนงานร้อยละ 34 กล่าวว่าตนเองไม่ค่อยรู้จักคนงานอื่นในไร่เดียวกัน ส่วนคนงานที่เหลือบอกว่ารู้จักคนงานในไร่เดียวกันเกือบหมดหรือทั้งหมด คนงานร้อยละ 26 กล่าวว่าตนเองแทบจะไม่ออกจากไร่ไปไหนเลย ส่วนคนงานที่เหลือ (74 %) ออกไปนอกไร่บ้าง

เกี่ยวกับทัศนคติต่อเจ้าของไร่ หรือผู้จัดการหรือคนคุม คนงานอีสานร้อยละ 34 เห็นว่าคนคุมเข้มงวด ส่วนคนงานร้อยละ 64 หรือเกือบสองในสามแสดงความเกรงกลัวคนคุมในไร่

2. เจ้าของไร่อ้อย

2.1 เจ้าของไร่สองประเภท กับระบบอุปถัมภ์ เจ้าของไร่อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท ตามกำลังเศรษฐกิจประเภทแรกเรียกว่า หัวหน้าโควต้า ซึ่งเป็นเจ้าของไร่ขนาดใหญ่ และมีสัญญากับโรงงานว่าจะนำอ้อยบ่อนแก่โรงงานจำนวนที่ตกลงกัน ประเภทที่สองได้แก่ลูกไร่ ซึ่งเป็นเจ้าของไร่ขนาดเล็ก ซึ่งก็มักจะต้องพึ่งพาอาศัยหัวหน้าโควต้า ทั้งทางด้านการกู้ยืมเงินมาลงทุน และการส่งอ้อยในส่วนสัญญาของหัวหน้าโควต้า ซึ่งเขาจะต้องเสียค่าธรรมเนียมแก่หัวหน้าโควต้าด้วย

เจ้าของไร่ที่สำรวจ ร้อยละ 32 เป็นหัวหน้าโควต้าครึ่งหนึ่งของพวกเขา เป็นสมาชิกสมาคมชาวไร่อ้อยเขต 7 ครึ่งหนึ่งของบรรดาหัวหน้าโควต้ามีลูกไร่ 5 คน หรือน้อยกว่านั้น ขณะที่ร้อยละ 26.3 % มีลูกไร่ 8 คนขึ้นไป

2.2 แบบแผนการเคลื่อนย้ายจากชนบทสู่ชนบท จากการสำรวจคนงานอพยพพบว่าร้อยละ 13 ทำงานในไร่เดิมเป็นเวลามากกว่า 5 ปีขึ้นไป ประมาณครึ่งหนึ่งเคยมาทำงานในไร่อ้อยเมื่อปีที่แล้ว ซึ่งรวมทั้งบางคนเคยมาที่ไร่เดิมนั้น ร้อยละ 32 เพิ่งมาเมื่อต้นฤดูตัดอ้อย และร้อยละ 46 ทำงานทุกประเภทในไร่นั้น ๆ ตลอดปี

ในบรรดา 173 ราย (46%) ที่เคยมาทำงานในไร่เมื่อปีที่แล้ว มาทำที่ไร่เดิม ทั้งนี้ เพราะคนงานอีสานมักจะมีงานกันโดยผ่านการติดต่อของนายหน้า ซึ่งมักจะเอารถไปรับมาไร่เลย นายหน้าเหล่านี้ทำงานให้แก่เจ้าของไร่อีกทอดหนึ่ง คนงานร้อยละ 76 ตอบว่า เจ้าของไร่เดินทางไปรับคนงานด้วยตนเอง หรือให้คนของตนไปรับคนงานถึงหมู่บ้าน ส่วนคนงานอีก 23 ราย มาที่ไร่เอง

คนงาน 205 ราย ส่งเงินกลับบ้านให้ครอบครัว ส่วนคนที่เหลือไม่ส่ง ซึ่งอาจหมายถึงว่า เอาเงินกลับเอง หรือไม่มีเงินเหลือเก็บ

คนงานอพยพที่สัมภาษณ์ร้อยละ 7 บอกว่าปีที่แล้วเป็น ไร่มาลาเรีย

3. พฤติกรรมทางสังคมในไร่

คนงานจากอีสานมักจะมารับจ้างในไร่กันอย่างง่าย ๆ ส่วนมากจะนำผ้าห่มและหมอนเก่า ๆ รวมทั้งอาจนำเครื่องครัวชั้นสองชั้นติดตัวมา ส่วนใหญ่ไม่มีมุ้งมาด้วย ดังนั้นเวลาอนจึงไม่มีมุ้งกางเพื่อป้องกันยุง โดยมากจะใช้วิธีสูมไฟเพื่อให้ควันไล่ยุงแทน

เราสนใจว่าพฤติกรรมทางสังคม และการปรับตัวทางจิตวิทยาในไร่มีผลต่อสุขภาพเพียงไร

ถึงแม้คนงานอีสานกว่าครึ่ง (53%) คิดว่างานในไร่หนักมาก แต่คนงานเพียงร้อยละ 11 เท่านั้นที่บ่นว่างานหนักเกินไป

เจ้าของไร่ผู้ไม่อยู่ในไร่คิดเป็นร้อยละ 13 ของเจ้าของไร่ทั้งหมด เจ้าของไร่ร้อยละ 77 อยู่ในไร่ตลอดฤดูการทำงาน แต่น่าประหลาดใจที่ว่า เจ้าของไร่ร้อยละ 51 ไม่ทราบว่าย้ายจากไร่ตัวเองส่งไปที่โรงงานน้ำตาลใด น่าจะแสดงถึงการพึ่งพาอาศัยหัวหน้าโควต้าด้วย เกี่ยวกับปัญหาด้านแรงงาน เจ้าของไร่ร้อยละ 24 ตอบว่ามีปัญหาที่ยากด้านแรงงานและเจ้าของไร่ร้อยละ 40 บ่นว่าหากคนงานยาก

2. บริการและคนงาน เจ้าของไร่จำนวนร้อยละ 28 ขายอาหารแก่คนงานในไร่ของตนเอง ขณะที่ร้อยละ 19 บอกว่าพาพวกคนงานไปตลาดนัด รายสัปดาห์โดยไม่คิดค่าโดยสาร

บริการค้ำนอนามัยและยารักษาโรคมีน้อยมาก กล่าวคือ เจ้าของไร่ร้อยละ 12 เท่านั้นที่ให้ยาแก่คนงาน ซึ่งยาในทันทีไม่จำเป็นต้องหมายถึงยาเพื่อป้องกันมาลาเรีย โดยทั่วไปก็เป็นยาแก้ปวดแก้ไข้ธรรมดา เจ้าของไร่ร้อยละ 11 % จ่ายยาให้ ซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 8.4 ให้เปล่า ส่วนร้อยละ 2.6 คิดเงิน

จากงานภาคสนามขั้นต้นของเราในฤดูร้อนปี 2522 เราก็สามารถยืนยันได้ว่า⁹ ตามปกติไร่จะอยู่ห่างไกลสถานพยาบาล การที่มียาแก้ไข้แก้ปวดก็เพื่อประทังอาการเจ็บป่วย และให้สามารถทำงานได้ต่อไป เพราะหากรีบนำไปหาหมอก็อาจเสียแรงงานไป ดังนั้น จึงมักรอนคนงานทำงานไม่ได้แล้ว ซึ่งก็มักจะมีอาการหนักแทบทุกราย ส่วนสวัสดิการในเรื่องอุปโภคบริโภคก็มีจำกัดส่วนใหญ่ก็ต้องการประหยัด เพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่นการสร้างเพิงที่พักก็สร้างแบบชั่วคราวทั้ง ๆ ที่ทุกปีต้องหากคนงานมาอาศัย ยิ่งกว่านั้นก็มักจะให้คนงานอยู่อย่างแออัด ผิดสุขลักษณะที่ถือด้วย

ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางด้านสังคม และวัฒนธรรมในประเทศไทย

สุริยา วิรวงศ์

คำนำ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศที่มีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งผู้เขียนและคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ในบริเวณท่องเที่ยวที่ซึ่งเลือกจากสภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ต่างกันไป 4 แห่งด้วยกัน คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และแหล่งประวัติศาสตร์ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงสภาพชีวิตประจำวันของท้องถิ่นที่อาศัยการคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แหล่งท่องเที่ยวที่จัดการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเพณีไทย ได้แก่ สวนสามพรานจังหวัดนครปฐม และแหล่งสุดท้ายคือสถานที่แสดงนาฏศิลป์ประจำชาติ ได้แก่ หออาหารไทยในบริเวณกรุงเทพมหานคร ดังนั้นในบทความนี้จะขอเสนอประเด็นสรุปที่ได้จากการศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในทั้ง 4 แห่ง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมทั้งของท้องถิ่นและในระดับชาติ และผู้เขียนได้แยกพิจารณาเป็นประเด็น ๆ ไป และชี้ให้เห็นถึงผลได้ผลเสียไปพร้อม ๆ กัน เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางปฏิบัติในการที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศชาติต่อไปในอนาคต ทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชน มิใช่เป็นการพัฒนากลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ

1. ผลกระทบทางด้านสังคมอันเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.1 ด้านการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น การจ้างงาน และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมตามแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวเมืองไทยมากขึ้น และมาพักอยู่

หลาย ๆ วันนั้น เพื่อจะได้เป็นกรเพิ่มรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ดังเช่น สถิติตัวเลขของรายได้จากการท่องเที่ยวในรอบ 10 ปีที่เพิ่มขึ้นเป็น 24 เท่าตัวคือ จากรายได้ 196 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2503 เพิ่มเป็น 4,607 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2520 และการขยายตัวของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันได้แก่ โรงแรม ภัตตาคาร การขนส่ง สถานบันเทิง การผลิตสินค้าที่ระลึก เป็นต้น เมื่อเกิดการลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดการจ้างงานทั้งทางตรงทางอ้อมขึ้น มีการเพิ่มรายได้ประชาชาติหลายเท่าตัว จากผลการศึกษาข้อมูลในระดับประเทศดังกล่าวนี้ มิได้ให้คำตอบที่ชัดว่า ตัวเลขรายได้สูง ๆ นั้น มีการกระจายรายได้ ไปสู่ท้องถิ่นหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมหรือไม่ จากผลของการศึกษาระดับตัวอย่างทั้ง 4 แห่งนี้ จะพบว่าการจ้างงานเกิดขึ้นจริง แต่รายได้ที่เกิดจากการจ้างงานในธุรกิจโรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้านั้น ผู้ประกอบการเป็นผู้กำหนดสัดส่วนจึงทำให้อยู่ในเกณฑ์ต่ำและบางเกณฑ์ก็ต่ำกว่าอัตราค่าจ้างที่ พบ. แรงงานกำหนดและแรงงานที่จ้างในท้องถิ่นก็มักจะเป็นงานที่ไร้ฝีมือ และเป็นแรงงานที่มาจากภาคการเกษตรกรรม ส่วนแรงงานฝีมือหรือระดับผู้บริหารนั้นส่วนมากจะเป็นคนนอกท้องถิ่นและมาจากกรุงเทพฯ นอกจากนั้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น นอกจากที่ดินและแรงงานไร้ฝีมือแล้ว มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ไม่มีแหล่งใดที่มีสินค้าที่ระลึกที่ผลิตขึ้นภายในท้องถิ่นจำหน่ายไม่ว่าจะเป็นโรงแรม รีสอร์ท (สวนสามพราน) โรงแรมหมู่บ้านแม่น้ำแคว (กาญจนบุรี) หรือแม้แต่ธุรกิจการค้าของที่ระลึกที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก (ราชบุรี) จึงอยู่ดีหากพิจารณาในทำนองสังคัมส่วนรวมแล้ว การค้าด้วยสินค้าที่ระลึกก็ส่งผลการกระจายรายได้ ไปสู่ท้องถิ่นที่เป็นผู้ผลิตสินค้าที่ระลึกในภูมิภาคต่าง ๆ ด้วย แต่ก็ยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังถึงรายได้ที่ผู้ผลิตในท้องถิ่นได้รับ

1.2 ผลกระทบทางด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนหรือท้องถิ่นจากข้อมูลทั้ง 3 แห่ง (กาญจนบุรี นครปฐม และราชบุรี) พบว่า ชุมชนที่อยู่รอบ ๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวจะเจริญเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในรูปของการมีร้านค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น และบางแห่ง เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่สวนสามพรานนั้น การเจริญเติบโตดังกล่าวเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวของคนในประเทศ มิใช่เกิดจากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพราะในรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้ซื้อสินค้าและบริการจากธุรกิจการค้ารอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวหรือแม้แต่ตลาดน้ำดำเนินสะดวกก็มีการผูกขาดกิจการไว้ในมือร้านค้าไม่กี่ร้าน ชาวสวน ชาวไร่ ไม่ได้รับประโยชน์จากนักท่องเที่ยวเหล่านั้นเลย

ประเด็นที่น่าจะพิจารณาประกอบการเจริญเติบโตของชุมชนก็คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ประโยชน์จากที่ดินในการเกษตรกรรมไปเป็นพาณิชย์กรรม ทั้งนี้เพราะเมื่อที่ดินที่มีคุณภาพเหมาะสมเพื่อการเกษตรถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นการพาณิชย์นั้น ก่อให้เกิดการเก็งกำไรจากการซื้อขายที่ดินในราคาที่สูงกว่าการซื้อขายเปลี่ยนมือเพื่อการเกษตร อันทำให้ต้นทุนของปัจจัยในการผลิตสูงขึ้นในอนาคตทั้งด้านพาณิชย์กรรมและการเกษตร โดยเฉพาะการเกษตรกรรมนั้น อาจทำให้มีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงที่ดินทำกินในที่แห่งใหม่ ซึ่งนำผลไปสู่ปัญหาอื่น เช่น การบุกรุกที่ดินในเขตป่าสงวน หรือการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและการบริการในลักษณะที่ไม่สมดุลย์กัน

1.3 ผลกระทบด้านโครงสร้างสังคม เป็นอีกประการหนึ่งที่พิจารณาแล้วพบว่า การท่องเที่ยวมีผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อบางท้องถิ่นในด้านการทำให้อสังคัมหรือชุมชนนั้น มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะด้านพาณิชย์กรรม และการเจริญเติบโตนั้นส่วนใหญ่เป็นการเจริญเติบโตด้านวัตถุ แต่มันมิได้ทำให้อสังคัมของท้องถิ่นนั้นเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะการเลื่อนฐานะทางชนชั้นในระดับสูงขึ้นไปแต่อย่างใด แต่เป็นการเปลี่ยนบทบาทหรือมีบทบาทเพิ่มขึ้นแต่สถานภาพยังคงเดิม เช่น กรณีที่คนมารับจ้างในโรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้าก็เป็นการเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นกรรมกรรับจ้าง หรือมาเป็นนักแสดงก็เป็นนักแสดงชั่วคราวมากกว่าจะมีความชำนาญจนกลายเป็นผู้ที่มีอาชีพนักแสดงประจำ

หากพิจารณาในด้านผลกระทบด้านตัวบุคคลแล้ว ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาผู้ที่มีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคม จะได้แก่บุคคลที่เป็นผู้ประกอบการซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม และเป็นบุคคลที่อยู่นอกท้องถิ่น เช่น เจ้าของธุรกิจโรงแรม เจ้าของบริษัทนำเที่ยว ฯลฯ และบุคคลเหล่านี้มักเป็นผู้ที่มีฐานะอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว หรือมีสายสัมพันธ์อันดีกับบุคคลที่มีฐานะอำนาจทางการเมืองที่จะช่วยให้กิจการของธุรกิจมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

ผลกระทบต่อด้านสถาบันการนันทนาการที่เกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ หรือการท่องเที่ยวในประเทศของคนในท้องถิ่นหรือคนในประเทศ จากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้น โดยเฉพาะสวนสามพราน และแหล่งธรรมชาติในกาญจนบุรี มีนักท่องเที่ยวไทยไปเที่ยวพักผ่อน

หย่อนใจกันอยู่แล้วตามปกติในฤดูเทศกาลที่ว่างจากงาน หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ มิได้เป็นผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชาวต่างชาติ และถ้าหากมีการพัฒนาเพื่อชาวต่างชาติคนไทยก็อาจจะไม่สนใจเข้าไปชม เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย ในหมู่บ้านของสวนสามพราน และการแสดงนาฏศิลป์ไทยตามห้องอาหารในกรุงเทพฯ ฯ

1.4 ผลกระทบทางด้านค่านิยมและท่าทีของคน ในท้องถิ่นที่มีค่านักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นำพิจารณาผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นก็คือ ค่านิยมของคนในสังคมท้องถิ่น ที่มองเห็นเรื่องของเศรษฐกิจเงินตรามากกว่าการรักษาระเบียบวินัยหรือมารยาทสังคมดังเช่น กรณีตัวอย่างในตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก ที่มีการแก่งแย่งลูกค้าชาวต่างประเทศเพราะเห็นว่าเป็นแหล่งชุกชุมของคนมีการขายสินค้าราคาสูงกว่าปกติ สินค้ามีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเด็กเอาของมาขายนักท่องเที่ยวเพื่อหวังเงินรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่มีวิธีคิดต่อที่อาจก่อให้เกิดความไม่พึงใจแก่นักท่องเที่ยวได้ เช่น การยื้อยุดคุดมือให้หยุดชมสินค้าของตน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีเกิดขึ้นได้ในอีกหลาย ๆ ท้องที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต่างชาติไปถึง ถ้าหากขาดการควบคุมหรือการร่วมมืออันดี ระหว่างเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่จะประกอบธุรกิจโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและมองการณ์ไกล

ค่านิยมดังกล่าวในด้านการมองเห็นอำนาจของเงินตราเป็นสิ่งสำคัญกว่าเรื่องอื่นยังมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ประกอบการที่มักจะแสดงท่าที ไม่นินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวคนไทยหรือชาวบ้านร้านดิน ในการต้อนรับหรือให้บริการแก่จะยินดีต้อนรับขับสู้นักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่า

สำหรับในเรื่องท่าทีดังกล่าวนี้ หากจะแยกพิจารณาในประเด็นของชาวบ้านทั่ว ๆ ไปแล้ว เขาก็อาจจะรู้สึกมากจนถึงกรณีถูกแสดงท่าทีดังกล่าวจากผู้ประกอบการและเขาเองก็พึงใจกับการที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาถึงท้องถิ่นและเห็นเป็นของแปลกหูแปลกตาสำหรับเขามากกว่าที่จะคิดถึงเงินเลยไปในเรื่องการถูกเลือกปฏิบัติ การถูกเอารัดเอาเปรียบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศเรา อันก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เพราะในชีวิตสังคมของเขาทุกวันนี้ก็หนีไม่พ้นปัญหาดังกล่าว เขาจึงอาจจะแยกไม่ออกว่า ปัญหาอันเกิดจากอะไรกันแน่

นอกจากนี้ค่านิยมในค้ำกั๊งกล่าวยังได้ส่งผลไปถึงคนบางกลุ่มที่นิยม บริโภคสินค้าที่ส่งเข้ามาจากต่างประเทศตามแบบอย่างสังคมตะวันตก มีการแบ่งแยกประเภทของคนที่มีอำนาจซื้อพอที่จะหาความสุขจากวัตถุฟุ่มเฟือย โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงสภาพของสังคมส่วนรวมของเราว่า คนในสังคมไทยส่วนใหญ่คือคนที่ยังอยู่ในสภาพยากจน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากแค้น และเรายังเป็นประเทศด้อยพัฒนาอยู่ เมื่อพิจารณาโดยเกณฑ์ของประเทศที่พัฒนาแล้ว

1.5 ปัญหาอีกด้านหนึ่งคือ ปัญหาสังคมอันเกิดจากสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ สถานบันเทิงเรีงรมย์และปัญหาความปลอดภัยของทรัพย์สินและชีวิตแต่ปรากฏว่าสถานที่หรือแหล่งข้อมูลของเรานั้น ส่วนใหญ่มีการควบคุมอย่างดี และการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับแหล่งดังกล่าวก็เป็นช่วงสั้น วันเดียวกลับกรุงเทพฯ ฯ และในส่วนของกรุงเทพฯ ฯ ก็ศึกษาเพียงแหล่งที่มีการนำเอาแนวคิดปรัชญาของ ไทยมาแสดงให้ชม ปัญหาดังกล่าวจึงไม่ปรากฏและเราก็ไม่อาจจะเข้าไปศึกษาถึงปัญหาได้อย่างลึกซึ้งด้วยข้อจำกัดหลาย ๆ ประการโดยเฉพาะปัญหาหญิงโสเภณี และหญิงบางประเภทที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวซึ่งได้กลายเป็นสินค้าสำคัญในการโฆษณาวรรณเชื้อ ให้ชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวเมืองไทยเรา จริงอยู่ปัญหาการเกิดหญิงบางประเภทที่ให้บริการดังกล่าว และเป็นปัญหาสำคัญของสังคมเรานี้ปัจจุบันนี้ ไม่ได้มีต้นเหตุมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวอาจเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ปัญหานี้คงอยู่และการแก้ไขปัญหานี้ใช้อยู่ที่การหยุดสนับสนุนส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยว แต่เป็นปัญหาที่ต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่ายที่จะจัดการหรือจัดให้เบาบางลงไปที่สุดในที่สุด

สรุปแล้วในเรื่องของผลกระทบทางสังคมดังกล่าวข้างต้นสำหรับการศึกษาเพียง 4 แห่งดังกล่าวจะยังมองไม่เห็นผลชัดเจนต่อการจัดระเบียบทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในสังคมของท้องถิ่นหรือของชาติที่จะเป็นไปในด้านการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะท้องถิ่นชนบทให้ดีขึ้น แต่ถ้าจะประมวลจากข้อมูลอีกหลาย ๆ แห่งในประเทศ (นอกเหนือจากสถานที่ศึกษารึ้นนี้) ที่เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แล้วย่อมมีทั้งผลดีและผลเสียเกิดขึ้นอย่างแน่นอนต่อสังคมโดยเฉพาะในด้านของความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในฐานะที่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็เป็นการพัฒนาที่อาศัยรูปแบบของการพัฒนาตามแบบระบบทุนนิยมหรือแบบอย่างของประเทศตะวันตก (ที่ไม่ใช่สังคมนิยม) ตลอดจนมา

2. ผลกระทบทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

สรุปจากผลของการศึกษาทั้ง 4 แห่ง และการประมวลจากปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ การพิจารณาจะแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ เช่นกัน คือ ศึกษาด้านผลกระทบทั้งในลักษณะระดับตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องและหรือระดับท้องถิ่นที่เป็นวัฒนธรรมย่อย และในระดับรวมซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหญ่ ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังกล่าวไว้แล้วในส่วนต้นของรายงานฉบับสมบูรณ์

2.1 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมระดับบุคคล ในระดับของชาวบ้านทั่ว ๆ ไปที่อาศัยอยู่ในสังคมนั้น ๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่งคือ กาญจนบุรี นครปฐม และราชบุรี (ทั้งนี้ยกเว้นกรณีกรุงเทพฯ) ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่กันมาช้านานแล้วนั้นและเป็นผู้มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่บุคคลเหล่านี้ไม่ได้มีโอกาสหรือมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในรูปของเงินตราเลย แต่เขาได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกในด้านรูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจด้านอื่นๆ เช่น ในแง่ของการรับเอาเครื่องทุ่นแรง เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยเข้าไปใช้ทั้งในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

แต่ในส่วนของชาวบ้านที่เข้าไปรับจ้างทำงานในโรงแรม ภัตตาคาร หรือร้านขายของที่ระลึกที่บริการแก่นักท่องเที่ยวต่างชาตินั้น คนพวกนี้ส่วนใหญ่เป็นพวกที่ทำงานด้านการเกษตรเป็นชาวนา ชาวสวน หรือรับจ้างงานเกษตร แต่ต้องเปลี่ยนมาทำงานรับจ้างประเภทการบริการ คนเหล่านี้ก็ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตบางอย่างของตนให้เข้ากับสภาพการณ์ เช่น ต้องเรียนรู้วิธีการทำงานตามรูปแบบของงานในอาชีพใหม่ ยอมรับวิธีการทำงานที่มีกำหนดระยะเวลาเป็นเกณฑ์ และในขณะเดียวกันคนเหล่านี้ก็ต้องยอมรับในด้านวัฒนธรรม ด้านการแต่งกายตามแบบอย่างของวัฒนธรรมตะวันตกทั้งในด้านารแต่งกายที่เกี่ยวกับการงานและการแต่งกายในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการรู้จักใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยทั้งที่ใช้ในงานชีวิตประจำวันด้วยเช่นกัน และจากการศึกษาพบว่าคนเหล่านี้มักจะเป็นคนรุ่นหนุ่ม รุ่นสาว ฉะนั้น โอกาสและท่าทีที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงจึงมีมากกว่าการต่อต้าน

คนอีกประเภทหนึ่งก็คือ ผู้ประกอบการ ซึ่งจะต้องยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกในด้านต่าง ๆ ทั้งการจัดการธุรกิจ เทคโนโลยีวิธีการต่าง ๆ ที่จะใช้ดำเนินการ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่จะ

อำนวยความสะดวกแก่ชาวต่างชาติและในขณะที่เดียวกันคนเหล่านี้ก็มักจะติดความสะดวกสบาย ค้างกล่าวไปด้วย และอาจเป็นมรดกให้เกิดการสังสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยเข้ามาทั้งในรูปแบบของการสั่งเข้าเพื่อกิจการธุรกิจและเพื่อการบริโภคของตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลจากการสังสินค้าฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นเข้าประเทศมากเกินไปจนเกินการ

2.2 การเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรมท้องถิ่นและระดับชาติ กล่าวโดยสรุปได้ว่า เฉพาะผลของการท่องเที่ยวต่างชาติไม่มีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง เพราะทุกอย่างที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเป็นไปตามวิวัฒนาการของระบบที่มีการพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจในลักษณะทุนนิยมหรือเสรีนิยมแล้วแต่จะเรียกกันไป ผลของการเกิดแหล่งท่องเที่ยวให้คนต่างชาติเข้าไปเที่ยวนั้นอาจเป็นการทำให้ท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปในด้านเป็นที่รู้จักของคนต่างชาติมากขึ้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับรัฐบาลและเอกชนจะร่วมมือกันในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และปูพื้นฐานในด้าน การคมนาคม และบริการความสะดวกสบายโดยเฉพาะด้านที่พัก อาหาร และความสนุกสนานอื่น ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างน้อยเพียงใดด้วย

แต่ในส่วนที่น่าเป็นห่วงกันก็คือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในเมืองไทยมากขึ้น จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมประจำถิ่นหรือวัฒนธรรมประจำชาติ ในรูปแบบของ วัฒนธรรม เช่น ศิลปการแสดงต่าง ๆ หรือแบบอย่างชีวิตชนบประเพณีที่ดั้งเดิมของไทย จะเปลี่ยนไปโดยเฉพาะในด้านพฤติกรรมที่แสดงออกมาในหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาถึงการที่นักธุรกิจนำเอาศิลปการแสดงประจำถิ่น และนาฏศิลป์ไทย ตลอดจนการแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตชาวบ้านไทย ชนบประเพณีสำคัญ ๆ บางประการ วัสดุ มาจัดรายการแสดงให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้ชมนั้น ได้มีการฟื้นฟู หรือถูกคัดแปลงในลักษณะที่จะนำผลเสีย มาสู่ท้องถิ่น หรือประเทศชาติหรือไม่นั้น ข้อมูลที่ได้ในส่วนนี้จากทั้งผู้แสดง ครูผู้ฝึก และผู้เกี่ยวข้อง คือนักท่องเที่ยวมักคุุเทศก์ ต่างก็ให้คำตอบไปในทางที่เป็นผลดีมากกว่าผลเสีย เป็นการฟื้นฟูศิลปการแสดงพื้นบ้านบางอย่างที่กำลังจะถูกลืม ไป ให้กลับคืนมาเป็นศิลปการแสดงประจำ พื้นบ้านที่น่าจะมีการ ปฏิบัติสืบต่อกันไป และนักท่องเที่ยวเองก็มีเวลาจำกัดฉะนั้นจึงเป็นโอกาสเหมาะที่จะได้ดู ได้ชมการแสดงซึ่งจัดไว้แบบสำเร็จรูปเช่นนั้น

แต่ตามความคิดเห็นของผู้วิจัยเอง อยากให้เกิดการฟื้นฟูศิลปการแสดงท้องถิ่นขึ้นและเป็นของท้องถิ่นจัดขึ้นสืบเนื่องจากชนบประเพณีและตามกาลเวลา ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของ

ชาวบ้านมากกว่าเพื่อธุรกิจการค้า เพราะถึงผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจจะคำนึงถึงศิลปวัฒนธรรมอย่างไรก็ตาม แต่เรื่องของธุรกิจนั้น ผลประโยชน์ด้านเงินตราย่อมนำหน้า และถ้านักท่องเที่ยวเขาอยากดูอยากเห็นศิลปขนบธรรมเนียมประเพณีการละเล่นพื้นบ้านประจำถิ่น ก็ควรเลือกมาให้เหมาะสมกับกาลเวลา และพักอาศัยในท้องถิ่นนั้น มิใช่เดินทางไปดูชั่วคราวแล้วก็กลับไปพักในกรุงเทพ ฯ ซึ่งมีโรงแรมหรูหาไว้บริการความสะดวกสบายให้

สำหรับการศึกษาในด้านสินค้าที่ระลึกที่เป็นส่วนหนึ่งในการที่จะจำลองเอาศิลปของชาติเพื่อประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวต่างชาตินั้น คุณอกจะเป็นการทำเพื่อการค้ามากกว่าการออกแบบที่เป็นความงาม ความประณีต ก่อนข้างจะมีจำกัดหรือถ้าหากมีสิ่งประดิษฐ์ใหม่ออกมาในท้องตลาดก็จะมีผู้ลอกเลียนแบบอย่างรวดเร็ว แต่หากบางครั้งก็เป็นแบบสุกเอาเผากิน บางครั้งก็นำเสียดายวัตถุดิบที่ใช้ เช่น การแกะสลักไม้ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีส่วนลดคุณค่าของความเป็นคนมีวัฒนธรรมในเรื่องระเบียบวินัยในทางเศรษฐกิจซึ่งไม่ค่อยจะมีอยู่แล้วในหมู่นักลงทุนในวงการธุรกิจ และทั้งทั้งนั้นก็ต้องขึ้นอยู่กับการวางกฎเกณฑ์ตัวบทกฎหมายเพื่อใช้บังคับด้วย

นอกจากนี้การปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมศิลปวัตถุโบราณ ปูนูนียสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็เช่นเดียวกัน เป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมประจำชาติเช่นกัน เพราะหลักฐานในด้านศิลปอื่น ๆ และปูนูนียสถานสำคัญนั้นเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นและชาติบ้านเมืองของเรา เมื่อมีการบูรณะซ่อมแซมหรือปรับปรุงแล้ว ก็ควรมีมาตรการในการอนุรักษ์ให้คงไว้ซึ่งลักษณะดั้งเดิม และอย่าให้ความต้องการจะมีผลประโยชน์ด้านเงินตราจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้ามามีอิทธิพลด้วยการสร้างร้านค้า โรงแรม อันจะนำมาซึ่งการสูญเสียบรรยากาศ ความศักดิ์สิทธิ์ ความรู้สึกที่ติดที่มีต่อสิ่งเหล่านั้นซึ่งมีผลต่อจิตใจของคนในสังคมท้องถิ่นหรือคนในชาติ ทั้งนี้ เพราะการที่สังคมไทยยึดถือสิ่งใดเป็นสัญลักษณ์ของเขานั้นสิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับเขา

แต่จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในส่วนนี้มีเพียงการบูรณะประตาทเมืองสิงห์ พิพิธภัณฑ์บ้านเก่า (กาญจนบุรี) ซึ่งก็มีปัญหาทางด้านการได้รับการสนับสนุนงบประมาณค่อนข้างจำกัด

เนื่องจากยังไม่เป็นที่ศึกษาค้นคว้าที่ถี่ถ้วน เพราะนักทอที่เกี่ยวข้องจะไปท่องเที่ยวแหล่งดังกล่าวมักจะเป็นแก๊งค์ประเภทหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และมักจะเดินทางไปเองมากกว่าที่จะมากันเป็นกลุ่มที่มีการจัดรายการไว้เรียบร้อยแล้ว

ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยขอเน้นความคิดเห็นสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์อันมีข้อจำกัดหลาย ๆ ด้านของงานวิจัยชิ้นนี้คือ สิ่งต่าง ๆ หรือประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวสรุปมาทั้งหมดนี้เป็นเพียงข้อสรุปที่ยังไม่สมบูรณ์ในตัวของมันเอง และไม่ครอบคลุมเนื้อหาของปัญหาทุกแง่ทุกมุมของประเทศที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทยเรา ฉะนั้นคงจะต้องมีการประมวลงานชิ้นนี้เข้ากับงานวิจัยชิ้นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในแง่ต่าง ๆ เพื่อการกำหนดนโยบายกำหนดมาตรการและกลวิธีต่าง ๆ ในการที่จะพัฒนาประเทศด้วยวิธีการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้อยู่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศนั้น เพื่อที่จะได้ไม่เกิดปัญหาที่ตามมา อันเป็นผลจากการพัฒนาทางด้านนี้ในภายหลัง ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเป็นปัญหาที่เป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงหรือเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยอ้อม ซึ่งเกิดจากการร่วมกันก่อให้เกิดปัญหาของการพัฒนาประเทศที่เน้นหรือมุ่งถึงการเพิ่มรายได้ หรือผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจเป็นแกนนำ แต่ไม่ได้มุ่งถึงการกระจายความเท่าเทียมกันทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและการเมือง ทั้งนี้เพราะการที่จะพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าและคนส่วนใหญ่ในสังคมอยู่ได้ด้วยความราบรื่นนั้น ถ้าหากกำหนดให้เป็นการพัฒนาอย่างมีแผนก็ควรเป็นแผนที่กำหนดการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันในทุก ๆ ด้าน

ผู้วิจัยจึงหวังว่าน่าจะได้มีการศึกษาอย่างลึกซึ้งเพื่อการกำหนดแนวนโยบายและแผนการทำงานในการพัฒนาส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ในด้านการลงทุน ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบถึงการลงทุนในธุรกิจที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวประการหนึ่งคือ ธุรกิจโรงแรมกับการลงทุนในอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรมส่งออก และหรืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการผลิตชิ้นพื้นฐานของประเทศไทยเรา คือผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมนั้น ประโยชน์สังคมส่วนใหญ่จะได้รับในรูปของการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกันในสังคมนั้น จะเป็นอุตสาหกรรมประเภทใด

2. การศึกษาหารูปแบบของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเมืองไทยเพื่อจะได้จัดส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายไปหลายรูปแบบและเลือกพิจารณารูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถ

และความพร้อมของทรัพยากรของประเทศ และให้การท่องเที่ยวขึ้นเป็นไปในลักษณะกระจายไปสู่ท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาคมิใช่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ ๖ หรือตามเมืองใหญ่ ๆ อีกไม่ก็เมือง

3. ควรมีการศึกษา ค้นคว้า ผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่ท้องถิ่น และของชาติจะได้รับจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเปรียบเทียบระหว่างการท่องเที่ยวต่างประเทศ (Foreign tourism) และการท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic tourism)

4. ควรจะมีการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการให้ความรู้ด้านระเบียบวินัย และการรักษาสาธารณประโยชน์และสาธารณสมบัติแก่เด็กและเยาวชนของชาติในหลาย ๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน ทั้งนี้ เพราะยังมีจุดอ่อนทางด้านนี้อยู่อีกมากในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อผลของการดำรงอยู่ของศิลปวัตถุ โบราณสถานซึ่งจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของคนรุ่นหลังต่อไป

5. ประเด็นสุดท้ายคือ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรหาวิธีการหรือมาตรการที่จะสร้างค่านิยม หรือความมีระเบียบวินัยทางเศรษฐกิจแก่นักธุรกิจที่มาลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวในทุกระดับให้มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและมองการณ์ไกลในแง่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและจะต้องมีการร่วมมือกัน อย่างดีภายในภาคและระหว่างภาคเอกชนและรัฐบาล เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไปอย่างถูกต้องทิศทาง และบรรลุผลตามเป้าหมาย

บรรณานุกรม

1. ธนิต อยู่โพธิ์ โชน กรมศิลปากรจัดพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร กรุงเทพฯ ๖ 2511
2. ธนิต อยู่โพธิ์ อธิบายนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร โรงพิมพ์พระจันทร์ กรุงเทพฯ ๖ 2494
3. พีรศักดิ์ ชัชวาลย์ รายงานการชุดแต่ง และบูรณะปราสาทเมืองสิงห์ กรมศิลปากร 2520
4. พูนพิศมัย คิสกุล, มจ. ประเพณีไทย โรงพิมพ์เจริญธรรม 2518
5. มนตรี ตราโมท การละเล่นของไทย กรมศิลปากร โรงพิมพ์พระจันทร์ กรุงเทพฯ ๖ 2497
6. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนังสือประกอบการแสดง นาฏศิลป์และดนตรีไทย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2515

7. ราชบัณฑิตยสถาน *อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3* ภาคผนวก โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรุงเทพฯ ฯ 2509
8. วิทย์ พินเค้นเงิน *ประมวลสารคดีไทย* โรงพิมพ์อักษรบริการ พระนคร 2507
9. สถาบันวิจัยสังคม และคณะ รายงานการวิจัย *การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พาณิชยศาสตร์และการบัญชี ด้วยการพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้อง* 2521
10. หน่วยวิจัยสมาคมสังคมศาสตร์ รายงานการวิจัย *บทบาทของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย* 2520
11. อมรา กล้าเจริญ *สุนทรียะของนาฏศิลป์ไทย* เอกสารประกอบการเรียนวิชานาฏศิลป์ ภาควิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา สุทธิสารการพิมพ์กรุงเทพฯ ฯ 2519
12. อมรา พงศาพิชญ์ *วัฒนธรรมไทยและการพัฒนาอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว วารสารสังคมศาสตร์* ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2522) โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
13. สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดกาญจนบุรี (2520–2524)*
14. เอกสารเผยแพร่จังหวัดกาญจนบุรี *รวมเรื่องเมืองกาญจน์* โรงพิมพ์พิมพ์เนศ กรุงเทพฯ ฯ 2519

ทัศนคติของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ต่อการกบฏ 1 เมษายน

สังคีต พิริยะรังสรรค์

1. การกระจายตัวอย่าง (คูตารางที่ 1)

เนื่องจากการสำรวจประชามติกระทำได้ในวงจำกัดทั้งด้านเวลา สถานที่ และค่าใช้จ่าย ในการดำเนินงาน ดังนั้น ตัวอย่างของการสำรวจจึงจำกัดอาณาบริเวณเพียงเขตกรุงเทพมหานคร (พื้นที่กรุงเทพฯ และฝั่งธนบุรี)

การออกเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้ นิสิตนักศึกษาที่สังกัดองค์การนักศึกษา 19 สถาบัน จำนวน 30 คน ออกทำการสอบถามประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯ โดยกระจายไปทั่วบริเวณกรุงเทพฯ ได้แก่ก่อนสุวริยชัยสมรภูมิ แฟลตคินแดง ห้วยขวาง ถนนงามวงศ์วาน บางเขน รังสิต ประตูน้ำ สยามสแควร์ ราชประสงค์ สีลม สุขุมวิท คลองเตย เยาวราช ปากคลองตลาด วงเวียนใหญ่ คลองสาน สีแยกบ้านแขก ท่าพระจันทร์ และตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่กำลังมีการสอบเอนทรานซ์ การกระจายตัวอย่างที่สำรวจ แบ่งตามกลุ่มอาชีพออกเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน (คูตารางที่ 1) คือ กลุ่มแรกเป็นนักเรียน (ระดับ ม.ศ. 5) นิสิต นักศึกษา อาจารย์ ในระดับอุดมศึกษา กลุ่มที่สองเป็นสื่อมวลชน กลุ่มที่สามเป็นข้าราชการ ตำรวจ ทหาร กลุ่มที่สี่ลูกจ้าง-กรรมกร เฉพาะที่มีการจัดองค์การเป็นสหภาพแรงงาน และที่อยู่ในวิสาหกิจขนาด ใหญ่เท่านั้น กลุ่มที่ห้าพ่อค้าและนักธุรกิจ ซึ่งได้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการลงทุน พ่อค้าพาณิชย์และเจ้าหน้าที่ระดับบริหาร (มิใช่เจ้าหน้าที่ระดับล่าง) กลุ่มที่หกเป็นประชาชนอาชีพอื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด เช่น แพทย์ ทนายความ ช่างตัดผม แม่ค้าหาบเร่ ฯลฯ

* บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการสำรวจประชามติครั้งที่ 7 เรื่อง "ความเห็นของประชาชน ต่อการปฏิวัติ 1 เมษายน" ที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับองค์การนักศึกษา 19 สถาบัน น.ศ.ท. มติชน และ น.ศ.พ. เดอะ เนชั่นรวิ้ว ทำการสำรวจขึ้นในระหว่างวันที่ 8-10 เมษายน 2524 บรรดาขาน นเขียนเสร็จเมื่อวันที่ 18 เมษายน สกเดียวกัน

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจ จำนวน 1,000 ตัวอย่างเป็นหญิง 404 ตัวอย่าง ชาย 596 ตัวอย่าง แบ่งออกเป็น นักเรียน นักศึกษา อาจารย์ 35.20 % ลูกจ้าง-กรรมกร 29.40 % ข้าราชการ ตำรวจ ทหาร 11.60 % ประกอบอาชีพอื่น ๆ 10.00 % พ่อค้า นักธุรกิจ 8.30 % สื่อมวลชน 5.50 %

ตารางที่ 1
การกระจายของตัวอย่าง

กลุ่มอาชีพ	จำนวนตัวอย่าง			ร้อยละ
	หญิง	ชาย	รวม	
1. นักเรียน นิสิต นักศึกษา อาจารย์	157	195	352	35.20
2. สื่อมวลชน	8	47	55	5.50
3. ข้าราชการ-ตำรวจ-ทหาร	43	73	116	11.60
4. ลูกจ้าง-นักธุรกิจ	112	182	294	29.40
5. พ่อค้า-นักธุรกิจ	29	54	83	8.30
6. ประชาชนอาชีพอื่น ๆ	55	45	100	10.00
รวม	404	596	1000	100

2. ความเห็นเรื่องสาเหตุของ “การปฏิวัติ” (ดูตารางที่ 2)

คำถามข้อนี้เป็นคำถามปิด โดยได้ตั้งคำถามว่า “ท่านคิดว่าสาเหตุของ ‘การปฏิวัติ 1 เมษายน’ คืออะไร?” คำตอบของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้คือ (1) ชักแย้งกันเรื่องผลประโยชน์ 41.97 % (2) คณะปฏิวัติมีกบใหญ่ไฟสูง 23.91 % (3) ต้องการแก้ไขปัญหาของประเทศ 12.96 % (4) การบริหารภายในกองทัพบกไม่เหมาะสม 8.93 % (5) ต้องการจะปรับปรุงรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น 6.11 %

ผลการสำรวจประชามติสรุปได้ว่า กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เชื่อว่าการชักแย้งเรื่องผลประโยชน์ของนายทหารระดับกุมกำลังเป็นสาเหตุหลักของ “การปฏิวัติ” ส่วนหาเหตุอื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมดเป็นเพียงสาเหตुरองลงไป

กลุ่มลูกจ้าง กรรมกร และข้าราชการ ตำรวจ ทหาร เป็นกลุ่มอาชีพที่มีทัศนคติกันลบต่อสาเหตุ "การปฏิวัติ" ครึ่งหนึ่งมากที่สุด กล่าวคือ กลุ่มแรกเชื่อว่า สาเหตุของ "การปฏิวัติ" เป็นการขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ภายในกองทัพบกมีจำนวนรวมถึง 60.05 % ส่วนกลุ่มหลังก็สูงถึง 47.44 % และทุกกลุ่มอาชีพที่เหลือเห็นว่าสาเหตุนี้เป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดเหมือนกัน

สำหรับเหตุผลที่ว่า "คณะปฏิวัติ" มักใหญ่ใฝ่สูง กลุ่มข้าราชการตำรวจ ทหาร มีความเห็นสูงที่สุดถึง 41.83 % ในขณะที่ลูกจ้าง กรรมกร มีจำนวน 18.01% ดังนั้น จำนวนรวมของทัศนคติในแง่ลบเรื่องสาเหตุของ "การปฏิวัติ" ในคราวนี้ของกลุ่มข้าราชการ ตำรวจ ทหาร จึงมีจำนวนสูงสุดเท่ากับ 89.27 % ส่วนลูกจ้าง กรรมกร ก็มีจำนวนสูงเป็นลำดับถัดมาคือ 78.06 %

ความเห็นของประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เชื่อว่า "การปฏิวัติ" คราวนี้เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ระหว่างทหารภายในกองทัพบกเป็นสำคัญนั้น ได้รับการสนับสนุนจากคำสัมภาษณ์ของพันเอก พล เริงประเสริฐวิทย์ รมต. ประจำสำนักนายกฯ ที่ว่า "สาเหตุจริงๆ มาจากอะไร ผมไม่ทราบจริงๆ ครับ ตอนเกิดเรื่อง *รัฐบาลไม่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องของทหารเขา*"¹ (เน้นโดยผู้เขียน)

พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ วุฒิสมาชิก และอดีต ผบ.ทบ. เป็นผู้ที่มีมาขยายความประโยคที่ว่า "เป็นเรื่องของทหารเขา" อย่างเป็นทางการ และเป็นรูปธรรม และอย่างตรงไปตรงมาว่า "ผมคาดมาตั้งแต่คุณเปรมต่ออายุราชการแล้วว่า คุณสักทีจะต้องปฏิวัติ เพราะเขาจะเกษียณในเดือนกันยายนปีหน้า"² (เน้นโดยผู้เขียน) พล.อ.บุญชัย ได้ให้ความกระจ่างในปัญหาความขัดแย้งภายในกองทัพบกว่า สืบเนื่องมาจากการต่ออายุผบ.ทบ.ของพล.อ.เปรม เป็นสำคัญ และเชื่อว่านี่เป็นสาเหตุที่ทำให้ พล.อ. สันต์ เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชาของตน เป็นไปได้ที่ว่าจะจะมีสาเหตุอื่นๆ มาผสมโรงด้วย กล่าวคือ ชาวที่ พ.อ. ชูพงศ์ มัทวพันธ์ นายทหารคนสนิทของพล.อ. เปรม³ ได้รายงานให้ พล.อ. สันต์และทหารกลุ่มยังเติร์ก ทราบว่า พล.อ. เปรมตัดสินใจที่จะต่ออายุราชการออกไปอีก 1 ปี เพื่อที่จะเป็นผู้รับผิดชอบงานสำคัญในปี 2525 คืองานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี เหตุนี้จึงทำให้พล.อ.สันต์ จำต้องหาทางออกให้แก่ตนเอง ด้วยการเข้าร่วมทำ "การปฏิวัติ" กับกลุ่มยังเติร์กในท้ายที่สุด

¹ น.ส.พ. ไทยรัฐ, 8 เมษายน 2524, หน้า 18.

² มติชนสุดสัปดาห์, 1140 (12-18 เมษายน 2524): 14.

³ คู่ประวัติของ พ.อ.ชูพงศ์ มัทวพันธ์ ใน น.ส.พ.ไทยรัฐ, 13 เมษายน 2524, หน้า 3.

⁴ น.ส.พ.มติชน, 4 เมษายน 2524 หน้า 3.

ผู้ที่เสียประโยชน์เพราะเหตุที่มาจาก พล.อ. เปรม หนีมิได้มีแต่เพียง พล.อ. สัดเท เท่านั้น มีรายงานแจ้งว่า ทหารอีกส่วนหนึ่งที่จะเสียประโยชน์จากการโยกย้ายทหารในเดือนเมษายนนี้ เช่น พล.ท. วทิน อิศรางกูร ณ อยุธยา แม่ทัพภาคที่ 1⁵ และนายทหารกลุ่มยังเติร์กวันที่ 7⁶ ฯลฯ ก็มีความเป็นไปได้มากเช่นกัน โดยเฉพาะทหารกลุ่มยังเติร์กซึ่งอาจจะรู้สึกว่ ทหารรุ่นพี่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่พวกตนอย่างเพียงพอ ดังนั้นทหารกลุ่มนี้ซึ่งมีการจัดตั้งภายในอย่างเข้มแข็ง จึงกลายเป็นแกนกลาง ในการสร้างพันธมิตรของกลุ่มทหารที่เสียประโยชน์ขึ้น และขยายแนวของตน จนกระทั่งกลายเป็น “คณะปฏิวัติ 1 เมษายน”

สาเหตุเรื่องการโยกย้ายทหารในเดือนเมษายน อาจจะเป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งก็ได้ในการทำ “การปฏิวัติ” ในคราวนี้ เพราะจะเห็นได้จากการวางแผนที่ไม่รอบคอบ ไม่รัดกุม และจุดละจุด ซึ่งหากเป็นสาเหตุในเรื่องที่ต้องการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง และเศรษฐกิจตามที่ “คณะปฏิวัติ” กล่าวอ้างแล้ว การเตรียมการก็จะต้องรัดกุมกว่านี้มาก

ถัดจากความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ภายในกองทัพ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เห็นว่าสาเหตุของ “การปฏิวัติ” ในอันดับถัดมาน่าจะมาจากความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูงของคณะปฏิวัติ กลุ่มข้าราชการ ทหาร ตำรวจ เป็นกลุ่มที่มีทัศนคติดังกล่าวสูงสุดคือ 41.83% ประชาชนอาชีพอื่น ๆ 32.53% พ่อค้านักธุรกิจ 24.24% กลุ่มนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ และกลุ่มสื่อมวลชน มีความเชื่อในเรื่องนี้ใกล้เคียงกันคือ 19.49% และ 19.2% ในขณะที่ลูกจ้าง กรรมกร มีความเชื่อในเรื่องนี้น้อยที่สุดเพียง 18.01%

ปฏิกิริยาในเรื่องที่ว่า “การปฏิวัติ” มีเหตุจากความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูง ส่วนใหญ่ปรากฏในคำสัมภาษณ์ของนายทหารและอดีตข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายนายด้วยกัน อาทิ เช่น พล.ต. อาทิตย์ กำลังเอก ที่กล่าวถึง “คณะปฏิวัติ” ไว้ว่า “ที่ว่าไม่มั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูง ไม่ต้องการอำนาจใหญ่โต แต่ที่

⁵ สยามใหม่, 52 (เมษายน 2524): 15

⁶ มีรายงานข่าวว่า กลุ่มยังเติร์กจะถูกย้ายจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่ไปกินตำแหน่งอื่น ที่ไม่มีกำลังพล ซึ่งคำสั่งดังกล่าวได้วางเสร็จเรียบร้อยแล้ว และจะประกาศในเดือนเมษายน อ้างจาก ปฎิญาณ, 110 (เมษายน 2524) : 11.

กระทำน่ะต้องการ”⁷ นอกจากนี้ก็มีคำสัมภาษณ์ของ พ.ศ.อ. กฤษ สังขทรัพย์⁸ และ พล.อ. บุญชัย บำรุงพงศ์⁹ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าปฏิกิริยาในเรื่องนี้ที่มาจากกลุ่มอาชีพอื่นๆ แทบจะหาไม่ได้ กล่าวได้ว่า ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีทัศนคติต่อสาเหตุของ “การปฏิวัติ 1 เมษายน” ไปในแง่ลบมากกว่าแง่บวก กล่าวคือ เห็นว่าสาเหตุของ “การปฏิวัติ” เป็นเรื่องผลประโยชน์และความมักใหญ่ใฝ่สูง (ซึ่งก็คือเรื่องของผลประโยชน์เช่นเดียวกัน) เป็นจำนวนรวมถึง 65.88% ใน ขณะที่ทัศนคติทางด้านบวกต่อ “การปฏิวัติ” คือ เชื่อว่าคณะปฏิวัติต้องการแก้ปัญหาของประเทศชาติ และต้องการจะปรับปรุงรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น มีจำนวนเพียง 19.07%

กลุ่มสื่อมวลชน และกลุ่มนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ เป็นกลุ่มที่มองสาเหตุของ “การปฏิวัติ” ในแง่บวกสูงที่สุด คือ กลุ่มแรกมีจำนวนรวม 29.28% และกลุ่มหลัง 27.97% ซึ่งเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกัน อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มอาชีพทั้งสองกลุ่มนี้มีความเข้าใจในปัญหาทางการเมืองค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้กลุ่มอาชีพทั้งสอง ซึ่งต่างก็ขาดความเชื่อมั่นว่ารัฐบาล พล.อ. เปรม จะสามารถแก้ปัญหาทางสังคม-เศรษฐกิจ ให้ลุล่วงไปได้¹⁰ จึงมีความคาดหวังว่า “คณะปฏิวัติ” คงจะมีความพยายามมากกว่า อย่างน้อยที่สุดจากนโยบายต่าง ๆ ของ “คณะปฏิวัติ” ก็ยังพอจะหวังได้ว่าคณะปฏิวัติคงมีความเข้าใจในปัญหาสังคมไทยมากกว่ารัฐบาลชุดปัจจุบันเป็นแน่

ดูเหมือนว่านโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองของ “คณะปฏิวัติ” จะเป็นที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไปในหมู่ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ แต่เหตุผลที่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ จะยังไม่ไว้วางใจ “คณะปฏิวัติ” มากนักก็คือ ความไม่แน่ใจว่า “คณะปฏิวัติ” จะปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ตามที่แถลงไว้อย่างจริงจังหรือไม่ หากได้รับชัยชนะแล้ว

⁷ น.ส.พ.มติชน, 7 เมษายน 2524, หน้า 12

⁸ พ.ศ.อ.กฤษ สังขทรัพย์ ให้สัมภาษณ์มติชนสุดสัปดาห์, 1140 (เมษายน, 2524): 18. เขาไว้ว่า “การปฏิวัติที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะกลุ่มซึ่งเติร์กเคยชนะมาตลอด เขาถือว่าเขาชนะมาทุกครั้ง ประกอบกับอยู่ฝ่ายกำลังเลขอีกเห็น อยากรอดู ก็เลยได้เงินได้ เป็นเรื่องของความมักใหญ่ใฝ่สูงของคนกลุ่มหนึ่ง”

⁹ พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนฉบับเดียวกันนี้ว่า “การที่ยังเติร์กทำการปฏิวัติ เพราะได้มีการแต่งตั้งนายทหารที่คุมกำลังต่าง ๆ เขายังเกี่ยวกับการเมืองมากเกินไป อย่างเห็นออกประจักษ์ เป็นทั้งผู้คุมกำลังและวุฒิสมาชิก ทำให้แก่ชราหมดอายุ ทำให้ทหารอื่น ๆ ก็อยากจะตั้งขึ้นมาบ้าง เพราะอยากมีชื่อเสียง”

¹⁰ ดูรายละเอียดใน สังคีต ทวีระรังสรรค์, “รายงานสำรวจประชามติ เรื่องคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ (เปรม 2)” (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 30-33, (อดิถัมภ์).

มีข้อที่น่าสังเกตอันหนึ่ง คือ ผู้ที่เห็นว่าสาเหตุของ “การปฏิวัติ” อาจจะมาจากการบริหารภายในกองทัพที่ไม่เหมาะสมก็ได้ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับ 8.93% ปัญหาเรื่องการบริหารภายในกองทัพที่ไม่เหมาะสมนั้น เป็นเรื่องที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว เพราะวิกฤติที่บังเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ อันเนื่องมาแต่การโยกย้ายทหารในเดือนเมษายนและตุลาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่ออายุ ผบ.ทบ.ของ พล.อ.เปรม ก็นับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารที่ไม่เหมาะสมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้มีข้าราชการ ตำรวจ ทหาร เพียง 2.55% เท่านั้นที่เห็นเห็นว่าเป็นสาเหตุของ “การปฏิวัติ” ซึ่งในแง่นี้ก็อาจจะมองไปได้ว่าเป็นเพราะการรักดีของพวกเขาได้ จึงไม่ใคร่อยากที่จะออกความเห็นเท่าใดนัก

3. สาเหตุที่ทำให้ “การปฏิวัติ” ล้มเหลว (ดูตารางที่ 3)

ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แสดงทัศนะเรื่องสาเหตุที่ทำให้การยึดอำนาจในคราวนี้ ประสบความสำเร็จลงอย่างรวดเร็ว ตามลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้คือ

- (1) คณะปฏิวัติไม่เด็ดขาดพอ 26.42%
- (2) เกิดการแตกแยกภายในคณะปฏิวัติ 23.07%
- (3) พระบารมีของพระเจ้าอยู่หัว 11.24%
- (4) คณะปฏิวัติขาดเหตุผลอย่างเพียงพอ 9.71%
- (5) ประชาชนทั่วไปไม่สนับสนุนคณะปฏิวัติ 9.47%
- (6) ความสามารถของ พล.อ. เปรม 6.47%
- (7) พระบารมีของพระราชินี 5.35%
- (8) คณะปฏิวัติไม่ต้องการการนองเลือด 5.29%
- (9) สส.รบ. และ ทส.ปช. และกลุ่มพลังต่าง ๆ สนับสนุนรัฐบาล 2.94%
- (10) เหตุผลอื่น ๆ 2.64%

เมื่อพิจารณาถึงการพ่ายแพ้ของคณะปฏิวัติในการยึดอำนาจคราวนี้ ก็พอที่จะกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของการยึดอำนาจมิได้เกิดจากความสามารถของกำลังทหารฝ่าย พล.อ. เปรม มากนัก แต่น่าจะเกิดจากปัญหาภายในของคณะปฏิวัติเองเป็นสำคัญ กล่าวคือที่ว่า คณะปฏิวัติไม่เด็ดขาดพอ เกิดการแตกแยกภายในคณะปฏิวัติ และคณะปฏิวัติไม่ต้องการการนองเลือด มีจำนวนรวม

สูงถึง 54.78% ในขณะที่การพ่ายแพ้ที่มีเหตุมาจากความสามารถของ พล.อ. เปรม โดยตรงมีเพียง 6.47% เมื่อรวมกับพระบารมีของพระเจ้าอยู่หัว, บารมีของพระราชินี, พลังของ ลส.ชบ., ทส.ปช. และกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่สนับสนุนรัฐบาลแล้ว ก็มีจำนวนรวมเท่ากับ 26.0% ซึ่งยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเหตุที่เกิดจากปัญหาภายใน “คณะปฏิวัติ” ข้อสรุปต่าง ๆ ในเบื้องต้นก็คือประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เห็นว่าหาก “คณะปฏิวัติ” มีความเด็ดขาดมากกว่านี้ ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้เช่นกัน

เป็นที่น่าสังเกตอย่างเด่นชัดว่า “คณะปฏิวัติ” ชูชนชาตลักษณะก้าวร้าวและเด็ดขาด ซึ่งแตกต่างจาก “คณะปฏิวัติ” และคณะรัฐประหารชุดอื่นๆ แม้ว่าในการยึดอำนาจวันแรก ท่าทีของ “คณะปฏิวัติ” จะแข็งขังเอาจริงเอาจังมาก แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พฤติกรรมของ “คณะปฏิวัติ” ก็ทำเป็นเช่นนั้น ไม่จะเห็นได้จาก

(1) มิได้มีการควบคุมตัวนายทหารระดับที่ควบคุมกำลังของกองทัพและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จำนวนมากที่มารายงานตัว รวมทั้งไม่ควบคุมตัว พล.อ. เปรม ไว้เป็นตัวประกัน เป็นต้น ความอ่อนแอที่ปรากฏให้เห็น ทำให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งผลัดตัวกลับไปหาคณะรัฐบาล อาทิเช่น กรณีของ พล.ต.อ. มนัสชัย พันธุ์คงชื่น อธิบดีกรมตำรวจ และนายพิศาล มุลศาสตราสาร¹¹ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น

(2) “คณะปฏิวัติ” เป็นฝ่ายที่ถูกคณะรัฐบาลกระทำอยู่ตลอดเวลา อาทิเช่น คณะรัฐบาลไต่สวนคำขาดให้ “คณะปฏิวัติ” ยอมจำนนภายในเวลา 15.00 น. ของวันที่ 2 เม.ย. กิติ หรือการที่รัฐบาลนำเครื่องบินมาโปรยใบปลิวให้ “คณะปฏิวัติ” ยอมจำนนกิติ และการที่รัฐบาลนำเครื่องบินแบบ เอฟ. 5 เอ จำนวน 3 ลำ มาบินเหนือกองบัญชาการ “คณะปฏิวัติ” กิติ แผนการดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นการกระทำที่บั่นทอนจิตใจผู้ที่เข้าร่วม “การปฏิวัติ” ให้ลดความเชื่อมั่นต่อ “คณะปฏิวัติ” ลงเป็นลำดับ ประกอบกับผู้ที่เข้าร่วมในการยึดอำนาจมิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ข้าราชการบางส่วนเข้าร่วมก็เพราะคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เช่น ในกรณีของ พล.ต. ทองเทิม พบสุข รองแม่ทัพภาค 1¹² บางส่วนเข้าร่วมเพื่อหาทางผ่อนคลายความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เช่น กรณีของ พล.อ. เสริม ฒ นคร ผบ. สูงสุด¹³ และบางส่วนก็เข้าร่วมอย่างจุลละทุก เช่น ในกรณีของ

¹¹ นายพิศาลได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนภายหลังเหตุการณ์ว่า “ได้สังเกตการทำงานของ ‘คณะปฏิวัติ’ ก็พบว่าทำกันอย่างไม่เป็นแผน ต่างคนต่างทำ ดูแล้วพังแน่... สังเกตดูกำลังทหารเรือและทหารอากาศ เมื่อพบว่าไม่มีความเคลื่อนไหวจึงตัดสินใจเดินทางไปนครราชสีมา” อ้างจาก น.ส.พ. ไทยรัฐ, 8 เมษายน 2524, หน้า 10.

¹² คุราชชะเอ็ดใน น.ส.พ. ไทยรัฐ, 5 เมษายน 2524, หน้า 3.

¹³ คุราชชะเอ็ดใน น.ส.พ. ไทยรัฐ, 5 เมษายน 2524, หน้า 3.

พล.อ. สันต์ จิตรปฏิมา รอง ผบ.ทบ.¹⁴ เป็นต้น ความไม่เป็นเอกภาพกันภายใน “คณะปฏิวัติ” นี้เองน่าจะเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ “คณะปฏิวัติ” ไม่สามารถเลือกที่จะใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ แม้จะเป็นปัญหาเร่งด่วนที่สุด¹⁵ ก็ตาม

(3) “คณะปฏิวัติ” ชุคนไม่ต้องการเห็นทหารไทยต้องรบราฆ่าฟันกันเอง ซึ่ง “คณะปฏิวัติ” ประกาศทำทำนองอย่างชัดเจนมาก ทำทำนองยังได้รับการยืนยันจาก พล.อ. ประจักษ์ สว่างจิต ซึ่งได้กล่าวว่า “ในเวลานั้น ถ้าผมสั่งสู้โดยไม่มีการเจรจา ก็คงตายอย่างมากมาย กำลังของผมเหนือกว่ามากทั้งทหารและอาวุธ”¹⁶ เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ “คณะปฏิวัติ” เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ก็คือ การแตกแยกกันภายใน “คณะปฏิวัติ” ซึ่งในแง่นี้อาจจะมองได้ว่าเป็นปัญหาในเรื่องของการวางแผนวางตัวบุคคลในการทำการไม่รัดกุมพอ และทำให้ทหารระดับนายพันส่วนหนึ่งปลีกตัวออกจากคณะปฏิวัติซึ่งประชามติสนับสนุนเหตุผลข้อนี้สูงเป็นลำดับที่สองถึง 23.07%

กล่าวได้ว่าการพ่ายแพ้ของ “คณะปฏิวัติ” มิได้มีเหตุผลมาจากประชาชนไม่สนับสนุน เพราะแม้ว่าข้ออ้างต่างๆ ของ “คณะปฏิวัติ” จะยังไม่เป็นที่ยอมรับกันอย่างเพียงพอ หรือประกอบกับประชาชนจะยังไม่ให้การสนับสนุน “คณะปฏิวัติ” รวมทั้งองค์กรจัดตั้งของฝ่ายรัฐบาล เช่น สส.ชบ., ทส.ปช. และชมรมวิทยุเสรีจะประกาศสนับสนุนคณะรัฐบาลแล้วก็ตาม ก็มีจำนวนรวมเพียง 22.12% เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าสาเหตุเหล่านี้จะไม่ได้สร้างความยุ่งยากใจให้แก่ “คณะปฏิวัติ” เพราะเหตุว่านับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน เมื่อ “คณะปฏิวัติ” เริ่มตระหนักว่าตนโคกเดียวจากประชาชนและสถาบันพระมหากษัตริย์ ทหารกลุ่มนี้ก็เริ่มต้นสร้างพันธมิตรกับประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเมืองทันที เช่น เสนอตัวทำพันธมิตรกับกลุ่มสหภาพแรงงาน องค์กรการนักศึกษา 19 สถาบัน แม้คำหยาบเร็ว ฯลฯ อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่า กลุ่มผลประโยชน์ที่จะเข้าร่วมกับ “คณะปฏิวัติ” ก็ดูจะไม่มากมาย และทำที่ก็ยังลังเลอยู่มาก ฉะนั้นจึงทำให้ภาพพจน์ของพลังฝ่าย “คณะปฏิวัติ” ดูไม่เข้มแข็งนัก

ชัยชนะของพลเอกเปรม ในคราวนี้ อยู่ที่พระบารมีของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถเป็นสำคัญ การที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ค่ายสุรนารี

¹⁴ ดูรายละเอียดในสุภาพบุรุษประชามิตร, 140 (เมษายน, 2524): 20.

¹⁵ ร.ต.ท. เขาวิน อภิชนศักดิ์ศรี ศ.ส. ราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์ เปิดเผยว่า พล.อ. สันต์ จิตรปฏิมา สั่งยิงเครื่องบินของฝ่ายรัฐบาลแล้ว แต่ พล.อ. เสริม ได้ห้ามเอาไว้ ดู น.ส.พ. ไทยรัฐ, 10 เมษายน 2524, หน้า 16.

¹⁶ น.ส.พ. ไทยรัฐ, 12 เมษายน 2524, หน้า 2.

ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ “คณะปฏิวัติ” เองเริ่มจะตระหนักถึงความพ่ายแพ้ของฝ่ายตน “คณะปฏิวัติ” เองก็พยายามที่จะอ้างว่าตนเองสนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นกัน¹⁷ อย่างไรก็ตามการที่พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีแสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับ “คณะปฏิวัติ” และทรงให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ฝ่ายรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา¹⁸ นับว่าเป็นการให้กำลังใจแก่ฝ่ายรัฐบาลเป็นอย่างมาก รวมทั้งเป็นพลังที่ดึงดูดให้นายทหาร และข้าราชการระดับสูงจำนวนมากตัดสินใจเดินทางเข้าร่วมกับฝ่ายรัฐบาล¹⁹ กล่าวได้ว่าสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ช่วยให้เกิดการปรับตัวของฝ่ายพลเอกเปรมได้อย่างรวดเร็ว ในทางกลับกันก็เป็นพลังที่ทำให้การกบฏคราวนี้ล้มเหลวลงอย่างง่ายดาย

ผู้ที่เชื่อว่าพระบารมีของพระเจ้าอยู่หัว และพระราชินีช่วยให้ฝ่ายรัฐบาลได้รับชัยชนะนั้นมีอยู่สูงในสื่อมวลชน พ่อค้า-นักธุรกิจ และนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับ 25.75 % 24.65 % และ 20.70 % ตามลำดับ

ส่วนความเห็นในเรื่องกลุ่มพลังต่าง ๆ นั้น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เห็นว่าไม่ใคร่สำคัญมากนัก โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับที่ 9 จำนวน 2.94 % เท่านั้น ประกอบอาชีพอื่น ๆ ลูกจ้าง-กรรมกร และข้าราชการ-ตำรวจ-ทหาร ให้ความสำคัญน้อยมาก เพียง 0.48 %, 1.04 % และ 1.43 % ตามลำดับ

ดูเหมือนว่าชัยชนะของ พล.อ. เปรมในคราวนี้ จะไม่ช่วยให้ภาพพจน์ในด้านความสามารถของ พล.อ. เปรม ดีขึ้นเลย มีผู้ที่เห็นว่าชัยชนะคราวนี้มาจากความสามารถของ พล. อ. เปรม โดยตรงเพียง 6.47 % ซึ่งเท่ากับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้ลดระดับความเชื่อมั่นต่อตัว พล.อ. เปรม ลงไปเป็นอันมาก ในทางกลับกัน การโฆษณาของ “คณะปฏิวัติ” ที่ว่าไม่ต้องการเห็นคนไทยรบราฆ่าฟันกันเองนั้น ก็ไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของกลุ่มพ่อค้าและนักธุรกิจได้เลย เหตุผลที่ว่า “คณะปฏิวัติ” พ่ายแพ้ เพราะไม่ต้องการนองเลือดนั้น กลุ่มอาชีพไม่เห็นว่าเป็นเหตุผลเอาเสียเลย และไม่มีพ่อค้า-นักธุรกิจแม้แต่ผู้เดียวที่เห็นด้วยกับเหตุผลข้อนี้

¹⁷ ดู น.ส.พ. บ้านเมือง, 8 เมษายน 2524, หน้า 5.

¹⁸ ดู น.ส.พ. ไทยรัฐ, 8 เมษายน 2524, หน้า 2.

¹⁹ คำให้การสัมภาษณ์ของพลตรีประมาธ อติเรกสาร ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ 8 เมษายน 2524, หน้า 2, 16

4. ถ้า “คณะปฏิวัติ” ประสบชัยชนะ ท่านคิดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง (ดูตารางที่ 4)

ในตารางที่ 4 ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แสดงความคาดหวังต่อ “คณะปฏิวัติ” หากเป็นฝ่ายที่ได้รับชัยชนะคงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้คือ (1) ยกเลิกประกาศกระทรวงมหาดไทย 20.48 % (2) ยกเลิกบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ 20.30 % (3) ยกเลิกกฎหมายปร. 42 20.11 % (4) ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น 17.39 % (5) ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง 16.0 % และ (6) อื่น ๆ 5.7 % จากประจักษ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แสดงความคาดหวังในทางบวกต่อ “คณะปฏิวัติ” สูงถึง 64.15% ในขณะที่ค่าความคาดหวังในทางลบว่าจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเพียง 16.0 %

กลุ่มลูกจ้าง-กรรมกร เป็นกลุ่มที่คาดหวังนโยบายของ “คณะปฏิวัติสูง” ที่สุด กล่าวคือมีความคาดหวังในทางบวกทั้งหมดถึง 100 % เต็ม

กลุ่มพ่อค้า-นักธุรกิจ เป็นกลุ่มที่มีทัศนคติตรงข้ามกับกรรมกรมากที่สุด กล่าวคือมีความคาดหวังว่าจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงสูงสุดถึง 51.06 % กล่าวได้ว่า พ่อค้า-นักธุรกิจเป็นกลุ่มที่ไม่มีความพึงพอใจต่อการกบฏมากที่สุด ซึ่งความเห็นดังกล่าวเป็นทัศนคติพื้นฐานของพ่อค้าอยู่แล้วที่ไม่ต้องการเห็นความวุ่นวายทางการเมืองเกิดขึ้น เนื่องจากความวุ่นวายทางการเมืองย่อมจะมีผลกระทบในทางที่ไม่ดีต่อธุรกิจการค้าเสมอ

ข้อที่น่าสังเกตอย่างเด่นชัดที่สุดคือ ประชาชนกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีการคาดหวังในทางบวกต่อนโยบายของ “คณะปฏิวัติ” กล่าวคือนอกจากกลุ่มลูกจ้าง-กรรมกรจะมีการคาดหวังถึง 100 % เต็มแล้ว กลุ่มอาชีพอื่น ๆ ที่คาดหวังไปในทิศทางเดียวกันก็ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ ตำรวจ ทหาร 87.32 % ประชาชนอาชีพอื่น ๆ 83.44 % กลุ่มนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ 64.15 % ส่วนกลุ่มที่คาดหวังไปในทางลบได้แก่สื่อมวลชน 41.39 % และพ่อค้า-นักธุรกิจ 34.05 %

²⁰ น.ส.พ. มติชน ฉบับประจำวันที่ 11 เมษายน 2525 หน้า 12 ได้รายงานว่า ผู้ประกอบการธนาคารพาณิชย์เบ็ดเตล็ดว่า เมื่อตอน พล. อ. สดหะ ขึ้นมาเป็นหัวหน้า “คณะปฏิวัติ” นายแบงค์ อุดตนา นายแบงค์และเศรษฐีบางคนเตรียมหนีเข้าวัดแทบไม่รอด เพราะคุณเสดหะแกเกลียดนายแบงค์มาแต่ไหนแต่ไร” : น.ส.พ. มติชน ฉบับวันที่ 20 เมษายน 2524 หน้า 1, 12 ได้รายงานเพิ่มเติมว่า หลังจากที่ “คณะปฏิวัติ” เข้ายึดกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 1 เมษายน ก็ได้มีคำสั่งลับไปยังกองตรวจคนเข้าเมือง (ต.ม) ว่าห้าม นายบุญชู โรจนเสถียร อุดตรองนายกฯ นายไพโรจน์ ชัยพร อุดต รมช. พาณิชย์ นายวิเศษฐ์ ตันสังจาว อุดต รมช. อุตสาหกรรม และนายไชยศิริ เรื่องกาจนเศรษฐี อุดต รมช. พาณิชย์ เดินทางออกนอกประเทศอย่างเด็ดขาด “ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ทั้ง 4 คนต่างเป็นเศรษฐีที่มีเงินในปัจจุบันและไม่เป็นที่พอใจยิ่งแต่รัก จปร. รุ่น 7 มาตลอด เมื่อนายทหารกลุ่มนี้ทำ “การปฏิวัติ” จึงมีเป้าหมายที่จะเล่นงานบุคคลทั้งสี่

สิ่งที่ควรระมัดระวัง ณ ที่นี้ก็คือ การสำรวจประชามติคราวนี้ ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้ให้ความเห็นว่า การแก้ไขปัญหาของประเทศด้วยวิธีการ “ปฏิวัติ” และรัฐประหาร เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งหมายถึงว่าประชาชนไม่ต้องการเห็นการแก้ไขปัญหาคด้วยวิธีการยึดอำนาจ แต่สำหรับนโยบายเฉพาะหน้าของ “คณะปฏิวัติ 1 เมษายน” อาทิเช่น การยกเลิกบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ การยกเลิกกฎหมาย ปร. 42 และการยกเลิกประกาศกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ เป็นเรื่องที่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เห็นว่าสมเหตุผลและให้การสนับสนุน

กลุ่มสื่อมวลชนเป็นกลุ่มที่ไม่ใคร่ไว้วางใจ “คณะปฏิวัติ” นัก ดังนั้นจึงไม่ใคร่เชื่อว่า “คณะปฏิวัติ” จะยกเลิกกฎหมาย ปร. 42 จริง จะเห็นได้จากจำนวนผู้สนับสนุนที่มีเพียง 13.79 % ในขณะที่กลุ่มข้าราชการ ตำรวจ ทหาร กลับมีความคาดหวังอยู่ในระดับสูงว่าคงจะมีการยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ เป็นจำนวน 32.19 %

กลุ่มลูกจ้าง-กรรมกร เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจในปัญหาประกาศกระทรวงมหาดไทย สูงมาก และเชื่อว่าหาก “คณะปฏิวัติ” ขณะคงจะยกเลิกประกาศฉบับนี้เป็นจำนวนสูงถึง 36.33 % ในขณะที่กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ ไปให้ความสนใจเรื่องยกเลิกบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญมากที่สุด เป็นจำนวน 25.16 % แต่จำนวนกลุ่มอาชีพเดียวกันนี้ก็คาดหวังในทางลบต่อ “คณะปฏิวัติ” ว่าอาจจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเลยเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกันคือ 24.53 %

5. เกียรติภูมิของ พล.อ. เปรม หลัง “การปฏิวัติ” (ดูตารางที่ 5)

แม้ว่า “คณะปฏิวัติ” จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อย่างรวดเร็ว และชัยชนะตกเป็นของ พล.อ. เปรม อย่างเด็ดขาดแล้ว แต่ดูเหมือนว่าทัศนคติบางประการของประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีต่อ พล.อ. เปรม จะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด

จากการสำรวจประชามติหลัง “การปฏิวัติ” ปรากฏว่า ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เห็นว่าภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม ดีขึ้นมีจำนวน 24.53 % เหมือนเดิม 17.29 % เลวลง 42.40 % และไม่ออกความเห็น 15.77 %

กลุ่มอาชีพที่เห็นว่าภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม ดีขึ้นหลัง “การปฏิวัติ” ได้แก่ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ 41.91 % พ่อค้า นักธุรกิจ 31.11 % ข้าราชการ ตำรวจ ทหาร 23.27 % สื่อมวลชน 18.51 % ประชาชนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ 17.82 % เป็นต้น

สำหรับความเห็นของกลุ่มอาชีพที่เห็นว่า ภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม ฤพลวงมากที่สุด หลังการกบฏได้แก่ ลูกจ้าง กรรมกร ที่มีจำนวนสูงถึง 73.51 % สื่อมวลชนเป็นลำดับที่สอง จำนวน 51.85 % ส่วนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ประชาชนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ 47.52 % ข้าราชการ ทหาร 31.81 % นักเรียน นักศึกษา อาจารย์ 18.38 % และพ่อค้า นักธุรกิจ 6.66 %

กลุ่มนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อมากที่สุด ว่าภาพพจน์ พล.อ. เปรม ที่ขึ้นหลัง “การปฏิวัติ” อาจมองเพียงว่า ผู้ที่ได้รับชัยชนะก็คงจะได้รับการสรรเสริญเยินยอจากสื่อสารมวลชนทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชน ซึ่งทำให้เกิดภาพพจน์ที่ดีในสายตาของประชาชนทั่วไป ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการมองปัญหาโดยไม่มีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของตัวเอง

ในทางกลับกัน กลุ่มที่มีปฏิกริยาในแง่ลบต่อ พล.อ. เปรม มากที่สุดคือ กลุ่มลูกจ้าง กรรมกร ซึ่งเห็นว่าภาพพจน์ของ พล.อ. เปรมแย่งถึง 73.51 % และกลุ่มอาชีพสื่อมวลชนก็สูงถึง 51.85 % กล่าวได้ว่ากลุ่มอาชีพทั้งสองพิจารณาภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม อย่างมีความสัมพันธ์กับอาชีพของตนเอง (หรือผลประโยชน์ของตนเอง) ซึ่งกลุ่มอาชีพทั้งสองต้องเสียประโยชน์ไปเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจากตัว พล.อ. เปรม กล่าวคือ กลุ่มลูกจ้าง กรรมกร เสียประโยชน์ในเรื่องประกาศกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ ในขณะที่กลุ่มสื่อมวลชนก็เสียประโยชน์ในเรื่องกฎหมาย ปร. 42 เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ ไม่ใคร่ยอมออกความเห็นในเรื่องเกียรติภูมิของ พล.อ. เปรมนักซึ่งมีจำนวนสูงถึง 37.77 %

กล่าวได้ว่าภาพพจน์ของคณะรัฐมนตรีชุดเปรม 2 นี้ ไม่ใคร่เป็นที่น่าพึงพอใจนักในหมู่ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ แต่เพราะเหตุว่าภาพพจน์ บทบาท และบารมีของ พล.อ. เปรม ที่สร้างสมมาเป็นเวลานาน พอที่จะช่วยให้ภาพพจน์ของคณะรัฐมนตรีชุดนี้ยังพอที่จะยอมรับกันได้บ้างในหมู่ประชาชน²¹ ดังนั้นภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม จึงกลายเป็นดัชนีตัวสำคัญที่สุดที่จะชี้ให้เห็นถึงฐานะที่แท้จริงของคณะรัฐบาลว่าจะดำรงอยู่ได้นานมากน้อยแค่ไหน

²¹ สังคีต พิริยะรังสรรค์ “รายงานการสำรวจประชามติ เรื่อง คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ (เปรม 2)”, หน้า 34.

จากผลการสำรวจที่ปรากฏออกมาว่า ภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม ตกต่ำลงไปมาก สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ พ.อ. ธนิต คอมนันท์ รองนายกฯ ที่ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนว่า ฐานะของรัฐบาลเข้มแข็งขึ้น เพราะได้แสดงความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี แต่ภาพพจน์ของรัฐบาลแย่ลง²²

เมื่อหนึ่งปีก่อนนั้น พล.อ. เปรม เป็นนายทหารที่ได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวางว่าเป็นทหารที่ซื่อสัตย์และมีคุณธรรม บารมีของพลเอกเปรมในแง่นี้มีส่วนผลักดันให้คณะรัฐบาลเปรม 1 และเปรม 2 เป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป แต่ผลเชื่อมโยงจากกรณี “การปฏิวัติ 1 เมษายน” กลับทำให้ภาพพจน์ของ พล.อ. เปรม พลิกกลับไปอีกด้านหนึ่ง

ปัญหามีอยู่ว่า เพราะเหตุใดหลัง “การปฏิวัติ 1 เมษายน” ประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จึงบังเกิดความรู้สึกที่เสื่อมคลายความศรัทธาที่มีต่อ พล.อ. เปรม เป็นอย่างมาก คำตอบของปัญหานี้ คงจะต้องมีการพิจารณาอย่างเป็นกระบวนการ กล่าวคือ

(1) การต่ออายุตำแหน่ง ผบ.ทบ. ของ พล. อ. เปรม สร้างความรู้สึกที่คัดค้านขึ้นในหมู่ประชาชนโดยทั่วไป ในการสำรวจประชามติในเรื่องดังกล่าวของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ปรากฏว่ามีจำนวนผู้เห็นด้วยกับการต่ออายุราชการตำแหน่ง ผบ.ทบ. ของ พล. อ. เปรม เพียง 32.9% แต่จำนวนผู้ไม่เห็นด้วยมีมากถึง 46.2% ผู้ที่ตอบว่าไม่เห็นด้วย ได้ให้เหตุผลว่าเป็นเผด็จการ เป็นการผูกขาดอำนาจ เป็นการแก้กฎหมายเพื่อคนเพียงคนเดียว ทำลายระเบียบของกองทัพ และเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีเป็นจำนวนสูงถึง 68.83%²³

(2) ความสามารถในการนำกองทัพไม่ค้ำคอ ภายใต้การบริหารงานของ พล. อ. เปรม กองทัพเกิดความแตกแยก จนกระทั่งเกิดการวิกฤตการณ์อย่างไม่เคยเกิดมาก่อน

(3) ภาพพจน์ในเรื่องคุณธรรมของ พล. อ. เปรม เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนเริ่มรู้สึกว่า พล. อ. เปรม มีลักษณะเล่นพรรคเล่นพวก เช่น ในกรณีที่ตั้งเพื่อนสนิทของตนคือ พล.ต. สุศุสสาย เป็นรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า เพื่อให้ พล.ต. สุศุสสาย ใช้พลัง

²² ดูรายละเอียดใน น.ส.พ. สยามรัฐ, 9 เมษายน 2524, หน้า 1.

²³ ดู สถาบันวิจัยสังคม, “รายงานการสำรวจประชามติเรื่อง การต่ออายุราชการตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของพล. อ. เปรม คินสุลานนท์” (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สิงหาคม 2524), หน้า 5 (อัคราณา).

ของกลุ่มกระทิงแดงไปด้ว้ก่ลกับการเคลื่อนไหวของกรรมกรและนักศึกษา รวมไปถึงการระงับยับยั้งมิให้บุคคลจากสองกลุ่มนี้มีการชุมนุมประท้วงรัฐบาลในกรณีต่าง ๆ²⁴

(4) พล.อ. เปรม ชาติความสามารถในการแก้ปัญหาทางสังคม-เศรษฐกิจ โดยส่วนรวม บุคคลที่ พล.อ. เปรม ชาติเข้ามาเป็นรัฐมนตรีชุดใหม่ก็ไม่ใช่ที่ยอมรับในหมู่ประชาชนทั่วไป²⁵

(5) ความไม่เด็ดขาดของ พล.อ. เปรม ชาติในกรณีทะเลาะกันน้ำมัน โดยไม่กล้าสั่งลงไปให้ชัดว่าใครถูก-ใครผิด จนกระทั่งเกิดความวุ่นวายในพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นรัฐบาล

(6) กรณีการยึดโรงกลั่นน้ำมันบางจาก (ชำมีท) ซึ่งเกิดจากการวางแผนร่วมกันระหว่าง พล.อ. เปรม ชาติ กับ พล.ต. ชาติชาย ชุณหะวัณ รมท. ว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม²⁶ ถูกมองไปว่าเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของกลุ่มนายทหารที่จะได้รับ

(7) ภาพพจน์ในเรื่องที่ว่า พล.อ. เปรม ชาติ เป็นนักประชาธิปไตยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะหนึ่งปีภายใต้การบริหารงานของ พล.อ. เปรม ชาติ ไม่มีท่าทีใดๆ ที่สื่อว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสถาบันทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ก็ยังคงเป็น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” โดยไม่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ในคำให้สัมภาษณ์ของ พ.อ. ประจักษ์ สว่างจิต ในวันที่ 2 เมษายน ได้ระบุว่า พล.อ. เปรม ชาติ เป็นผู้วางแผนในการทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายในการตั้งรัฐบาลใหม่เพื่อที่จะยุบระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไปเป็นระบอบเผด็จการ²⁷ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้กระทั่งกลุ่มทหารหนุ่มที่ใกล้ชิดกับ พล.อ. เปรม ชาติ ก็ยังไม่พอใจในการกระทำดังกล่าว

(8) กลุ่มทหารหนุ่มที่ทำ “การปฏิวัติ” ล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับ พล.อ. เปรม ชาติ ในกรณีนี้จึงอาจจะมองได้ 2 ประเด็นด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ใกล้ชิดก็ยังไม่ไว้วางใจ พล.อ. เปรม ชาติ ซึ่งทำให้เกิดข้อสงสัยในตัว พล.อ. เปรม ชาติ มากยิ่งขึ้น ประการที่สอง พล.อ. เปรม ชาติ น่าจะพอที่จะทราบข่าวเรื่อง “การปฏิวัติ” อยู่บ้าง แต่การไม่เข้าร่วมอาจจะมองได้เห็นว่า พล.อ. เปรม ชาติ ไม่เป็นนักเลงพอหรืออาจจะเป็นการหักหลังกันเองก็ได้

²⁴ น.ส.พ. มติชน, 18 มีนาคม 2524, หน้า 3.

²⁵ สังคีต พิริยะวงศ์วรกุล, คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ (เปรม 2), หน้า 24.

²⁶ น.ส.พ. มติชน, 26 กุมภาพันธ์ 2524, หน้า 18 ; ดูรายละเอียดของการวิเคราะห์ในเรื่องนี้จากสังคีต พิริยะวงศ์วรกุล, คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ (เปรม 2), หน้า 26-27.

²⁷ ดูรายละเอียดใน น.ส.พ. ไทยรัฐ, 3 เมษายน 2524, หน้า 18.

3. บทสรุป

“การปฏิวัติ 1 เมษายน” ที่เริ่มต้นขึ้นอย่างเฉื่อยเนือยในวันแรก และถูกมองด้วยสายตาที่ไม่ไว้วางใจจากประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แปรเปลี่ยนไปเหมือนพลิกมือกลับ เมื่อ “คณะปฏิวัติ” ตัดสินใจดำเนินนโยบายผูกพันธมิตรอย่างกว้างขวางกับกลุ่มพลัง กลุ่มผลประโยชน์ และองค์การประชาธิปไตยทั้งหมดเท่าที่จะสามารถทำได้ ในวันที่สอง เป็นเรื่องที่น่าสงสัยมากกว่า นโยบายดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายพันธมิตรไปต่อสู้กับรัฐบาล หรือว่าเป็นเพียงนโยบายที่จะวางระเบิดเวลาไว้ให้แก่รัฐบาลในอนาคต

แม้ว่าอำนาจการปกครองของ “คณะปฏิวัติ” จะสิ้นสุดลงในเวลาก่อนเที่ยงวันของวันที่สาม แต่ผลเชื่อมโยงที่คิดตามมาก็คงมีมากมายเหลือเกิน และก็ยังไม่สามารถจะระบุลงไปให้ชัดได้ว่า คู่ของความขัดแย้งต่างๆ ที่ปฏิสนธิขึ้นแล้วจะยุติลงได้เมื่อใด ความขัดแย้งเหล่านี้ได้แก่ :

- (1) ความขัดแย้งระหว่างทหารกลุ่มยังเดี๋ยวกับทหารรุ่นอาวุโสกว่า
- (2) ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เห็นอกเห็นใจ “คณะปฏิวัติ” กับรัฐบาล
- (3) ความขัดแย้งภายในระบบราชการ ระหว่างข้าราชการประจำที่เข้าร่วมกับ “คณะปฏิวัติ” กับรัฐบาล
- (4) ความขัดแย้งภายในกรมตำรวจ ระหว่างอธิบดีกรมตำรวจกับนายตำรวจ 16 นาย ที่ถูกสั่งพักราชการและตำรวจจำนวนมากที่เห็นอกเห็นใจฝ่ายหลัง
- (5) ความขัดแย้งระหว่างอธิบดีกรมตำรวจกับประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เห็นอกเห็นใจนายตำรวจ 16 นาย
- (6) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ กับรัฐบาลในปัญหาการยกเลิกบทเฉพาะกาลของกฎหมายรัฐธรรมนูญ
- (7) ความขัดแย้งระหว่างสหภาพแรงงานต่างๆ กับรัฐบาลในปัญหาประกาศกระทรวงมหาดไทย
- (8) ความขัดแย้งระหว่างสื่อมวลชนกับรัฐบาลในปัญหากฎหมาย ปร. 42
- (9) ความขัดแย้งระหว่างนักวิชาการกับรัฐบาล
- (10) ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ภายในกองทัพ ฯลฯ

เหตุการณ์อันไม่พึงปรารถนาที่คนไทยกับคนไทยเกือบจะต้องประหัตประหารกันเองได้ผ่านพ้นไปด้วยดี ทั้งนี้ด้วยความรู้สึกที่รับผิดชอบเป็นอย่างสูงของบรรดาทหารที่ไม่พึงประสงค์จะใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการแก้ปัญหาของตน เมื่อเหตุการณ์ได้ผ่านพ้นไปถึงขั้นนี้แล้ว สิ่งที่คนไทยทั้งหมดน่าจะพึงปฏิบัติก็คือ มิใช่ล้มเลิกเหตุการณ์คราวนี้เสียโดยง่าย แต่หากควรจะได้บททวนและหาวิธีการต่างๆ เพื่อป้องกันเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันนี้ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีกในอนาคต

สถาบันทางการเมือง และสถาบันต่างๆ ในทางสังคมควรที่จะมีบทบาทในการรับผิดชอบปัญหาที่ร่วมกัน รัฐบาล รัฐสภา วุฒิสมาชิก พรรคการเมือง สถาบันทางการเมือง สหภาพแรงงาน และองค์กร ประชาธิปไตยทั้งมวลควรที่จะแสดงท่าทีในปัญหานี้ออกมาให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อที่จะได้มีมติที่แน่นอนของประชามร่วมกัน และผู้ที่ฝ่าฝืนมติดังกล่าวก็สมควรที่จะต้องได้รับโทษตามความผิดที่กระทำนั้น

เหตุการณ์อันไม่ปกติในระหว่างวันที่ 1-3 เมษายน ที่ผ่านมานี้ แม้จะทำความเสียหายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และต่อจิตใจของทหาร ครอบครัวทหาร และประชาชนอีกจำนวนไม่น้อย ตลอดจนภาพพจน์ของประเทศไทยในสายตาของชาวโลก ซึ่งความเสียหายดังกล่าวคงไม่อาจที่จะประเมินออกมาเป็นตัวเงินได้ แต่ความปั่นป่วนดังกล่าวก็ยังมีแง่ดีอยู่บ้างเช่นกัน กล่าวคือประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ต่างก็ให้ความสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมืองด้วยความห่วงใยและอย่างใกล้ชิด ซึ่งในแง่นี้อาจจะกล่าวได้ว่า ประชาชนได้รับการศึกษาทางการเมือง และได้รับการพัฒนาความเข้าใจในปัญหาการเมืองภายในประเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อการวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ซึ่งตนมีพันธะจะต้องรับผิดชอบต่อรัฐ ตลอดจนกระทั่งถึงการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทยในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น

สิ่งที่รัฐบาลพึงกระทำโดยรีบด่วนในขณะนี้มีใช้เพียงแต่ การสอบสวนเพื่อเอาผู้กระทำ ความผิดมาลงโทษเท่านั้น หากแต่คงจะล้มค้นหาสาเหตุของการกบฏและศึกษานโยบายต่างๆ ของ "คณะปฏิวัติ" ให้ต้องแท่น นโยบายข้อใดที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและเป็นความเรียกร้องต้องการโดยเร่งด่วนของประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ แล้ว ก็ควรที่จะได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง สิ่งที่รัฐบาลพึงสำเหนียกเอาไว้ให้มากที่สุดคือ จะต้องไม่คำนึงถึงความมั่นคงของรัฐมากเกินไปกว่าความทุกข์ยากเดือดร้อนของราษฎรทั่วประเทศ

และ ณ บัดนี้ถึงเวลาที่รัฐบาลจะต้องเลือกตัดสินใจแล้ว !

รายชื่อโครงการวิจัย

ของ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการวิจัยเงินงบประมาณแผ่นดิน

เลขที่โครงการ รหัสตัวแรก คือ แหล่งเงินทุน ทั่วที่ 2 และ 3 คือ ปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย
ทั่วที่ 4 และ 5 คือ ลำดับที่

11901	ชื่อโครงการ	วิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและทัศนคติใน ทางการเมือง และ พฤติกรรมในการลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง
	หัวหน้าโครงการ	เสรีน ปุณณะหิตานนท์
	แหล่งเงินทุน	งบประมาณ
	๔๕ บ.ร.ม.	2519
	๔๕ บ.สน.ส.	2519
11902	ชื่อโครงการ	การวิจัยสถาบันธุรกิจในประเทศไทย
	หัวหน้าโครงการ	ไพฑิณี ผ่องใส และ คณะ
	แหล่งเงินทุน	งบประมาณ
	๔๕ บ.ร.ม.	2519
	๔๕ บ.สน.ส.	2520

- 11903 ^๕ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- การวิจัย และรวบรวมข้อมูลเอกสารของแผนก
 วิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ
 แผนกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
 จุฬาฯ งบประมาณ
 2519
 2520
- นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475–2519
 (นายรุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์)
 – ประมวลพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
 พลเรือน พ.ศ. 2471–2418
 (นายไพโรจน์ สิตปรีชา)
 – รวบรวมกฎหมายเกี่ยวกับแรงงาน
 (นายพิพัฒน์ ไทยอารี)
 – รายได้ของรัฐบาลที่จัดเก็บโดยกรมสรรพากร
 (นางชจร พรหมกสิกร)
- 11904 ^๕ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- ประมวลรายรับ–รายจ่ายของประเทศไทยตั้งแต่
 พ.ศ. 2435–2517
 พวงทิพย์ ไพรสงค์, มานะ ภัทรธรรม
 งบประมาณ
 2519
 2520
- 11905 ^๕ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- ทำเนียบนามและบุคลากรทางส่อมวลชนในภาค
 ตะวันออกของประเทศไทย
 ศิริชัย ศิริกายะ และ คณะ
 งบประมาณ
 2519
 2520

- 11906 ^๔ขอโครงการ
 ให้นำโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 ๖
 ๖
 ๖
 ๖
 ๖
- 11907 ^๔ขอโครงการ
 ให้นำโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 ๖
 ๖
 ๖
 ๖
- 11908 ^๔ขอโครงการ
 ให้นำโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 ๖
 ๖
 ๖
 ๖
- 12001 ^๔ขอโครงการ
 ให้นำโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 ๖
 ๖
 ๖
- ถ่ายเอกสารเรื่องกำเนิดของชนชาติไทย
 โครงการไทยศึกษา
 งบประมาณ
 2519
 2520
- ถ่ายเอกสารวรรณคดีฉบับตัวเขียนสมัยอยุธยา
 โครงการไทยศึกษา
 งบประมาณ
 2519
 2520
- รวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพรรคการเมืองไทย
 และกลุ่มทางการเมืองที่มีบทบาทในการจัดตั้ง
 รัฐบาลตั้งแต่ปี 2475
 สุจิต บุญบงการ
 งบประมาณ
 2519
 2520
- บทบาทของการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการ
 พัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย
 (พ.ศ. 2475-2516)
 ปิยนาด บุณนาค, จันทรา บุรณฤกษ์
 งบประมาณ
 2520
 2522

- 12002 ⁴ ข้อโครงการ
 อดสาหกรรมสินค้าไทยกับปัญหาแรงงานและ
 การส่งออก
 หัวหน้าโครงการ
 สุนัน เสงี่ยมาร
 แหล่งเงินทุน
 งบประมาณ
⁴ ⁴₁
 บเรม 2520
⁴ ⁴₂
 บสนสุด 2520
- 12003 ⁴ ข้อโครงการ
 ภูมิหลังและความคิดทางเศรษฐกิจและสังคม
 ของผู้ประกอบการไทย
 หัวหน้าโครงการ
 สุธี ประศาสน์เศรษฐ
 แหล่งเงินทุน
 งบประมาณ
⁴ ⁴₁
 บเรม 2520
⁴ ⁴₂
 บสนสุด 2521
- 12004 ⁴ ข้อโครงการ
 แผนจัดการจัดองค์การของรัฐบาลไทย และงาน
 ในหน้าที่ของหน่วยราชการต่าง ๆ
 หัวหน้าโครงการ
 บุญวัฒน์ วิสกุล
 แหล่งเงินทุน
 งบประมาณ
⁴ ⁴₁
 บเรม 2520
⁴ ⁴₂
 บสนสุด 2520
- 12005 ⁴ ข้อโครงการ
 ทำเนียบนาม และบุคลากรทางการสื่อสารของ
 ประเทศไทย
 หัวหน้าโครงการ
 ศิริชัย ศิริภายะ
 แหล่งเงินทุน
 งบประมาณ
⁴ ⁴₁
 บเรม 2520
⁴ ⁴₂
 บสนสุด -
- 12006 ⁴ ข้อโครงการ
 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจไทย
 ประเทศไทย
 หัวหน้าโครงการ
 เกศินี หงสนันท์ และคณะ

	แหล่งเงินทุน ๔ ๓ บเรม	งบประมาณ
	๔ ๕ บสนสุด	2520
12007	ขอโครงการ	2521
	หัวข้อโครงการ	เก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เรื่องปัญหาและ นโยบายเกี่ยวกับฝน
	แหล่งเงินทุน ๔ ๓ บเรม	สุรางค์ศรี ทันเสียงสม
	๔ ๕ บสนสุด	งบประมาณ
12008	ขอโครงการ	2520
	หัวข้อโครงการ	2521
	แหล่งเงินทุน ๔ ๓ บเรม	ประมวลกฎหมายเกี่ยวกับการชลประทาน
	๔ ๕ บสนสุด	ปรีชา อุโยคิน, ภูวดล ทรงประเสริฐ
12009	ขอโครงการ	งบประมาณ
	หัวข้อโครงการ	2520
	แหล่งเงินทุน ๔ ๓ บเรม	2521
	๔ ๕ บสนสุด	ถ่ายเอกสารระบบการถือครองที่ดิน และการใช้ ประโยชน์จากที่ดินในประเทศไทย
12010	ขอโครงการ	กอบกุล ภูธรารณ
	หัวข้อโครงการ	งบประมาณ
	แหล่งเงินทุน ๔ ๓ บเรม	2520
	๔ ๕ บสนสุด	2521
	ขอโครงการ	การเก็บข้อมูลด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์
	หัวข้อโครงการ	พิชัย ทิรัญเจริญ
	แหล่งเงินทุน ๔ ๓ บเรม	งบประมาณ
	๔ ๕ บสนสุด	2520
		-

12011	๔ ข้อโครงการ หัวหน้าโครงการ แหล่งเงินทุน ๔ ๖ บเรม ๔ ๕ บสนสุด	การลงทุนในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ธีระชัย บุรณโรติ งบประมาณ 2520 -
12012	๔ ข้อโครงการ . หัวหน้าโครงการ แหล่งเงินทุน ๔ ๖ บเรม ๔ ๕ บสนสุด	ถ่ายเอกสารระบบ สหกรณ์และการรวมกลุ่มทาง การเกษตร สุรียา วีรวงศ์ งบประมาณ 2520 2520
12013	๔ ข้อโครงการ . หัวหน้าโครงการ แหล่งเงินทุน ๔ ๖ บเรม ๔ ๕ บสนสุด	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคณะกรรมการสมาคม อาเซียน วิณิตา ไกรฤกษ์ งบประมาณ 2520 -
12014	๔ ข้อโครงการ . หัวหน้าโครงการ แหล่งเงินทุน ๔ ๖ บเรม ๔ ๕ บสนสุด	เก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรายได้ประชาชาติ ของประเทศไทยจากปี 2519 ย้อนขึ้นไปให้นาน ที่สุด เท่าที่จะรวบรวมได้ (ประมาณไม่ต่ำกว่า 25 ปี) มณีศรี พันธุ์ลาภ งบประมาณ 2520 2520

- 12015 ⁴ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴₁
 บเรียม
⁴₅
 บสนสุด
 บรรณานุกรมนิทานและบทเพลงพื้นเมืองของไทย
 สุวรรณภา เกรียงไกรเพชร
 งบประมาณ
 2520
 -
- 12016 ⁴ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴₁
 บเรียม
⁴₅
 บสนสุด
 การใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการเรียนพิเศษของ
 นักเรียนระดับมัธยมศึกษา
 สนิษนาถ สัตย์มาศ
 งบประมาณ
 2520
 -
- 12017 ⁴ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴₁
 บเรียม
⁴₅
 บสนสุด
 ถ่ายเอกสารคนจีนในประเทศไทย
 อมรา พงศาพิชญ์
 งบประมาณ
 2520
 2524
- 12018 ⁴ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴₁
 บเรียม
⁴₅
 บสนสุด
 การถ่ายภาพสไลด์ลายผ้ามัดหมี่อีสาน.
 กิ่งแก้ว อัครดาการ
 งบประมาณ
 2520
- 12019 ⁴ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴₁
 บเรียม
⁴₅
 บสนสุด
 การพัฒนาชุมชนไทย
 สัจญา สัจญาวิวัฒน์
 งบประมาณ
 2520
 2521

12101 ^๕ ข้อโครงการ

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน
^๕_๕
บเรม
^๕_๕
บสนสุด

โครงการวิจัยปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมในบริเวณเขตเมืองปนชนบทในบริเวณ
ภาคกลางของประเทศไทย

วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์ และ คณะ

งบประมาณ

2521

2524

- พัฒนาการศึกษามุขมข่งรังสิต (สมหวัง พริยา
นุวัฒน์)

- การใช้ที่ดินในอำเภอชัยภูมิ (รัชนิกร
บุญ-หลง)

- การสื่อสารเพื่อการพัฒนาในเขตรังสิตไต้
(ศิริชัย ศิริภายะ)

- การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่รังสิต (วารินทร์
วงศ์หาญเขาว์)

12102 ^๕ ข้อโครงการ

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน
^๕_๕
บเรม
^๕_๕
บสนสุด

การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยการ
พัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยว

ศิริโสภากย์ บุรพาเคชะ

งบประมาณ

2521

2524

12103 ^๕ ข้อโครงการ

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน

เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อการศึกษาและวิจัย
ทางด้านนโยบายและเป้าหมายของการศึกษา

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์

งบประมาณ

	๔ ๕ ๕ ๕	บเรม บสนสุด	2521
12104	๔	ขอโครงการ	ถ่ายเอกสารและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ กฎหมายสถานะแวดล้อม
		หัวหน้าโครงการ	สุธาบตี สัตตบุศย์
		แหล่งเงินทุน	งบประมาณ
	๔ ๕ ๕ ๕	บเรม บสนสุด	2521 2521
12105	๔	ขอโครงการ	การจัดอันดับธุรกิจในประเทศไทย (100 อันดับ แรกธุรกิจในประเทศไทย)
		หัวหน้าโครงการ	ไพลีน ผ่องใส และคณะ
		แหล่งเงินทุน	งบประมาณ
	๔ ๕ ๕ ๕	บเรม บสนสุด	2521 2521
12106	๕	ขอโครงการ	สังคมชนบทไทย
		หัวหน้าโครงการ	สัญญา สัญญาวิวัฒน์
		แหล่งเงินทุน	งบประมาณ
	๔ ๕ ๕ ๕	บเรม บสนสุด	2521 2521
12107	๕	ขอโครงการ	ทหารกับการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐสภา (2512-2521)
		หัวหน้าโครงการ	ชัยอนันต์ สมุทวณิช
		แหล่งเงินทุน	งบประมาณ
	๔ ๕ ๕ ๕	บเรม บสนสุด	2521 2521

- 12108 ⁴ ข้อโครงการ *ประมวลประกาศกฎหมาย และพระราชบัญญัติ
เกี่ยวกับฝิ่นและเฮโรอีน*
- หัวหน้าโครงการ   สุรางค์ศรี ตันเสียงสม
    แหล่งเงินทุน   งบประมาณ
    ⁴ _๖ บريم   2521
    ⁴ _๕ บสันสุด   2524
- 12109 ⁴ ข้อโครงการ *บรรณานิทัศน์หนังสืองานวิจัยและและบทความ
ต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวมุสลิมในประเทศไทย*
- หัวหน้าโครงการ   สุรางค์ศรี ตันเสียงสม
    แหล่งเงินทุน   งบประมาณ
    ⁴ _๖ บريم   2521
    ⁴ _๕ บสันสุด   2524
- 12110 ⁴ ข้อโครงการ *รายการคำศัพท์ในภาษาถิ่นภาคอีสาน*
- หัวหน้าโครงการ   วิจิษฐ์ ภาณุพงศ์
    แหล่งเงินทุน   งบประมาณ
    ⁴ _๖ บريم   2521
    ⁴ _๕ บสันสุด   2522
- 12111 ⁴ ข้อโครงการ *ประมวลการอภิปรายของรัฐบาลไทยกรณี
ผู้แทนจีนในสหประชาชาติ 2493-2514*
- หัวหน้าโครงการ   อรวรรณ บิลันธนโอบาท
    แหล่งเงินทุน   งบประมาณ
    ⁴ _๖ บريم   2521
    ⁴ _๕ บสันสุด   2521
- 12201 ⁴ ข้อโครงการ *การขยายตัวและการลงทุนในการพัฒนามหา
วิทยาลัย*

- หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔
 บรม
 ๔
 บสนสุด
 ๔
 12202 ขอโครงการ
 ควงเดือน พิศาลบุตร
 งบประมาณ
 2522
 2524
*เอกสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
 วัฒนธรรมในสังคมชนบทไทย*
 สุทธิจิตต์ จินตยานนท์
 งบประมาณ
 2522
 2524
*ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับรัฐวิสาห-
 กิจในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2501-2521*
 ไพศาล เล็กอุทัย
 งบประมาณ
 2522
 2522
*ประมวลการชำระเงินและเงินสำรองระหว่าง
 ประเทศของประเทศไทย*
 ประเสริฐ ศีลพิพัฒน์
 งบประมาณ
 2522
 2523
*สำรวจเอกสาร ผลงานวิจัยเกี่ยวกับ คอร์ปชั่นใน
 ประเทศไทย*
 ไกรยุทธ ธีรทยาสินธุ์
 งบประมาณ
 2522
 2523

- 12206 ^๕ ขอโครงการ
 หน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 บรม
 ปสนสุด
- 12207 ^๕ ขอโครงการ
 หน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 บรม
 ปสนสุด
- 12208 ^๕ ขอโครงการ
 หน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 บรม
 ปสนสุด
- 12301 ^๕ ขอโครงการ
 หน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 ๕
 บรม
 ปสนสุด
- การสำรวจเอกสารผลงานวิจัยเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจไทย
 ไกรยุทธ ธีรทยา คีนันท์
 งบประมาณ
 2522
 2523
- ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับธุรกิจประเภทการร่วมลงทุนจากต่างประเทศ
 ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ
 งบประมาณ
 2522
 2523
- สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ “กฎหมายคุ้มครองชน”
 อรรถเพ็ญ เรียรถาวร
 งบประมาณ
 2522
 2523
- การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษตั้งแต่สมัยอยุธยา (รัชกาลพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถ ค.ศ. 1612) ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. 1910)
 ปิยนาด บุนนาค
 งบประมาณ
 2523
 -

- 12302 ^๕ชื่อโครงการ *โครงการสร้างตัวอย่างหลักของครัวเรือนในเขต
กรุงเทพมหานคร*
หัวหน้าโครงการ *สรชัย พิศาลบุตร*
แหล่งเงินทุน *งบประมาณ*
^๕บเรม *2523*
^๕บสนสุด *2524*
- 12401 ^๕ชื่อโครงการ *โครงการรวบรวม และวิเคราะห์ผลงานทางวิชา
การด้านสังคมและการเมืองของนักวิชาการไทย*
หัวหน้าโครงการ *สมบูรณ์ สุขสำราญ*
แหล่งเงินทุน *งบประมาณ*
^๕บเรม *2524*
^๕บสนสุด *-*
- 12402 ^๕ชื่อโครงการ *การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางด้านธุรกิจ
และอุตสาหกรรม*
หัวหน้าโครงการ *สรชัย พิศาลบุตร*
แหล่งเงินทุน *งบประมาณ*
^๕บเรม *2524*
^๕บสนสุด *-*
- 12403 ^๕ชื่อโครงการ *การวิเคราะห์โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคม
ของรัฐบาลไทย สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น
(พ.ศ. 2325-2394)*
หัวหน้าโครงการ *ปิยนาด บุนนาค*
แหล่งเงินทุน *งบประมาณ*
^๕บเรม *2524*
^๕บสนสุด *-*

- 12404 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔ ^๕
 บเรม
^๔ ^๕
 บสนสุด
- 12501 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔ ^๕
 บเรม
^๔ ^๕
 บสนสุด
- 12502 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔ ^๕
 บเรม
^๔ ^๕
 บสนสุด
- 12503 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔ ^๕
 บเรม
^๔ ^๕
 บสนสุด
- 12504 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔ ^๕
 บเรม
^๔ ^๕
 บสนสุด
- พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์*
 กิรีติ บุญเจือ
 งบประมาณ
 2524
 -
- ผู้ลี้ภัยอินโดจีน : ความคาดหวังในชีวิต*
 สมบูรณ์ สุขสำราญ
 งบประมาณ
 2525
 -
- ความคิดทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย*
 พลศักดิ์ จิระไกรศิริ
 งบประมาณ
 2525
 -
- อันทบุรีและตราด : กรณีพิพาทระหว่างไทยกับ
 ฝรั่งเศส*
 ปิยนาด บุณนาค
 งบประมาณ
 2525
 -
- ท้องถิ่นกับการพัฒนาท้องถิ่น*
 วิทยา สุจริตธนารักษ์
 งบประมาณ
 2525
 -

- 12505 ^๕ขอโครงการ *การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎร
ที่อยู่ในนิคมจัดสรรใหม่ของโครงการสร้างเขื่อน
ต่าง ๆ*
- หัวหน้าโครงการ กอบกุล ภูธรารมณ
- แหล่งเงินทุน งบประมาณ
- ^๕บเรม 2525
- ^๕ปสิ้นสุด -
- 12506 ^๕ขอโครงการ *ปัญหาในการประกอบอาชีพและสลักไม้ในเขต
ภาคเหนือของประเทศไทย*
- หัวหน้าโครงการ กรรณิกา บันสิทธิ์
- แหล่งเงินทุน งบประมาณ
- ^๕บเรม 2525
- ^๕ปสิ้นสุด -
- 12507 ^๕ขอโครงการ *สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าไป
ตั้งถิ่นฐานในเขตบุกเบิก*
- หัวหน้าโครงการ นภัส ศิริสัมพันธ์
- แหล่งเงินทุน งบประมาณ
- ^๕บเรม 2525
- ^๕ปสิ้นสุด -

โครงการวิจัยเงินนอกงบประมาณแผ่นดิน

- 22301 ^๕ขอโครงการ *โครงการศึกษากลุ่มอุตสาหกรรม*
- หัวหน้าโครงการ วารินทร์ วงศ์หาญเช่า
- แหล่งเงินทุน สถาบันวิจัยสังคม
- ^๕บเรม 2523
- ^๕ปสิ้นสุด 2523

- 22302 ⁴ขอโครงการ
⁴หัวหน้าโครงการ
⁴แหล่งเงินทุน
⁴บเรม
⁴บสนสุด
- 22303 ⁴ขอโครงการ
⁴หัวหน้าโครงการ
⁴แหล่งเงินทุน
⁴บเรม
⁴บสนสุด
- 22304 ⁴ขอโครงการ
⁴หัวหน้าโครงการ
⁴แหล่งเงินทุน
⁴บเรม
⁴บสนสุด
- 22305 ⁴ขอโครงการ
⁴หัวหน้าโครงการ
⁴แหล่งเงินทุน
⁴บเรม
⁴บสนสุด
- 22306 ⁴ขอโครงการ
⁴หัวหน้าโครงการ
⁴แหล่งเงินทุน
- โครงการวางแผนกำลังคนในรัฐวิสาหกิจไทย*
 อิศระ สุวรรณเขต
 สถาบันวิจัยสังคม
 2523
 2524
- โครงการวิเคราะห์โครงการชลประทานน้ำอูน
 จังหวัดสกลนคร*
 สุทธิจิตต์ จินตยานนท์
 สถาบันวิจัยสังคม
 2523
 -
- โครงการบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิม*
 สุรียา วีรวงศ์
 สถาบันวิจัยสังคม
 2523
 2525
- โครงการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม ในระดับ
 หมู่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช*
 สุรียา วีรวงศ์
 สถาบันวิจัยสังคม
 2523
 -
- โครงการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม ในระดับ
 หมู่บ้าน จังหวัดสงขลา*
 สุรียา วีรวงศ์
 สถาบันวิจัยสังคม

- ๒๒๓๐๗ บำเรม
 บำสนำสุด
 ชำอำโครงการ
 หำหน้าโครงการ
 แหลำงเงินทูน
 บำเรม
 บำสนำสุด
 ชำอำโครงการ
- ๒๒๔๐๑ ชำอำโครงการ
 หำหน้าโครงการ
 แหลำงเงินทูน
 บำเรม
 บำสนำสุด
 ชำอำโครงการ
- ๒๒๔๐๒ ชำอำโครงการ
 หำหน้าโครงการ
 แหลำงเงินทูน
 บำเรม
 บำสนำสุด
 ชำอำโครงการ
- ๒๒๔๐๓ ชำอำโครงการ
 หำหน้าโครงการ
 แหลำงเงินทูน
 บำเรม
 บำสนำสุด
- ๒๕๒๓
 -
โครงการสลำคองเดย
 Ed Wells
 สดำนำวิจัยสังคม
 ๒๕๒๓
 -
*บำญหำการผลำดแล่การตลำนศำบปะรคกระบำง
 ของไทย*
 ประเจค สำนทรพ์
 สดำนำวิจัยสังคม
 ๒๕๒๔
 -
*ภำวะทำงเศรษฐำกัจของชนกลุ่มน้อยมุสลำมใน
 ประเทศไทย*
 อำรง สุธำศำสตร์
 สดำนำวิจัยสังคม
 ๒๕๒๔
 -
*โครงการศำกษำสภำบำญหำทำงสังคมกำรเมื่อง
 เศรษฐำกัจเพื่อแก้บำญหำในภุมำภำคจ้งหวัดขำย-
 แดนภำคใต้*
 สุธำคพงษ์ พรหมพะจำทร
 สดำนำวิจัยสังคม
 ๒๕๒๔
 -

- 22404 ^๕ขอโครงการ
 หัวข้อโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- 22405 ^๕ขอโครงการ
 หัวข้อโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- 22406 ^๕ขอโครงการ
 หัวข้อโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- ทัศนคติประชาธิปไตยของนักศึกษาในระดับ
 อุดมศึกษา*
 สังคิต พิริยะรังสรรค์
 สถาบันวิจัยสังคม
 2524
 -
- การปลอมปนเนื้อสัตว์ต่างชนิดต่างประเภทใน
 ผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์*
 สังคิต พิริยะรังสรรค์
 สถาบันวิจัยสังคม
 2524
 2524
- สภาพแรงงานลูกจ้างในกิจการหนังสือพิมพ์*
 สังคิต พิริยะรังสรรค์
 สถาบันวิจัยสังคม
 2524
 2524

โครงการวิจัยของสถาบัน ฯ

- 31101 ^๕ขอโครงการ
 หัวข้อโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๕บเรม
^๕บสนสุด
- Ayutthaya Project*
 Jacques Amyot
 NEDB, USOM, ASRCT
 2511
 2519

- 31201 ^๔ขอโครงการ
หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน
^๔๖
บเรม
^๔๕
บสนสุด
- 31202 ^๔ขอโครงการ

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน
^๔๖
บเรม
^๔๕
บสนสุด
- 31301 ^๔ขอโครงการ

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน
^๔๖
บเรม
^๔๕
บสนสุด
- 31401 ^๔ขอโครงการ

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน
^๔๖
บเรม
^๔๕
บสนสุด
- Rural Manpower Utilization (Round I, II)*
Jacques Amyot
Asia Foundation
2512
2518
- A Study of Socio-economic Background
of the Students in Primary Schools in
Bangkok and Thonburi*
นิตา ชูโต
SEADAG
2512
2514
- A Study of the Need and Problems of
Children and Youth in Four Slums in
Bangkok*
ประเสริฐ แยมกสินพึง
UNICFF
2513
2516
- Chonburi Project : Human Resource and
Institutional Development in Chonburi
Region*
Jacques Amyot
Ford Foundation, USAID
2514
2517

- 31501 ช่อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 บรม
 บสันสุด
- 31601 ช่อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 บรม
 บสันสุด
- 31602 ช่อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 บรม
 บสันสุด
- 31603 ช่อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 บรม
 บสันสุด
- A Socio – economic Study of the Four Villages under the TRRM Reconstruction and Development Programme Chainat Province*
- ปรีชา คุณินทร์พันธุ์
 FAO.
 2515
 2516
- Khawae Yai Ecological Reconnaissance (Sociological Aspect)*
- Jacques Amyot
 EGAT
 2516
 2516
- การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตให้โทษในประเทศไทย และปัญหาที่เกี่ยวข้อง*
- เสริน ปุณณะหิตานนท์
 USOM
 2516
 2517
- The Japanese–Thai Economic Interaction*
- เชียน ธีรวิทย์
 Asia Founation, Voshida Foundation
 2516
 2517

- 31701 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๖
 บเรม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔๕
 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๖
 บเรม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔๕
 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๖
 บเรม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔๕
 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๖
 บเรม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔๕
 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๖
 บเรม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔๕
 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
- วรรณคดีของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น*
 เขียน ชีววิทย์
 Asia Foundation
 2517
 2518
โครงการศึกษาระบบการตลาดพืชผลโลก
 ปรีชา คุวินทร์พันธ์
 Ford Foundation
 2517
 2519
*Rural Employment Promotion Program
 in Thailand*
 อมรา พงศาพิชญ์
 Marga Institute
 2517
 2518
*Pamong Project : A Socio-economic Study
 of Four Villages Located in the Dam Area*
 พัทยา สายทุ
 QISSA
 2517
 2518
*Bibliography on Social Development in
 Thailand*
 นกัศ ศิริสัมพันธ์
 MEKHONG, FAO

- ๔๖
บเรม 2518
๔๕
บสนสุด 2519
- 31802 ชอโครงการ *Non-Formal Education of Rural Youth in Thailand*
ห้วหน้าโครงการ พัทธา สายหุ
แหล่งเงินทุน UNDP, FAO.
๔๖
บเรม 2518
๔๕
บสนสุด 2520
- 31803 ชอโครงการ *A Pre-Project Investigation of Request by the Northern Union of Farmer's Groups (Thailand) for Assistance form FAO/AD (Chiengmai)*
ห้วหน้าโครงการ อาภา ศิริวงค์ ณ อยุธยา
แหล่งเงินทุน FAO.
๔๖
บเรม 2518
๔๕
บสนสุด 2519
- 31804 ชอโครงการ *The Impact of Trade Unions and Formers Association on the Social and Economic Development of Thailand*
ห้วหน้าโครงการ เกริกศักดิ์ กรองศิลป์
แหล่งเงินทุน Frederich Ebert Stiftung
๔๖
บเรม 2518
๔๕
บสนสุด 2519
- 31805 ชอโครงการ *Clearing House for Social Development*
ห้วหน้าโครงการ นิตา ชูโต

- แหล่งเงินทุน
 ๔๓
 บเรียม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔
 31901 ขอโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๓
 บเรียม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔
 31902 ขอโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๓
 บเรียม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔
 31903 ขอโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔๓
 บเรียม
 ๔๕
 บสนสุด
 ๔
 32101 ขอโครงการ
- Frederich Ebert Stiftung
 2518
 2519
A Study of Illegal Deforestation in the National Reserved Forest Area of Sakaerat Environment Research Station
 กอบกุล ภูธรารณ
 UNESCO
 2519
 2521
The Impact of Foreign Tourism on Social and Cultural Aspects of Thailand
 สุรียา วีรวงศ์
 อ.ศ.ท. (ท.ท.ท.)
 2519
 2521
A Comparative Study of the Traditional Irrigation System in Two Village Communities of Northern Thailand
 อาภา ศิริวงศ์ ณ ออยุธยา
 Ford Foundation
 2519
 2521
การศึกษาสภาพ เศรษฐกิจและสังคมในเขตน้ท่วมจากการสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (เขาแหลม)

	หัวหน้าโครงการ	กอบกุล ภูธรารณณ์
	แหล่งเงินทุน	EGAT
	๕๖ บเรม	2521
	๕๕ บสนสุด	2522
32102	๕๖ ขอโครงการ	<i>Spontaneous Land Clearing in Forest Areas of Thailand</i>
	หัวหน้าโครงการ	นภัส ศิริสัมพันธ์
	แหล่งเงินทุน	Volkswagen Foundation
	๕๖ บเรม	2521
	๕๕ บสนสุด	-
32201	๕๖ ขอโครงการ	<i>โครงการรวบรวมรายชื่อและโครงการของสมาคมมูลนิธิต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และส่วนภูมิภาค</i>
	หัวหน้าโครงการ	นภัส ศิริสัมพันธ์
	แหล่งเงินทุน	USAID
	๕๖ บเรม	2522
	๕๕ บสนสุด	2522
32202	๕๖ ขอโครงการ	<i>อุตสาหกรรมท่อทองแดง</i>
	หัวหน้าโครงการ	ไพโรจน์ วงศ์วิภาณนท์
	แหล่งเงินทุน	Cathay Trust
	๕๖ บเรม	2522
	๕๕ บสนสุด	2522
32203	๕๖ ขอโครงการ	<i>วิจัยการตลาดขอนแก่น</i>
	หัวหน้าโครงการ	ปรีชา คุ้มทรัพย์พันธ์ุ
	แหล่งเงินทุน	USAID
	๕๖ บเรม	2522
	๕๕ บสนสุด	2523

- 32204 ⁴ ข้อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴ ₁ บเรียม
⁴ ₂ บสนสุด
 วลัยสังแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม
 เชื้อนแม่กิด
 วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 EGAT
 2522
 2523
- 32205 ⁴ ข้อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴ ₁ บเรียม
⁴ ₂ บสนสุด
 ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของเชื้อนสายบุรี
 วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 พลังงานแห่งชาติ
 2522
 2525
- 32206 ⁴ ข้อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴ ₁ บเรียม
⁴ ₂ บสนสุด
 ผลกระทบทางคว่นพิเศษที่มีการใช้ที่ดินและ
 สภาพแวดล้อม
 วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 การทางพิเศษแห่งประเทศไทย
 2522
 -
- 32207 ⁴ ข้อโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
⁴ ₁ บเรียม
⁴ ₂ บสนสุด
 สำรวจข้อมูลแรงงานชนบทในรอบสิบปีของ
 จังหวัดขอนแก่น เชียงใหม่ และอยุธยา
 สุรียา วีรวงศ์
 Dr. F.W. FUHS
 2522
 2522
- 32208 ⁴ ข้อโครงการ
 Chao Phya Irrigated Agricultural Development Project

	หัวหน้าโครงการ	ไสล นริตศยกุล
	แหล่งเงินทุน	Sanyu
	๔๖๖ บเรม	2522
	๔๖๕ บสนสุด	2524
32209	ขอโครงการ	<i>Refugee Registration</i>
	หัวหน้าโครงการ	อมรา พงศาพิชญ์
	แหล่งเงินทุน	UNHCR
	๔๖๖ บเรม	2522
	๔๖๕ บสนสุด	2523
32301	ขอโครงการ	<i>Rural Dynamic in Ayutthaya Region</i>
	หัวหน้าโครงการ	อมรา พงศาพิชญ์
	แหล่งเงินทุน	IDRC
	๔๖๖ บเรม	2523
	๔๖๕ บสนสุด	—
32302	ขอโครงการ	<i>Malaria in Kanchanaburi with Special Reference to Epidemiological, Social and Economic Aspects</i>
	หัวหน้าโครงการ	สุริชัย ทวันแก้ว
	แหล่งเงินทุน	IDRC
	๔๖๖ บเรม	2523
	๔๖๕ บสนสุด	—
32303	ขอโครงการ	<i>A Feasibility Study of Organizational and Planning Period for Thai National Volunteer Service</i>
	หัวหน้าโครงการ	ยงชัย เจ็ดอำไพ
	แหล่งเงินทุน	Ford Foundation

- ๒๖
 ๒๗^๕
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
- 32304 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
- 32305 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
- 32306 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
- 32307 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
- 2523
 2524
*Feasibility Study of A Kampaengphet
 Pineapple Canning Project*
 วรินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 Thai Industry Kampaengphet Co. Ltd.
 2523
 2523
Thai Volunteer Service
 จอน อิงภากรณ์
 I.C.C.D, Church World Service, Bread for
 the World.
 2523
 -
*สำรวจประชามติในกรุงเทพฯ เรื่องการต่อ
 อายุราชการตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของ
 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์*
 สุรชาติ บำรุงสุข
 หนังสือพิมพ์ The Nation Review
 2523
 2523
สำรวจประชามติต่อรัฐบาลชุดใหม่
 วรินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 หนังสือพิมพ์มติชน, หนังสือพิมพ์ The Nation
 Review
 2523
 2524

- หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 บรม
 ๕
 บสนสุด
 32318 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 บรม
 ๕
 บสนสุด
 32319 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 บรม
 ๕
 บสนสุด
 32320 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 บรม
 ๕
 บสนสุด
 32321 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๕
 บรม
 ๕
 บสนสุด
- สุรชาติ บารุงสุข
 หนังสือพิมพ์ The Nation Review
 2523
 2523
Thai Women as Corporate Manager
 นิตยา ชูโต
 บริษัท สยามประชาคม
 2523
 2524
Renewable Energy Project
 อมรา พงศาพิชญ์
 การพลังงานแห่งชาติ/USAID
 2523
 2524
โครงการแผนแม่บทการท่องเที่ยวเชียงใหม่
 นิตยา กัทสิระตะพันธ์
 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 2523
 2524
โครงการบริหารสหกรณ์การปศุสัตว์ เชียงใหม่
 วารินทร์ วงศ์หาญเซาว์
 สหกรณ์ปศุสัตว์ เชียงใหม่
 2523
 2524

	แหล่งเงินทุน	รัฐบาล New Zealand
	๔๖ บเรม	2523
	๔๕ บสนสุด	2524
32327	๔๖ ขอโครงการ	<i>โครงการระโนด</i>
	หัวหน้าโครงการ	อภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา
	แหล่งเงินทุน	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
	๔๖ บเรม	2523
	๔๕ บสนสุด	2523
32328	๔๖ ขอโครงการ	<i>โครงการ Social Justice Action Program</i>
	หัวหน้าโครงการ	โคทม อาริยา
	แหล่งเงินทุน	Asia Foundation
	๔๖ บเรม	2523
	๔๕ บสนสุด	-
32329	๔๖ ขอโครงการ	<i>Multinational Study on Old People</i>
	หัวหน้าโครงการ	วารินทร์ วงศ์หาญเซาวั
	แหล่งเงินทุน	Nippon Research Center Ltd.
	๔๖ บเรม	2523
	๔๕ บสนสุด	2524
32330	๔๖ ขอโครงการ	<i>Thailand Energy Master Plan Project</i>
	หัวหน้าโครงการ	วารินทร์ วงศ์หาญเซาวั
	แหล่งเงินทุน	Asian Development Bank การพลังงานแห่งชาติ
	๔๖ บเรม	2523
	๔๕ บสนสุด	2524
32331	๔๖ ขอโครงการ	<i>การศึกษา เรื่อง ทิศทางของสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยาในประเทศไทย</i>

- หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔.๑
 บريم
 ๔.๕
 บสนสุด
- 32401 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔.๑
 บريم
 ๔.๕
 บสนสุด
- 32402 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔.๑
 บريم
 ๔.๕
 บสนสุด
- 32403 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔.๑
 บريم
 ๔.๕
 บสนสุด
- 32404 ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
 ๔.๑
 บريم
 ๔.๕
 บสนสุด
- อมรา พงศาพิชญ์
 UNESCO
 2523
 2523
*Rice-Price Stabilization Policies Crop/
 Year 1980-81*
 สังคีต พิริยะรังสรรค์
 FAO.
 2524
 2524
Loei Multipurpose Project (ป่าสัก)
 กอบกุล ภูธรารักษ์
 EGAT
 2524
 2524
Role of Livestock in the Thai Economy
 วรินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 FAO.
 2524
 2524
การวางแผนพัฒนาจังหวัดพิจิตร
 วรินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 กระทรวงมหาดไทย
 2524
 2524

- 32405 ⁴ ข้อโครงการ *Employment, Income and the Mobilization of Local Resources: A Case of Thai Village*
 หัวหน้าโครงการ สังกัด พิริยะรังสรรค์
 แหล่งเงินทุน ILO
⁴ บรม 2524
⁴ บสนสุด -
- 32406 ⁴ ข้อโครงการ *Water Resource Development of Bung Borapet*
 หัวหน้าโครงการ อภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา
 แหล่งเงินทุน World Bank/NESDB
⁴ บรม 2524
⁴ บสนสุด 2525
- 32407 ⁴ ข้อโครงการ *Water Resource Development of Nong Han*
 หัวหน้าโครงการ อภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา
 แหล่งเงินทุน World Bank/NESDB
⁴ บรม 2524
⁴ บสนสุด 2525
- 32408 ⁴ ข้อโครงการ *Estimation of 1985 Input Structure (ELSA-Thailand)*
 หัวหน้าโครงการ วรินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 แหล่งเงินทุน IDE
⁴ บรม 2524
⁴ บสนสุด 2525

- 32409 ^๔ข้อโครงการ
Review of Thailand's Marco-Economic Models (ELSA-Thailand)
 หัวหน้าโครงการ วรินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 แหล่งเงินทุน IDE
^๔๔
 บรม 2524
^๔๕
 บสนสุด 2525
- 32410 ^๔ข้อโครงการ
Evaluation of Village Fish Ponds
 หัวหน้าโครงการ อภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา
 แหล่งเงินทุน USAID
^๔๔
 บรม 2524
^๔๕
 บสนสุด 2524
- 32411 ^๔ข้อโครงการ
Study of Economic and Industrial Potential in Northern Thailand
 หัวหน้าโครงการ Frederic L. Ayer
 แหล่งเงินทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนแห่งประเทศไทย
^๔๔
 บรม 2524
^๔๕
 บสนสุด 2525
- 32412 ^๔ข้อโครงการ
Study of Economic and Industrial Potential in Northeastern Thailand
 หัวหน้าโครงการ Frederic L. Ayer
 แหล่งเงินทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนแห่งประเทศไทย
^๔๔
 บรม 2524
^๔๕
 บสนสุด 2525

- ๓๒๔๒๑ บเรียม 2524
 ๓๒๔๒๑ บสนสุด 2524
 ๓๒๔๒๑ ขอโครงการ *สำรวจประชามติ เรื่อง "การจดทะเบียน
 โสภณ"*
 หัวหน้าโครงการ สังกิต พริยะรังสรรค์
 แหล่งเงินทุน หนังสือพิมพ์มติชน และหนังสือพิมพ์ The Nation
 Review
- ๓๒๔๒๒ บเรียม 2524
 ๓๒๔๒๒ บสนสุด 2524
 ๓๒๔๒๒ ขอโครงการ *สำรวจประชามติ เรื่อง "ค่าแรงขั้นต่ำ"*
 หัวหน้าโครงการ สังกิต พริยะรังสรรค์
 แหล่งเงินทุน หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ
- ๓๒๔๒๓ บเรียม 2524
 ๓๒๔๒๓ บสนสุด 2524
 ๓๒๔๒๓ ขอโครงการ *สำรวจสมาชิกหนังสือพิมพ์ The Nation
 Review*
 หัวหน้าโครงการ สังกิต พริยะรังสรรค์
 แหล่งเงินทุน หนังสือพิมพ์ The Nation Review
- ๓๒๔๒๔ บเรียม 2524
 ๓๒๔๒๔ บสนสุด 2524
 ๓๒๔๒๔ ขอโครงการ *โครงการหมู่บ้านชนานท*
 หัวหน้าโครงการ นิตยา กัทสิระคะพันธ์
 แหล่งเงินทุน มูลนิธิบูรณชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรม-
 ราชูปถัมภ์
- ๓๒๔๒๕ บเรียม 2524
 ๓๒๔๒๕ บสนสุด 2524

- 32425 ^๔ขอโครงการ *การบูรณะปฏิสังขรณ์และพัฒนาคลองคูเมืองเดิม
ของกรุงรัตนโกสินทร์*
หัวหน้าโครงการ วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
แหล่งเงินทุน กรุงเทพมหานคร
^๔ปริม 2524
^๕ปสนสุด 2525
- 32426 ^๔ขอโครงการ *สำรวจสภาพของคณงานในอุตสาหกรรม
ก่อสร้างเขตกรุงเทพมหานคร*
หัวหน้าโครงการ สังคีต พิริยะรังสรรค์
แหล่งเงินทุน มูลนิธิเด็ก บ้านทานตะวัน
^๔ปริม 2524
^๕ปสนสุด —
- 32427 ^๔ขอโครงการ *Evaluation Study of Kab Cherng
Refugee Camp*
หัวหน้าโครงการ วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
แหล่งเงินทุน Svita Foundation/CUSO
^๔ปริม 2524
^๕ปสนสุด 2525
- 32428 ^๔ขอโครงการ *Development of an Evaluation Plan for
the Project "Towards Self-Reliance in
Northeast Thailand : Integrated Village
Development along the Thai-Kampuchea
Border of Surin Province"*
หัวหน้าโครงการ วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
แหล่งเงินทุน CIDA/CUSO
^๔ปริม 2524
^๕ปสนสุด 2525

- 32429 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 บรม
^๔๕
 ปสนสุด
- 32430 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 บรม
^๔๕
 ปสนสุด
- 32431 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 บรม
^๔๕
 ปสนสุด
- 32432 ^๔ขอโครงการ
 หัวหน้าโครงการ
 แหล่งเงินทุน
^๔๖
 บรม
^๔๕
 ปสนสุด
- 32433 ^๔ขอโครงการ
- Development and Structure of Textile Industry in Thailand*
 Akira Suchiro
 Institute of Developing Economies, Japan
 2524
 —
- การพัฒนาธุรกิจโรงแรมกับการท่องเที่ยว*
 วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 2524
 2525
- สำรวจประชามติ เรื่อง “กฎหมายท่าแห่ง”*
 สังคิต พิริยะรังสรรค์
 หนังสือพิมพ์มติชน และหนังสือพิมพ์ The Nation
 Review
 2524
 2524
- สำรวจประชามติ เรื่อง “ความขัดแย้งระหว่าง พล.อ. อาทิตย์-กลุ่มยังเติร์ก”*
 สังคิต พิริยะรังสรรค์
 หนังสือพิมพ์มติชน
 2524
 2524
- สำรวจประชามติ เรื่อง “ความขัดแย้งระหว่าง พล.อ. สิทธิ จิรโรจน์ กับกลุ่มผลประโยชน์ สนามน้ำ”*

หัวหน้าโครงการ
แหล่งเงินทุน

๕
บเรม
๕
บสนสด

สังคีต พิริยะรังสรรค์

หนังสือพิมพ์มติชน และหนังสือพิมพ์ The Nation

Review

2524

2524

สมัครเป็นสมาชิก วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ^๕วันนี้ ท่านจะได้ประโยชน์หลวงหลาย

พบปัญญาชนร่วมสมัย

วารินทร์ วงศ์หาญเช่าวี ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สุภา ศิริमानนท์ ทวีป วรดิถก เขียน ธวัชวิทย์
สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ เกริกเกียรติ ทิพัฒน์เสรีธรรม ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กนกศักดิ์ แก้วเทพ
สังคีต พริยะรังสรรค์ ไกรศักดิ์ ชุงเหะว่อง ฉลาดชาย รมิตานนท์ วิทยากร เชียงกูร สุชาย
ศรีรัตน์ ไชยันต์ รัชชกุล ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ ผาสุก พงษ์ไพจิตร สุริชัย หวันแก้ว อุทัย
คุณเกษม สุวินัย ภรณวลัย ตรีศิลป์ บุญขจร นฤมิตร สอดสุข สมภพ มานะรังสรรค์ ณรงค์
เพชรประเสริฐ ทรงยศ แว่วหงษ์ สมเกียรติ วันทะนะ อำนวยชัย ปฏิพัทธ์ฯ ธีรนารถ
กาญจนอักษร กาญจนา แก้วเทพ กฤษ เพิ่มทันจิตต์ สุภาพ พัส่อง สุรชาติ บำรุงสุข
ภูวดล ทรงประเสริฐ ชุนทอง อินทรไทย วิทิต สัจพงษ์ สมชัย วงศาภาคย์ ฯลฯ

ในปี 2526 วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ กำหนดออกปีละ 4 เล่ม
สมาชิกทั่วไป ปีละ 100 บาท (พร้อมค่าส่ง) สมาชิกนักเรียน-นักศึกษา ปีละ 80 บาท (พร้อม
ค่าส่ง) สมาชิกทุกท่านมีสิทธิ์ได้รับ หนังสือเล่ม (pocket book) ที่กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองจะจัดพิมพ์
เป็นนิตินันทนาการ ๑ เล่ม ได้สิทธิ์ซื้อหนังสือเล่มอื่น ๆ ของกลุ่มฯ ในราคาถูกลงกว่าท้องตลาด 20-50%
เข้าร่วมสัมมนาเศรษฐศาสตร์การเมือง และส่งชื่อเอกสารสัมมนาในราคาต้นทุน

แจ้งชื่อ นามสกุล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ พร้อมกับชำระค่าสมาชิกเป็นเงินสด เข็มนาการ
ตัวแลกเงินไปรษณีย์ หรือธนาณัติ มายัง นายวิชัย ที่มฤตีสกุล สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย อาคารสถาบัน 1 ชั้น 4 กรุงเทพฯ 5 โทรฯ 2527051-2 ต่อ 20 ส่งจ่ายที่ ปณ.
ปทุมวัน

โครงการหนังสือเล่ม

ของ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อันดับที่ 1 : กระแสโลก โดย ทวีป วรดิกล

(18 บาท ลดเหลือ 15 บาทรวมค่าส่ง)

“กระแสโลก” เป็นการรวบรวมความเรียงขนาดสั้น ที่ทวีป วรดิกล เขียนถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลก ในช่วงระหว่างปลายปี 2523 ถึงช่วงก่อนปี 2524 เคยได้รับการตีพิมพ์ใน นสพ. มติชน รายวัน ฉบับวันพุธติดต่อกันโดยตลอดมา ในบทความเหล่านี้ ทวีป วรดิกล ได้ใช้ภูมิปัญญาสกัดเอาแก่นจากการของเหตุการณ์โลก ให้ง่ายชัดเจนต่อความเข้าใจ และเห็นถึงบทบาทต่าง ๆ ของเหตุการณ์นั้น ๆ ต่อสถานการณ์ของโลก ซึ่งผู้อ่านจะตระหนักได้ถึงเหตุการณ์ เรื่องราว ภูมิหลัง รวมถึงผลกระทบอันจะมีต่อสันติภาพโดยรวมของโลกในทุกวันนี้

อันดับที่ 2 : บททดลองเสนอทฤษฎีสังคมนิยมในแง่วิถุนิยมประวัติศาสตร์ โดย สุวินัย ภรณวลัย

(20 บาท ลดเหลือ 18 บาทรวมค่าส่ง)

“บททดลองเสนอฯ” นี้ สุวินัยได้เสนอบทความวิชาการทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ในแนวแปลกใหม่ และเป็นระบบอย่างน่าทึ่ง ทั้งพร้อมไปด้วยสถิติการเขียนที่ท้าทายการตีความและตีความต่อเนื่องไปไม่น่าเบื่อ สุวินัย เขียนบทความขนาดยาวนี้ เพื่อที่จะรื้อโครงสร้างทางความคิดสังคมนิยม ที่เคยเป็นที่นิยมกันมาก่อนได้อย่างถึงแก่น ทั้งยังนำเสนอสถิติข้อมูลใหม่ ซึ่งไม่ได้มีการกล่าวถึงกันมาก่อนอีกมาก

แจ้งชื่อ นามสกุล ที่อยู่พร้อมตัวแลกเงินไปรษณีย์ หรือธนาณัติ มายัง นายวิชัย
ทิมพุดิสกุล สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารสถาบัน 1
ชั้น 4 ถนนเทพฯ 5 ส่งจ่ายที่ ปณ. ปทุมวัน

วารสารทางวิชาการที่น่าสนใจ

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง วารสารราย 3 เดือน ของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วารสารที่ใช้เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เน้นการวิเคราะห์สังคมไทยเป็นสำคัญ คณะผู้จัดทำประกอบด้วยปัญญาชน นักคิด นักเขียน จากยุคอักษรสาส์นจนถึงยุคปัจจุบัน รศ.ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ บรรณาธิการ

ปาจารย์สาร วารสารรายเดือน “ศูนย์รวมของนักคิด พ.ศ. นี้”
วารสารธรรมศาสตร์ วารสารราย 3 เดือน ของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เอเชีย ปรีทัศน์ วารสารราย 3 เดือน ของ สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วารสารประวัติศาสตร์ ของสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย
วารสารสังคมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วารสารอักษรศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศิลปากร
วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ของภาควิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ฉบับครอบครัว” ออกปลายเดือนกุมภาพันธ์

รศ. เฉลิมศรี ธรรมบุตร บรรณาธิการ

วารสารวิจัยสังคม ของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับหน้า “ฉบับประวัติศาสตร์” สนุทรีย์ อาสะไวย์ และ สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์ บรรณาธิการ

นิตยสารการเมือง หนังสือพิมพ์ และสารบัญ์แก๊ง

โลกหนังสือ	รายเดือน	สุชาติ สวัสดิ์ศรี นำทีม
ปริทัศน์	รายเดือน	
ศิลปวัฒนธรรม	รายเดือน	ของสุจิตต์ วงศ์เทศ
สยามใหม่	รายสัปดาห์	
สู่ออนาคต	รายสัปดาห์	
สยามรัฐ	รายสัปดาห์	
สังคมนพัฒนา	ราย 2 เดือน	ของ สภาเศรษฐกัแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
มติชน	รายวัน	
มาตุภูมิ	รายวัน	
สยามรัฐ	รายวัน	
เดอะเนชั่นรวิว	รายวัน	

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อุตสาหกรรมหาวิทยาลัย โทร. 2511697

นายวันชัย สวัสดิ์ ณ ถิ่นที่มีโฆษณา กุมภาพันธ์ 2525

2501-47/500

